BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLII
D
36
NAPOLI

XLI
D
30

SPICILEGIORVM

IAN. MELLERI PALMERII COMMENTARIVS PRIMVS.

QVIBVS PLERAQVE SALLVSTII, LVCRETII, PLAVTI, TERENTII, PROPERTII, PETRONII Arbitri, tum fragmenta apud Marcellum: multa Cornelij Taciti: quædam etiam Catulli, & aliorum ſcriptorum, aliàs conclamata, tentantur primùm, aut impari auſu atq; ſucceſſu tentata iam ante, cum dijs volentibus emaculantur.

Benè collocata opera, vt lingua Latina meliùs ſit: hoc primum: deinde, nè tam multis locis Scriptorum ſenſus abhorreant.

Cum priuilegio Cæſ. Mai.

M. D. LXXX.

V. CL. IOANNI CRATONI A CRAFFTHEIM, MEDICINAE DOCTORI, CAES. Mai. à conſilijs eidem & Archiatro Ian. Mellerus Palmerius.

VErè hoc noſtri dicunt, Crato, neq; Græcarum literarum poſſeſsionem occupaſſe Italos, neque Latinarum hereditatẽ gentilitatis illo iure creuiſſe, duntaxat quæ de meliore hac (nõ deero vſurpare famã ex rumore paucorum) humanitatis nota commendantur, vt mora eſſet, quin in partẽ mox veniremus: enimuero leue eſt, vt certare: palmã quoq; etiã ipſam ambiguã facere vt poſſemus illud, præripere, non liquet dicere. nã ſi faciam, refellant me Itali: qui nec temerè vnquam muſas ſollicitarunt: & nunc cùm maximè, poſtquam eos aliorum æmulatio concalfecit, vrgent: ſed quod ieci, ambiguam facere, nõ muto. Et hac fini æquamus: felices, niſi vnum hoc abeſſet, iudicium: quo, ſi pati verum poſſumus, paullo amplius, vulgò ſtudiorũ, valemus, quàm qui minimè. Vt abſtineam in omnib. negotium quærere: quotuſquiſque noſtrorum hominum viam, qua in Heliconem eatur, aut videt, aut tenere poteſt? Sententiam quærunt, rem ſanè facilem: numeris vinciunt: cauent, necubi pes labet: vt loco verſus (nam hoc quidem caput eſt) cædatur: quid porro? quid, niſi PLAVDITE? At enim ſufflare verſum, ſententiam contorquere, è Martialis, aut Lucani ampullis haurire, vbi locus ſit: vbi non ſit, cogere eſſe, hoc qui poſſunt, quid reliquum eſt, niſi vt ſe in Parnaſſum veniſſe putent: ibi, vt quondam Ennius, obdormiſſe; tũ repentè poëtas prodiſſe?

quippe numeros hiſcunt: id apud alios neceſſitas eſt: ipſi, OMNE PVNCTVM, vocant. Et vide ſtultitiam, ſodes: Murmellij præceptiunculas: ſecundùm has, cuiuſdam Sabini pueris præeunt, nimium illas bellas tandẽ, qui & monoſyllabo verſum longum cadere vetet: &, niſi diſſyllabo, ſequius finiri pentametrum decernat: de anaphoris, quas appellãt, ſe ipſum ſuperet: in collocatione epithetorum diuinitus cogitarit, vt ſi quis vnquam: demũ id, in quo omnia ſunt, inprimis ſibi Ouidium probet, poëtam, ne quid amplius dicam, extra aleam poſitum. Enimuero hoc aberat: & viui peruenimus, vt Catullus & Propertius illepidi vapularẽt, ac neſciſſe elegiam ſcribere: qui pulcrè diſcedebat, ſi aliqua in parte hæreret ſolùm, iam etiam (ô dementiam) princeps, & ſolus venuſtus, ſolus diſertus: quid verbis opus eſt? omnia audiret. Sic enim ſtatuunt, qui homines? qui, vbi hiet verſus, & vocalis ſuſpendatur potiùs quã exteratur, iniuriam, ſi dis placet, muſis fieri putãt: concilia ac diſcidia illa ſyllabarũ, nomina vitiorum faciunt: trahere aliquid ſupra menſurã verſum, flagitiũ vocant: quid cecidiſſe ac ſubſicuiſſe vocem? quid patrem occidiſſe? Apollo audis, & fers? at nobis ita videtur, fruſtra oculos ſuſtuliſſe literas, in Germania certè, quamdiu, ligare verba pedibus: tenere ſono aliquo aures: audientiũ animos cogitationesq́ paululũ neſcio quid tentare, id eſt ad ſummã Calliopæ ipſius peruenire. Et eſt tamen hoc aliquid: quis negat? ſed maiora illa Petroniana: per verborum ſententiarumq́ue tormenta præcipitare liberum ſpiritum: non amare in carmine ſanitatem: &, quod porrò eſt, operam dare. Nam illud quidem: effugiendum ab omni verborum vilitate, & ſumendas voces á plebe ſemotas, vt fiat, ODI PROPHANVM VVLGVS, ET ARCEO: cui is magiſtro probabit? ſic enim eſt

pro-

profectò, nequiquam illis verba narret, præter quæ in ore vulgi habitent: ſi hoc tantùm, primam vocem ingrediatur, dimiſsis manibus fugiant. Equidem barbariem malim: ſed vt iſtorum imperitiam video, non periculum eſt, ne in exilio illo Reuchliniano conſeneſcat: faciliùs aliquanto eam accipiet poſtliminio Germania, quàm expulit. At enim viuendum eſt moribus præteritis, loquendum verbis præſentibus: & diuinè hoc C. Cęſar, tanquam ſcopulum, ſic fugiendum eſſe inauditum atque inſolens verbum. Sanè verò: niſi hoc non cōuenit, inaudita atque inſolentia verba quæ vocemus. Eſt aliquid, credo, Euandrum inter & Lucretium: nec ſi de Saliari carmine quotidianum ſermonem texi vetamus, procedere illis debet, qui, quæ ſunt amentia, loqui antèeleganter ſe poſtulant, quàm loqui didicerint, præpoſteri homines. Quanquam quod illa ipſa antiquiſsima culpant, vellem parcius: non ego, vt ſermonem conficiant: dij melius: tantum, quia à capite arceſſere: videre vnde orta quò proceſſerint: quibus gradibus itum ſit eò, vnde poſtea, niſi fluere & labi, nihil natura reliqui fecit, ſuaue eſt, &, audebo dicere, vt Latinè ſcias, neceſſarium: qui diſſentiunt, liceat ijſdē & hæc contemnere, & amare Mammotrectum. Sed næ ineptum me, qui vt vna epiſtola emendaturus ago, quos, ſat ſcio, tota Anticyra non purgauerit. Nam quid ita? inquies. Si quæris, dicam: graue eſt, quod adoleſcens perperam didiceris, in ſenecta fateri velle. & ferè, quibus initio, vt rectam viam inſiſterēt, ſiue animus, ſiue conſilium defuit: poſt, vbi magiſter rerum vſus, atq; ætas erudierūt, vt, quę ſibi putarint prima, in experiundo repudiēt, quoniā deſperatione debilitati, facere ibi periculum nolunt, vbi aliquò tenus prodire ſe deſperant: ad damnandos eos cōuertūt, ſi qui in hoc operę nō parcunt ſuæ,

à quo abeſſe ſe longiuſculè, ſentiunt illi quidem: cæterùm, diſsimulant miſeri. Verumtamen ſpecta: tanquam fas eſſet, retrahendæ, ac, quod dij mihi opis darēt, reprehendendæ antiquitatis fugitiuæ, Spicilegia & Racemationes auſus ſum, magis id adeò, nè aliquandiu fruſtra in his ſtudijs viderer fuiſſe, & vt porrò conandi ſpem meis facerē (rectè, an ſecùs, nunc non diſputo) quàm quòd multum me apud ſurdas aures proficere ſperarē. Quò id mihi profuerit, certè prodeſſe potuerit, ego ita opinabar, nō quenquam dubitare rem pati: ſi me fallo, at non pœnitet tamen ſucceſſus, quantum proceſſerim: nè addam, quòd fuit fortaſſe etiā ex re literaria: cui qui ſeruire ſtudia ſua nolūt, eos verò ego mala nomina appellare ſoleo. nā accepto literis ferre omnia: expenſo velle nihil. Quamuis, nè dolo dicam, nunquā venturus fueram, vt ſtultitiæ atque imperitiæ teſtes meæ (hoc enim erunt, puto, quibus videar: neque ego pugnauero) domeſtico prçconio colligere: ſed enim iacebāt inter liturarios meos nugę plenæ inanijs, pro quibus, ſi, vt ille ait, per ſigillaria in auctione venum irent, neq; tipullam ſuam Varro, opinor, neq; titiuilitiū Plautus dediſſet. Erant eæ puerilis opera, emēdatiunculæ in Terentium, ſic ſub manu natæ mihi, aut quæ codicibus vetuſtis deberētur: ſed (putidum) pleraq; omnia verbis multis, &, vt ab aduleſcentulo, anquiſito orationis etiam cultu: vt ſæpè quoque chartæ, ærumnoſiſsimæ illius quidem, quæ perire aliter non potuiſſet, cōmiſereſcerem. Commodùm hæc erāt, & inſinuaui in familiaritatem Hieronymi Berchemij, I. C. hominis: ſed deſinam: nunquam enim tam magnificè dicā, ſcio, vt laudes eius verbis impleam. Is vt apud me vidit, amabo, inquit, quid hominis es, qui, mitto iam his tuis libellis, certè tibi lucem inuides? an quia non certum eſt, daturos vitam, & ac-

& accepturos? Ego enim negare: & affecta atq; incohata eſſe dicere: addere, vt limā á me acciperēt, neq; poſſe tū quidē, neq; adeo, ſi poſſet, hac rep. literaria pretium eſſe: ſed cùm, quę illius viri eſt in loquendo cum perſuadendi illecebra ſuauitas, vt qdq; attulerā, refellere ipſe pergeret: neq; intra iā verba ſe teneret: rem adderet: bibliothecam, arcam, iudicium mihi ſuum aperiret atque cōmodaret, perpulit, quod prę ter eum potuiſſet nemo, vt inſaniſſe in ſcribendo ſemel, parum putarem, ni etiam ad ſecundas cogitationes, vt adoleſcētiæ captus eſt, vocarē: exemplaq; & verba, quibus in probādo plus vſus eram, quod minus ſatius fuiſſet, amputarem. Scis quid plerunq; tentare ſoleat hominum ambitionem: qui iam ſemel pudorem proieceram, nè de Plauto quidem, quando non indiligenter ibi fuiſſe viderer, detrectaui: quem Camerarius & Lambinus (magni viri, magni: ſed cui homini vbique lucet?) emaculaſſent: neque non tamen poſt illam meſſem ſpicilegium quoq; reliquiſſent. Nam de Salluſtio, Propertio, alijs, ſubitò natū conſilium, cum iam inibi eſſent iſta, vt prælo ſcriberentur: pleraque adeo cuſis iam cæteris acceſſerunt: ne nimio plus ſibi placeant, qui ſe in alienis mendis laudem ſuam metere ſtudent, ſiquid ſubitæ & iuueniles meditaciunculæ offenderint. Nunc haſce vigilias, V. C L. cur tuo nomini inſcribere vellem, nè viuam, ſi aut illa auctoritas, qua paucis: aut fortunæ, quibus nulli, qui quidem iſto numero ſit, cedis: aut quicquam denique præter admirabiles in omni genere virtutes tuas: quæ tantæ ſunt, vt ne votis quidē eruditorum hominum locum reliqueris: incitauit. Nihil dabo auribus tuis: ſed me herclè narrat laudes tuas fama, in paucißimis eſſe, qui in his ſtudijs videas, exemplum candoris, probitatis, beneficentiæ, virtutum omnium: eruditione, quanta

eſſe poteſt maxima: cætera, quæ, vt tua moderatio eſt, neque tibi audire volenti ſit, & me dicere ſuperuacuum. Hæc alij, vt lubet: mihi nihil maius videtur. Etenim habere aliquam generis à maioribus commendationem, magna felicitatis pars eſt: maior laudis, cùm ea te res atque familia à parentibus ſequeretur, vt, ſi viuere apud te ſeculum eſſet, poſſes de cæteris ſuſq; deque, prima tamen literarum ſtudia putauiſſe, in quibus ætatem vtiliter collocares: illa vero, munificentia ac liberalitate quàm plurimos tuos facere: nihil bonis atque eruditis viris clauſum habere, tanta ſunt, vt non videantur maiora poſſe alia: ac haud tamen ſcio, an maius ſit, quos ſemel in fidem ac clientelam acceperis, tueri ac ſubleuare enixiſsimè, vt nihil poſsit ſupra: atque hoc ita facere, vt dando beneficium, accipere tibi videaris. Hunc ergo librum, Crato, in tuum patrocinium permitto: quem eadem ſcilicet fide tuebere, qua ſoles clientes: ac hunc vna hominem trado, & quidem, vt antiquitus loquebantur, mancupio: quo tu, quod voles, facies: voles tamen, ſpero, prout ſoles cætera. Vale.
Moguntiaci. Kal. Ianuarij.

HIERO-

HIERONYMVS BERchemius I. C. de Spicilegijs Palmerij.

PEliden mater, ſi fama credimus, vnda
Perduxit ſtygia: ſiue ea Parca fuit.
Sed potius mater. ſic, quod iuuet, ibis in hoſtes,
Nate, ait, & palma Troia futura tua eſt.
Quò ruitis? fruſtra denſatis ſpicula Troes:
Omnia Pelidæ munij ab hoſte mei.
Omnia munierat: ſed non eſt talus in illis:
Hàc miſero inſidias miſſa ſagitta dedit.
Quanto dijs melior Palmerius? aſpice, totos
Circumfert. genij luſtrat & amne ſui,
Quot, puto, equus quondam Danaos fœta abdidit aluo
Durius, inſignes de meliore nota.
Verè inquam: ille caputq́; pedesq́;, & quicquid vbiq; eſt,
Perluit, ac mortis iuſsit abeſſe metum.
Di facite, vt quia tot iam operi vitam ipſius vni
Debent, vitam operi debeat ipſe ſuo.

IOANNES POSTHIVS, MEDIcinæ Doctor, Illuſtriſſimi principis VVirceburgenſis Archiater.

NEmpe ſuum ſua Mnemoſides duxiſſe per arua
Palmerium: vbi huc, & huc pedem
Dum fert, fallaces meſsi, meſsisq́; ſorori,
Spicas huic, huic ſuas
Vuas, quas potuit ſub diuum in luminis oras
Protrahere cura poſtuma;

Inq; manus fors ipſa dedit, ſi fors dedit ipſa;
(Sed ipſa, credo, fors dedit)
Legit; & vt frugi eſt, frugis cumulauit aceruos,
Nimium hercules rei bonæ.
Crede tuis oculis: nec longum eſt, lector; in vſus;
Vt nata ſunt (ſed dic benè)
Expromit ſiue illa tuos, ſiue illa tuorum,
Laboris abs te præmium,
Quodcunq; eſt; nullum repetens, nam Calliopea
Artes ſuas, cytharam ſuam
(Nota loquor) meritis donauit talibus vltrò.
Ita diu vates carmina
Innumeris, numeris biſcit: & præpete fama,
Quod eſt, cluet Palmerius.

FRANCISCVS MODIVS BRVgenſis: verbis coloniæ Agrippinenſis, numeris de induſtria antiquarijs.

CEdite Germani ſcriptores, cedite Belgæ,
Et quoſcunq; ſuis Sequana potat aquis:
Tuq; cui hæc olim fuerat laus propria ſoli,
Italia, ingenijs æquior eſto meis.
En, raptam ſublime, ipſis Palmerius aſtris
Inſerit, vnde omnes deſpiciam populos.
Teq; ipſo Germane, & te ipſo iudice Belga,
Iudice te, inquam, ipſa Gallia, cum Auſonia;
An quicquam eſt hodie in terris, ſolis ab ortu
Solis ab occaſum vſq; omnia ſi excutias,
Componi ingenio huic, genio aut mage, dæmoniòue
Quod pote de populis innumerabilibus?

Vos

Vos teſtes facio, tanta eſt fiducia cauſſæ:
Dum nè ſit vobis, quæ volet ira, loqui.
Nec verbis opus eſt: rem ipſam videamus: & artis
Quod ſpecitur ſpecimen, ponat inante ſibi,
Tantillum huic, laudiq; mea, laudiq; meorum,
Atra actus rabidæ inuidiæ ſtimulis,
Detractum quicunq; volet; nil Inuidia ipſa
Cum Liuore cui detrahere inueniat.
Verum, ô di magni, quali nos meſſe beabit,
Qui hæc dat, & hoc tantum, ſpicea ſerta legit.
Horrea cùm has capiant vix ſpicas noſtra, futurum
Quid rear, vt iuſta tempora meßis erunt?
Iam modò non poſſum paruo contenta, paratis
De triuio nugis velle leuare famem.
Dij benè: ceparum ſatias tenet, & precor, vſq;
Me teneat: ventri ſit, Scythia, illa tuo.
Etſi non omni ſunt hæc factura palato,
Sat ſcio, quæ quorundam inſipientia erit.
Scilicet Arcadicum carduos pecus omnibus vnos
Delicijs hominum atq; ante putare deum:
Et quidam fucorum optant examina, in Hybla
Dædalio quàm quæ mella ſtruunt opere.
Nec tamen hæc rebus culpa ipſis hæret; in illo eſt,
Tam fatuo naſci cui cecidit ſtomacho.
Quorum igitur fungi cœnas, atq; allia vendunt,
Supplicij his ſat ſit, mentis habere nihil.
Et ſatis eſt: vos, quîs melior ſententia ſedit,
Germani, Belgæ, Gallia cum Auſonia;
Vtimini his mecum quicunq; fruiſciminiq;,
Quod patriæ fauſtum ſit domini, & domino.
Romani hæc adipem intus deliciasq; macelli
De ſpicis horno plexa corolla gerit.

Néue

Néue adeò putere queant, Plauti ſale multo
Sunt condita, vna huic qui medicina malo eſt.
Plauti, inquam, in domina nil vnquam ſalſius vrbe
Quo fuit, ex quo illuc Attica muſa pedem
Intulit: vt medijs ardentia pectora bellis
Paullatim ſtudij impleret amore ſui.
Vtere Germane ô tantum illis, vtere Belga,
Vtere eis, inquam, Gallia cum Auſonia:
Cumq́; vtere, bonis, quicunq; es, dic benè verbis,
Ante omnes mihi, quæ dæmonium hoc genui:
Dæmonioq́; dehinc, quo præſtructore vetuſtæ
Sunt in honore nouo lautitiæ Auſoniæ.

Ian. Gulielmus Lubecenſis.

Viderat hæc illis oculis, quibus Aelia quondam,
Calliope, & noctes Varro operoſe tuas:
Viderat; &, cuinam ô tanto pòſt tempore lucet,
Quod perijt, dixit, qui perijſſe vetet?
Quis ſpem ægrotantem noſtram, miſerasq́; ſepulti
Relliquias Latij non ſinit eſſe nihil;
Intactas vulgo, Aonij dum trita vagantur
Campi: nec cum vllo ſcripta deo vigilant?
Scilicet id ſpicas legere eſt? anquirere id vuas?
An magis auctumnis horrea fertilibus
Denſare, vt fœtoq́; obſtetricarier anno:
Meſſorum bardas vellere & auriculas?
Et iam ſera iterum dubijs cuppedia menſis
Dapſilior varia ſe referet Cerere:
Criſpi quincunces, & blandi culta Terenti
Rurſus honoratos eijcient calamos.
Quid loquar aut inter Cari lucata vireta:
Aut, modo nulla, Atti iam rediuiua ſata?

Inclute

Inclute Pythagora, ſic ſint tua vera reperta,
An Plautinam animam huic inſinuaſſe rear?
Sic reor: agnoſco nulla non arte politum
Pectus, & argutos, gaudia noſtra, ſales.
Ac numeris veterum certantia carmina vatum:
Quæ (hos oculos tango) me iuuet eſſe mea.
Iam verò, ad Tulli cùm illum tulit impetus artes,
Mentior? an ſolo ſe minor arma quatit?
Quid? vice ſermonis, cum aſtricto ſeria ſocco,
Et ioca percurrit, quo ciet ore ſonos?
Vt celer in pugnum ſe colligit? vt rotat vſq;
Sermonem? vt ſimilis voluitur ipſe ſui?
Ergo ô delitiæ iuuenum, quis Caſtalis vnda
Perpetuò ſacram fonte miniſtrat aquam,
Quæ tibi, quæ tali pro munere munera reddam?
Namq; vbi purgatus ſe tibi debet ager:
Inprimis Plauti: quem ipſa conſeuimus, in quo
Conſuemus noſtris quærere honorem epulis.
Vellem equidem, & meritum ſcio, cuius Lydia Creſo,
Ac gemino Creſi conſcia Roma fuit:
Sed mihi non gazas, non, vulgi munus, honores
Eſt dare: ſcis alias hæc dare munera heras.
Quod reliquum eſt, vinces lethum, inuidiaq; fatere
Primus in Aſcræa meſſe colonus eris.
Non tibi ſe orator, ſaxo, non ſe tibi vates
Præferat, aut critici, tertia cura, labor.
Victurumq; omnes clarabit adorea in annos,
Didita ad Heſperidum, Memnonidumq; domos.
Talia Calliope: aſſenſu fremuere ſorores:
Omnia ſic cedrinis ſculpſi ego corticibus.

INDEX

INDEX SPICILEGIORUM, in hoc primo Commentario.

I. *Multa deſperata & depoſita, quæ videbantur, Truculento reſtituta: pauca ad hoc Catulli.*
II. *Centum amplius locis caſtigatus Salluſtius.*
III. *Carptim Plautus emendatus.*
IIII. *Plauti Militæ ſublata menda pleraq;.*
V. *Multis comœdijs opera data Plauto, maximè Aſinaria.*
VI. *Truculẽtus Plauti à pleriſq; mendis vindicata.*
VII. *Quoties, quàm apertè, pôſt ſexcentos emendatores, in bonis ſcriptoribus, maximè Terentio, flagitium adhuc fiat, leuibus emendationibus oſtenſum.*
VIII. *Terentij continui verſus multi aliquot locis purgati.*
IX. *Plauti Trinumus, & Amphitryo, emendata.*
X. *Fragmenta veterum, quæ apud Marcellum reliqua iniuria vetuſtatis fecit, tentatum an emaculari poſſent.*
XI. *Propertius, & Petronius in verſibus emendati.*
XII. *Terentij Andria caſtigata.*
XIII. *In Terentio reſtituta, vt ſuccurrebant.*
XIIII. *Emendatus item Terentius.*
XV. *Leuiter itum per omnes Plauti comœdias.*

IAN. MELLERI PAL MERII SPICI- LEGIA.

Multa deſperata & depoſita, quæ videbantur, Plauti Truculento emendata: pauca ad hoc Catulli.

CL. V.

D. IOH. FICHARDO, I.C. COMITI PALAT. CÆSAREO; Reip. Francof. Syndico & Aduocato primario.

PORRO *Quirites, latinitatẽ amiſimus.* at id negant, qui homines? qui me hercule, niſi ex ſe, refelli nequiuerant. Non tu, Ficharde, ſcio. Sic enim ſentis, & mecum ſentis, quæ Auguſti obitum excepit a tas, antiquas literas: quîs ſine (Barbaria audiẽte dicam) Poetarum illa iuga & nemora nihil ſolidum crepant: luce, certè publica illa, priuaſſe: quod quî minus eſt, quam exſtinxiſſe? Desídere, ac minari, id iam ante fuerat: & hac fini ſtitiſſet malum, ferremus: poſtea ſublabi retro omnia, ac referri: tum præcipitare cœperunt: reliqua deinde iactura quaſi vno bolo facta eſt: donec ventum, cum neq; vitia intelligimus, & properare remedium, hoc (ô ſcelera) inſania vocatur. Eſt mihi tanti, audire, quicquid iſtis in mentem venit, dum ab ijs ſeorſim Fichardus ſentiat: qui niſi virtutibus ſuis mihi in oculis eſt, quantum præterea pauci

dij me ſalua vrbe & arce ita eijciant, vt ego nunc has nugas. Et id ſatis eſt. Nam peius eſſe mihi, nihil moror: quæ quidem ab omnibus vſque eo vapulaturæ ſint.

PLAVTI Truculentus eſt, niſi quod pleraque in ea latina nimium, cæteroquin nulli comœdiarum ſecunda. eius initio theſaurum mendorum tenemus:

Primum dum mœret animus, pramium ſi obuluſt, obeunt tres noctes.

Ducunt interea loci, aut vinum, aut æra, aut oleum aut triticum.

Act. I. Scen. I. *Tentant benignus ne, an bonæ frugi ſiet: quaſi in piſcinam*

Rete qui iaculum parat: quando abijt rectè peſſum, abducit.

Infra ſin iecit rete, piſcis ne effugiat, cauet:
Dum huc, dum illuc rete ore impetit piſcis,
Vſque adeo donicum eduxit foras.

Libet clamare: Eho puer, aquam manibus. Nam quid hac ſcriptura contaminatius? Et Camerarium quidem, Germaniæ; quod verè liceat; ocellum, quantus heic æſtus iactarit, quid me attinet ſcribere? res ipſa loquitur. Elephanti ille partus, abortiuus tamen, &, quo magis doleas, poſthumus, qui non pridem, vt ait Lucretius, in dias luminis oras prodijt, has meas nugas, ſeu quo alio nomine dignaberis, an reprimere, Ficharde, debuerit, tua in primis exiſtimatio valebit; ſecundū te, aliorum. Quod ergo per iſtos liceat, ita legerim:

Quot

Quot illic iracundiæ

Sunt, quot pericula vianda? di veſtram fidem, hui,

Quid peierandum eſt, etiam præter munera?

Promendum moinera anua: is premos boluſt:

Ob em tris noƈteis doucod: interea loci.

Aut aera, aut vinum, aut oleum, aut triticum meret.

Tentat benignúsne, an bonæ frugi ſies.

Quaſi in piſcinam rete qui iaculum datat:

Quando abijt rete peſſum, atq; adducit ſinum:

Si inegit rete piſcis, ne effugiant cauet:

Dum huc, dum illuc rete d orta impedit:

Piſcis vſq; adeo donicum eduxit foras.

Ni ad has coniecturas prope cogitauit Plautus, niue adeo id vero vicero, ſeruitum me abducito, Ficharde, & ego me tibi mancipio dabo. *Viare iter*, eleganter Lucilius:

Aut cum iter eſt aliquó, & cauſſam commenta viauit

Aut apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

Loquitur de incommodis vxorum. Præterea Afranius Diuortio:

Quam perſpicacè, quam benignè, quam citò,

Quam blandè, quam miti vias pectore.

Sic emendo Nonium, perſpicace: neque auſculto Hadrianum Iunium. Non refugit quoque Plinius: neque Lucretius in quarto:

Perſcinduntur enim, niſi recta foramina tranant,

Qualia ſunt vitri: ſpecies quà trauiat omnis.

Item in ſexto:

Incolumiq; venit per res, atq; integra tranſit
Multa: foraminibus liquidis quia tranſuiat ignis.

Sic in V. C. docti adoleſcentis, mihiq; amici Franciſci Modij. At interpres Lucretianus, natus corrumpendis libris, hæc omnia contaminat: poſt deinde culpas ſibi ſuas ereptas dolet. Hoc ergo niſi verum arbitrarer apud Plautum, ſcriberem: *quot pericla amanda?* Damnum enim, & periculum amant ijdem, qui ſcortum. Poſtea, *moinera anua,* valet, munera annua. neque enim geminabant in ſcribendo litteras: & oi diphthõgus in antiquis marmoribus annos pertulit. hoc loco eam fuiſſe in libris calamo exaratis, ſubijt ſuſpicari, quia Camerarius ædidit, *miros anua:* portentum ſermonis. Ab ea minimo minus diſcrepabat, oe: quam heic plerisque codicibus hæſiſſe, vnde ſuſpicer, dicam. *moeret animus*, fecerunt: id manaſſe ex illo, moenera anua, vtinam omnium rerum, difficillimum ſit conijcere. In eadem cauſſa ſunt illa Truculento:

Sc. quis illic eſt. Aſt. *Eſt ne ille violentus?* S. T. *Suam non enim ille meretriculis*
Moliendis rem coegit, verum parſimoniæ,
Duritiæq;: quæ nunc dico ſciam exportatur peſſumæ.
Em tu es Exungula, male viuitis. Egóne heic muſſitem?
Iam enim eccere ibo ad forum, atque heic facta narrabo ſeni.

Neq;

Neque iſtuc in ſe geſtit. Ergo coget exanimem mali:

Qui verſus, ſi vlli alij, mendoſiſsimi ſunt: ſed gloriari liceat: bene reſtitui:

Eſt ne ille violentus? St. *Suam non enim ille meretriculis*

Moiniendis rem coegit: ſed parſimonia

Duritiaq; qua nunce domo ſic iam exportatur peſſum.

Ehem tu ſexungula, malo vites. Egone heic muſsitem?

Iam enim eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo ſeni:

Neq; is iſtuc in ſegeſtri tergo coget examen mali:

Segeſtre pauperculorū erat. Lucill. 15. libr. Satyr. Penula, ſi quæris, canterius, ſeruus, ſegeſtre.

Numerorum rationem habui, ſed vt Horatij de Plauto iudicium meminerim: & ea mihi effugia patere voluerim, quæ ipſe ſibi. Primo verſu delitiæ Muſarum, vir doctiſsimus, ſum, reponit, pro, ſuam: cui non aſſentior. De Stratilace enim ſi loqueretur, non violentum, ſed truculentum vocaſſet, ad celebrandum fabulæ nomen. tum, ipſi Stratilaci reſpōſionem affinxiſſet, quæ id nomen reuocaret. Id videas, quoties ab epitheto nomen fabulæ inditum: vt Terentij Andria, & Hecyra: maximè autem hac ipſa Truculento. Altero verſu, *moiniendis*, certum eſt, Vaticani enim V. C. moniendis habent, aut monendis. *moiniendis* autem valet, *moeniendis*: Et *moeniendis*, pro *muniendis* notum. Porro, muniuntur meretrices, cum illis munus datur, hoc eſt, cum quis eas moeneratur. nam à *moenus*, *moenio*: à *moeneris*, *moeneror*. Ter-

tio deinde, *ſexungula*, de coniectura feci: quoniam furum ſex manus alibi appellat: & vngulas item: quomodo Catullus, *vngues, Tuis* (inquit) *ab vnguibus reglutina.* Quæ ergo rapiendo, trahendo intenta eſſet, quidni lepide ſexungulam appellare potuerit? Poſſem alias coniecturas expromere, ſi eſſet tanti. *Vitare malo*, eleganter, & ad veterum conſuetudinem. Petron. Arbiter. *Cum deinde vultu atq; ipſa trepidatione mendacium prodidiſſem, ponere iuſsit arma, & malo cauere.* Plautus ad id exemplum, *vitare infortunio*, dixit Curculione:

Epigram. in Thallum.

Sç. Date viam.

Proinde ſe domi contineant: vitent infortunio.

Quod enim, *infortunia*, excuditur, mendum eſt. Terentij Adelphis ignoratur, & ob id corrumpitur:

Sçen. 1, act. 1.

Malo, coactus qui ſuum officium facit;
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet.

Ita enim interpungendum: & illud, *malo*, non ad, *coactus*, ſed ad, *cauet*, referendum. Qui, inquit, coactus ſuum officium facit, is tantiſper cauet malo, dum id credit reſcitum iri. Si quomodo repoſui, ſcribatur, de ſene ipſo accipietur: ſin, vt nunc monebo, de ſeruo: *neq; is iſtic in ſequeſtri tergo coget examen mali:* Non, inquit, hæc clam ſene habebo, ne, ſi poſtea reſciuerit, Strabax in ſequeſtri tergo coegerit mali examen, & ego pro eo pœnas ſufferam. Ita *ſequeſtre tergum*, aut *ſequeſtri tergum*, erit *ſuccidaneum:* cui ex eo etiam gratia quæretur, quòd Stratilax herilem filium ſectaretur, Phæbadius

vetus,

vetus, & elegans Theologus, libello de Trinitate contra Arrianos, ſequeſtrum appellat Chriſtum, qui nos inter, & Deum medius, pœnas nobis paratas exceperit, & ſcelera aliena expiarit. Scriptum fortaſſe fuerat, *ſeceſtri*, pro *ſequeſtri*, vt ſolebat olim: inde factum, *ſe geſtit*. Tandem aliquando procedamus. Scripſi igitur: *is premos boluſt. Premos* eſt *primus*. i enim pro e, ſcribebant ſæpe: non rarius contra. Itaque reperimus paſsim in antiquis marmoribus, *cepet, veicet, pugnauet*, & infinita talia. In veteri libro Bembi: *interea ſibi clam aurum mulier demet*. In doctiſsimi Cuiacij Catullo ſimilia. *E premos* ergo *præmium* fecerunt: & o illud hæſit ſequenti dictioni, vt fieret *ex bolus, obulus*. Mirum hoc imponere Camerario potuiſſe eo verſu: *Quia nihil habeo, vnum animos moui mihi, omnia agam precario*. Sic enim edidit, quod rectum erat: *vnum animos monuit mihi*. animos enim pro animus: &, *animus monuit mihi*, valet, ſubiecit & ſuaſit mihi. id leuius duxiſſem, quam vt monerem, niſi æſtuare Lambinum viderem, neque hilum proficere tamen. Caue Grammaticos audias, qui negant u in o migrare, niſi vbi geminetur, vt in *Dauos, læuos, prauos*. Sunt enim hæ, vt eorum multæ, ædilitiæ edictiones ſine populi ſuffragio. Nos certe ijs multa ex his noſtris probatum iri ne ſperamus quidem: ſed nec optamus. ac vide fortunam meam. Pridem cum neſcio quas gerras Siculas (is titulus libro) daturus eſſem, vt excuderentur, in quibus de Ver- Trucu. Sce. Neque gnatus eſt.

gilij verſu illo controuerſiam moueram:

Adſis ô tandem, & propius tua numina firmes:

Et de coniectura reſtitueram,

Adſis ô tandem, & propius tua omina firmes:

fuit, qui negaret tanti eſſe, excudi gerras Siculas, vt vnus Vergilij corrumperetur verſus. Neque enim oculis me vti, quem fugeret, verſum ita ruere. Nã quod ego perſeuerarem, nullum eſſe incommodum, vocalem non elidi, & feciſſe id Virgilium ſæpius quàm vt quiſquam facilè credere poſſet, id minoris etiam fuit, quàm quod nullius. Itaque damnatę tum gerræ ne nunc quidem audent lucem adſpicere. Sed quod ad Virgilij verſum attinet, paratus ſum pignus dare in meum talentum, in ipſorum teruntium, ni verè reſtitui. Solebant tum, qui omina, vel auſpicia captabant, non continuo, ſi oſtentum dextrum fuiſſet, aut ſemel aues addixiſſent, animis quieſcere, niſi accederet etiam, quo omen illud firmaretur. Priore enim monebantur, & in ſpem erigebantur: altero ſe confirmabant, ſublata ſuſpicione, caſu omen extitiſſe. Itaque poſt repentem flamam, quæ Iuli comas corripuerat, Anchiſes,

Da deinde auxilium, inquit, *pater, atque hæc omina firma:*

Mox læuum intonuit, & viſa ſtella lapſa facem ducere: quibus ille victus, filio conceſsit. Apud Ciceronem augurium Mario oſtentum non ante fidem inuenit, quam tonitu à Ioue

firma-

firmaretur: de qua re verſus reliquos ibi hic claudit:

Sic aquilæ clarum firmauit Iupiter omen.

Geminus locus in Statio:

Aßiſtas operi, tuaque omina firmes.

Ita cum dormienti Aeneæ omen à Tyberino obiectum eſſet, poſtquam euigilauit, orat deum, velit etiam aliud dare, quo magis credat. nec fefellit deus. Sus enim reperta ſub ilice cum fœtu triginta ſucularum: præterea ita fluctus ſuos omnes compoſuit, vt facile Aeneam, ad iter ſibi ſtratum fluuium exiſtimantem, inuitaret. Quod autem ait, *propius firmes*, quid accuratius? Dormienti enim oſtentum obtulerat: reliquum erat ergo, vt nunc etiam vigilanti. Cæterum ad numeros quod attinet, ita quoque Bucolicis: Hoc Virgilius dicit, omina propinquare.

Credimus? an qui amant, ipſi ſibi omina fingunt?

Neque enim ibi de ſomnijs verba ſunt: ſed de ominibus, quod & cinis ipſe altaria corripuiſſet, & Hylax in limine latraret. Præterea Aen:

Contra fata deûm peruerſo omine poſcunt: quod & ſententia, & veteres codices probant. Sed reuertamur aliquando ad Plautum. Scripſimus: Promendum moinera anua: quo exemplo pleraque dixerunt olim. Varro: *Excuſi pulli, ſubducendum ex ſingulis nidis, & ſubijciendum ei, quæ paucos habeat: cum iam pinnas habebunt, conſuefaciendũ, vt vnã vel duas Gallinas ſequãtur. Pullos ſubducendũ, & conſuefaciendũ*, aliter ꝑfecto dixit, quã

noſtras aures nunc ferè terit: et mirabilius paulò in nominandi caſu, quàm in accuſandi Lucretius:

Aeternas quoniam pœnas in morte timendum.

Quamuis ne hoc quidem nunc ſcholaſticũ. At Quadrigarius in Buslidiano Gellio magis etiam ad noſtras aures nouè: *Is* (Manlius) *proceßit: neque paſſus eſt virtutem Romanam à Gallo turpiter ſpoliari: ſcuto pedeſtri & gladio Hiſpanico cinctus contra Gallum conſtitit. Metu magno eam congreßionem in ipſo ponte inſpectante vtroque exercitu factum eſt.* Hoc verum eſt: ſed tamen valdè Comica ſcriptura illa quoque:

Primum dum moinera anua.is primus boluſt.

In illis verbis: *ab em tris*, etc. *em* accuſandi caſus eſt, pro eum: vt Phormione, *im. Faxo, tali im maſtum, vt hic nunc eſt, infortunio.* Ita reſtituo ex vetere interprete, *Im*, inquit, *pro eo quod eſt, eum. Ennius:*

Omnes corde patrem præbent, animoque parentem,

Circumfuſi im. It reſtituo verba interpretis: quæ nunc legas, vt in peruulgatis: *Eum pro eo quod eſt eum:* ridebíſne, obſecro? ſi non ridebis, miraberis tamen. Quid enim hoc eſt, *eum poni pro eo quod eſt eum?* an quæſo id non eſt nugari? deinde, cur addit, ita frequenter locutos veteres, ſi à Terentio ſcriptum eſt, *eum.* quaſi illi, *eum* dixerint, ac non potius *im* vel *em*, aut per productionem, *erim*: & ſi maxime, *eum*, vſurparint, ita ipſi ſoli loquantur: ac nõ hac ætate id agnoſcamus, neque aliud præterea. Ennij autem

verſum pro exemplo eſſe noluiſſet, niſi & apud Terentium legiſſet, *im*: quomodo vt emendemus, verſus monet. Protinus ſequitur: *tris noctein*. De hoc, vt verbis parcam, cõſulendus Gellius. Vnum dicam, qui ſordida planè, iacentiq; aure non ſit, Vergilij in ſimilibus collocandis iudicium ante hoc noſtri Plauti non poſiturum. Immane enim quantum de lenitate concinnitateque decedit, ſi ita mutes, *tres nocteis*. *Tris*, autẽ accuſandi caſus, vt poſtea, *piſcis*: quod ignoratum non facile credas quot menda dederit. Terentij Heauton.

Noui ego amantium animum: aduortunt grauiter quæ nõ cenſeas. Ita vulgatur. ſed nihil mihi in poſterum diuini aut humani credas, niſi verũ eſt: *Noui ego amantis: animum aduortunt grauiter, quæ non cenſeas*. Vetuſtatis auctoritas facit, etiam vbi ſingula vocabula in vſu retinentur, figura tamẽ orationis detractis, additisque vt variet. *Animum aduertere*, *animo aduertere*, præterea *attendere animum*, ſiue *animo* mallent, licebat dicere: attendere, vel aduertere, vt non adderent, non facilè. Itaque liquet mihi adfirmare, toto Plauto, toto Terentio, non reperiri *aduertere* aut *attendere*, vt, *animum*, ſupprimatur. Mecum eſt etiam interpres vetus, Donatus is, ſiue alius fuit, cui tantum debemus. At ita poſtea Cicero, quorúmue in idẽ tempus ætas incidit, paſsim Sed in Terentio cum reperiſſent, *noui ego amantis*; rati, *amantis*, genitiuum eſſe, deprauarunt Ijdem illi inflexionem hanc veterem agnouerunt

runt Adelphis, vbi ignoraſſe magis è re erat.

Qui in ſui gremio puerum poſiturum dicebat patris; ita obſecraturum.

Patris, acceperunt accuſatiuum antiquum. itaque interſtinxerunt: *Qui in ſ. g. p. p. dicebat: patreis ita obſecraturum:* & nunquam in Senatu Romano vna conſiliatione tot ſententiæ dictæ, quot de hoc loco, grammaticorum. quaſi vll⁹ facilior foret. Scriptura germana eſt, quam dixi: ſententia hæc: dicebat in gremio patris ſui poſiturum puerum, & conſpectu infantuli nepotis miſericordiã eius ſollicitaturum, easq; preces adhibiturum, quibus expugnaret. Quod autem veterũ grammaticorum partim ſcribunt, hæc huiuſmodi accuſatiuum in *eis* facere, alij in *is*, non eſt exiſtimandum ob id inter ſe mutare, differreque: tametſi hoc arbitrantur eruditi multi, in ijs Riuius. nam *eis*, valet *is*: & e addebant vt pinguius paulo fieret. id tũ, ſi longum eſſet i: vt quidẽ Lucillij de orthographia verſus oſtendunt. Neque igitur, vt nunc diſciplina eſt in ſcholis, pronuncianda eſt diphtongus *ei*, ore vſque eo prauo & valgo, vt credas Epicuron oſcitari. *Ducod*, & poſtea, *reted*, pro, *duco*, & *rete*, ad ſuſtinendam verſus ruinam d inſerto: quod vtinã Lambino altius ſediſſet: non tam multa, dum ſe numeris obſequi ſtudet, deprauaret: & quod comicis licet, licere voluiſſet. Quamuis non ita ſolæ comœdiæ, etiam cum ſolutam orationem ſcriberent, multis vocibus vltimam d adijciebant; & quo magis mireris,

con-

conſonanti ſequẽte. Nec longe abierimus, fragmentum columnæ roſtratæ Duilio in foro poſitæ, cuius argumento vtitur Quinctilianus, in eo hæc ita reperiuntur: *MACEL. PVCNANDOD CEPET.* itẽ: *IN ALIOD MARID PVCN.* neque, qui veterum marmorum notas inſpiciat, fruſtra huius exempla petat. Camerarius tamen, & ſecundum eum Lambinus reponunt: *Tris nocteis vtor:* quam prope ad ipſorum membranas, neſcio: ab excuſis vetuſtioribus nimium quàm longe coniecturam abducunt. Et vt dicam, quod ſentio, *vti nocteis,* non Latinum. quod ad noſtrum hoc, *ducere nocteis,* non ipſe Plautus potuiſſet elegantius. Ita poſt.

Si raras noctes ducit, ab animo perit. Sc. multas res.

De eo verſus Trinum. mendoſus —— *non ſat id eſt mali, ni amplius etiam quod ebibit, quod comeſt, Quod facit ſumpti, nox datur, ducitur famlia tota, Veſtiſpica, vnctor, auri cuſtos,* corrigo.

Quod facit ſumpti, datur, nox ducitur: familia tota, veſt. Si, inquit, amatori ſuauium dedit ſcortum, illico res foras labitur, liquitur: ibi ille pendet de ſcalis, cæditur: ſi alia delinimenta verborũ addit, non munus ſolum, etiam quicquid ſumptus facit, amatoris diſpendium eſt: at nox ſi ducitur, tum vero exhauritur amator. Præterea prologo Pœnuli:

Vbi quamque eſt in vrbem ingreſſus, illicò
Omnes meretrices, vbi quiſque habitant inuenit.
Dat aurum, ducit, noctem rogat poſt ibi
Vnde ſit, & c diſtinguo:

Dat aurum, ducit noctem: rogat poſt ibi, Vnde ſit. Feciſſe pretium nobis videmur, qui nouum tribus vnius ſcriptoris locis repoſuerimus. Porro eſt: *Aut æra, aut vinum, aut oleum, aut triticum meret. Meret* diſerte in Baſil. poſitum, vt ſæpe. Pſeud. *Chlamidem hanc commemores quanti conducta eſt.* HA. *quid eſt?*

Ba. *Quid meret machæra?* Sed hoc quidem cui ignotum, corpore merere meretrices? Neque eſt autem vt aliter, quàm, *datat*, legi poſſit.

Poſtea deinde in his verbis, *atque adducit ſinum, atq;*, aduerbium eſt, & valet, *continuo*: quomodo Terentius:

Siquidem hercle poſſis, nil prius neq; fortius:
Verùm ſi incipies, neq; pol tendes nauiter,
Atque, vbi pati non poteris, cum nenò expetet,
Infecta pace vltro ad eam venies. Vbi, *atq;*, eandem vim habet, quam *illico*, aut, *ſtatim*, hac ſententia: continuo vbi pati non poteris. aliter non quiſquam horum verborum ſenſum aſſequetur. Ponitur ita à Vergilio, vt ſentit Gellius. Præterea lex erat in XII. *Si quis in ius vocarit, atq; ito.* legis ſententia: ſi quis in ius vocauerit, è veſtigio ſequitor: niſi ſi mauis prehendi & rapi. Solebant enim tum, niſi vocantem ad Prætorem ſequeretur reus, qui primus occurriſſet, eum rogare, liceretne anteſtari: ſi opponeret auriculam, quem vocaſſent, ei collum obtorquere. Plauto multus eius vocabuli vſus eſt.

Nenò, aduerbium. Nenò expetet, id eſt, minimè opus erit. Sic rectè Ioſephus Scaliger.

Cum ad portum venio, atq; ego illam hic video præſtolarier.

Epidico Sc. St. tacete.

ſtolarier. commodùm, inquit, veneram, cum illam video.

Tum illud Tranionis:

Capio conſilium, vt ſenatum congerronum conuocem:

Quem cum conuocaui, atque illi me è ſenatu ſegregant: hoc eſt, nullam ſibi moram adferunt, quin me ſegregent. Caſina in mendo latet:

Colloco, fulcio, mollio, vt quàm ſenex, ad te decumbem. legebam, *adce decumbem,* id eſt, *atque.* nam d pro t, c pro g. & viciſsim, in antiquis libris nuſquam non reperiri, ſciunt qui terunt. Hoc cum ita ſit, licuit mihi, quod feci, è Baſil. libri, *adque ducerem*, emendare, *atque adducerem.* Proximum eſt: *Si inegit rete piſceis.* Niſi valde animi fallor, qui contra ſentiat, nihil ſentiat. *Inigere* ſæpe apud Varronem, in de re ruſtica; vbi non abierit in hoc, inijcere, nuſquam. cauſa eſt, quæ multarum macularum, quod C ſcriberent tanquam G. Itaque apud Gellium de caſsita peccatum: *Ea,* inquit, *caſsita in ſementes forte conceſſerat tempeſtiuiores.* lego, *congeſſerat*, id eſt, nidificarat. —— *aëriæ quo congeſſere columbæ.* Plautus: *quin tu in paludem is, exigisq́, arundines?* lego, exicisque arundines? nam ſico, pro ſeco: & ita ſica à ſecando, ac ſicilicum. etiam Sicilia, quod mare eam ab Italia ſicarit. Iocum illum Plautinum intelligere aliter non eſt, Capteiuis, prima fabula:

Moſtellaria Sc. qui homo.

Sc. neque quò fugiam.

Vel rectius, Si icit rete piſc.

Rudente, Sc. Ec vos à voſtris.

Sc. 1

Prolatis rebus paraſiti venatici
Sumus: quando res redierunt, moloſſici

Odioſi-

Odioſicią, & multum incommedeſtici. ſic reſtituo, vel vt eſt in V. L. Langij, *incommodeſtici:* vt quæſitus ſit ioco riſus in verbis ſicandi et edendi. paraſiti, inquit, ſicando atque edendo odio & incommodo ſumus. Ita *proſico:* atque inde *proſicia.* Riſi ſuauiter eum, qui Iſidorum emendauit: *Proſicies,* inquit, à πρὸς & εἶκος. vellem illi hoc tantum nefas nõ excidiſſet. Sed redeamus. Prima, inquam, coniugatio, & tertia in multis ijſdem verbis erant: tum etiam tertia, & ſecunda. quod parum animaduerſum corrupit Terentium Heaut.

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exangeant. Angeo enim dicebant, & *exangeo,* quod nunc *ango,* & *exango.* ſimillima labes Plauti

Ac.1.Se.1.inſin. Sticho: *Scio, atq; in cogitando mœrore augeor.* lege: *angeor.* Hoc cum nihil verius ſit, tamen Calpurnius, *exaugeri,* inquit, *animus dicitur, cum opinionibus ac ſuſpicionibus in alteram partem inclinat.* Quid audeo? folia Sybillæ. Hæc legunt pueri, & ſequuntur: putantque cum ita fecerint, magnifice locutos. quid ni? cum Terentio. At per me licet alij Calpurnium in delitijs, quod faciunt, habeant, dum ſciant huiuſmodi monſtra dediſſe, quot ne Africa quidem. Plauti verſus ſunt Pſeud.

Se.ite, agite. *Num cuipiã eſt hodie tua tuorũ opera conſeruorum*
Nitidiſsimum caput? aut num ipſe ego pulmento vtor magis
Vnctiuſculo? Sed ſcio tu oleum haud magni pendis vino te

Deni-

Deuincis. ijs vitium idē obfuit, C pro G ſcripto repono: *nitidiuſculum caput.* & poſtea: *Vino ted vncis*, id eſt, te vngis, d immiſſo, vt, *te*, ſuſtineatur, non elidatur. Sententia id probat, & quia ſequitur vnctiuſculo. ſane, *Vino te deuncis*, parum latinè dici puto. Vt ſemel abſoluam: antiquitus maiuſculis, quibus nunc iñ capitibus propriorum nominum, & verſuum initijs locus eſt, ijs totos libros perſcribebant: minuſculas has notarijs relinquebant: quarum vſum Papyrianus non niſi negotioſis & occupatis indulgebat. Itaque quæ de litterarum forma Quinctilianus, & Plinius, niſi de maiuſculis noſtris, audiri non poſſunt. Id eſt, cur E & F, C & G, P & R, toties inuicem locum commutarint: quod abfuiſſet, ſi minuſculas vſurpaſſent. Supereſt, quem enarremus, vnus etiam verſus.

Dum huc, dum illuc reted oria impedit. *Oria* eſt Fulgentio, quæ Nonio *boria*: rectius fortaſſe illi: nec deſunt qui ab ora deducant, quia ea legere orā tantum piſcatores ſoleant: non item alto ſe credere. His vt ad Plauti mentem non peruenerim, præ Lambino tamē feciſſe pretiū operæ opinor: qui multis verbis nihil dicit: & eo procedit, vt hoc verſu verborum Plauti nec volam, nec veſtigium relinquat: ſcilicet ne h aliquando littera ſit, aut hiet verſus m non eliſo: res ipſi Virgilio, non comicis tantum vſitatiſsima. Neque autem quicquam plus permiſimus nobis, quod minus debuerimus: ſed via peruulgata, quam affinitas litterarum frau-

dem feciſſet, aperuimus. Cæterum non minores turbas dedit n, cum pro b imponit: aut viciſsim, vt:

Truculento Sc. ad fores auſcultate.

Verterunt ſeſe memoriæ. Stultus ſit, qui id admiretur.

Si eget, neceſſe eſt nos patiatur aui, ita æquum factum eſt. lego:

Verterunt ſeſe memoriæ viciſſim: qui id admiretur?

Si eget, neceſſe eſt nos patier. abi, ita æquum factu eſt.

Qui iudicare volet, veteres editiones adhibeat: poſt deinde nè curcurbitæ caput habeat. *Abi*, eſt [illegible]ultantis: vt Terent. Adel.

Laudo Cteſipho: patriſſas: abi, virum te iudico.

Illud aliter eadem fabula:

Nunquam rem facies: abi, neſcis ineſcare homines,

Sannio. *Aui*, ergo apud Plautum eſt, *abi.* ſic illo quoque loco:

Par pari reſpondet: verum nunc ſaltem, ſi amas, da tu mihi de tuis delitijs ſummis.

Quicquid pauxillulum. Mi. *quid ita?* Ph. *ab auo eſt quod dem.*

Dictum ſuperfert compaſticis abaui conſultor iſtuc.

Hercules tuã fidem: ſentina vitiorum: quam vt exantlemus, ſi forte, reſtituimus:

Ph. *Par pari reſpondet. Verum nunc ſaltem, ſi amas, mihi*

Da tu de tuis delitijs ſummis quid pauxillulum.

M. *Quid id, amabo, eſt, quod dem? dic dum: ſi ſuperet, feres.*

Ph. *Campas dicis: abi, abi, conſultaui iſtuc.*

Nō fallor: & profecto aut hęc vera eſt emendatio, aut paulo minus. Lambinum heic non miror: paucis additis litteris, miſeror. Quod plurimum ei loco obfuiſſe videatur, dicam. Duos verſus compulerant in vnum, & quando iam ſtadium chartæ defeciſſet, tertiata & quartata verba notarant. *Superare*, autem pro, *ſupereſſe*: de quo, ne longior ſim, videndus Gellius. Campas dicis, quid ſit, conſulendus Feſtus. Abi, abi: ita ſolebant, vbi faſtidioſè, & contemptim aliquem amolirentur: ac pro eo quoque, ij modo. Exempla ſunt Pœnulo. ſc. Quid nunc. & Trin. ſc. Minus quindecim. Sticho mendoſum eſt:

Campas dicere, pro nugari, res magnas & inanes loqui.

—— G. Quid grauare? cenſeas.

Neſcio quid vero habeo in mundo, ij modo. Ep. Alium conuiuam quærito tibi in hunc diē. Commuto perſonas: Neſcio quid vero habeo in mundo. Ep. I modo, Alium con. q. Cogamus etiam aliud nobis debere Plautum: apud quem, auiniæ, pro, abin? io, ſcriptum ſuſpicamur Truculento:

Sc. libros inſpexi.

Aduenisti huc oſtentatum cum exornatis oſſibus,
Quia tibi inſuaſo infeciſti propudioſa pallulam?
An eo bella es tu, quia accepiſti arme aduenias.
As. *Nunc places cum me illi vel in mentiri dicis.*
S. *quod te rogo?*
Mancupi vin quia accipias? geſta tecū henos anuos? Sc. quis illic eſt.
AST *Dignis dant*, ST, *Lauiniæ heic ſunt, quas habes, victorias.*

Arbitror propemodum emaculata fore, ſi reponas:

An eo bella es tu, quia cœpiſti armeas? venias: nunc places,

Cum me limulè. Aſt. mentire S. dic ſis id quod te rogo:

Mancupi vin qua accipias? cape eccos abenos anulos.

Aſt. *Dignis dane. abin?* St. io, *heic ſunt quas habes victorias?*

Armeas pro diminutiuo *armellas*, vt ruſticus, non male vſurpat Stratilax. *armea* enim & *armella* eædē quæ *armia* & *armilla*. Subijt aliquando ſuſpicio, ſcribendum:

Prior emendatio verior.

An eo bella es tu, quia cauiſti? ar me aduenias

Vt *ar me*, ſit antiquè pro, *ad me*. Qui, quàm pro more, comptior eſſet & elegantior, geſtuque ac inceſſu mimicus ac moleſtus, ioco rogabant, an cæueret. hæc enim loqui mollitiem & laſciuiam, nō magis quàm res eſt, arbitrabantur. hinc illud Perſij:

—— *an Romule caues?*

Et eſt quidem vt cæuere marium ſit potius; criſſare mulierum: ſed & ruſticæ perſonæ conuenit proprietatis non maximè eſſe in verbis retinentem: & præterea prouerbium ita ferebatur, an cæues? non, an criſſas? Quod deinde ſcripſi: *cū me limulè*: id quoque in laſciuiæ notis, *limulis aſpicere*: & per ludum obijci ſolitum. Bacchidibus: —— *at bonas fuiſſe credo.*

Viden limulis obſecro vt intuentur?

Quod

Quod autem armillas cœpiſſet Aſtaphium, rogat eam Stratilax, velĺetne potius quæ mancipio caperet, ahenos anulos. eos intelligendum eſt vel ruſticum inſtrumentum, quod in manu geſtaret Stratilax: vel compedes & manicas, quæ in proſcenio erant, ad repræſentanda, ſi ita ex argumento fabulæ eſſet, noxiorum vincula. Nam in mimis ac fabulis vapulabant nonnunquam ſerui: amplius etiam, è vinculis ſępe cauſſam dicebãt: quibus rebus ſcena, quod dubitare nemo poſsit, apparabatur. Hos ergo fortaſſę anulos monſtrat illi Stratilax. At Aſtaphium iubet dignis dare. Facit huic rei, quòd anulos pro compedibus apud veteres poetas notant grammatici. Mancupi, inquit autem, quia mancupium, quòd manucapiatur: illa autem ſiue ruſtica inſtrumenta, ſiue vincula, verè manucapiũtur. ſed et quæ mancipio capimus, propria perpetuaque nobis ſunt: neque alienantur facilè. Sic ergo iubet illam in vincula indui, aut geſtare, quæ ipſe in manibus præferret, vt ne facilè deponere, néue ſine ijs eſſe poſſit, etiam cùm velit. *Mancupi capere*, quod nos dicimus, mancupio capere. ita ſolebant olim: & elegantius eſt. Milite glorioſo:

Periuriorem hoc homine ſi quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quam illic eſt,
Me ſibi habeto, & ego me illi mancupi dabo.

ſic v. l. & edit. non rectè ergo Came. & Lamb. mutarunt. Poſtremo: Io, *heic ſunt quas habes, victoria? Io* triumphale eſt in victoria. & dicun-

tur hæc à mulierem contrectabundo: ac qui manum ferret ad eam partem, vbi amicitia habitat. Addam nunc locum extrema pœnè Caſina: ferè vt à clariſsimo Sambuco editus eſt:

Vbi intro hanc nouam deduxiſti via recta, clauem
*Adduxiſti, ſed tamē tenebræ ibi erant ** tanquam*
*Colloco, fulcio, mollio, *** Senex ad te decumbem*
Vt prior quàm ſenex nup
Tardus eſſe illico cœpi quoniam.
Reſpecto identidem ne ſemel
Illecebram ſtupri, principio eam ſuauium poſco.
Reppulit mihi manum, nec quietum dare ſibi ſuauium me ſinit:
Enim iam magis, iam appropero magis, iam lubet in Caſinam irruere,
Cupio illam operam ſeni ſurripere, forem obdo ne ſenex me opprimat.

Mu. *Agedum tu adi hunc.* Cl. *vbi tua noua nupta eſt.*

Ol. *perij hercle. manifeſta res eſt.* Cl. *omne ordine rem.*

Fateri ergo æquum eſt. quid intus agitur? quid agit

Caſina? ſatin morigera eſt? Ol. *pudet dicere me.*

Cl. *Memora ordine vt occœperas.* Ol. *pudet herclè*

Cl. *age audacter.*

Quā debuiſti, inde volo memorare, quid eſt factum?

Ol. *At flagitium eſt.* Cl. *cauebunt qui audierint, faciant.*

Hoc magnum eſt primum pergis quin tu pergis. ſeruus.

Vbi locus ſumptus porro

*** Quid pape** quid** pape*

*** eſt*** Adhæreat maxumum*

Haberet metui vt quæreret occœpi.

Dum gladium quæro ne habeat. arripio capulum.

Sed quom cogito, non habuit gladium, nam & eſſe frigidius eloquere.

Ser. *At pudet.* Mu. *Num radix fuit?* Ser. *nõ fuit.*

Mu. *Num cucumis?*

Ser. *Profectò hercle non fuit quicquam olerum,*

Niſi quicquid erat calamitas profectò attigerat nunquam:

Ita quicquid erat grande erat.

Mu. *Quid fit deniq;. ediſſerta.* Ol. *apello Caſinam, inquam,*

Amabo mea vxorcula, cur virum tuũ ſic me ſpernu?

Nimis tu quidẽ hercle immerito meo mihi hæc facis,

Quia te mihi expetiui: illa haud verbum facit.

Illa haud verbum facis, & ſepit veſte id qui eſtis.

Vbi illum ſaltum video obſeptum, rogo vt alterò ſinat ire.

Volo vt obuertam cubitiſſim**

Illum mittite

*Surgo vt meam vi **** atque illa vi*

Perlepidè narrat

Suauium

Ita quaſi ſentis* labra mihi compungit barba.*

Continuo aſtanti pectus mihi pedibus percutit.

Decido de lecto præceps ſubſilijt, obtundit os mihi.

Inde foras tacitus proficiſcens, exeo hoc ornatu quo vides,

*Vt ſenex hoc eodem poculo,quo ego bibi,biberet.*Cl. *optumè eſt.* Nihil deprauatius: &,credo,obtemperarunt pudori ſuo,qui tā negligenter deſcripſerūt.nec diſplicet exemplum:niſi quia video doctos homines in reſtitutione laboraſſe,mihi quoq; libet idē ingredi. Non ſi non potuero indagare,eo ero tardior; ſed velocior ideo, ſi quiuero,inquit Varro.

Vbi intro hanc nouā nuptā deduxi, via recta clauem
Obduxi:ſed tamen tenebræ ibi erant,tanquam nox.
Colloco,fulcio,mollio:vt prius quàm ſenex.atque,decumbe,inquam.
Taurus eſſe illico cœpi: reſpecto identidem,ne ſenex.
Illecebram ſtupri,principio eam ſauium poſco:
Reppulit mihi manū, nec quietum dare ſibi ſauium me ſinit.
Enim iam magis, iam appropero magis,iam lubetin Caſinam irruere.
Cupio illam operam ſeni ſurripere: forē obdo, ne me opprimat.

Mu. *Agedū tu adi hunc.Cl.vbi tua noua nupta eſt?*
Ol.*Perij hercle.manifeſta res eſt.Cl.omnē ordine rem,*
Fateri ergo æquum eſt. quid intus agitur? quid agit
Caſina?ſatin' morigera eſt?Ol. pudet dicere me.
Cl. Memora ordine,vt occeperas. Ol. pudet hercle.
Cl. age audacter.
Quādo habuiſti,inde volo memorare,quid eſt factū?
Ol. *At flagitiū eſt.Cl.cauebūt q audierint,faciāt.*
Ol.*Oh.magnā.Cl.vah.Ol.rimā.Cl.pdis.quin tu pgis?*
Ol. *Vbi lucus humidus. Cl. porrò: quid porro eſt?*
Ol. continuo ſtricto gladio.

Cl. *Quid* Ol. *at at papa, babæ.* Cl. *quid? quid papa?* Ol.

Flagitium, ah, erat maximum:
Gladium ne haberet, metui: id quærere occœpi.
Dum gladium ne habeat, quæro, arripio capulum.
Sed cùm cogito, non habuit gladium: nam & eſſet frigidus.

Mu. *eloquere.* Ol. *at pudet.* Cl. *memini, radix fuit.* Ol. *non fuit.*

Cl. *Num cucumis?* Ol. *profectò herclè non fuit quicquam olerum:*
Niſi, quicquid erat, calamitas profectò attigerat nunquam:

Et quæ porro ſunt. iam enim piget. Ex *tardo, taurum* mutaui, ducente ſententia. nam tardus nemo erat hominum qui viueret minus. Quin omnibus his verbis properationē ſuam narrat, vt ſeni operam illam ſurriperet. *Taurus,* autem ſcribendum, ſatis argumenti eſt in ijs, quæ dehinc ſunt: *Reſpecto identidem, ne ſenex.*

Notum enim, vbi plures in grege tauri ſint, de vſu iuuencarum inter ſe dimicare: qui impar ſit, non niſi ex inſidijs conari, & identidem reſpectare, cum operam aliquam valentiori ſurripit. Adiuuat, quòd in ea palæſtra taurus pro valido frequentàtur. Horat.

——*nec tauri ruentis*
In Venerem tolerare pondus. Item: Libr. 2. Car. oda 5.
——*pereat malè, quæ te*
Lesbia quærenti taurum, monſtrauit inertem. Re-

ctè autem, vt in tali re, ſermo ellipticus eſt: vt hic ferè vſquequaque. Illud autem: *atque, decumbe, inquam*: ſic eſt in Langij codice: in quo eodem, *primum*: ex quo, *rimam*, nos putamus verè conieciſſe. verbis autem interruptis, & crebro intercepta ſententia omnia dicit, vt rideatur affatim, neque res tamen tota dicatur. Ita enim etiam, *locus ſumptus*, deprauatum putamus, ex, *lucus vmidus*. Attexamus nunc reliqua:

Nimis tu quidem hercule audax es: immerito meo mihi hac facis.
Quia te mihi expetiui,
Illa haud verbum facit, & ſepit u. i. q. e.
Vbi i. ſ. u. o, r. u. a. ſ. i.
Tollo vt obuertam cubitiſſim: verbum nullũ mutit.
Surgo vt incam, atq; illi impingo ſauium. Mu. *perlepidè narras.*
Ol. *Illa, quaſi ſentis, labra mihi compungit barba.*
Continuò in genua aſtituto pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto praceps. ſubſilit, obtundit os mihi.
Inde foras tacitus praſiſcini exeo, hoc ornatu, quo vides:
Vt ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.

Quæ poſtrema pleraque iam ex Roueriano libro vir doctus reſtituerat. *Praſiſcini* è lituris u. c. cuius vocis inſolentia factum, vt in antiquioribus editionibus omitteretur. In Langiano codice hoc eius veſtigium, *proficiens*: In Baſilienſi, *proficiſci*. Cæterùm, ait ſe præfiſcini exijſſe, vt

ſe, vt eodem ſcilicet poculo ſenex biberet. Poſteriora enim hæc prioris ratio ſunt. Rudente: Sc. Proh dij mortales.

Nimio minus altus puteus viſus eſt, quàm prius:

Vt ſine labore hanc extraxi præfiſcine. Idem verbum alibi apud hunc quoque: et meminit Soſipater. Quod autem hæc traducit Lambinus, quis illi hominum credat, homo qui ſit? Primum illa verba: *Memora ordine vt occeperas:* vincunt, iam ante eum ſermonem ingreſſum Olympionem. tum illud: *quando habuiſti, inde volo memorare:* oſtendit, hucuſque narrando perueniſſe. *Habuiſti,* autem hoc loco, vt illud: *Quis heri habuit Chryſidem?* Sed illo verſu: Aſinaria Scen. quid hoc eſt negotij. Titinnius eodem modo, & alij.

Sed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox: ſi verum eſt, quod inopia melioris è libris pro vero arripimus, *nox,* valet *noctu*; vt apud hunc ſæpè. Truculento: Sc. Ne expectetis.

——quid ais nūc tu? nónne vis me, voluptas mea,
Quò vocatus ſum, ire ad cœnam? nox ad te huc cubitum iuero.

Et Trinuno: Sc. Huic ego dici.

Loca contemplat, circumſpectat ſeſe, atque ædis noſcitat.

Credo edepol, quò nox furatum veniat, ſpeculatur loca. Rudente. *——accipiam hoſpitio, ſi nox venis.* Sc. quis eſt.

Quibus locis omnibus non bene per libros propagatur, *mox.* & locus quidem Gelli, atque ex eo Macrobij, vbi narrant, vt nox pro noctu veteres dixerint, & verba legis XII. tabularum commemorant: *Si nox furtum factum eſsit, ſi im aliquis occiſit, iure eſto*; in medio ſunt: illud minus,

nus, Ennium ita quoque locutum 16. Annalium:

Si luci, ſi nox, ſi mox, ſi iam data ſit frux.

Nox enim manifeſtò hic aduerbium pro *noctu*, & opponitur illi, *luci*: vt iam mirari poſsis Macrobium, qui inuſitatiſsimè dictum ſcribat. Et quo magis dicas, *lux*, quoque ita, pro *luci*, vſurparunt; nec iſtos dico ſubrancidæ antiquitatis; ſed Catullus ipſe in venuſtiſsimo poemate de Coma Berenyces:

Sed quanquam me nocte premunt veſtigia diuûm,
Lux me autem canæ Tethyi reſtituem:
Pace tua fari licet hic Rhamnuſia virgo:
Namque ego non vllo vera timore tegam,
Non ſi me infeſtis diſcerpant ſidera dictis,
Condita quin verei pectoris euoluem.

Vt ſcripſi, ita in u. c. eſſe teſtatur Achylles Statius: in quibus *euoluem* & *reſtituem* noto illo antiquitatis more ſcribitur, pro reſtituam & euoluam. Qui minus autem *lux* pro *luci*, quàm *nox* pro *noctu*, aut, quod propius eſt, *frux* pro *frugi*? quomodo Ennius in 9. Annalium:

Sed quid ego hæc memoro? dictum factumq́, facit frux:

Vbi *frux facere*, eſt *facere frugi*: qua ratione apud Plautum Pœnulo reſtituo: *Si herus tuus volet facere frugi*: pro quo perperam vulgo, *facere frugem*: vt alibi oſtendo. Et quia hic ſum, non deero aſſcribere ſententiam meam de fine illius poematij:

Tu vero, regina, tuens quum ſidera, diuam
Placabis feſtis luminibus Venerem:
Sanguinis expertem non ſiueris eſſe tuam me,
Sed potius largis affice muneribus.
Sydera cur retinent? vtinam coma regia ſiam,
Proximus Acturo fulgeret Erigone.

Magnas lites hic locus dedit: neque facilè vir doctus fuit his centum annis, & quod excurrit, quem non exercuerit. Cæterum omnes hanc ſententiam ſubeſſe arbitrantur, reſtitui regio capiti velle comam, & deligi cœlo: quod quidem mihi non videtur. Nam ſi ita vetus ſcriptura eſſet: *ſidera cur retinent?* exiſtimari hoc poterat: ſed cùm omnes ſcripti codices habeant: *ſidera cur iterent?* quid hæc lectio ei ſententiæ facit? Iam & ſine gratia præcedentes verſus ſint, ſi ſententia ante hoc poſtremum diſtichon ſiſtat: O regina, caue me contemnas tuis ſacrificijs: ſed potius largis muneribus affice. Quæ ergo prima ſententia mihi fuit, manet; continuanda hæc ita, vt ſcribam:

Sed potius largis affice muneribus,
Sidera cur iterent: Vtinam coma regia ſiam,
Proximus Arcturo fulgor & Erigonæ.

Ita, inquit, mihi cumulatè facito, vt reliqua ſidera, quando tantum honorem mihi haberi vident, nullum eorum ſit, quin coma Berenyces eſſe velit, & ſubinde dicat: vtinam ſiam coma regia, proxumus ſcilicet ille fulgor Arcturo & Erigonæ. Manifeſtò enim hoc dicit, velle

velle, vt ſibi reliqua ſidera inuideant, aut certè mutari ſuas fortunas eius felicitate ſtudeant. *Sidera cur iterent*, hoc eſt, quæ quidem cauſſa ſit, cur ſæpè iterent ſidera. quod autem diuerſa lectio in multis vetuſtis libris inuenitur, non me valde mouet, quando etiam hanc, quam dixi, in quibuſdam exſtare, ſint qui memoriæ prodiderint: & ſcio duplices libros veteres Catulli propagatos, antiquiſsimæ notæ vtroſque, vt in alterutro menda eſſe non poſſint, niſi à b olim ~~ doctis. Nam illas cercolipas, quis credat, vel ipſas etiam crepidas carbatinas à nuperis & ſemidoctis emendatoribus natas, quando neque crepidæ carbatinæ in publicum notiſsimæ, & cercolipas ipſi, qui tutati ſunt, non intellexerint. Quod autem ad ſententiam attinet, quam ego conficio, arbitrabantur deos delectari, ſi ſibi res diuina multa fieret, & ea re felicitatem eorum augere. Itaque etiam verbis *augendi* & *mactandi*, itemque ab his *augmenti* & *magmenti* in ſacrificijs vtebantur: atque ita loquebantur: *augere deos victimis*: *mactare deos extis*: vt Cicero: *puerorum extis deos manes mactare*. Idem: *Et læto mactaſti lacte Latinas*. Amphitruone: *Sacrifico ego tibi*. A. *quínam?* So. *quia enim macto te infortunio*. Sed hæc nota: & qui non aliunde, ex Arnobio diſcere poſsit: qui has ineptias refutat. In eodem carmine non rectè vulgantur illa:

Vuidu-

Vuidulam à fletu cedentem ad templa deûm me,
Sidus in antiquis diua nouum poſuit.
Virginis & ſæui contingens namq; leonis
Lumina, Calliſtoe iuncta Lycaoniæ,
Vertor in occaſum. Placet mihi vetus mea reſtitutio:
Viuidulo à fluctu cedentem ad templa deûm me
Sidus in antiquis diua nouum poſuit
Virginis & ſæui: contingens namque leonis Sidera, &c. Poſuit, inquit, me nouũ ſidus in antiquis illis virginis & ſæui. Sic enim hæc continuanda ſunt. *Sæuum* epitheton leonis pro ipſo leone dixit: vt *ferus* pro *equo* apud Vergilium & Petronium; & *trux* apud Auſonium item pro leone. *fluctu* autem, non *fletu* eſt in ſcriptis libris, rectè. Fluctus enim aëris ventus: neque aliud ſignificat Catullus. Ergo, *cedentem me à fluctu viuidulo*, hoc eſt, vehementiore aura. neque non tamen, opinor, bona quoque lectio ita ſit: *Vuidulam à fluctu. Vuidulam* quidem, quia vnguentata: *à fluctu*, quia vento impulſa. Eſt ibidem:

Qui cum ego, quum virgo quondam fuit omnibus expers,
Vnguentorum vna millia multa bibi.

Hic quoque ſexcentæ ſententiæ ſunt. Veterem ſcripturam rectam puto: *Cùm virgo fuit omnibus expers,*
Vnguentis vna millia multa bibi.

Milia multa, nõ ad vnguenta referendum: ſed ad precium vnguentorum. multa milia nu-

mum ſe vnguentis bibiſſe: qui tritior ſermo eſſet, ſed indoctior: Vnguenta bibiſſe pretio multorum milium. Sermo, *virgo omnibus expers*, multis exemplis innoxius eſt, & id alij docuerunt: Tantum de hoc carmine Catulli: nunc quod reliqueramus, ad Plauti illud, *nox*, reuertamur. E Pœnulo laudauimus:

Salue adoleſcens. Sc. *tu multum ſalueto adoleſcentula.*

Am. *Ad vos venio.* Sc. *accipiam hoſpitio ſi nox venis, item*

Vt affectam: nam nunc nihil eſt qui te inaniem.

Ita lego. *Affectam mulierem* hic agnoſcit & interpretatur Pompeius. *Venis*, antiquè, pro *veneris*, vt *ſcis* pro *ſcieris*. *Inanire* autem vſurpaſſe ita videntur, pro, in locum aliquem, qui vacet, hoſpitem accipere: cum alioquin *inanire* frequentetur à Lucretio, & alijs pro *exinanire*. Sed ludit Plautus tanquam ficto vocabulo ab *ano*. Nihil enim eſſe quo mulierem inanet (ſic enim etiam fortè ſcripſerit, vt verbum ſit *inano*, pro, vacuo loco recipio.) quæ aliter habilis viro ſit. Ita *inforare* finxit Curculione: & in verbo *incomitiare* luſit, quia *comitium*, *coitus*.

Emen-

EMENDATVS MVLTIS LOCIS SALLVSTIVS.

V.C L.Io. Sambuco Tirnauienſi Pannonio.

VErum eſt, Sambuce: quibus hoc primum, hoc poſtremum fuit, vt vetuſtos codices, quà cuique proximum eſſet, anquirerent, viam ad iuuandas literas vnicam inſtiterunt: ita, ſi etiam communicant: ne iſti dictum pro ſe putent, qui antiquos libros habent, atque id hactenus: vti neque ſciunt ipſi, neque, qui ſciant, facilè patiuntur: hoc primum: deinde, cum dijs tuis æquis librum è turba vtẽdum abſtuleris, ſi hoc tantum, diem non repræſentes, quiritantur: clamant, deûm atque hominum fidem: flagitium, facinus, perfidiam, quicquid ipſis libuit, vocant. At vbi æquum bonum? tu mihi quo iure, qua iniuria publicũ occuparis, atque id licere tibi poſtules, præter te nemini? Sed de horum hominum, audebo dicere, ſcelere, non addam, ne laceſsiuiſse conuitia videar: & quia pridem ſunt, vt ſcire potes, Duzę noſtri Hipponacteo præconio addicti: ad te ibam, clariſsime Sambuce, digniſsimum, qui omnibus, quantum eſt, poëtis carmẽ eſſes. Nam quis ô dij, bonum hoc hominũ generi dedit? tantum optimorum codicũ vim aceruaſſe, laborantibus, ac diu extremum ſpiritum trahentibus muſis, remedium fuit: contuliſſe, adnotaſſe, emiſiſſe, vita: quid communicaſſe? Itaque ergo paucas a d Salluſtium notas miſi: paucas, vt hic fabulator errat: tibi, ſat ſcio, nimium quàm multæ videbuntur, nimirum,

Sic quondam tener auſus eſt Catullus
Magno mittere paſſerem Maroni.

De libris antiquis ne ignores, nullum inſpexi:

tres in totidem Abbatijs repertos,& accuratiſsimè á ſe collatos Franciſcus Modius Brugenſis, adoleſcens doctus, quem de edito Curtio noſſe potes, mecum communicauit: vnum Sigebergenſem mea cauſſa diligēter legit amicus meus, Ioannes Guilhelmus Lubecenſis: reliqui domi C. Hieronymi Berchemi fuerunt.

QVærere conuiuijs, dixerat Salluſtius, in de bello Iugurthino: bellè, ſi ita viſum eſſet librarijs: qui alij aliud: pleriq; *gloriã*, aut, *gratiã*; quidam etiam, *amicitiam*, inculcarunt. *Atque ego credo fore, qui, qnia decreui procul rep. ætatem agere, tanto, tamq; vtibili labori meo nomẽ inertiæ imponent: certè, quibus maxima induſtria videtur, ſalutare plebem, & conuiuijs quærere. Vtibili*, fuit in u. c. meo, & muſis gratia, cum bene fuit. Vſi eo multi, in multis Terentius:

Phormione act. 4. Sce. 4. *Quid minùs vtibile fuit, quàm hoc vlcus tangere?*

Sed q; cœpimus, cõuiuijs quærere, eſt anquirere de apparatu: qui addit, deprauat, & q, poterat eſſe venuſtum, vetat. Petrouius Arbiter.

——*Si quis ſinus abſitus vltra,*
Si qua foret tellus, quæ fuluum mitteret aurum,
Hoſtis erat: fatiſq; in triſtia bella paratis
Quærebantur opes; non vulgo nota placebant
Gaudia.

Quærere opes, Petronius dicit, quod audiri vult, protritas & proculcatas has aſpernari. Neque alia ſententia ijs quæ mox ſequuntur: ---*in vda*

Quæſitus tellure nitor certauerat oſtro.

Quod enim arbitreris quæſitum nitorẽ hic eſſe

eſſe acquiſitum; non, anquiſitũ: dixit ita quoque quæſitiſsimas epulas Salluſtius, cum cogitaret accuratiſsimum paratum lib. 2. Hiſtoriarum, de Metello Numidico: *Toga picta plerunque amiculo erat ei accumbenti: epulæ quæſitiſſimæ; neq; per omnem modo prouinciam, ſed trans maria, ex Mauritania volucrũ & ferarũ incognita antea plura genera.* Imitatus Cornelius Tacitus.2. Annali. *Excepere Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta, dictaq; præferentes, quo plus dignationis adulatio haberet.* Pro hoc nunc ſolum agnoſcimus, *exquiſitè*: ſed ita tum erat, ſimplicia ferè pro compoſitis malebant. Itaq; aliter etiam quàm rectè factum ab ijs qui illo loco mutarunt: *Cuius legationis princeps fuit L. Opimius, homo clarus, & tum in ſenatu pollens* (ita rectum eſt; non, vt per omnes libros propagatum, *potens*: & ei rei argumentum eſt optimus codex Thoſanus) *quia conſul C. Gracho, & M. Fuluio Flacco interfectis, acerrimè victoriam nobilitatis in plebem exercuerat. eũ Iugurtha, tametſi Romæ in amicis habuerat, tamen curatiſſimè accepit.* Notatum id à librario ad oram vetuſti codicis: nec me pœnitet meæ olim —v— ſẽtẽtiæ, recepiſſe, qui Tacitum in eodem verbo meminerim: *Maiores quoque non abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis, pro fortuna quæ tum erat: eoque à Thuſcis accitos hiſtriones, à Thurijs equorũ certamina, & poſſeſſa Achaia, Aſiaq; ludos curatiùs editos.* Apud eundem Salluſtium coniuratione Catilinæ eſt, *anquirere veſcendi: Sed libido ſtupri, ganeæ, cæteriq; cultus non minor inceſſerat: viri*

pati muliebria: mulieres pudicitiam in propatulo habere: veſcēdi terra mariq́, anquirere: dormire prius quā ſomni cupido. Sic ſcripſerat Saluſtius: ſed vt prolixa eſt imperitia, mutarunt: *veſcendi cauſa terra mariq́ omnia, exquirere.*| Os hominum? at dij me omnes oderint, niſi Orbilius multas prægnantes plagas inflicturus fuit diſcipulo, qui ita loqueretur. Liber Thoſanus, *cauſſa,* omittit: &, quod verè liceat, non facilè eo melior alius eſt: Colonienſis neque illud, *omnia,* agnoſcit, &, *inquirere,* repræſentat: e quo nos feciſſe *anquirere,* crimen noſtrum ſit, niſi vſquequaq; iniuriam eam hoc verbum accepit: vt Iugurtha: *Igitur rex, vti conſtituerat, in caſtra venerat* (ita repono ex Thoſano) *ac pauca præſenti conſilio loquutus de inuidia ſui facti, atq́ vti in deditionem acciperetur: reliqua cum Beſtia, & Scauro ſecreta tranſegit: dein poſtero die, quaſi per ſaturam ſententijs anquiſitis, in deditionem accipitur.* Thoſanus, *inquiſitis.* Quod autem, *anquirere de reo, &, capitis anquirere,* hæc talia frequentantur, itemque, *anquirere ſententijs,* lubuit credere idem hoc Salluſtij loco fuiſſe. Tacitus 3. Annali: *Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quod in curia potius quàm in foro, apud Senatum quā apud iudices de morte eius anquiritur.* Hoc ipſo Iugurtha: *Itaque paucis diebus cum argento auroq́ multo Romam legatos mittit: quis præcipit, vti primū veteres amicos mactis muneribus expleant: deinde nouos anquirant: poſtremò, quacunq́ poſſit, largiendo parare ne cunctentur:* Vulgo, *acquirant,* aut, *inquirant;* neutrum ex ſententia: alterum ne ex

conſuetudine latina quidem. Neq; vero præceperat vt acquirerent amicos: quippe exitus in dis erat: ſed vt operæ ne parceret anquirere. *Mactis*, auſi ſumus, quia nobis libertatem hanc præibat vetus ſcriptura, *mactatis*: tametſi hoc in contextu verborum Salluſtij (ne fruſtra ſis) nuſquam reperimus: verùm mentionem faciebat commentator barbarus, cuius erant manu in eum annotationes. rectè ſanè: & quo magis dicas, Catonis verbum eſt. Nam *macta arbor*, apud eum, itemque Plinium reponẽda, quæ eſt arbor valde aucta, in altũ, quo, vt inquit Salluſti⁹, gignẽtia omnia natura fert. In vulgatis eſt *alta arbor*, mendoſé. Nam v. c. *macta*: quod etiam doctiſsimus Victorius repererat, ſed quid eo faceret, non inueniebat. Ita eſt autem hic *macta*, vt in ſacrificiorum formis: *macte hoce vino inferio eſto: macte hiſce ſuouitaurilibus eſto*.

Tertium etiam hoc loco addidimus peccare in his verbis, *quacunque poſsit*. audacter, dicent iſti. nam ſequitur, *parare ne cunctentur*. at *poſsit*, liquidè. u. c. Modij: quod dictum eſt ad illud exemplum:

Quæſo adepol Charine te, quoniam iam id, quod vis, non poteſt.

Velis id quod poſsit. & Adelphis: *Tu quantum poteſt, abi*. ſubauditur enim *fieri*. *Quacunque* autem aduerbium, factum, vt ex qui, quicunque; ex quantum, quantumcunque. Hoc proximum eſt mutaſſe ex, *quemcunque*: alioquin forte an ſcripſerit Salluſtius, *quod poſsit, largiendo parare ne*

cunctentur. Vulgatam lectionem ne nobis probemus, ſententia prohibet. neque enim ea ſubeſt: quemcunque amicũ poſſint parare: nam quod iam ante dixerat vnicus magiſter breuitatis: ſed *parare*, pro, *moliri*, hic valet, vt apud hunc aliàs ſæpe: *Itaque ex eo tempore ira et metu anxius, moliri, parare, atq; ea modo in animo habere, quibus dolo Hiempſal caperetur. Item: defenſoribus mœnium præmia modò, modò formidinem oſtentare, ſuos hortando ad virtutem arrigere: prorſus intentus cuncta parare.* Quod autem ſupra legebamus, *veſcendi anquirere*, in eo, *veſcendi*, ſunt res victui, ſeu, quæ palato faciunt. Forma eſt nunc rara: atque id ſufficit. namque eo lepida. Sic Liuio, *igni exſtinguendo* ſunt, quibus ignis exſtingui poſsit. *Igitur, pro ſe quiſque, inermes; vt quibus nihil hoſtile ſuſpectum eſſet; omnibus portis, quà cuique proximum erat, ea modò, quæ reſtinguendo igni forent, portantes, in agmen Romanum ruebant.* Hoc ipſo Saluſtij libro locus alter eſt: *Igitur omnia iumenta ſarcinis leuari iubet, niſi frumento dierum x. Cæterum vtres modò, & alia aqua idonea portari. præterea conquirit ex agris, quamplurimum poteſt, domiti pecoris: eoque imponit vaſa.* paucos libros vidi veteres, qui non magna veſtigia veræ lectionis oſtenderent: *Et alia aqua portandæ conquiri, præterea ex agris:* & mox: *eoque imponi. Aquæ portandæ,* vt illud: *Quæ poſtquam glorioſa modo, neque belli patrandi cognouit.* Sic enim & boni libri, & Priſcianus. Ab eo ſono tantũ diſcrepat, *res victui:* vt ſi dicas: *victui terra mariq; anquirere.* Varro lib: 4. de lingua latina: *Prius de indutui,*

Liuij verba ſunt de incenſis à Scipione Syphacis caſtris.

Facta belli patrandi, quibus finiri bellum poteſt.

dutui,aut amictui quæ ſunt,tangam. Ibidẽ: *Et quod amictui habent,purpuram vocãt circũtextum.* Cornelius Tacitus: *Potui humor ex ordeo aut frumẽto in quãdam ſimilitudinẽ vini corruptus.* Ibidẽ: *Fennis mira feritas,fœda paupertas:non arma,non equi,non penates: victui herba,veſtitui pelles,cubile humus.* Hæc addidi vt Plauti locum emendarem curculione: Libelli de moribus Germanorum.

At ita meæ volſellæ,pectẽ,ſpeculũ,calamiſtrũ meum
Bene me amaſſint,meaq́, axitia,linteũq́,exterſum.

Lego: *linteumq́, exterſui:* id eſt,linteũ ad extergendũ comparatum. Erat in ijſdẽ verbis: *libido ſtupri,ganeæ:* hoc Valla ne rectè accipit. *ganeã* autem etiã Tacitus lib.2.hiſt: *Nemo in illa aula probitate aut induſtria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis,& ſumptu Caianæ aquæ ſatiare in explebiles Vitellij libidines.* Ne diutius neceſſe habeamus audire aliorũ nugas de Caianis aquis, reſtituo: *& ſumptu ganeaq́, ſatiare inexplebiles Vit.l.* Verũ redeamus. Vt *veſcendi,* ita *impetrandi* quoq; dixit Salluſtius,in oratione Adherbalis: *Si impetrandi nihil haberẽ, præter miſerandam fortunam; quod paullo ante rex genere,fama, atq; copijs potens:nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes ſpecto: tamen erat maieſtatis populi R. prohibere iniuriam.* Meus v.l. *impetrãdæ cauſſæ nihil haberem.* & qui emaculare Salluſtium ſe poſtulet, vt nihil ſibi in coniectando permittat, nec ſuſpicionibus ſcripturas veteres adiuuet, nugas agat. Mihi vero ſtat, vbi feneſtram aliquam aperiunt libri, vti porro ingenio, & quod alij ante ſibi in deprauando indulſerunt,in corrigendo vſurpare. Caue enim exi-

ſtimes minus quoquam ſcriptore à gloſsis laborare Salluſtium. Hoc etiam mendoſum eſt, vt excuditur: *Romani, pro ingenio quiſque pars eminus glande, aut lapidibus pugnare: alij ſuccedere, ac mirum modò ſuffodere, modò ſcalis aggredi: cupere prælium manibus facere.* tanquam eminus pugnare, non ſit prælium manibus facere. & mirum ni ſic quoque corrupturi fuerunt, ſi, *prælium è manibus facere*, ſcriptum reperiſsent. Rectum eſt: *prælium in manibus facere.* In manu, è manu, hoc eſt, *cominus, eminus.* Ennius Hectoris Lytris: *Quem mea machæra cominus, atque haſta hoſtiuit è manu.* Itaque, *in manibus*, hic contra eſt quàm, *è manibus.* Eodem bello Iugurthino per libros vulgatur: *Ea fuga Iugurtha impenſius modo rebus ſuis diffidens, cum perfugis, & parte equitatus in ſolitudines, dein Thalam peruenit*, Itē alibi: *Inter hæc Iugurtha impenſius modo legatos ſupplices mittere: præter ſuam liberorumque vitam, omnia Metello dedere.* Vtrobique ſcribendum, *impenſimodis*: vt, *omnimodis, multimodis.* Fortè rectius ſit, *impenſimodo*, vt *omnimodo*, pro deiuncto, *impenſis modis*: niſi eodem res redit, & non verius, Salluſtium fuiſſe, quàm ita eum ſcripſiſſe. Impenſius ad eum modum Curtius in 3. *Alexander ante prima ſigna ibat, identidem manu ſuos inhibens, ne ſuſpenſi acrius, ob nimiam feſtinationē concitato ſpiritu, capeſſerent bellū.* Emendabam: *inhibens, ne impenſius cōcitato ſpiritu capeſſerēt bellū.* illa, *acrius ob nimiā feſtinationē*, gloſſema putabā: aut certè, *acrius*: vtcunq; de cæteris iudicia eſſent. Inde, *homines impenſi.* Plautus Capteiuis.

Væ miſero illi, cuius cibo iſte factus eſt imperioſior. Auſculto libros veteres: *factus eſt impenſior.* In Salluſtio oratione illa aurea, quam Seuerus imperator appellabat: *Paruum ego te Iugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus, in meum regnum accepi, exiſtimans non minus me tibi, quàm liberis, ſi genuiſſem, ob beneficia carum fore.* Illud *accepi*, non nauci eſt, hoc loco quidem. ſcribo: *in meum regnum aſciui:* & porrò: *non minus me tibi, quam ſi genuiſſem, ob b. c. f.* nam, *liberis*, inculcatũ. Accipere ſexcẽtos vndeunde profugos in regnũ poterat: ſed hoc non eſt cõmunicare ſceptrum. *Aſciſcere* & *adoptare* & *ſumere*, vocibus differunt ſolum. Itaque apud Ciceronem, aliosque, *aſcitus color orationis*, idem qui adoptiuus: & in oratione maledica, quæ Salluſtium auctorem mentitur, *Cicero aſcitus, ac paullò ante inſitus vrbi ciuis* audit: niſi quod, *accitus*, ibi vitio legitur: vt item Catilina: *Vulturtius, interrogatus de itinere, de literis, poſtremo quid, aut qua de cauſſa conſilij habuiſſet, primò fingere alia: diſſimulare de coniuratione: pòſt, vbi fide publica dicere iuſſus eſt, omnia, vti geſta erant, aperit, ſe paucis ante diebus à Gabinio, & Cepario ſocium aſcitum.* Vbi in vulgatis omnibus, poſt, *aperit*, inferciunt, *docetq̃,* malè. nam nec ſenſus patitur, & ſermo non deſiderat. *Docere* enim nunquam eſt ſine ſtudio, & perſuadendi ſiue illecebra, ſiue conatu. Vulturtius autem inuitus indicium faciebat. Mendum in eodem vocabulo alio quoque Iugurthæ loco, oratione Adherbalis: *Poſtremò Maſſaniſa nos ita*

 inſtituit,

inſtituit, P.C. ne quem coleremus, niſi populum R. ne ſocietates, neu fœdera noua acciperemus. ſcribendum, aſciremus. Idem verbum, quod ſuis locis pulſum erat in Salluſtio, aliena inuaſit. Coniuratione Catilinæ: *Ea tempeſtate plurimos cuiq; generis homines adſciuiſſe ſibi dicitur, mulieres aliquot etiam, quæ primò* &c. Amo Thoſanum librum, in quo ita legitur, *adſuiſſe.* nil pote elegantius. Iugurtha quoque: *Quæ poſtquam Maſſiua agitare cœpit: neque Iugurthæ in amicis ſatis præſidij eſt: quod eorum alium conſcientia, alium mala fama, & timor impediebat: Bomilchari* (ita Thoſanus ſemper) *proximo, ac maximè fido ſibi imperat, pretio, ſicut multa confecerat, inſidiatores Maſſiuæ paret:* Thoſanus: *ſicut multa conſuerat.* quanquam, verum vt dicam, Bertinianus is eſt. *conſuerat* autem à *conſuo* eſt, non à *conſueſco*, ne erres. *Adſuere* autem & *conſuere* in fraude, dolis, lenocin ijs dicuntur: vnde *futelæ* pro fraudibus, & *conſuti doli.* Amphitruone:

Næ tu iſthic hodie malo tuo, compoſitis mendacijs,
Adueniſti, audaciæ columen, conſutis dolis, Idem, Pſeudolo. & Caſina:

Poſsiſne, nec ne, clam me, ſutelis tuis
Præripere Caſinam vxorem.

Vbi de Vaccenſium perfidia eſt apud Salluſtium, hoc legitur: *Romani milites perculſi improuiſo metu, incerti, ignariq; quid potiſſimum facerent, trepidare. Arcem oppidi, vbi ſigna, & ſcuta erant, præſidium hoſtium, portæ ante clauſæ fugam prohibebant.* Aeſtuant emendatores — *velut minuta magno*

Deprenſa

Deprenſa nauis in mari veſaniente vento. emaculandnm autem: *Romani milites improuiſo metu incerti, ignariq; quid potiſsimum facerent, trepidare ad arcem oppidi, vbi ſigna & ſcuta erant: præſidium hoſtium, portæ ante clauſæ, fugā vetant.* ita Bertinianus & Sigebergenſis: niſi quod in hoc, *prohibebant,* legebatur. *Perculſi,* autem abeſſe à ſ. c. ne Riuius tacuit quidem. *Trepidare ad arcem,* optimè. Liuius: *Moxq; dum in ſua quiſq; miniſteria diſcurſu trepidat ad prima ſigna.* Horatius:

Quam quæ per pronū trepidat cū murmure cliuum.

Hoc ergo exemplo vetuſta & venuſta ſunt, *trepidare domum, trepidare in naues:* aliaque talia. De eorundem Vaccenſium re, infrà: *Sic animis eorum arrectis equites in primo latere, pedites quàm artiſsimè pergere, & ſigna occultare iubet.* Nugantur alij: vnus Glareanus, more maiorum, ſine fuco & fallacijs, negat ſe intelligere. Et melius ille, quàm qui vbique intelligendo faciunt, vt nihil intelligāt. Lego: *equites inprimò latè; pedites quam artiſsimè ire, & ſ. o i. Ire,* in pleriſq; u. c. Erant Metello equites auxiliares Numidæ. hos ſparſos iubet præcurrere, vt Vaccenſes inducātur: Romanos pedites cōferto agmine ſequi, eadē de cauſſa. hæc ſentētia aliter q̄ verbis à me reſtitutis nō cōficitur: *et* illud *artiſsimè,* poſtulat, cui referatur ac cōponatur in priore mēbro. Sed fefellit bonos viros aduerbiū *imprimò,* paulo minùs quā ꝓculcatū. De, *trepido,* autem non tacebo aliū in ſignē locū. *Quaſo, reputate cū animis veſtris, num id mutari melius ſit: ecquē ex illo globo nobilitatis ad hoc,*

aut

aut aliud tale negotium mittatis, hominē veteris pro-ſapia, ac multarum imaginum, & nullius ſtipendij; ſcilicet vt in tanta re ignarus omnia trepidet, feſtinet. Sic verum puto: & proximè verum fuiſſe in meo: *ad omnia trepidet.* At vulgati omnes: *ignarus omnium trepidet. Trepidare negotia,* vt *properare.* Idem: *Sed rex nihil iam infectum Metello credens, quippe qui omnia arma, tela, locos, tempora, denique naturam ipſam, cæteris imperitantem, induſtria vicerat, cum liberis, & magna parte pecuniæ ex oppido noctu profugit: neque poſtea in vllo loco amplius vna die, aut vna nocte moratus, ſimulabat ſeſe negotium properare.* Sic Colonienſis, & antiquitus cuſus Argentinenſis: quod me Stanæum monuiſſe, fateri debeo. Vulgo: *ſimulabat ſeſe negotij gratia properare.* Illo modo Truculento: *Dic me adeſſe, cui properet ſauium.* Et ita ſæpe Horatius. Nunc alium etiam locum adoriamur: *Namque haud longè, à flumine Mulucha, quod Iugurthæ, Bocchiq; regnum diſiungebat, erat inter cæteram planitiem mons ſaxeus, mediocri caſtello ſatis patēs, in immenſum editus, vno perangusto aditu relicto: nam omnis natura velut opere, atq; conſulto, præceps.* Nimium ineptè tandem, *inter cæteram planitiem mons ſaxeus:* tanquam mons quoque planities eſſet. nam ea vis eſt huius, *cæteram.* emendo: *erat inter cætera planitiem mons ſaxeus, mediocri caſtello ſatis patens, immenſum editus, vno perangusto aditu relicto. nam omnia natura, velut opere, atque conſulto, præceps.* hæc emendatio eſt: nunc videamus argumenta. Thoſanus codex nunquam ſatis laudatus:

erat

erat inter cætera planitie. ita ille diſertè. Quis dubitet, ſaltem cui cor ſapiat, quin verum ſit, *inter cætera planitiem? cætera*, vt in illo Vergilij:

Conſertum tegmen ſpinis: at cætera Graius.

Et apud Tacitum in vita Agricolæ: *Hic cùm egregius cætera, arroganter in deditos, & vt ſuæ quoq; iniuriæ vltor, cõſuleret durius.* Erat ergo cætera planities, id eſt, ad cætera quod attineret; ſed vnus inibi mõs ſaxeus. Poſtea: *nam omnia natura.* Variè hoc per libros vulgatur. nam alij: *per omnia natura:* alij: *iter per omnia natura:* quidam: *nam omni natura.* quæ omnes ſcripturæ, vt verbo dicam, aſsis non ſunt: vna autẽ recta noſtra. qua enim facie, *cætera*, eadem, *omnia*, acuſandi caſu ponitur, pro, omnes in partes, vſquequaque. Acceptum hoc eſt in vulgus: *homo eſt, niſi quod ſuperbus, cætera bonus*: Illud inſolentius: *homo eſt omnia bonus*, id eſt, ſine exceptione. at vtrunque eadem forma, & pari veterum vſu. Sic ergo Salluſtius: *mons omnia præceps*: nihilo aliter, quàm antea auſus erat, *inter cætera planitiem.* Hæc iam dictaram, cum Riuium conſului. is, codex, inquit, Badianus ad hunc modum: *Nã omnia natura velut opera atq; conſulto præceps habebat.* Quid quæris? plauſi mihi, qui coniectura ad verum perueniſſem. nam illud, *habebat*, quis inſertum nõ videt: quod ſcripti nulli libri repræſentant? *Cætera* autem, & *omnia*, hac figura è Græcia ſunt: vt pueri ſciunt. Vnum addam: recepta lectio: *omnis natura*: ab emendatorũ ingenio eſt. quod eò volui, ne quis illam nobis imputaret. Sed ſequamur.

quamur. *Marium fatigantem de profectione, ſimul & inuitum, & offenſum, ſibi parum idoneum ratus, domū dimittit: & Romæ plebes, literis, quæ de Metello ac Mario miſſæ erant, cognitis, volenti animo de ambobus acceperant.* repono: *ſimul & inuiſum & offenſum.* ac poſtea: *cognitis, volētia de ambobus acceperant.* Prius ex Thoſano & Bertiniano: ſimile illi: *ſuſpectus regi, & ipſe eum ſuſpiciens.* Si cuſam ſcripturam probes, difficile eſt vt leges breuitatis ſuæ non migrarit Salluſtius. Erat autem inuiſus Metello Marius, & viciſſim offenſus, de cauſsis, quas arceſcere ex ipſo Salluſtio, quàm à me diſcere, cuiuis multò faciliùs eſt. *Volentia,* conieci, quia recepta ſcriptura latina non eſt. ſic enim dicendū fuiſſet potius: *Plebs volentibus animis acceperant.* In meo quidem ſ. *animo,* non apparet: pro cætero, *volenter:* quod fuit cur minus me ſententiæ pœniteret. Poſitum ita, *volentia,* vt in hiſtoriarum libro. 4. *Nam Pompeius multis ſuſpicionibus volentia plebi facturus habebatur.* Tacitus: *Iiq; omnes de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtrè, & Muciano volentia ſcripſere.* Ab hac diuerſa forma eſt hoc ipſo libro: *Vt militibus æquatus cum duce labor volentibus eſſet.* Item: *Neq; illi ſenatus: quanquā auerſus* (ita repono: vulgo, *aduerſus*) *erat: de vllo negotio abnuere audebat: cæterum ſupplementum etiam lætus decreuerat: quia, neq; plebe militiam volente, putabatur Marius aut belli vſum, aut ſtudia vulgi amiſſurus.* Nuſquam tam ſimiles ſui ſunt emendatores: ſed Thoſani lectio, quæ eadē in veteri excuſo Romano reperitur, & in Veneto, de quo nobilem ado-

adoleſcentē, & mihi amicū, Caſparum ab Hal Boruſſum, proinde vt debeo, amo: ea ergò ſola vera eſt: *quòd neq; plebei militia volenti putabatur, & Marius aut belli vſum, aut ſtudia vulgi amiſſurus.* Quacū Priſcianus quoq; facit, & hanc Græcā cum ea contendit, αὐ βυλομένοις ἢ τούτοις ἀκούειν. Id ita reddidiſſet Salluſtius: *illis audire volētibus ſit*: aut: *quæ illi volētia audiāt.* Vſus Curtius quoq;, ſi emendati libri ſint, in 7. *Arachoſijs datus Memnon prætor, quatuor millibus peditū, & D C. equitibus in præſidiū relictis. Ipſe Rex nationē ne finitimis quidē ſatis notam, quippe nullo cōmercio volentē mutuos vſus, cum exercitu intrauit.* Illa, *mutuos vſus*, ſ. l. non habent: & ꝑ volentē, volente. ſed rectū eſt: *quippe nullo commercio volentē*, cū e. in. Sic Tacitus in vita Agricolæ: *Eoq; initio erecta prouincia, vt quibꝰ bellū volētibus erat.* & ſæpe aliàs. Sed ordo tamē hic aliquis eſto. Principio ergo de cōiuratione Catilinę: *Omnis homines, qui ſeſe ſtudēt præſtare cæteris animalibus, ſummā ope niti decet, ne vitā ſilētio tranſigant.* lego, *tranſeāt.* Qui aliter excudūt, vim vocabuli nō aſſequuntur. Probabit ꝑ me Cornelius Tacitus in vita Agricolę: *Mox inter q̄ſturā ac tribunatū plebis, atq; ēt ipſum tribunatꝰ annū qete & otio trāſit, gnarus ſub Nerone tēporū, q̄bus inertia pro ſapientia fuit.* liquet mihi affirmare: hūc Salluſtij locū Tacitus reſpexit: & eū qui mox eſt: *indocti, incultiq; vitā ſicut peregrinātes trāſiere.* Neq; ergo inertes agūt vitā: veriùs trāſeūt. Inibi: *Animi impio, corporis ſeruitio magis vtimur. alterū nobis cū dijs, alterū cū belluis cōe eſt.* In meo ſ. *cōe* abeſt. rectè. ſic Iugurtha: *Is vbi primū*

magi-

magiſtratum ingreſſus eſt; alia omnia ſibi cum collega ratus, ad bellum, quod geſturus erat, animum intendit: Ita Thoſanus & Bertinianus. In vulgatis omnibus inculcatur vox, *communia: ſibi cum collega communia ratus.* pro eo in Sigebergenſi reperio, *certa:* ad marginem, *leuiora & communia:* quæ omnia in librariorum officinis cuſa ſunt. Porro ita vulgo dicimus: *nihil mihi tecum eſt? quid mihi cum illo eſt?* & ſcilicet hic ſermo aures noſtras vulnerat: *omnia mihi tecum ſunt.* ac, qui ita loquatur, exempla poſcatur; quæ nunc literarum ætas eſt. Poſtea: *Quo mihi rectius eſſe videtur, ingenij quàm viriū opibus gloriam quærere.* Sigebergenſis delet, *eſſe:* & in Colonienſi, *melius* pro *rectius.* Equidem pignus dem in omnes fortunas meas, ni ſcripſit Salluſtius: *Quo mihi videtur, ingenij q.v.o.g.q.* Illud, *videtur,* vnicus huius rei nodus, eam ipſam vim habet Iugurtha: *Scio ego Quirites, pleroſq; non iiſdem artibus imperium à vobis petere, &, poſtquam adepti ſunt, gerere: primo induſtrios, ſupplices, modicos, eſſe. dehinc per ignauiam & ſuperbiam ætatem agere. ſed mihi contra videtur. Videtur,* hoc loco, pro, *rectum videtur:* vt apud Tacitum: *Illic agitauere, placerétne obſtrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuerſæ conſurgerent, an ire cominus, & certare pro Italia conſtantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, Germanicarum legionum vim famamq; extollebant.* Iulius Cæſar: *Sed Pompeius ſuis prædixerat, vt Cæſaris impetum exciperent, néue ſe loco mouerent, aciemq; eius diſtrahi pateretur.* & multis interiectis verbis:

Initio lib. 3. hiſtor.

Comm. 3. de bello ciuili.

bis: *Quòd nobis quidem factum à Pompeio, non videtur* Sic vulgares libri habent. Nollem factum, vt inuitis libris omnibus nuper viri docti eum locum apud Cæſarem deprauarent. Apud Salluſtium ſequitur: *Nam & prius quàm incipias, conſulto, & vbi cõſulueris, maturè facto opus eſt. ita vtrumq; per ſe indigens, alterum alterius auxilio eget.* Di melius quàm vt ita breuitati Salluſtium ſtuduiſſe putemus: *vtrumq; indigens eget.* & Bertinianus magis etiam ineptus, *indigens indiget.* Conijciebam olim: *Ita vtrumq; per ſe indigens alterum alterius auxilio.* Id ita explicabam: vtrumq; indigens auxilio, alterum alterius ſcilicet. nec ea opinione erubeſco. ſed propior ſum, vt verum putem: *alterum alterius auxilio veget.* Eo verbò vſus Pomponius Maiali. *Animos Venus véget voluptatibus.* Ennius Ambracia:

—— *æquora ſalſa veges ingentibu' ventis.*

Et quod ibi agendi ſignificatione eſt, nihil huic rei diſconducit. nam hæc talia, quæ naturæ actionem oſtendunt, agendi fine ſæpe perpeſsionem ſignificare, ne ſcholæ quidem iſtæ negant. Quamuis, ne diſsimulem, nihil vetat actiuum eſſe. inuicem enim animus & corpus vegent. De hac emendatione placui mihi, poſtquam eam alios in v. l. reperiſſe audiui. ſed qui nunc nuper Salluſtium multis millibus emendatum ex officina Plantini emiſit, cum hoc de amico meo didiciſſet, qui ex me referebat, probauit, & in contextũ poſtea recepit. Sequitur: *Verum vbi pro labore deſidia; pro continentia, & æqui-*

tate libido, atq; ſuperbia inuaſere: fortuna ſimul cum moribus immutatur; ita imperiũ ſemper ad optumum quemq; à minùs bono transfertur. Sigebergenſem & Colonienſem ſequor: *ad optumum quemq; animi à minùs bono transfertur. Optimus animi*, vt Tacitus, *nimius animi*: &, *animi immodicus*, Salluſtius ipſe apud Aruſianum Meſſum. Poſt inde ex interuallo: *Vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat* lego: *Vaſtus animi, immoderata* etc. Ante eum locum: *Ac mihi quidem, tametſi haud quaquam par gloria ſequatur ſcriptorem, & actorem rerum; tamen in primis arduum videtur, res geſtas ſcribere: primùm, quòd facta dictis ſunt exæquãda: dehinc, quia pleriq; quæ delicta reprehenderis, maliuolentia et inuidia dicta putãt: vbi de magna virtute atq; gloria bonorum memores; quæ ſibi quiſq; facilia factu putat, æquo animo accipit; ſupra ea, veluti ficta, p falſis ducit.* Scribo: *quia pleri quæ delicta reprehẽderis, maliuolentia & inuidia putant: vbi de magna virtute gloria bonorum memores; quæ ſibi facilia quiſque facit, æquo animo accipit; ſupra velut ficta pro falſis ducit. Maliuolentia putare*, ex forma, qua Eunucho eſt:

—— dum hæc puto,
Præterij imprudens villam.

Item Cæcilij Exule:

Non hæc putas? non hæc in corde verſantur tibi?

Sententia Salluſtij eſt: quæ reprehenduntur, ipſi ita cogitant, maliuolentia & inuidia ſcripta eſſe. Elegantius aliquanto fit, & dignius Salluſtio, quia remotius ſumptum, *putare maliuolentia*, pro, putare tanquam maliuolentia

alius putarit. Cæterum totius huius loci emen datio à Colonienſi libro eſt: niſi ea fini, qua, *gloria*, ſcripſi, pro, *gloria*, ſententiæ obſecutus: & in Colonienſi altero, *et*; in Sigebergenſi, *ac*; in reliquis, *atq;*, erat. ea inconſtantia argumentum fuit, nullum eorum rectum eſſe. *gloriæ alicuius memorare*, pro ad gloriam, nota ratio Salluſtio, & Salluſtianis. Simile: *Igitur quæſtori mandata Bocchi patefaciunt: ſimul ab eo petunt, vti fautor conſultorque ſibi adſit: copias, fidem, magnitudinem regis ſui, & alia, quæ aut vtilia, aut beneuolentiæ eſſe credebãt, oratione extollunt. Pleri*, in pleriſq; meis eſt: & eius hoc quoq; indicium in Sigebergenſi, q̃ ita legitur: *pleriq; delicta quæ reprehenderis.* nec periculum ſit, ſi coniectura ſola innixus, & aurium lenocinio obſecundans, repoſuerim verbũ apud Salluſtium, quo, non dico Claudius, ſed Liuius atq; Suetonius (nã apud hunc in bonis libris ſæpe, pleri, reperias) vti amarunt; ne peritis imperitè feciſſe videar. Inſuaue enim hoc eſt, aures modo q habeat, *quia pleriq; quæ delicta reprehẽderis*: lenius: *quia pleri quæ delicta.* ſupereſt: *Quæ ſibi quiſq; facilia facit.* ita Cicero propemodum: *Itaq; facio me alias res agere.* Idem: *Plato facit mundũ ædificari à deo.* Idem: *Iſocratem Plato in Phædro laudari fecit à Socrate.* Et Sedigitus: Cicero Famil. epi. lib. 15. epi. 18. ad Cæſarem. De nat. de. 1. De opt: ge. orat.

Poſt inſequi Licinium facio Attilium.

Neque longe diſcedit illud Curculione:

Ne te mihi facias ferocem, aut ſupplicare cenſeas.

Et Moſtellaria.

Ferocem facis, quia te herus tam amat.

Continuò eſt apud Salluſtium: *Sed ego adoleſcentulus initio, ſicut pleriq; à ſtudio ad rempublicam latus ſum.* Et fragmentum Colonienſe, & Thoſanus, *à*, nulli habent. Itaq; lego: *ſtudio ad rempub. latus ſum.* neq; enim à literarũ ſtudio digreſſum ſe ad remp. ait: magis, ſtudio illo & ambitu, quo Romæ mos erat. Mox: *Ac me, cũ ab reliquis malis moribus diſſentirem, nihilominus honoris cupido eadem, qua cæteros, fama, atque inuidia vexabat. igitur, vbi animus ex multis miſerijs, atque periculis requieuit.* Scribo: *nihilominus honoris eadem fames, atque inuidia necabat. igitur, vbi animum ex multis miſerijs atque periculis requieui.* Illa verba, *qua cæteros*, Thoſanus non agnoſcit, hoc primum; deinde, ipſis veſtigijs odoratus ſententiam, *cupido*, gloſſema ſcilicet, eieci; è *fama*, *fames* mutaui. ſic extremo Petronio Arbitro, *fama auri*, pro *fames*, in omnibus libris vulgatur. *Necabat*, in fragmento Colonienſi ſcriptum erat: & ſolebant veteres illa, *necat ambitio, necat auaritia.* Neque eò dico, quod ignorem, *vexat*, ita cum ratione eſſe, & multis exemplis probum: ſed nõ quid dici potuerit; magis, quid potiſsimum Salluſtius voluerit, agitur. poſtrema verba è Colonien̄ſi emaculauimus, atq; eam coniecturam noſtrã præſtare audemus. in illo erat: *vbi animo ex multis miſ. a. p. requieui. Requieſcere animum*, in quiete ſiſtere. Vergilius:

Et mutata ſuos requierunt flumina curſus. Geminum:

Iuppiter Alcmenæ geminas requeuerat Arctos. Deinde

Hunc

Hunc poſt dominationem L. Sylla, libido maxima inuaſerat reip. capiundæ: lego: *reip. rapiundæ.* Neque enim capere rēp. volebat Catilina: quippe qui legibꝰ capitur: ſed rapere. Oſtendunt quæ deinceps ſunt: *neq; id quibus modis aſſequeretur, dum ſibi regnum pararet, quicquā penſi habebat.* Et *regnū parare*, eſt, *rapere remp. capere remp.* eſt, *regnum prohibere.* Oroſius ait, *triumuiros remp. rapuiſſe:* Cornelius Tacitus, *milites imperium rapere:* Spernūtur, inquit, *Centuriones, tribuniq; ac ne vox cuiuſquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur.* Poſtea: *Res ipſa hortari videtur, quoniam de moribus ciuitatis tempus admonuit, ſupra repetere, ac paucis iuſtituta maiorum domi, militiæq; quomodo remp. habuerint, quantamq; reliquerint; vt paulatim immutata, ex pulcherrima etc.* Scriptus Modij l. *quo more remp. habuerint.* optime: nec dubito quin Catonis. Quæ nullo exemplo fiunt, contra ius fas, ſine more fieri dicuntur: *rapta ſine more Sabina*, apud Vergilium, & eum imitantem Oroſium. *Habere* autem hic pro colere, & gerere. Menæchmis: lib. 3. hiſt.

Nimium ego te habui delicatam. Aſinaria: Act. 1. Scen. Ni mala.

Quanquam illum mater artè contentèque habet. Dehinc: Act. 1. ſce. 1

Vrbem Romam ſicuti ego accepi, condidere, atque habuere initio Troiani; qui Aenea duce profugi incertis ſedibus vagabantur. *Incertis* adulterinū & infertum. Nam in fragmento Colonienſi nullum eius veſtigium, ſed pro eo, *cunctis*, nihilo magis germanum Salluſtij, opinor. Vagari

ſedibus, vt nihil addatur, eleganter, nullas ſedes habere. Sequitur ex interuallo in I.l. *patriam parentesque armis tegere:* non, *protegere.* & mox: *immutato more, annua imperia, binos imperatores ſibi fecere. eo modo minime poſſe putabant per licentiam inſolescere animum humanum.* Exturbandum eſt illud, *putabant*: quod non eſſe Saluſtij tam certùm eſt, quàm, imperitè feciſſe eos, qui inculcarunt. Continuò: *ſed ea tempeſtate cœpere ſe quiſque magis extollere, magiſque ingenium in promptu habere.* Scribendum: *cœpere ſe quiſque magis magis extollere, ingenium in promptu habere. Magis magis*, quod Ennius, *magiſq; magiſq;*:

Ergo magiſq; magiſq; viri nunc gloria creſcit.

Magis magis, etiam Catullus:

Poſt vento creſcente magis magis increbreſcunt

Multis poſt verſibus ſequitur: *Poſtremo vbi multa agitanti nihil procedit, rurſus intempeſta nocte coniurationis principes conuocat per M. Porcium Lecam: ibique multa de ignauia eorum queſtus.* Non ſit veriſimile mihi, coniuratos per M. Læcam, hominem aliquo numero, conuocatos, quando tanti molimenti res ea eſſet: ne addam, pro feſtinatione Catilinæ vix ſatis cito id per vnum hominem fieri potuiſſe. Rectius ſit legere: *conuocat penes M. Porcium Lecam*: & dici quod à Cicerone alijsque omnibus memoriæ proditum eſt, domum Læcæ conuocatos fuiſſe coniuratos. Cicero in ea pro Sylla: *Sed quoniam Cornelius ipſe etiam nunc de iudicando dubitat, vt dicitis, informat ad hoc adumbratum iudicium filium: quid tandem*

tandem de illa nocte dicit, cum inter falcarios ad M. Lecam nocte ea, quæ conſequuta eſt poſterum diem Non. Nouemb. me conſule Catilinæ denunciatione conuenit. Eadem prima & ſecunda oratione in Catilinã, & in oratione Portij Latronis. *penes* autem, quia ſeuocati in interiorem partem domus: vt Lucretius: lib. 2.

Néue putes æterna penès reſidere poteſſe
Corpora prima.

penès reſidere, in ipſis penetralibus manere. Poſt: *Præterea quorum, victoria Syllæ, parentes proſcripti, bona erepta, ius libertatis imminutum erat, haud ſanè alio animo belli euentũ expectabant.* Rectè hoc: nec pareo libris meis, qui mutãt. *Alius animus*, id eſt, auerſus. Itaq; alius, & aliter, pro, malus, & malè: vel, infelix, & infeliciter. Iugurtha: *Cæterum ante te, qui ætate & ſapientia prior es, nè aliter quid eueniat, prouidere decet.* Sticho:

Et ſi improbi ſint, atq; aliter in nos faciant, ſecùs
Quàm æquũ eſt. Cicero, ſiue quis alius, ad Herennium:

Quintus locus eſt, per quem oſtendimus, ſi ſemel aliter iudicatum ſit, nullam rem fore: quæ incommodo mederi, aut erratum iudicum corrigere poſſit. Ita *ſecùs* pro *malè*. Tacitus: *Interrogatus à Conſule, quid de his cenſeret, quæ de matre eius locuta ſecùs argueretur, reticuit.* Non rectè ergo, qui hoc vbique in, *ſecius*, mutant, cùm eo exemplo occurrit. Ante hunc locum: *Fuère ea tempeſtate, qui dicerent, Catilinam oratione habita, cùm ad iuſiurandum populares ſceleris ſui addiceret,* Annali: 2.

humani corporis ſanguinem vino permixtum in pateris circumtuliſſe: inde, cùm poſt execrationẽ omnes deguſtauiſſent, ſicuti in ſolennibus ſacris fieri conſueuit, aperuiſſe conſilium ſuum: atq; eo dictare feciſſe, quò inter ſe magis fidi forent, alius alij tanti facinoris conſcij. Emendo: *cum iuſiurãdum populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis, &c. ac poſt: idq; eo dictitarent, quo inter ſe magis fidi forent, alis ali tanti facinoris conſcij. Adigere iuſiurandum* in pandectis Florentinis multis locis, ſed ferè corruptum, in, *adicere*, nota affinitate literarum c. & g. Sic quoque fuit hic in Thoſano. Deinde: *alis ali*, pro *alius alij*. nam in fragmento Colonienſi, *alijs alij*. Infra: *pauci autem, quos medios cohors prætoria diſiecerat, paullò diuerſi, alis alibi reſtantes, omnes tamẽ aduerſis vulneribus conciderunt*. Quem locum in vulgatis corruptum Priſcianus tamẽ, & Soſipater Cariſius, & Diomedes, ita vt poſui, legunt. *Alis*, pro, *alius* Catullus quoque.

Priſc. libr. 12. Cariſ. libr. 2. Diom. libr. 1.

Annè bonum oblita es facinus, quod regiũ cadepta es.
Coniugium? quòd non fortior aut ſit alis?

Quæ nunc adferam, miſerabiliter à gloſſemate polluta ſunt: *Quibus rebus confectis, omnia properè per nuncios conſuli declarantur. At illum ingens cura, atq; lætitia ſimul occupauere. nam lætabatur, intelligens, coniuratione patefacta, ciuitatem periculis ereptam eſſe. Porrò autem anxius erat, dubitans, in maximo ſcelere tantis ciuibus deprehenſis, quid facto opus eſſet. Pœnam illorum ſibi oneri, impunitatẽ perdundæ Reipub. credebat.* Quæ omnia longè ſunt à breuitate Salluſtij, & ita potius ſcribenda:

benda: *At illum ingens cura atque lætitia ſimul occupauere, coniuratione patefacta: porrò autem, in maximo ſcelere tantis ciuibus deprehenſis, quid facto opus eſſet: pœnam illorum ſibi oneri, impunitatem perdundæ reipub. fore.* nam hoc quoque, *credebat*, in maximam malam rem ablegandum, vt ſupra, *putabant*: itemque illis verbis: *Namq́; alia belli facinora prædæ magis quàm detrimento fore: incendum verò crudele, immoderatum, ac ſibi maximè calamitoſum putabat.* Hoc, *putabat*, inducendum eſt. neque enim à Salluſtio: quod quis nõ videt, tantummodo horum, qui aliquid vident? Illo loco: *Ad ea rex aliter atq́; animo gerebat, placidè reſpondit: Bomilchare, atque alijs multis, quos ſocios inſidiarum cognouerat, interfectis, iram oppreſſerat, ne qua ex eo negotio ſeditio oriretur.* Latinum non eſt hoc ſenſu, *iram oppreſſerat*: & rectè Thoſanus, *irã preſſerat*, hoc eſt, occultarat & cęlauerat. Illis quoque verbis: *Genus hominum ſalubri corpore, velox, patiens laborum: pleroſq́; ſenectus diſſoluit, niſi qui ferro, aut beſtijs interiere*: minus bene, *beſtijs interiere*, quàm in ſcripto c. *à beſtijs interiere.* Nam, *interire ab hoſtibus*, pro interfici: & eodem modo, *à beſtijs interire*, rectè & probè dicuntur. Iam verò illa: *quarum rerum ego maxima documenta hæc habeo: quod in bello ſæpius vindicatum eſt in eos, qui contra imperium in hoſtem pugnauerant, quique tardius reuocati prælio exceſſerant, quàm qui ſigna relinquere, aut pulſi loco cedere auſi erant: in pace verò, quod beneficijs magis, quàm metu, imperium agitabant, &, accepta iniuria, ignoſcere quàm perſequi, malebant.*

Primum, pro *ſæpius*, malim *ſæuiùs*: *ſæuius vindicatum eſt in eos.* Sic enim ad hiſtoriæ fidem dicitur: aliter non item. deinde, *magis*, deleo, quia ita fragmentum Colonienſe: & mille exemplis apud hunc aliosque notum id genus ſermonis: tum ex ſcripto Modij l. repono, *volebant: in pace verò, quod beneficijs, quàm metu, imperium agitabant; accepta iniuria, ignoſcere, quàm perſequi, volebant.* Et hic, *potius*, ſubauditur. Addam aliud: *In tanta, tamq́ corrupta ciuitate, Catilina, id quod factu facillimum erat, omnium flagitioſorum, atque facinoroſorum circum ſe, tanquam ſtipatorum, cateruas habebat. nam, quicunque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene, bona patria diſsipauerat.* Sine dubio reſtituetur: *nam, quicunque impudicus, adulter, ganeo, aleo, manu, ventre, pene bona patria lancinauerat. Alea*, Thoſanus, & alij quidam: verum, *aleo*, emendandum, vincit illud, *manu:* quod alioquin nihil habet, cui referatur. Nam aleones, manu; ganeones, ventre; adulteri, & impudici, pene ſuo, alienóue bona lancinauerant. Impudici enim, qui ſuo in corpore paſsi ſunt, quod alteri collibuit. *Lancinauerat*, in Colonienſi: in reliquis omnibus *lacerauerat.* nam, *diſsipauerat*, nuſquam reperi extra cuſos codices. Catullus:

Paterna prima lancinata ſunt bona.

Lancinauerat autem paullò etiam efficatius verbum, & ſignificantius, quàm lacerauerat. Arnobius: *Syriapis Peloponeſi proditus, & in Aegypto Serapis nuncupatus? Aethiopicis ſolibus Iſis furua mœrens*

libr. 1. aduerſ. gent.

rens perditum filium, & membratim coniugem lancinatum? De Piſone ita Salluſtius: *Erat eodem tempore Cn. Piſo, adoleſcẽs nobilis, ſumma audaciæ, egens, factioſus; quem ad perturbandam remp. inopia, atque mali mores ſtimulabant.* Thoſanus: *nobilis, ſumma audacia, genus, factioſus.* Traducta verba puto: *adoleſcens genus nobilis, ſumma audacia, egens. Genus nobilis*, græciſſat: & addidit, quia nobiles etiam virtute, aut vitijs; plane ijdem, qui noti. Itaq; Terentianus Clitipho de ſua amica: *Mea, inquit, eſt potens, protax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.* Et Cicero in ea pro Coelio, Clodiam nobilẽ mulierem appellat à nota impudicitię. *Ignobilis* pro ignoto, Pſeudolo:

Peregrina facies videtur hominis, atq; ignobilis.

Apuleius, *rem ſibi non nobilem*, pro, *ignotam.* Deinde de Catilina: *At Catilinæ crudelis animus eadem illa mouebat: tametſi præſidia parabantur: & ipſe lege Plautia interrogatus erat ab L. Paullo. poſtremò, diſsimulandi cauſſa, aut ſui expurgandi; ſicuti iurgio laceſſitus foret; in Senatum venit.* In quibuſdam, *& ſui expurgandi.* mihi liquet, rectum eſſe: *diſsimulandi cauſſa, an quaſi ſui expurgandi.* Sic Tacitus: *Simul Ciuilis auſus, an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum.* Item: *is magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latius caſtra, ac ſi contra tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem conſcientiæ.* Curtius: *Sed metúne, non traditur, an oborta ſeditione inter ipſos, ſubitò profugerunt barbari.* Facilè coniectare, illud, *non traditur,* aliundè quàm à Curtio eſſe.

libr. 4. hiſt.

libr. 1. hiſt.

libr. 9.

Itaque

Itaque eijciebam: & ſermonem ad hanc ipſam formam, de qua agimus, reuocabam. De ſupplicio coniuratorum: *Eſt locus*, inquit, *in carcere, quod Tullianum appellatur: vbi paullulum adſcenderis ad læuam, circiter* XII. *pedes humi depreſſus: eum muniunt vndiq; parietes, atq; inſuper camera lapideis fornicibus iuncta: ſed inculta tenebris, odore fœda, atq; terribilis eius facies eſt.* Emendandum è Thoſano: *vbi paullulum eſcenderis ad læuam, circiter* XII. *pedes depreſſus, eum muniunt vndiq; parietes, atque ſuper camera lapideis fornicibus iuncta: ſed incultu, tenebris, odore fœda, atque terribilis eius facies eſt. Incultu* quidem, in illo libro ſcriptum non fuit: ſed ita ſuſpicione feci, inuitante concinnitate ipſa orationis. nam ſi quid tertium cum illo, *terribilis*, iungeretur, videri poterat Salluſtij. nunc ibi hiat ſermo. *Inculta tenebris, odore fœda, aſpectu terribilis eius facies erat.* ita ferri, opinor, poterat. *terrribis*, ſine ſuo auferendi caſu, non placet. Iam nec illi, *tenebris*, cum, *inculta*, conuenire poteſt. Aliud enim *incultus*, aliud *tenebræ*. De bello Iugurthino: *Erat inter ingentes ſolitudines oppidum magnum atq; valens, nomine Capſa: cuius conditor Hercules Libys memorabatur. eius ciues apud Iugurtham immunes, leni imperio, & ob ea fideliſsimi habebātur: muniti aduorſum hoſtes non mœnibus modò & armis, atq; viris, verum etiam multò magis locorum aſperitate. nam, præter oppido propinqua loca, alia omnia vaſta, inculta, egentia aquæ, infeſta ſerpentibus.* Hic quidem quadra illa orationis poſtulat: *nam præter oppidum propinpua, alia omnia*

vaſta incultu, egentia aqua, infeſta ſerpentibus. Sic propè arbitrabar ſcribendũ apud Terentium:

——præterea vna ancillula

Erat: ea texebat vna pannis obſita,

Neglectu, inmundu, illuuie. Obſita pannis, neglectu, inmundu, illuuie. *Pannis*, hoc ad veſtitũ: *neglectu*, hoc ad capillum: *inmundu*, ad aurum atque argentum: *illuuie*, ad imbalnitiem, quam appellat Lucilius. *Inmundum autem*, Plautus mercatore dixit:

Adeo artè cohibitum ſe eſſe à patre: — Scen. 1. act. 1.

Multopere inmundu ruſtico ſe eſſe exercitum. quãuis, *in mundo*, duabus dictionibus legi malim. — Sic emẽdo: vulgò mendoſum eſt.

In eodem Salluſtij exemplo ex Thoſano legendum eſt: *lenì imperio, & ea fideliſſimi habebantur.* ſcriptura tuta auctoritate antiquitatis: apud quos *ea*, pro, *propterea*, notum. Aſinaria: — Act. 1. Sc. 1.

Iſtud dictum tibi non amplius iraſcor.

Sic ſcripſit Plautus: ſenſit, *propter iſtud dictum.* Numero multitudinis, Perſa:

Cum benè nos, Iuppiter iuiſti, dijq́ alij omnes cælipotentes,

Ea vobis grates habeo, atque ago. Sed ad priora illa è Catilinaria redeamus. Feci, *eſcenderis*, quia in Thoſãno, *deſcenderis*, & ſic ferè ſemper in vulgatis vox ea perijt: vt item occiderat illo belli Iugurthini loco: *Qui omnes trepidi improuiſo metu, attamen virtutis memores, aut arma capiebant, aut capientes alios ab hoſtibus defenſabant: pars equos eſcendere, ire obuiam hoſtibus: pugna latrocinio magis, quàm prælio ſimilis fieri:* abſque Frontone fuiſ-

ſet, qui *eſcendere*, legit. & mirum, Manutium ſuſpicari, mendum ſubeſſe in Frontone, cum conſtet vix aliter Varronem, & Salluſtium, Tacitumque, & verbo vt dicam, omnes bonos, locutos. Sed quia inibi ſum, quæ dehinc hoc proximo primo loco apud Saluſtium ſequuntur, quia manifeſta ſunt turpiſsimi mendi, & emendatores omnes pueriliter errant, vna opera emaculabo: *Pugna latrocinio magis, quàm prœlio ſimilis fieri: ſine ſignis, ſine ordinibus, equites, pedites, permixti cadere alios, alios obtruncare: multos contra aduerſos acerrumè pugnantes à tergo circumuenire.* Scribo, *cedere alij, alij obtruncare: multi contra auerſos acerrumè pugnantes à t. c. Eſcendere*, veriùs etiam ſit ijs verbis ſcribi. *Itaque Marium properè adit, acta edocet: hortatur, ab ea parte qua ipſe eſcenderat, caſtellum tentet: pollicetur ſeſe itineris ducem, periculiq́; nihil eſſe docet.* Quod ita in Thoſano eſt: *atque ſuper camera lapideis fornicibus iuncta*: in eo, *ſuper*, valet, *inſuper*. Ad eundem modũ idem Salluſtius in hiſtoria vſur parat, vt Cenſorino videtur: de quo Priſcianus libro 14. *Super præpoſitio eſt apud Vergilium, primo Aeneidos, vt ſcribit Cenſorinus:*

Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa.

Salluſtius verò in hiſtorijs aduerbium hoc protulit: Vbi multa nefandè caſu ſuper amiſi: ſed mihi videtur Salluſtius quoque loco præpoſitionis hæc præpoſtere protuliſſe. quibus poſtremis verbis fruſtra Priſcianus à Cenſorino diſſentit. Sed verba quidem

Sal-

Salluſtij etiam ab ijs, qui poſtremum fragmen ta ediderunt, mẽdosè ſcripta, corrigenda ſunt: *vbi multa nefandè ſuper caſu auſi atque paßi*: vt in veteribus editionibus eſt. *Super*, hoc quoque modo alibi: *At Metellus, vbi oppidanos prælio inten- tos, ſimul oppidum & operibus, & loco munitum vi- det, vallo foſſáq; mœnia circumuenit: deinde iubet lo- cis ex copia maximè idoneis vineas agere, ſuperq́; ag- gerem iacere, & ſuper aggerem impoſitis turribus, o- pus, & miniſtros tutari.* Lego: *vallo, foſſáq; mœnia circumuenit: deinde locis ex copia idoneis vineas age- re, aggerem iacere, turribus ſuper opus & adminiſtros tutari.* Glareanus idem hic eſt. Badius atque alij nouum docent, & fando hactenus nemi- ni auditum, aggerem vineis inſtructum fuiſ- ſe. Nec deſunt id ſonare verba Salluſtij. Sed ille hoc inſuper, fortiſsimo fundamento (ver- ba hominis ſunt) ſtabilitas fuiſſe vineas. cau- tè. Oportuit enim noua forma eſſe, quæ ag- gerem tolerarent: niſi nos vineas in obſidio- nibus ignoramus. Longè autem hæc ſententia Salluſtio fuit. *Iubet*, rectè in Aldi, & Gymnici editionibus, atque ſcriptis aliquot veteribus abeſt. nam, *agere, iacere, tutari*, pro, *agebant, ia- ciebant, tutabantur*, actionem frequentant. *Ex copia*, valet, *pro copia, pro opportunitate locorum*. E- rant enim loca vineis atque aggeribus minùs quàm opportuniſsima. ita ſolens Salluſtius lo- quitur. Quæ porrò ſunt: *turribus ſuper opus & ad- miniſtros tutari*: in ijs, *ſup*, aduerbiũ: q; fefellit crẽ do homines, vt clemẽtiſsimè dicã, nõ doctiſsi-

mos,

mos, vt de ſuo benigni donarent Salluſtio, *ſuper aggerem impoſitis.* ſi qui tamen probabit, *aggerem iacere, impoſitis ſuper turribus opus, & a. t.* per me licebit, dum alterum, quod verius eſt, mihi relinquat. *Adminiſtros,* quòd pro, *miniſtros,* hoc loco damnat Glareanus, non meminit ſcilicet alterius loci: *Milites neque pro opere ſiſtere, propter iniquitatem loci; neque inter vineas ſine periculo adminiſtrare: optimus quiſque cadere, aut ſauciari: cæteris metus augeri.* Verbum *adminiſtrare,* proprium in obſidionum machinationibus. Hoc quoque etiam menda nõ caret in Catilinario: *Sed vrbana plebes ea verò præceps erat multis de cauſſis.* Scribo: *præceps ierat.* Idem Iugurtha, *præcipitem cadere: Si permanere,* inquit, *vellet in ſuis artibus, vltrò illi & gloriam & regnum venturum, ſin properantius pergeret, pecuniam, & ipſum præcipitem caſurum.* Illo autem loco mirabar fuiſſe qui ferrent vulgatam lectionem: *Ipſe cum liberis, & colonis propter aquilam adſiſtit, quam bello Cymbrico C. Marius in exercitu habuiſſe dicebatur.* Qui enim iſti liberi Catilinæ, cui liberi nulli erant? nam ex Cicerone, atque ipſo Salluſtio diſcimus, captum amore Aurelię Oreſtillę; quod ea nubere illi dubitabat, timens priuignum adultum ætate, necato filio, vacuam domum ſceleſtis nuptijs feciſſe. Cicero addit, etiam vxore. Itaque quod dubitare nemo poſsit, reponendum eſt, *libertis:* maximè cum ei hæreat, *colonis.* Quanto autem ferè agmine colonorum ac libertorum innixi irent Romani nobiles, exemplum eſt apud

1. Catilinaria orat.

apud Iulium Cæſarem commentariorum de bello ciuili primo, Domitius, in obſidione Maſsiliæ. Facit eodem illud paullò antè: *Cethegus autem per nuncios familiam, atq; libertos ſuos, lectos & exercitatos in audaciam, orabat, vt, grege facto, cum telis ad ſeſe irrumperent.* Eam rem diſertè explanat Dionyſius Halicarnaſſæus: ſolitos eſſe homines dites & nobiles Romæ ſeruorum vim commercari; plerunque deterrima mancipia: eos manu emittere, vomicam poſtea ciuitatis, & inſtrumenta ſcelerum ſuorum. addit, eſſe qui pretio illos, per audaciam ac flagitium parto, liberent, aut pollicitos operam in facinus. Horum hominum quis dubitet Catilinam tantum habuiſſe, quantum ad delendum magnum imperium ſatis eſſet, ni ſucceſſum dij negarent? Paullò antè: *Sed Catilina, poſtquam videt montibus, atq; copijs hoſtium ſeſe clauſum, in vrbe res aduerſas; neque fugæ, neq; præſidij vllam ſpem: optimum factu ratus, in tali re fortunam belli tentare, ſtatuit cum Antonio quamprimùm confligere.* Scribo: *optimum factu ratus, vt in tali re, fortunam b. t.* cui emendationi verbum faciendum non eſt. Inibi, de Catone: *non diuitijs cum diuite, nec factione cum factioſo, ſed cum ſtrenuo virtute, cum modeſto pudore, cum innocente abſtinentia certabat: eſſe, quàm videri, bonus malebat: ita quo minus gloriam petebat, eò magis illam aſſequebatur.* Sic quidem omnes codices; cæterum apud Auguſtinum aliter: *ita, quo minus gloriam petebat, eò magis illum aſſequebatur.* Rectiſsimè, & ſecùs in vul-

gatis. neque ita tamen cuidam emendatori Salluſtij videtur; qui hanc etiam cauſam laude dignatur: in quo quidem eius iudicio ego riſum non tenui. At tanquam parum eſſet, Riuius etiam memoria, ſi dijs placet, lapſum Auguſtinum putat, & non fuiſſe ei librum tum ad manum. Quid autem? vllane cum ſententia hæc verba ſunt, niſi quæ inepta ſit: *quo minus gloriam petebat, eò magis illam aſſequebatur?* Poteſtne qui gloriam non ſequitur, aſſequi? Quin eleganter apud Auguſtinum: *quo minus gloriam ſequebatur, eò magis illum gloria ſequebatur.* nam ita eſt gloria, ſequentem fugit, fugientem ſequitur. Malim tamen apud Auguſtinum ſcribi: *eò magis illum ſequebatur.* Sed, quæ inconſtantia noſtra eſt, iterum nunc ad Iugurtham redimus. In deſcriptione Africæ. *Sed Perſæ intra Oceanum magis: hique alueos nauium inuerſos pro tugurijs habuere: quia neque materia in agris, neque ab Hiſpanis emendi aut mutuandi copia erat. mare magnum, & ignara lingua commercia prohibebant. hi paullatim per conubia Getulos ſecum miſcuere. & quia ſapè tentantes agros, alia deinde, atque alia loca petiuerant, ſemetipſi Numidas appellauere.* Scribo è Thoſano & Bertinienſi: *quia neque materies in agris, neque ab Hiſpania emendi aut mutandi copia erat.* ſed hæc leuia. Porrò: *hi paullatim per connubia Getulis ſecus miſcuere: & quia ſape tendentes, alia, deinde alia loca petiuerant.* nam illud, *atque*, à pleriſque omnibus ſcriptis abeſt: in reliquis alij magnam etiam varietatem notarunt

Et ita rectũ eſt.

tatunt: ſed in Colonenſi liquet: *per connubia Getulis ſe commiſcuere.* bona ſcriptura hactenus, vt ad verum ducat. *Secus* autem, quo modo in illo Auſonij:

Iuno, Ceres, Lucina, ſecus muliebre, ſorores.

Ab eadem origine eſt *ſeculum*, vtrunque à *ſecendo*, hoc eſt, *ſequendo*: qua facie eſt, quod Lucretius, *ſecla ferarum*, pro ſtirpe & generatione identidem capit: libr. 4.

Et muliebre oritur patrio de ſemine ſeclum.

Et in 5. ——— *cornicum vt ſecla vetuſta,*

Coruorumq́, greges.

Deinde: *ſæpe tentantes agros*: feci, *ſæpe tendentes*; quia *agros*, taceo à ſcriptis multis, etiam à cuſo Argentinenſi abeſt. Putaui ergo verum eſſe, *tendentes*, hoc eſt, alibi atque alibi tentoria (quæ eadem, vel paullò minus, *magalia*) figentes. A tendendo enim Numidarum vocabulum ſua lingua factum, non à tentando; & in tendendo mapaliorum vſus. Et qui, *tentare*, hic locum habere poſſe putat, legat, ſi integrum eſt, Gellij de eo verbo diſputationem, & quomodo præterea illo Lucretius paſsim vtatur. Continuò ſequitur: *Cæterum adhuc ædificia Numidarum agreſtium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incuruis lateribus tecta, quaſi nauium carinæ ſunt*. rectè Thoſanus: *incuruis lateribus tecto*. tectum enim habent mapalia lateribus incuruis. At illud alterum, ſi attendas, ne latinum quidem. neque enim dicimus, *domum latere tectam*, vt, *latere*, à *la-*

Secus, non ſexum: tametſi id veteres Grammatici dicunt: ſed, ſeculum, potiùs ſignificat. Auſonius: Corrupit totum qui puerile ſecus.

tus,ſit. Mox: *Poſtea Phœnices, alij multitudinis domi minuendæ gratia, pars imperij cupidine ſollicitata plebe, & alijs nouarum rerum auidis, Hipponem, Adrumetum, Leptim, aliasq́; vrbes in ora maritima condidere: hæq́; breui multùm auctæ.* Priora illa ita Bertinienſis, & ſcriptus Modij: *pars imperij cupidine ſ. p. alij rerum nouarum auidi.* Et non hanc tantum varietatem alij notarunt. ſed, niſi valde animi fallor, verum eſt: *pars imperij cupidine ſollicitata; plebe nouarum rerum auidis.* Primum membrum ad optimates: quod ſequitur, ad reges, aut regni auidos; poſtremum, ipſam multitudinem refertur. Fuiſſe enim qui ſollicitarentur ſpe regni; hos plebem ſequutos eſſe, auidos rerum nouarum. In ſequentibus verbis Glareanus ſcribit vetuſtos quoſdam codices referre: *eaque breui multum auctæ*: quid eò faciat, non habet. vera autem ea lectio eſt, &, *eà*, aduerbium, opinor, reſpicit illa: in ora maritima condidére. quòd enim maritimæ eſſent ciuitates, eà breui immenſum auxerunt. Deinde: *Igitur ad Catabathmon, qui locus Aegyptum ab Africa diuidit, ſecundo mari prima Cyrene eſt, colonia Thereωv.* Sic omnes libri: & imitatur Oroſius: *Inde ſecundo mari vſque ad aras Philænorum extenditur.* ſed planè durum non eſt dicere, Oroſium erraſſe: & ſcripſiſſe Salluſtium: *ſecundò mare prima Cyrene eſt. ſecundò mare, id eſt, ſecundù mare.* ſic enim ſcribebant: nos, *ſecundùm*, tantum dicimus. *ſecundù*, & *ſecundò*, pro, *ſecundùm*, antiqua fuiſſe, vel vnus Varro ſatis dede-

Quidni etiam, ea, pro, ꝓpterea, de quo ſupra. libr. 1. cap. 2.

dederit: & accedant, tanquam ſupernumerarij teſtes, fragmenta veterum Poëtarum apud Marcellum de re ruſtica libro ſecundo. *In nutricatu, quam porculationem appellabant, binis menſibus porcos ſinunt cum matribus; ſecundò ea, cum iam paſci poſſunt, ſecernunt.* Secundùm mare, Cicero ad Atticum: *Quæ iter ſecundùm mare faciunt.* Pompeius Magnus ad Domitium: *Literas abs te M. Calenius ad me attulit a. d.* XIIII. *Calend. Martij: in quibus literis ſcribis, tibi in animo eſſe obſeruare Cæſarem, &, ſi ſecundùm mare ad me ire cœpiſſet, confeſtim in Samnium ad me venturum.* Neque autem quia Plinius ſcribit per Gaditanum fretum irrumpentem Oceanum in maria diffundi, contra quàm de Aegæo & Tyrheno Ariſtoteles affirmat; (fuiſſe enim etiam qui aliter exiſtimarent idem Plinius ait) ob id ſecundùm mare, volo, non ſecundo mari: neque enim hæc ſpectarunt hiſtorici: magis, quià ita Cato loquitur, cuius fragmentum eſt apud Lactantium Firmianum. Aliquot paginis infra: *ſed vbi illa formido mentibus deceſſit; ſcilicet ea, quæ ſecundæ res amant, laſciuia, atque ſuperbia inceſſere.* Mendum ſubeſt. Nam pro, *ſcilicet*, reponendum, *ilicet*. Cartagine, inquit, deleta, ilicet laſciuia inceſsit. Ita Comici eam vocem frequentant: Infra: *Erat haud longè ab eo itinere, quo Metellus pergebat, oppidum Numidarum, nomine Vacca, forum rerum venalium totius regni maximè celebratum; vbi & incolere & mercari conſueuerant Italici generis multi mortales. huc conſul, ſimul*

In proem lib. 3. & cap. 1 & 5.

libr. 2. Meteo.

libr. 4. cap. 13.

tentandi gratia, & ſi paterentur opportunitates loci, præſidium inpoſuit: præterea imperauit frumentum, & alia, quæ bello vſui forent, comportare: ratus id, quod res monebat, frequentiam negotiatorum, & commeatuum iuuaturum exercitum; etiam paratis rebus munimento fore. Quæſo, quæ ſententia his verbis ſubeſt: *huc conſul, ſimul tentandi gratia, & ſi paterentur opportunitates loci, præſidium impoſuit?* Et ridere poſsis emendatores, qui conantur. lego: *huc conſul, ſimul tentandi gratia, ſi paterentur; & opportunitate loci, præſidium impoſuit.* Inuadenti in Numidiam conſuli, ſigna omnia deditionis occurrebant. ea ipſa deditio an ſimulata eſſet, cum experimentum capere vellet, ſimul inuitatus opportunitate loci, Vaccæ oppido præſidium impoſuit. *Si*, in hac oratione eſt, pro, *an*, vt ſæpe aliàs: ea res mendum peperit. Eunucho: *Idque ad eum viſam, ſi domi eſt.* Propertius:

Mane erat, & volui, ſi ſola quieſceret illa,
Viſere: at in lecto Cynthia ſola fuit.

Supra: *vbi colere & mercari: colere*, pro, *habitare*, ſeu *viuere*. Plautus:

Exerce vocem, quam per viuis & colis.

Item Milite:

Liberæ ſunt ædis, liber ſum egomet, colo liberè. Sic enim eum locum reſtituo. Supra apud Salluſtium: *neque Metellus iccirco minus, ſed pariter ac ſi hoſtes adeſſent, munito agmine incedere, latè explorare omnia, illa deditionis ſigna oſtentui credere, & inſidijs locum tentare.* Varietatem lectionis in ſcri

ptis

ptis libris è Riuio, & alijs diſces: neq; tum negabis, minimum nobis permiſiſſe, vt hæc emacularemus: *latè explorare omnia, illa deditionis oſtentui credere inſidijs locum tentare. deditionis oſtentui,* ſunt, *ſigna deditionis*; ſed ampliùs, ad oſtentationem etiàm comparata. Ita, *virtutis oſtentui, roboris oſtentui,* ſunt harum rerum ſigna, & exempla. Eodem hoc libro: *Sed, quoniam co natus ſum, vt Iugurthæ ſcelerum oſtentui eſſem.* Tacitus libr. 1. hiſtoriarum: *Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis quàm manſura.* Quod autem ſupra neglex imus monere, illis verbis: *ratus frequentiam negotiatorum, & commeatuũ iuuaturum exercitum, etiam paratis rebus præſidio fore*; audio antiquitus excuſos, qui verba illa, *iuuaturum exercitum,* nulla habent; non quia nuſquam legitur, *iuuaturum,* neq; Priſcianus, qui non temerè talia omittit, mentionem vllam facit: nam exempli ſatis erat vnicus locus Plinij Iunioris in epiſtolis: ſed quod inſerta eſſe, res ipſa loquitur: neq; olim curſoribus ſcripta exemplaria defuerunt. Poſtea etiam, *pacatis,* pro *paratis,* extra controuerſiam eſt: vt totus locus ſcribatur: *ratus frequentiam negotiatorum, & commeatuũ etiam pacatis rebus munimento fore.* vt enim illa erãt deditionis ſigna, pacem, an bellum agitaturus Iugurtha foret, in incerto erat: & vt maximè pax eſſet, commeatum tamen, ſubſidium exercitui, parabat. Sub finem: *Sed nocte ea, quæ proxima fuit ante diem colloquio decretum, Maurus, adhibetis amicis, ac ſtatim immutata voluntate, remotis*

cæteris, dicitur ſecum ipſe multa agitauiſſe, vultu, colore, ac motu corporis, pariter atque animo varius: quæ ſcilicet, tacente ipſo, occulta oris inmutatione patefecit. Hæc recepta ſcriptura eſt: ſcripti magis turbant. Quidam: *Quæ ſcilicet, tacente ipſo, occulta pectoris ſpecie oris patefeciſſent.* alij: *quæ ſcilicet, ipſo tacente, occulta pectoris oris immutatione patefeciſſe.* alij etiam peius. neque tamen fallor, quin emendatum ſit hoc pacto, *dicitur ſecum ipſe multa agitauiſſe, vultu, atque oculis, pariter atque animo varius: quæ ſcilicet occulta, oris ſpecie patefeciſſe. Specie* Thoſanus, & optimus quiſque. Illa, *tacente ipſo*, inculcata: vt item, *pectoris*, &, *cordis*, & quæ alia adduntur. Ei rei multa argumenta dicere non attinet. Nam nec latinè ita poteſt: *ipſo tacente occulta oris immutatione patefeciſſe.* Sic ſcriberetur: *tacentem ipſum oris ſpecie patefeciſſe*, aut, *tacente ipſo oris ſpeciem patefeciſſe*; non damnaretur. neque autem *occulta* refertur ad *ſpecie*; ſed cæteroquin occulta, ipſa oris ſpecie patefecit. Caput autem eſt huius emendationis, *ſcilicet*, cum infinitiuo. Sic Lucretius:

Scilicet eſſe globoſa, tamen cum ſqualida conſtent.

In oratione Philippi libro primo hiſtoriarum: *At ſcilicet, ij, qui ad poſtremum vſque, legatos, pacem, concordiam, & alia huiuſcemodi decreuerunt, gratiam ab eo peperere.* ſic coniectura fecit, qui Salluſtij fragmenta edidit: & addit, nihil in hac ſua ſignificatione difficultatis ineſſe. quaſi hac fine libri emendandi ſint.

di ſint. Veterum editionum ſcriptura paullulum immutata vera eſt: *at ſcilicet eos, qui legatos pacem, concordiam, & alia huiuſcemodi decreuerunt, ad poſtremum gratiam ab eo peperiſſe. ſcilicet peperiſſe,* hoc eſt, ſcire licet peperiſſe. quod enim in his verbis, *aueo*, pro, *habeo*, ſomniat collector fragmentorum, delirat. Vt, *ſcilicet*; eadem ratione, *videlicet*, amat iungi infinitiuo: & rationem volunt eſſe, quia ſit, tanquam, ſcire licet, videre licet: verum mihi non probant. nam etiam, *fortaſſe,* eo modo Titinius Veliterna:

Fortaſſe notum fuiſſe, quo die liber foret:
Nunc eius voti condemnatus immolauit hoſtiam.

Priorem verſum vel pueri emendent:

Fortaſſe votum feciſſe, d. l. f. ita Pænulo:

Fortaſſe medicos nos arbitrarier.

Sic enim lego: & planè mendosè alij, *arbitratur.* Sed vt de hoc taceam: poteſt enim eſſe *fortaſſis*, pro, *fortè an ſit,* quomodo, *forſit,* apud Vergilium; & Propertium; quid de illo dicent Aulularia?

Aedepol ſenem Demanetum lepidum fuiſſe nobis.
Vt aſſimulabat Sauream med eſſe, quàm facetè.

Ita non dubitem quoque dicere: *Nimirum fuiſſe illum ſenem nequam:* quod Plautus Sticho iterauit: *videlicet fuiſſe illum nequam.* In oratione Memmij: *Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum eſt impunè malè feciſſe, niſi deinde faciundi licentia eripitur: & vobis æterna ſollicitudo remanebit, cum intelligetis aut ſeruiendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam.* Scribo: *& vos alterna ſollici-*

tudo manebit. Vt Horatius:

Te manet Aſſaraci tellus: Idem:

Si tardiora fata te votis manent. Ita quidem ma-lim: ſed Catullus etiam cũ dandi caſu vſurpat:

Sceleſta, te ne? quæ tibi manet vita? Vergilius:

O mihi tam longè maneat pars vltima vitæ.

Hoc ergo ambiguum hic relinquetur, quo caſu Salluſtius vſus ſit. In oratione Adherbalis: *Quæ præcepta patris cum agitarem; Iugurtha, homo hominum, quos terra ſuſtinet, ſceleratiſſimus, contempto imperio veſtro, Maſſaniſſæ me nepotem, etiam ab ſtirpe ſocium atque amicum populi R. regno fortuniſq́, expulit.* Bertinienſis: *vt ab ſtitpe ſocium.* gratia illi, cum elegantem formam, & germanam Salluſtij nobis reſtituit: *Maſſaniſſæ me nepotem, vtique ab ſtirpe ſocium.* Tale Catilinaria: *Neque his modeſtia neque modus contentionis erat: vtique victoriam crudeliter exercebant.* Hoc ipſo libro, adeoque oratione Adherbalis: *Atq, ego, P. C. quoniam eo miſeriarum venturus, vellem potiùs ob mea, quàm ob maiorum meorem, beneficia me poſſe à vobis auxilium petere; ac maxime deberi mihi beneficia à populo R. quibus nõ egerem; ſed ea ſi deſideranda erãt, vti debitis vterer. L.S. Vellem ob mea, quàm ob maiorum meũm, beneficia poſſe auxilium petere; ac maximè deberi mihi beneficia à populo Romano, quibus non egerem; ſecundum ea, ſi deſideranda erant, vti expenſò vterer. Maiorum meũm,* nulla alia de cauſſa ſcripſi, niſi quod aliter aures improbant. & ſolitum ita veteribus. Adelphis: *Spero, eſt ſimilis maiorum ſuũm. A nobis*, ea duo abſunt à Bertinienſi. *ſecundum*

ea, u.c. Modij. Id probat; vt reliqua mittam: Priſcianus lib. 13. qui notat hic pro μετὰ accipi. Porro in meo, nō verè erat, *in expenſis*: proximè verum erat. *nam expensò vti*, eſt, *debitis vti*: vti ijs, quæ iam ante expenſa feras. Sunt autem in hac oratione Adherbalis quædam gloſſemata ſanè manifeſta, vt mirari ſupinitatē emendatorum poſsis: *Quorū progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Maſſaniſæ fruſtra à vobis auxilium petere. nam ita* viuam, vt nunquem illa Salluſtius ſcripſit, *me ne potē Maſſaniſæ*: Iam enim dixerat, *quorū pgeniem*. Poſtea: *Ecce autem ex improuiſò Iugurtha, intoleranda audacia, ſcelere, atq; ſuperbia ſeſe efferens*. illa, *ex improuiſo*, ex ora irrepſerunt, gloſſa ad, *ecce*. ſic enim hoc crepant Grammaticorum ſcholæ, *en* et *ecce* in re ſubita poni. Itaq; bella ſcilicet manus è regione notarat: *ecce ex improuiſo*: & poſtea fuit, qui doleret eum ornatum abeſſe Salluſtio. Non longe: *Pater nos duos fratres reliquit: tertium Iugurtham beneficijs ſuis ratus eſt nobis coniunctum fore. alter eorum necatus: alter ipſe ego manus impias vix effugi*. Etiamnè eſt, qui iſta, *ipſe ego*, concoquere hic poſsit? ſcripſerat Salluſtius: *alter manus impias vix effugi*. veriti ſunt eſti, ne flagitium eſſet, *alter effugi*: quippe perſonis diſcordare. Ita cauta eſt imperitia. Sed hæc quidem talia qui tollere omnia è Salluſtio velit, negotij vim quærat. In epiſtola Adherbalis: *Plura de Iugurtha ſcribere dehortatur fortuna mea: etiam ante expertus ſum, parum fidei miſeris eſſe: niſi tamē intelligo illū, ſupra quàm ego ſum, petere: neq; ſimul amici-*

amicitiam veſtram,& regnum meum ſperare. Glareanus in ſententia torquetur, hoc eſt, terebratum pertundit. Veteres tamẽ, inquit, quidam: *niſi annum intelligo illum*. ſic Colonienſis quoq;: & labebar vt ſciberem: *niſi annò intelligo illum, ſupra quàm ego ſum, petere, Annò*, pro, *pridem*. Amphitrione:

Etiam hiſtriones annò cùm in proſcbenio hic
Iouem inuocarunt, venit. Truculento:
—— qui quaſi vxorem ſibi
Me habebat annò, dum hic fuit. Lucilius: *Vtrum annò an horno te abſtuleris à viro.* Ita ergo fortaſsis hic Salluſtius: & id tamen in medio relinquo. de cætero, nihil mutandum. hoc enim dicit: intelligere ſe, ſupra quàm ipſius fortunæ ſint, ſpirare Iugurtham; & per ſuum latus Romanos petere, bellumq; cum ipſis etiàm ſibi depoſcere. aliter enim nunquam venturum fuiſſe, vt ſe regno ſpoliaret: quod facere ſciret ſe non poſſe, quin Romanorum arma laceſſeret. Hoc hactenus. Illud etiam in mendo eſt: *Nam callidus id modo feſtinabat, Bocchi pacem imminuere, ne moras agitando, aliud, quàm bellum, mallet.* Colonienſis: *aliud bellum mallet.* Fallor? an iam nunc veram ſcripturam vides Sambuce? namqui reponẽdum eſſe: *aliud bello mallet.*

Horat. lib. 1. ep. 16. *Néue putes alium ſapiente bonoque beatum.*
Id. lib. 2. ep. 1. *Edicto vetuit, ne quis ſe præter Appellem*
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.

Itaq;, *alius huic, eſt, alius ab hoc*: quomodo, *idem*, cum dandi caſu paſsim quoque reperias, et fuit

ex

ex emendatoribus Salluſtij, qui poſitum ita acciperet eo loco: *Quod ſine iure deſpiciunt me, faciant idem maioribus ſuis; quibus vti mihi, ex virtute nobilitas cœpit:* & in eam rem paginam exemplis vndequaque implet. Sed hæc, aliaque pauca condonanda ſunt ætati, qua ſcripſit. Quiduis enim potius ei loco conuenit, quàm ea ſignificatio. Cæterum me non piget credere, ita ſcripſiſſe Salluſtium: *Quod neiure deſpiciunt me. Neiure,* id eſt, *non iure, iniuria*: vt *nerectè.* Aſinaria:

Malo herclè iam magno tuo nunc iſti nerectè dicis.

Ita pleraq; omnia componebant. *nefunera;* Catullus:

Funera Cecropiæ nefunera portabantur. Ouidius ad eundem modum, *nemunera. nepurus* item apud Feſtū. Sic facta omnia illa, *nefas, nefaſtus, nefandum, nefrēdes, nemo, nequeo, nequam, negotium,* & alia. & poteſt ſanè, vt cùm multis cuſis legas, conſtare ſenſus, niſi mihi magis hoc probatur. De Mario: *Ergo vbi primum tribunatum militum à populo petit, pleriſque faciem eius ignorantibus, facilè notus per omnes tribus declaratur.* non cohærent. Scribo: *pleriſque f. e. ig. factis notis per o. t. d.* Cùm in petitione facies eius à pleriſque ignoraretur, ipſis factis nobilis declaratus eſt per tribus. Non procul fine: *Igitur Sylla reſpondit, pauca ſe coram Aſpare locuturum, cætera occultè; aut nullo, aut quàm pauciſſimis præſentibus.* Quod in Colonienſi hæc omiſſa ſunt, *aut nullo;* in alijs quibuſdam traducta, *aut quàm pauciſſimis, aut nullo præſente:* in nonnullis, ſcilicet Thoſano & Bertinienſi,

aut

aut nullo præſente, aut q. pauc. vide, ecquid Salluſtius maluerit: *cætera occultè, aut quam pauciſsimis præſente.* raro enim aliter veteres. Eunucho id omnibus in ore eſt:

Neſcio quid abſente nobis turbatum eſt domi.

Tamen ita habent, quia, *nobis*, pro, *mihi*, valeat, rem ſpectari. verũ non ita Pomponius:

Quidam apud forum præſente teſtibus mihi vẽdidit.

Nec Accius:

Eſt res aliqua, quæ præſente his prius maturè inſtitit.

Et Feneſtella, *præſente ſuis*; et Nouius, *præſente omnibus*, eadem ratione, apud Nonium. Nihil argumenti dico, cur neceſſe fuerit Salluſtium ita ſcribere, nec eo deſinit veri ſimile eſſe in antiquario, ſuſpicionem facientibus libris. Paullùm ab eo loco: *Sed ego comperior, Bocchum magis Punica fide, quàm ob ea, quæ prædicabat, ſimul Romanos & Numidam ſpe pacis datinuiſſe.* melius Thoſanus & Sigebergenſis, *attinuiſſe.* Milite glorioſo:

Nam nihil miror, ſi libẽter Philocomaſium hic erat.
Forma huius, mores, virtus animũ attinuere hic tuũ.

Vbi de oppugnatione Zamæ: *Neq;*, inqt, *diutius Numidæ reſiſtere quiuiſſent, ni pedites cum equitibus permixti, magnam cladem in congreſſu facerent: quibus illi freti, non, vti equeſtri prælio ſolet, ſequi, dein cedere, ſed aduerſis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem.* Bertinienſis: *ſed aduerſis equis currere.* ego ex eo conijcio, *corruere:* & ne me neges audacem, veriſsimum puto. neque enim, *concurrere*, ſententiam aſſequitur: quod ſemper eſt equeſtris prælij: ſed *corruere* (verbum actiuum)

uum) cum illo *implicare* ac *perturbare aciem*, præterquam quod pulcrè conuenit, miſtos etiam & implicatos in mutuam perniciem pedites, equites tantum non ob oculos ponit. Curtius in 3. *Cultus regis inter omnia luxuria notabatur, purpurea tunica medium albũ intextum erat: pallã auro diſtinctam, aurei accipitres, velut roſtris inter ſe corruerent, adornabant, & zona aurea muliebriter cinctus acinacem ſuſpenderat, cui ex gemma erat vagina.* Antea in omnibus libris erat, *roſtris inter ſe concurrerent.* ſed ſcripti, *corruerent*, habent. *Ruere* actiuè paſsim. Vergilius: *Ruit omnia latè.* Et fragmentum Salluſtij: *Ictu eorum, qui in flumine ruebant, necabantur.* De deditione Albini: *Deinde Iugurtha poſtero die cum Aulo in colloquio verba facit: tametſi ipſum cum exercitu fame, ferroque clauſum tenet, tamen ſe humanarum rerum memorem, ſi ſecum fœdus faceret, incolumes omnes ſub iugum miſſurum: præterea, vti diebus decem Numidia decederet. Quæ quanquam grauia, & flagitij plena erant: tamen, quia mortis metu mulctabantur, ſicut regi libuerat.* pro illo *multabantur*, etiam hæc reperias in libris, *tenebantur, minabantur, minitabantur, nutabant, mutabantur.* alij aliud maluerunt: nemo rectè: niſi quod nuper fuit, qui *minabantur*, probaret paſsiue: & de hoc tam præclarè reperto triumpharet. ſed optimi libri, quod Riuius etiã monuit, *nutabant:* proximi, *mutabantur.* verũ eſt, *mutabant.* Leges Iugurtha ferebat, vt ſub iugum mitterentur, & Numidia decederent. eæ leges vna re mutabant, morte. alterutrum enim

enim legendũ erat. *Mutabant*, illi dicebant: nos, *mutabantur*. Catullus:

Hæc cum legas, tum bellus ille, & vrbanus
Suffenus vnus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur: tantum abhorret ac mutat. Liuius:

Mores quidem populi Romani quantum mutauerint, vel hic dies argumento erit. Alibi hoc agimus: neque libet idem ſæpius: ac ſunt alia potiora. *Numidæ alij poſtremos cædere: pars à ſiniſtra, ac dextra tentare: infenſi adeſſe, atque inſtare; omnibus locis Romanos ordines conturbare.* Lego: *Numidæ alij poſtremos incedere.* Eodem libro: *Primo conuentu, quem ab regulis factum ſupra memoraui, propter diſſenſionem placuerat diuidi theſauros, fineſque imperij ſingulis conſtitui.* Eleganter inducta voce è Thoſano ſcribetur: *Primo conuentu ab regulis, quem ſupra memoraui. Conuentus ab regulis* vt dicimus, *conuenitur ab regulis.* Vt ſupra *incedere*, ſic ijs quoq; verbis, ſed cum præpoſitione, ponitur: *ſimulq; barbari animos tollere, & in perculſos Romanos acrius incedere.* Abſque repetitione præpoſitionis, *inſultare*, nihil mutata ab hac forma vſurpauit in fragmento: Multos tamen à pueritia bonos inſultauerat. In oratione Marij: *Non ſunt compoſita verba mea: parui id facio: ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, vt turpia facta oratione tegant.* Ex Thoſano & Colonienſi: *Parum id ago.* optimè. Quod, inquit, non eſt compoſita oratio mea, indiligenter ibi ſum. *Hoc agere*, eſt, *animum adhibere, operam ſumere.* ita Comici. Et contrarium,

um, *aliud agere. Verùm ex his magiſtratus & imperia, poſtremo omnis cura rerum publicarum minimè mihi cupienda videntur.* Perperã ita cuſi. Quid ni enim cupienda eſſent? nec quicquã dicit, cur minus ſint. rectè Thoſanus; *cõpetẽda.* Cõpetebãtur magiſtrat⁹: hinc *cõpetitores.* Ambitũ autẽ damnat, & malorũ præmia. Sub exitum hiſtoriæ de Dabare memoratur: *Præterea Dabar, Maſſugradæ filius, ex gente Maſſaniſæ; cæterum materno genere impar (nam mater eius ex concubina orta erat).* Hoc vnus excogitauit: ſed omnes poſtea amplexi ſunt: credo, quia de materno impari genere dixerat. Rectè tamen Thoſanus & Bertinienſis: *nã pater eius ex concubina ortus erat.* Impar erat materno genere, quia auia concubina fuerat Maſſaniſæ, è qua ſublatus pater Dabaris. Quid enim referebat matrem non eſſe regia ſtirpe, aut ex concubina ortam; quod amplius eſt; ſi pater è gente Maſſaniſæ legitimus eſſet? Oratione Marij: *Bellum me gerere cum Iugurtha iuſsiſtis: quam rem nobilitas ægerrumè tulit,* optimè ſcripti, qui; *Bellũ me gerere Iugurthæ iuſsiſtis*; habent. Bella Romani à victis partibus apellabant. Bellũ Craſsi, Pompei, Antonij, ea quibus hi victi ſunt. nec aliter vnquam: ſi dubium ita eſſet, adijciebãt: vt, bellum Antonij Parthicum: quippe q; malè ceſsit Antonio. Iã ergo, ominis cauſſa, Iugurthæ bellum vocat Marius: qua re nihil anxiùs cauebãt Romani, tũ maximè cùm ad bellũ profecturus erat ſiue conſul, ſiue pro conſule. De Capſa, vt eam inſidijs interceperit Marius: *Dein tertia mul-*

tò ante lucis aduentum peruenit in locum tumuloſum, ab Capſa non amplius duûm milium interuallo. Colonienſis: *non multum ante lucem*: alij, *ante lucem aduenientem.* mihi ſuſpecta eſt inconſtantia, & mirum ni ſcripſit Salluſtius: *ante lucem aduentam.* Andria:

Ego commodiorem hominem aduentum ad tempus non vidi.

Homo aduentus, qui aduenit. Phormione:

Adeon' rē rediſſe, q. mihi conſultū eſſe optimè velit, Phædria, patrem vt extimeſcam, vbi in mentem eius venti venit.

Patris venti, dixit, vt *lucē aduentam*, hic noſter. Scio aliter circumferri: ſed vetus interpres, quod ego reſtitui, in veteribus eſſe fatetur. Nihilo ſecùs, *ſol occaſus* In XII. qui óccidit. *Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto*: quomodò Q. Claudius in Annali. De rebus Albini ad oppidū Suthul: *Quod quanquam & ſæuitia temporis, & opportunitate loci, neq; capi, neq; obſideri poterat: (nā circū ſitum in prærupti mōtis extremo planities limoſa hiemalibus aquis paludē fecerat.* Thoſanus: *nam circū murum ſitū*: et poſtea, *gelualibus aquis.* lego: *hiemātibus aqs:* cætera, bona vulgata lectio. Seneca de hoc loco intellexit, cum ſcribit, Salluſtium dixiſſe, *aquis hiemantibus.* Id Aruncium non deſinere locis omnibus inculcare: adeoq; cū dicere vellet, frigidum annum fuiſſe, ita feciſſe: *Totus hiemauit annus.* In hiſtoria ſanè hoc ait dixiſſe Salluſtiū: ſed neq; perpetuum, vt in mētione ſcriptorum Salluſtij illos tantū hiſtoriarū libros ea appel-

lationo

latione communicēt:& ſimile veri, Salluſtium ſuum verbum vbiq; retinuiſſe: cuius eo maiore amore Arūcius deperiret. In oppugnatione Zamæ: *Contra ea oppidani in ꝓximos ſaxa voluere, ſudes, pila, prætereà picē, & ſulphure tadā mixtā ardēti mittere.* Nō facilè locus alius eſt, in q̊ ſcripti codices magis varient, vt alij notarūt iā ante. Quidam: *Pice & ſulphure tadā ardēti mittere*: quos optimos fuiſſe oportet. Nā illud, *miſtam*, rectè abeſt. alij: *Picē ſulphure, & tæda miſtā, omnia hac ardentia mittere.* hi peſſimè. nā ab ingenio librariorum eſt ea ſcriptura. Melius nonnulli: *Picē & ſulphur & tadā mixtam ardētia mittere.* q, enim in ijs, *ardentia*, ſcribitur, nō potuit melius. Totum locū ſcribo: *prætereà pice, & ſulphure tadā, ar dentia mittere.* Cæteri ſcripſerant, tanq̄ tæda diuerſa à pice & ſulphure eſſet. At tęda erat pice & ſulphure; ſermo, vt ille: *Auro ſolis erat ſupra faſtigia currus. Auro curr⁹;* auro adornatus. Itē hic: *Aere cauo clypeus. Ardētia,* prorſum Salluſtianè: quod qui peruidere non potuerant, diſertè corruperunt: *omnia hac ardentia mittere.* In illis verbis: *Ibi cum Boccho Numida quidam Aſpar nomine, multum & familiariter agebat, præmiſſus ab Iugurtha, poſtquam Syllam accitum audierat, oratum, & ſubdolè ſpeculatum Bocchi conſilia:* quieſcere conſenſu editorum codicum poteramus: abſque ſcriptis calamo eſſet: *orator & ſubdolè ſpeculator Bocchi conſilia. ſpeculator conſilia,* vt, *ſpeculor conſilia.* Nec inſolens Salluſtio, vt verbi caſum det nomini. Libro tertio hiſtoriarum: *Sed Pompeius à prima adoleſcentia ſermone fau-*

rum, ſimilem ſe fore credens Alaxandro regi, facta, conſultaq; eius quondam æmulus erat. *Aemulus facta*, quia dicimus, *æmulor facta*. Rurſus oratione Marij: *Huiuſce rei ego inopiã patior Quirites. Verum id quod multo præclarius, meamet facta mihi dicere licet*. Benè ſcriptus: *inopiã potior*. potiri enim non bona ſolum; etiam mala dicebant Plautus:

Fortiter qui malũ potitur, idẽ poſt potitur bonum.

Terentius Phormione:

Nam, vtut erant alia, illi certe conſuleres, quæ nunc tuæ eſt domi:

Nequid propter tuam fidẽ decepta poteretur mali.

Pateretur vulgò, malè: nec tacuit vetus interpres, in antiquis eſſe, *poteretur*. Oratione Memmij: *At qui ſunt hi, qui remp. occupauere? homines ſceleratiſſimi, cruentis manibus, immani auaritia, nocentiſſimi, ĳdẽq; ſuperbiſſimi*. Melius Colonienſis: *immuni auaritia*. Id poſitum vt, Trinumo.

Amicum caſtigare ob meritam noxiam,

Immune eſt facinus: verum in ætate vtile.

Apud Terentium Adelphis:

Leno ſum, fateor, pernicies immunis adoleſcentium,

Periurus, peſtis; tamen tibi à me nulla eſt orta iniuria.

Hoc ibi quoque verius eſt, quàm vel in Brunij ſcripto codice, vel in veteri Argentinenſi, *immanis*: & ſic in ſuo mihi oſtendit Stanæus. Meminit Feſtus quoque: & pro, *improbo*, valere dicit. *Immani auaritia*, non malè ſcribitur, niſi q̃d temerè, *immune*, in veteri nuſquã hac facie eſt, vt germanum non ſit. In eadem: *Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim quàm ludibrio fu*

eritis

eritis ſuperbia paucorum; quàm fœdè, quamque inulti (*ita* rectum eſt: malè alij, *multi*) *perierint veſtri defenſores; vt vobis animus ab ignauia, atque ſecordia corruptus ſit: qui ne nunc quidem obnoxij inimicis, exurgitis.* Sic omnes: & parum eſt malè ſcribi, niſi etiam ſint qui id propugnent. Quanto autem verius erat: *obnoxijs inimicis?* quomodo v. c. Hoc ait Memmius, niſi illis animus ſecordia atque ignauia diffluat, vtique vſuros occaſione, et excitaturos induſtriam ſuam in tanta opportunitate, fractis & iacentibus, atque flagitij manifeſtis aduerſarijs. nunc, quia occaſione vti cunctentur, quid aliud eſſe, quàm deuota ſerui tuti corpora? Antea, quamuis audaciam nobilium ſua deſidia aluerint, fuiſſe tamẽ cauſſam, patriciorum potentiam: iam eos ipſos obnoxios eſſe. *obnoxius*, hic nõ ita, vt ſignificatione vulgatur. Eſt enim idem qui opportunus & expoſitus ſiue vindictæ, ſiue iniuriæ: miſta etiam altera ſignificatione, pro ſcelerato & noxio: atque eo elegantius. Sic, *innoxius*, pro florente, qui procul noxa ſit, ſiue, cui nocere nemo vel poſsit, vel auſit; de coniuratione Catilinæ: *Hi magiſtratus, prouincias, aliaque omnia tenere: ipſi innoxij, florentes, ſine metu ætatem agere, cæterosque iudicijs terrere, quo plebem in magiſtratu placidius tractarent.* Obnoxium, Tacitus ad hoc exemplum: imitatus, credo, Salluſtium: *Ipſiq; milites regionũ gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret ad excidium deſtinabant, obnoxijs ducibus, & prohibere non auſis.* Obnoxij duces

quorum erat precarium imperium apud milites: ſi iubere aut vetare vellẽt, ferro petebantur. Libro de Catilinæ coniuratione: *ipſe equo circuiens, vnumquemq; nominans, appellat, hortatur, rogat, vt meminerint ſe contra latrones inermes, pro patria, pro liberis, p aris, atq; focis ſuis certare.* Bertinienſis: *pugnare*: Thoſanus: *decernere.* ex his facilè, &, vt mihi videtur, verè conieci, *pro aris atque focis ſuis cernere.* nam τὸ *pugnare*, interpretatio fuit illius, *cernere.* Ennius: *Ter malim vitam ſub armis cernere, quàm ſemel modo parere. Armis cernere*, apud Marcellũ Accius. Sed res vulgaria eſt. Bello Iugurthino, de Mario: *Itaque & illum, & equites Romanos, milites & negotiatores, alios ipſe, pleroſque ſpes pacis impellit, vti Romam ad ſuos neceſſarios aſpere in Metellum de bello ſcribant, Marium imperatorem poſcant.* Libri veteres paullo minùs quàm omnes; in his Bertinienſis & Thoſanus, *ſpe pacis.* proximum ſit reponere: *Alios ipſe ſe, pleroſque ſpe pacis impellit.* omnes impulit Iugurtha: alios fauore ſui, hoc eſt ipſe ſe; alios ſtudio & cura rerũ ſuarũ, hoc eſt, ſpe pacis. Eodem de Iugurtha, in obſidione Cirthæ: *Ille vbi accepit, homines claros, quorum auctoritatem Romæ pollere audierat, contra inceptum ſuum veniſſe; primo commotus metu atq; libidine, diuerſus agitabatur. timebat irã ſenatus, ni paruiſſet legatis. porrò animus cupidine cæcus ad inceptũ ſcelus rapiebatur.* Verius Bertiniẽſis: *Ad inceptũ celerandum rapiebatur.* Addã vnum. *Igitur explorato hoſtiũ itinere, in ſpem victoriæ adductus ex opportunitate loci, quàm maximas poteſt copias omnium gene-*

generum parat, ac per tramites occultos exercitum Metelli anteuenit. Erat in ea parte Numidiæ, quam Adherbal in diuiſione poſſederat, flumen à meridie oriens, nomine Muthul: à quo mons aberat fermè milliũ paſſuum XX. tractu pari, vaſtus ab natura, & humano cultu; ſed ex eo medio quaſi collis oriebatur, in immenſum pertingens, veſtitus oleaſtro ac myrtetis, alijsque generibus arborum, quæ humi arida atque arenoſa gignuntur. Scribendum è Bertinienſi: *quàm maximas poteſt copias omne genus parat.* hoc primum: deinde è Colonienſi: *Sed ex eo medio quaſi collis oriebatur immenſum pertinens, veſtitus o. a. m. alijsque g. a. quæ humi arido, atque arenoſo genuntur. genuntur* volui, ex vitioſa ſcriptura, quam alij etiam in veteribus libris obſeruarũt, *quæ humi arido atq; arenoſo genere gignũtur.* neq; dubiũ, libenter vſum Salluſtiũ, quo Lucretius, Varro, & quis nõ? ſingulis paginis vti ſuſtinuerunt. *Humi arido atq; arenoſo*, Priſciani lectio eſt, et de ea iã alij. *Immẽſum pertinens*, vſq; eo rectũ eſt, vt diuerſo hoc modo, *pertingens*, ne latinum ſit quidem. Enim *pertingere*, ad aliquid eſt, & rem certam poſtulat, quò pertingat. Pertinere autem ſic ſæpe Cicero. de natura deorum: *Ratio quadam pertinens per omnem rerum naturam.* Simile ibidem: *Vim vitalem, per omnem mundum pertingentem.* mendoſum puto, & ſcribendum, *pertinentem.* vt in eiuſdem operis lib. 2. *Atq; inde aliæ ad renes pertinentes ſunt, per quas cadit cibus à iecore delapſus.* Sed exemplorum nemini deeſſe copia poteſt: & inibi Cicero decies repetijt. Dicãtur deinde alia, vt pa-

gella hæc impleatur: *Cæterum in itinere quotidie pecus exercitui per centurias, item turmas æqualiter diſtribuerat, ex corijs vtres vti fierent, curabat: ſimul & inopiam frumenti lenire, &, ignaris omnibus, para re, quæ mox vſui forent.* Veteres codices, *omnia:* & eo fuerunt, qui ſic ederent; *& ignaris omnia parare:* & poſt etiam (ô ſtultitiam) in annotationibus de eo, ſi dijs placet, ſe iactarent. Scribo: *& gnauus omnia parare, quæ mox vſui forent.* Alibi:

Deinde vbi ea impetrata fuere. ſemper boni fidelesq́, manſere, & cuncta à Beſtia, Albino, Metelloq́, imperata gnauiter fecerãt. In ſcriptis: *naui fecerãt.* oratione Adherbalis. *Vtinam emori fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne viuere contemptus viderer, ſi defeſſus malis iniuriæ conceſſiſſem.* Non fruſtra quærunt ſententiã; quamuis etiã fruſtra. nulla enim apta ſubeſt; quæ quidẽ cogitanti mihi ſe aperiat. Et de me alios iudico. Scilicet maculoſum locũ eſſe, & emendandũ: *ne vixe contemptus viderer.* Si feſſus malis ſibi necẽ conſciuiſſet Adherbal, videri poterat, contemptiſsimus & extremus hominum vixiſſe, atq; eius ſibi fortunæ faber fuiſſe. Neque enim quiſquam rex, regium qui animum habeat, cito ſpes ſuas recuperandi regni deſerit, vt eò ſibi manus adferat. In Oratione Cæſaris: *De pœna poſſum equidem dicere id quod res habet, in luctu atque miſerijs mortem ærumnarum requiem non cruciatum eſſe: eam cuncta mortaliũ mala diſſoluere: vltra neq; curæ, neq; gaudio locũ eſſe.* Sanè nõ abhorruiſſe hanc ſententiã Cæſarẽ apparet, poſt mortem gaudio locum nõ eſſe: quantum

verba hæc ſonant. Qui enim curam poſt obitum tollit, gaudium item demit. Sed quid hoc verbum ad coniuratos, quorum ſupplicia tantum aguntur; non item gaudia? Thoſanus: *Neque curæ, neque gladio locum eſſe.* Verum eſt: *neque curæ, neque cladi.* Item: *Sin opportunior fuga collis quàm campi fuerant, eò verò conſueti Numidarum equi facilè inter virgulta euadere: noſtros aſperitas & inſolentia loci retinebat.* E Bertiniano: *Ea vero conſueti Numidarum equi, facilè inter virgulta euadere: noſtras a. e. i. l. retinere.* Nam poſt vocem, *equi,* interſtinguendum. *Conſuetus rem aliquam,* vt, *conſueſcere rem aliquam.* Infra: De coniuratione Nabdalſaris & Bomilcharis: *Igitur vtriusq; conſilio dies inſidijs ſtatuitur: cætera, vti res poſceret, ex tempore parari placuit.* Rectè Bertinianus, *vtriusque conſulio.* Quod ſcripſi, *Nabdalſari, ita vet. c.* Thoſanus illo quoque loco: *Sed cum hæ literæ allatæ ſunt, fortè Nabdalſar exercito corpore feſſus, in lecto quieſcebat.* Eodem libro: *Sed quia diuerſi redeuntes alis ab alia parte, atque omnes idem ſignificabant, conſul incertus quonam modo aciem inſtrueret, nullo ordine commutato, aduerſum omnia paratus ibidem opperitur. Igitur Iugurtham ſpes fruſtrata, qui copias in quatuor partes diſtribuerat, ratus ex omnibus æquè aliquos ab tergo hoſtibus venturus.* E Bertiniano, *diuerſi redeuntes, alis aliâ.* Et inde: *Igitur Iugurtham ſpes fruſtrata, qui copias in quatuor partes diſtribuerat: è queis aliquos ab tergo hoſtibus venturos.* Quia, *ratus,* aut ſimile aliud hiſtoricè omiſerat Salluſtius, alij id inculcarunt. De paratu

Equus conſuetus rem aliquam

ratu Metelli: *Igitur diffidens veteri exercitui, milites eligere, ſcribere: præſidia vndique accerſere: arma, tela, equos, & cætera inſtrumenta militiæ parare: ad hoc commeatum affatim, denique omnia quæ in bello vario & multarum rerum egenti vſui eſſe ſolent.* Principio illud *eligere*, exturbandum eſt. In optimis enim libris nullum eius veſtigium: & ſi aures conſulas, quadra orationis ipſa repudiat. Deinde ſequendus eſt Thoſanus: *denique omnia, quæ in bello vario multarum rerum, vſui eſſe ſolent. Bellum rerum varium*, vt *homo animi varius.* Ita *inſignem* cum gignendi caſu dixit Tertullianus: *Sardanapalum tacendum eſt, & alios libidinum inſignes.* Illo loco: *Ipſe paullatim diſperſos milites, neque minùs hoſtibus conturbatis, in vnum contrahit: dein cuſtos pleno gradu in collem ſubducit;* quòd ſic plerique ſcripti codices repræſentant, non eſt exiſtimandum ſubeſſe aliud, quàm quòd ita ſcripſerit Salluſtius, *cuctos.* Sic enim dicebant. Itaque *cuctionem* pro arilatore ab eadem origine interpretantur Iſidorus & alij, quia per cucta licitando eat.

PLAV-

PLAVTVS MVLTIS LOCIS EMENDATVS.

Hugoni Blotio I.C.

ATqui putidum ſit, *moinera*, ſcribere: cogitare, *munera*: quod, *premos*, exaraueris, *primus*, audiri velle. quaſi hoc agatur. Aurea illa, quam Hadrianus noſter, nihil herclè nimium, appellat, Ciceronis ætas pleramque atauorum rationem antiquarat, exemplum, quid ipſi à minoribus patiendum eſſet. quid? an id ſatis eſt, cur, quod ille quondã in Dionyſij Siculi tragœdia, vna litura veterũ omnia inducamus, ſi quid vetuſtatis inuidia reliqui fecit? Et ſunt tamẽ antiquitatis ſcabra ac horrida multa: quis negat? ſed dij iſtuc, vt lenitatem, & quicquid hæc ætas ſuum numerat, nobis debeat. Miſeram vero, ſi à poſteris legem ſcribẽdi accipit: & diuina illa ingenij monumenta in publicum dedit, vt vltima manus tum adderetur, cum tantum iam id in ſuis quiſque poſſet, quantum ipſis illis antiquis acceptum referret. A me quidem etiam, qui pandectas Florentinas dederunt, gratiam inierunt, nemo vt eo genere maiorem: non quin multa non proba in ijs vetuſtate: nam hoc quidem qui neget, eum à ſe exijſſe oporteat: ſed quod, vt in venuſto corpore, ipſi næui delectant. Et tuam fidem, Bloti: ſi quis deus Plauti manu eius comœdias det, quiſquamne hoc vngue diſcedere ab illis operas leuiter ferat? Quanquam ego ſanè nulla grauiore cauſſa feci: tantum vt mendarum originem aperirem: quod tibi ſi à nobis factum videtur, cuius iudicium & eruditionem immenſum fama extollit, reliquis deinde, plorare.

Plaut.

Sc. aduorte animum.

PLaut. Capt.

Age ſis roga. P. emptum niſi qui meliorem afferet,
Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis.
Heg. *Quaſi fundum vendam, meis me addicam legibus.*
P. *Proh fundum vendis tu quidem haud fundum mihi.*
Heg. *Sed ſi venturus tempori. P. hem mihi iam otium eſt.*
Heg. *I modo, venare leporem: nunc i, rem tenes:*
Nam meus ſcrupoſam victus commeat viam.

In equuleo tortos olim memorant. nugas maximas fuiſſe opinor, præ vt quomodo in his verſibus emaculandis plerique omnes afflictarunt. Non fallor, & profectò aut vera eſt reſtitutio, aut proximè veram:

P. *Age, ſis, roga emptum: niſi qui meliorem feret,*
Quæ mihi, atque amicis placeat conditio magis;
Quaſi fundum vendam, meis me addicam legibus.
Heg. *Profundum vendis tu quidem, haud fundum, mihi,*
Sed ſi venturus temperi. P. hem, olis iam otium eſt.
Heg. *I modo, venare leporem; iam erim tenes:*
Nam meus ſcrupoſam victus commetat viam.

Solebant in contrahendo & obligando rogationibus ac reſponſionibus vti: quarum rerum formulas condebant I.C. Varro in de re ruſti. Cic. in ea pro Mur. I.C. multis Digeſt. locis. Hoc eſt ergo emptum, conductum, mutuum rogare. Et ex ſua perſona hæc concinnè paraſitus: vt item alter ille Sticho, auctionem facit,

facit. *Ferre conditionem*, quod pòſt dehinc eſt, aptiſsimè; aptiùs etiam verbis Hegionis illa; *profundum vendis. Profundum* enim ſignificare *ventrem*, magiſter nobis Caper eſt: qui exemplum laudat, verba antiqui ſcriptoris: *In profundum numi, vel arcam conduntur:* quæ ſententia prope eſt, vt verbis tantum mutet ab illis Varronis Octogeſ. *In quo nobilius eſt Philippeum, quod accepimus, quàm quod bibimus, cum alterum addamus in vulgam, alterum in veſicam.* Ita eſt ergo: venuſta, ſi qua alia, metalepſi, per *profundum*, ventrem; & per hunc porrò paraſitum anfractu notat. nam *ventrem* quidẽ pro *paraſito* comici paſsim. Parcam addere, alij heic quàm multis verbis, quàm nihil dicant: qui nec, *emptum*, reſpicere illud, *roga*; nec, *ferre*, ſpectare hoc, *conditio*, vident: & verba iſta, *meis me addicam legibus*, trahunt, quò neque mens Plauti, neque ius latinitatis patitur. Quoniam autem *addicere in ſeruitutem*, ſermonibus vulgatur; atq; hoc in emptionibus verbum domi eſt; itemque *addicere & condicere ad cœnam*; in orationibus doctorum multa ſunt: ob id voce ea, opinor, luſit. Iis verbis: *Olis iam otium eſt: olis* valet *illis*: ita enim olim.

Riſit pater optimus oli.

Oli dura quies oculos & ferrea clauſit

Nox. Et totum in geſtu eſt. His, inquit, dentibus meis vel iam nunc operæ eſt. Vnde coniecturam duxerim, iam dicam. In v. c. erat *æmulis.* Poſtea: *venare leporem; nunc erim tenes.* Potui, vt Camerarius, ille muſarum animus: *I, rem*

tenes; ſed & quod præceſsit, *leporem*, & quæ deinceps ſunt, Camerarij illam cõiecturam damnant. aſperum enim quid nominaſſe indicio ſunt: atque id viuum, crudumq; oſtendit verbum, *venare*. Accepi autem etiam noſtratium venatorum querelas, in Erinaceos incidere ſe, dũ lepores ſectentur: & habere eos neſcio quid ἐλκύστικον; vt vltrò canes veſtigijs leporum deſiſtant, ſi præſagierint Ericium. Quæ de *icti* Eraſmus, de *phaſiano* & *cardueli*, alij, gerræ. Nam de Turnebo libenter ſileo. quæ enim heic errat, cæteris eius in Rempub. literariã meritis condonanda ſunt. Nam inſanũ quantum à ſe exijt. Qui enim minus potuit Plautus, quàm ab ipſo ſentire: qui & continuò aſperum victum iteret, diſertè: & calceatos dentes loquatur?

——*Eſt illic mihi vna ſpes cœnatica:*

Si ea decollabit, redibo huc ad ſenem ad cœnam aſperam. Eres autem huic rei vnicus. Horat. Epodis:

Horret capillis vt marinus aſperis
Echinus.

Contra leporum ac cuniculorum mollicies prouerbium ſuſtulit. Catullus:

Cynade Thalle, mollior cuniculi capillo.

Licuit mihi probare *cirim*, & libuit:

Venare leporem; nunc cirim tenes: atque ita credere, ex apologo eſſe: vt haliæetus, qui cirim teneat, miſſam hanc accipiatur facere, & leporem conſectari: ſed quod mihi videretur magis, ſequutus ſum. Menæch. hoc mendoſum

Sec. vt hoc vtimur.

eſt——*Conditiones*

Tetuli

Tetuli tortas, confragoſas, aut plùs
Aut minùs, quàm opus erat multo dixeram
Controuerſiam vt ſponſio fieret. Scribo:
Confragoſas aut plus,
Aut minùs, quàm opus erat. mulctam dixeram, in
Controuerſiam vt ſponſio fieret.
Quid ille? quid? prædem dedit.

Dicit ſe, poſt latas tortas & confragoſas conditiones, auctorem fuiſſe, vt in certam pecuniam ſponſio fieret, ni actor calumniaretur, aut reus nocens eſſet. clientem ſuum, eundem reum, prædem dediſſe: ſed cauſſa cecidiſſe. *Mulctam* appellat ſacramentum, ſiue æs, quod pœnæ nomine penditur, inquit Pompeius, ſiue eó quis interrogatur, ſiue cõtenditur. Gnarus mos antiquitatis, ſolitos, qui iudicio contenderent, inuicem prouocare ſacramento, & certum aliquem pecuniæ conſpectum deponere, malo eius, qui damnaretur. Pro ea pecunia, ſi fortè dare damnas eſſet, prædem dabant ſæpè, & porrò, quanti alterutrius intererat. Huc reſpicit. In eodem verbo etiam Trinũmo commiſſum: Sacramentum. Scen. Stailiſo.

Non enim poſſum quin exclamem, eugè eugè Luſiteles,
Facilè palmam habes. hic victus, vicit tua comœdia.
Hic agit magis ex argumento, & verſus meliores facit.
Etiam ob ſtultitiam te tueris multa abomina.

Scribo:

Scio alios velle ſcribi, multa: ſed non ſequor.

Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris; mulctam ab ominina.

Peccatum ignoratione antiquitatis. Qui benè egerant hiſtriones, ſecundum actioné præmio afficiebantur: contrà, mulctabantur. Ei rei probandæ multa ſunt: nunc vnum contentus ero adſcribere. Ciſtellaria:

In fine Fabulæ.

Ne expectetis ſpectatores, dum illi huc ad vos eant.
Nemo exibit, omnes intus conficient negotium.
Vbi erit factum, ornamenta ponent. Poſtidea loci,
Qui deliquit, vapulabit; qui non deliquit, bibet.

Itaque verniliter ſeruus, cum palmam dediſſet Luſiteli, addit ad herum Lesbonicum: túne etiam te tueris, & audes committere, vt componaris & contendaris cum Lesbonico, tot rebus meliore; qui ita variè deliqueris, vt mulctam abominari debeas? pulchrè abeas, ſi non vapules. *Abomino*, pro, *abominor*, verbum ſibi fieri non poſtulat. Caſina:

Sc. Nunc amici.

Atate, cadundus tu homo es, nimias delicias facis.
St. *Quid me amare refert, niſi ſim doctus, & dicax nimis?*

Sine gratia eſt; addo, ſine ſententia. neque verò me fallit, ſcribendum eſſe: *niſi ſim doctus, dicax mimicus.* Mimorum eo genere propria dicacitas: ac poteram hic centones farcire. ſed nihil moror non eſſe etiam me ineptiores. Cicero de Oratore: *Illud admonemus tamen, ridiculo ſic vſurum oratorem, vt nec nimis frequenti, ne ſcurrile ſit: nec ſubobſcœno, ne mimicum.* Et de Oratore libr. 2. *Vitandum eſt oratori vtrunque, ne aut ſcurrilis iocus*

cus ſit, aut mimicus. Quod autem ait, *niſi ſim doctus*, eodem facit. hiſtrionum enim & ludiorum id quoque, doctos eſſe. Pœnulo:

Fac modò, vt condocta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam.

P. *Quin equidem condoctior ſum, quàm tragœdi aut comici.*

Malè enim Camerarius noſter, *conducta*, & *cōductior*. Quis enim *docta dicta* toties apud Plautum iterata ignorat? & ea propria hiſtrionum in ſcena? *condocta* autem, hoc eſt, ad fallaciam accommoda. enim non docta ſolum: nam quid ineptius? ſed etiam, quod caput, ad rem. Captiuis: Sce. quanto in pectore.

Tum piſtores ſcrophipaſci, qui alunt furfuri ſues,
Quarum odore præterire nemo piſtrinum poteſt;
Eorum ſi cuiuſquam ſcrophā in publico conſpexero,
Ex ipſis dominis meis pugnis exculcabo furfures.

Lego:

Ex ipſo abdomine meis pugnis e. ſ.

Vulgata inepta eſt.

Primum enim, an ſi ſcrophas paſcerent furfure, ob id ſe etiam piſtores? tum ſi in ſcropham cuiuſquam incidiſſet, continuò in manibus erat dominus quoque, in quem pugnos exerceret? Hoc ergo dicit, ſe ex ipſo abdomine ſuis eruturum furfures. niſi ita putes, totam orationem de induſtria ridiculam eſſe: quod non opinor. Ciſtellaria: Sce. audire vocem: circiter media.

Auecta eſt, inquit, peregrè hinc habitatum. M. obſipat

Aquulam. La. *quò aucta eſt, eò ſequemur. ſiccíne*
Agis nugas? periiſti, ni herclè hoc ediſſeris.
Inſtare vſque adeò donec ſe adiurat anus
Iam mihi monſtrare. Langij codex: —— *ſiccine*
Agis nugas? periiſtíne hercle longè dediſti. Emendo:

Periiſti, nei hercle onge ediſſeris: & dij bene, cum rectè ita emendo. *onge ediſſeris*, id eſt, ad vnguẽ; vetus ſcriptura. Hoc verum eſt. nam quod mihi deinde in mentem veniebat, priore hoc poſterius eſt: *ne hercle vngue hoc bites.* hoc tantundem eſſet, atque; non hunc vnguem latum abibis, priuſquàm verum exſculpſero. Pſeudolo:

Scen. Malus & nequam.

Quiſquis es adoleſcens, operam fac compendi quærere.

Ha. *Quid iam?* Ba. *quia te is ipſus coram præſens præſentem videt.*

Ha. *Tun' is es.* Si. *chlamydate caue, ſis, tibi à curio infortunio,*

Atq; in hunc intende digitum, hic leno eſt.

De malo curio quæ hîc alij nugantur, ea ſcilicet ad Luciani libros referenda ſunt, quibus is titulum fecit, *de veritate hiſtoriæ.* Puto verum *eſſe, Thurio infortunio.* nam Langobardicis notis hæ literæ eiuſdem ſpeciem præbent. Thurij ijdem ſunt Sybaritæ. hi luxu & lenocinijs perierunt, vt locum prouerbio facerent. De luxu ſentit Lampridius, qui cecidiſſe eos ſcribit, cùm miſſum ex oleo & garo reperiſſent. De libidine & contemptu deorum etiam Athenęus & Stephanus. Qui ergò hoc per iocum monebat,

bat, vt à lenone caueret, ita potuit facere familiariter: *caue à malo Thurio.* Id quanto verius eſt, quàm illud malum curium, cui neque à ſe, neq; ex coniectura fides eſt? Et maneo tamen in eo, quod adoleſcens cœperam, vt ſuſpicer, literis dictionem aberraſſe. Caſina: Sce. Acceptæ bene & cõmode.

——— *nunc præſide hîc Pardaliſca.*

Etiam qui hinc exeat, eum vt ludibrio habeas

Par. *Lubens fecero, & ſolens.* Mu. *ſpectatis hinc omnia*

Intus, quid intus agant. Pa. *pone me, amabo.*

Mu. *Et illi audacius licet quæuis liberè*

Proloqui. Pa. *tace: veſtra foris crepuit.* Emendo:

Mu. *ſpecta, ſis; hinc omnia,*

Intus quid agant: ponè me, amabo,

Ei, illi audacius licet quæuis liberè Illi pro illic aduerbium.

Proloqui. Hortatur Murrina ancillam ponè ſe latére. ſic enim liberius herum irriſuram. *Sis,* valet, *ſi vis.* Petronius: *At ille non indelectatus nequitia mea, poſtquam diu queſtus eſt deceptum ſe & irriſum, traductumq́, inter condiſcipulos, quibus iactaſſet ſenſum meum; vide ſis tamen, inquit, non ero tui ſimilis.* perperam nunc apud Petronium legitur *videris.* *Ei*, pro *ij*, imperatiuus ab *eo*: quem nunc ſcribimus, *i*. cæterum illi ſemper *ei.* Heautontimorumeno:

Cape hoc argentum, ac defer. S. ei, quid ſtas lapis?
Quin accipis.

Vbi deprauarunt in, *hei*: quod huic loco tam conuenit, quàm ſi perſonæ ſaltanti to-

gam inducas. *Hei* autem plerunque porrò in, *&*, degenerauit: vt hîc loci, & in luſibus Vergilij: itemque apud Petronium:

Sed contemptus amor vires habet, & mihi fata
Hos inter fluctus quis raptis euocat armis?
Cui non eſt mors vna ſatis? ne vincite pontum,
Gurgitibusq́ feris alios immittite fluctus.

Scribo:

Sed contemptus amor vires habet. hei mihi; fata
Hos inter fluctus quis raptis ſeuocat armis?
Cui non eſt mors vna ſatis? ne pingite pontum.

Secundo verſu ſententia eſt: medio mari inter fluctus, vbi ea mortis facies ob oculos verſatur, arma mouere, & miſcere manus, eſt aliorſum fata ſeuocare. Tertij autem verſiculi emendatio è quarto fidem accipit. Item in Troiæ haloſi:

O patria, pulſas mille credidimus rates,
Solumq́, bello liberum: hoc titulus fero
Inciſus, hoc ad fata compoſitus Sinon
Firmabat, & mendacium in damnum potens.

Scripſerim: *hei mendacio in damnum potens.* Non præteribo inſignem corruptelã venuſtiſſimi Epigrammatis Catullini, ab ijſdem cauſſis:

Paſſer, delitiæ meæ puellæ,
Qui cum ludere, quem in ſinu tenere,
Cui primum digitum dare appetenti,
Et acres ſolet incitare morſus,
Cum deſiderio meo nitenti
Carum neſcio quid lubet iocari,

Et ſolatiolum ſui doloris,
Credo, vt cum grauis acquieſcet ardor:
Tecum ludere, ſicut ipſa, poſſem,
Et triſteis animi leuare curas,
Tam gratum mihi, quàm ferunt puellæ
Pernici aureolum fuiſſe malum,
Quod zonam ſoluit diu ligatam.

Et lepidum & facile eſt Epigramma, quod tamen præter me vix quiſquam putat. hoc ſolum in medio peccatum, *&*, pro, *hei:*

Cum deſiderio meo nitenti
Carum neſcio quid lubet iocari,
Hei ſolatiolum ſui doloris,

Credo, Deſiderium, ſignificare ipſam amicá, quæ paſſerem in ſinu tenere ſoleret, vt alia omittam, rationis ſatis eſt in illo, *nitenti.* Quis enim ſic hoc dicat, *nitens deſiderium*, cum ſignificet, *ſibi ludum dare*, ita vt docti viri arbitrantur? Totius epigrammatis ſententia eſt: Paſſer, qui cum ludere ſolet puella mea, cum ei lubet iocari neſcio quid, credo tamen, ſolatium amoris ſui; vtpote quando tum grauis ille ardor acquieſcat; ſi ego quoque etiam tecum ludere ita poſſem, & remedium doloris mei à te petere, tam gratum id mihi futurum eſſet, quàm Atalantæ pomum aureum, quod eam voti compotem fecit. Vnicus nodus eſt, vt, pro vtpote: vt cum grauis ardor acquieſcit, pro, quia ſcilicet tum grauis ardor acquieſcit. ſed hoc ſi aliter maluiſſet Catullus, minùs elegans feciſſet. Nam quod, *ſi*, ſubauditur, nihil

attinet ei rei verbum fieri: quippe vſitatiſsimę. Ouidius:

Si, ſubauditur. de eo in Spicileg 8.

Orta dies fuerit, tu deſine credere ventis.

Atq; hoc erit locus vbi agamus. Quæ in hoc epigramma poſtremò vir eruditiſsimus ſcripſit, ea vt docta eſſe omnes mecum fatentur, ita vera, res ipſa negat. Eadem Caſina:

Scen. omnibus rebus.

Super ancilla Caſina, vt detur nuptũ noſtro villico,

Seruo frugi, atque vbi illi bene ſit, ligno, aqua calida, cibo,

Veſtimentis; vbiq; educat pueros, quos pariat, bene,

Potius quàm illi ſeruo nequam des armigero nihi nihilo, atque improbo. Ita liber Sambuci. Facilè eluere maculam:

Potius quàm illi ſeruo nequam des armigero, nihili, atque improbo.

Sec. dij immortales.

Seruus nihili, ſeruus nulli pretij. Aulularia, ſub finem:

Reperi Ly. quid reperiſti? Str. non quod pueri clamitant

In faba ſe reperiſſe. Ly. Iámne autem, vt ſoles, deludis. Veriùs:

Ianne autem, vt ſoles, me delicis? Delicere, delicias facere, oblectare per iocum. Titinnius:

Quod ea paraſitus habeat: quis illum ſciat,

Delicere, & noctem facere de die. Terentius Hecyra:

Scen. vlti. vulgò mendoſe, conijcias.

Vide mi Parmeno etiam ſodes, vt mihi hac certa, & clara attuleris,

Ne me in breue hoc conlicias tempus, gaudio hoc falſo frui.

Raro

Raro eſt, vt non hoc modo l in i, & viciſsim migrarit: quod me ſciunt verum dicere, qui ſcriptos codices triuerunt. Verſus quidem hoc poſtulat: cui Lambinus vt conſulat, reponit, me lamberas: ſed quæ, per deum, hæc ſtultitia eſt, ex, me deludis, conijcere, me lamberas? Ciſtellaria: Scen. niſi quid miopis.

Quid quæritas? Ha. *Ciſtellam, hîc mihi, adoleſcens, euolauit.*

La. *In caueam latam oportuit.*

Vix mihi vulgarij codices hanc ſcripturam probant, *in caueam latam*: & auſim credere, *incaueatam*, rectum eſſe. *Incaueare* autem, quomodo *inlatebrare, incarcerare.* Et profectò valde placet, *incauerare auem*, pro, *in caueam dare.* Moſtellaria: Gellius ex Annal. Claudij. Scen. Iam pridem ecaſtor.

Perij hercle, ni ego illam peſſumis exemplis enicaſſo.

Illa hanc corrumpit mulierem malè ſuada vitij lena.

Sic legunt: & maleſuadam vitij interpretantur: cùm reponendum ſit: *maleſuada, vitilena.* hoc propemodum Vgoletus & Grapaldus repererant in veteribus, & coniecerant, *volgi lena,* monſtrum ſanè lectionis. *Vitilenam* autem, & hæc talia componebant olim. Sic Cato *vitiligatores* ex vitio & litigatoribus fecit, vt inquit in præfatione Plinius maior. Sed & *vitimagiſtratus* Salluſtius, Marianos & Cinnanos, qui vitio & per vim creati erant. *Namque his, præter ſolita vitimagiſtratibus, cum per omnem pro-* Hiſt. libr. 4.

uinciam infecunditate bienniј proxumi graue pretium fructibus eſſet. Sic fere Perottus inueniſſe ſe ait: ſed verum ſuſpicione attingere non potuit. quamuis hic quidem *vitimagiſtratus*, omnes eſſe videntur alij, quàm boni. Igitur heic *vitilenæ*: at Truculento, *ſcorti lenones* appellantur.

Act. 1. Scen. 1.

Nam nunc lenonum & ſcortorum plus eſt ferè,
Quam olim muſcarum eſt, cùm caletur maximè.
Nam nuſquam alibi ſi ſunt, circum argentarias.
Scorti lenones quaſi ſedent quotidiè. Quod mihi tamen ſuſpectum eſt, & reſtituendum videtur:

Nam nuſquam alibi ſic ſunt, circum argentarias
Cortis lenones quaſi ſ. q. nuſquam, inquit, plures ſunt lenones, quam circum argẽtarias cortes, hoc eſt, tabernas. Namqui eæ circũ forum cortes erant. *Vitilena* alius loci nos admonuit, qui Ciſtellaria medicinam poſtulat:

Pergo: illam ſubagito blandis & benedicis
Dictis. illac fortè fortuna fortius.
Aures obſerat. ego Lemniam foras voco.

Tuam fidem, Bloti: examen mendorum: & profectò Claudius Cæſar eſſet, carnificem acciri cum machæra menſaque lanionia flagitaret, quî falſarijs his manus amputarentur. Ex contentione exemplarium reſtituebam:

Pergo: illam his colloquor dictis. illac anus
Orcinæ fortè matrem, ne deſeras, vocat.

Ex illo, *fortè fortuna fortius*, feci, *orcinæ fortè*; audacter: qs negat? ſed quæ penitùs adacta ſunt vulnera,

vulnera, leuiter curari nõ ſolét. Qui à ſe orti nõ erant, *orcinos*, appellabant, arguméto loci apud Suetoninm: vbi, qui in curiam irrepſiſſent, ſenatores ignobiles, in ſermonibus vulgi fuiſſe *orcinos* ſcribit. hoc ita reddit Plutarchus, χαρωνίτας. Ijdem *terræ filij*; non herclè, vt Eraſmus putat, quia gigantes terræ filios fama vulgauit: nam ijs quidem quid clarius? neq;, quod verè liceat, quicquam eius ſimilitudinis gygantes capiunt: quorum vt ſ. p. ortus fuerit, ignobilitaté eam memorabile facinus poſtea omnem exhauſit: ſed, vt rectius Liuius, vetere conſilio condentium vrbes, qui obſcuram atq; humilem conciendo ad ſe multitudinem, natam è terra ſibi prolem mentiebantur: quo eodem fabula ſpectat de Thebarum à Cadmo origine. Etiam *ſine patre filij* vocabantur. nam vt Plutarchus memoriæ prodidit, quiqui patrem ciere non poſſent, ſ. p. filij proſcribebátur: poſtea lapſi ſunt, vt ex his capitalibus notis *ſpurium facerent*. Itaque puellam hanc expoſititiam, *orcinam* appellat. Et de hoc quidem fortaſſe nimiùm multa. Quod ſequitur, *fortè matrem*, primo ore facie intuenti, nihili videtur; quantumuis elegans. Ei rei argumenta dicam. Qui genuerat, pater erat: ſi è compreſſu alius, quàm vxoris, *vitio* ⌐ *pater*. Martialis: *Huic ſemper vitio pater fuiſti.* Plautus Mercatore ita dicit, *ſua culpa patrem eſſe*:

Scena. Iam redeo.

De hoc loco operæ ſit videre Ioſephum Scaligerum, in notis ad Varronem.

Qui bono ſunt genere nati, ſi ſunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiuntur: genus ingenuum

improbant. Genere, enim in hac oratione eſt pro *gignere.* Ouidius:

Vt vitio factus ſit pater ille meo.

Tum enim vitium facit puella. id eo exemplo, quo *turris vitium facit.* apud Hirtium de bello Hiſpanico. Atqui alienum partum ſuſtuliſſent, aut ſibi ſuppoſuiſſent, *fortuitò parẽtes* erant. Sic ergò, hæc, inquit, ſe fortuitò matrem appellat, ne ſe deſeras. cæterum nutrix eſt, non mater. *Fortè mater, vt vitio pater:* & eſt hic locus ei rei vnicus. Caſina: *Eſurio herclè, atq; adeo haud ſitio.* St. *at ego amo.* Ol. *at ego hercle.*

Scen. Age tibicen.

Nihil facio tibi amor pericli: mihi inanitate iamdudum inteſtina murmurant.

Optimi ferè libri, in ijs Langij: *atq; adeo haud ſpicio.* Ne me neges temerarium, Bloti, affirmo reponendum:

Eſurio hercle, atque adeo auſpicio.

Fabula de nuptijs eſt: in quibus omina atq; auſpicia contracturi captabant, vt ſi aliàs vnquam. Nec verò niſi auſpicato nubebant, aut ducebant. Itaque Olympio, qui iam vxorem duceret, ſe ait pro auſpicio eſurire, ſiue (ridiculum) auſpicatò. & fallor? an eo ſibi augurabatur perpetuam deinde cum ſua vxore famem! *Au*, in *haud* ita paſsim abijt: vt Curculione: *haud malè meditate, male dicax es.* melius: *Aû, malè meditare.* Cicero in ea pro Cælio: *Ceterum cum ſcires quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem ſcilicet legati, ad L. Lucei ſanctiſſimi hominis atque integerrimi labem ſceleris ſempi-*

Val. Maximus cap. de omnib' & auſpicijs: multique alijs.

Scena. I. in præ- virgo.

ſempiternam, huic ſceleri tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. Sic poſt ſexcentos emendatores in Cicerone excuditur, tametſi nulla ſubiecta ſententia. Scribo: *tua denique auſpicalis illa Venus.* Vnum præcipuè deum domi in ſacrario habebant, cuius in auſpicando pacem poſcerent. hunc Clodia, quod ipſam decebat, Venerem optarat. Rurſum Ciſtellaria: Scen. Anum ſectatus ſum.

Quot illi blanditias? quid illi promiſi boni?
Quot admoui illi fabricas? quot fallacias?

Lepidum verbum perijt:

Quot admœniui fabricas. veriſsima emendatio eſt: & admonent veſtigia veteris ſcripturæ. Sic alibi Pſeudolo: *Hoc oppidum admœnire ego, vt capiatur, volo.* Tanq̃ de molimento oppugnandæ vrbis loqtur, cui fabricæ admœniũtur. nam ſe expugnandæ lenæ machinas admolitũ eſſe. Eadem Ciſtellaria: Scen. Pro Iuppiter.

Aecaſtor haud me pœnitet, ſi, vt dicis, ita futura es. Actus 1. Sce. 1.
Nam ſiquidẽ eris, vt volo, nunquã ætate Hecata fies.

Malo: *Hecale fies.* &, *Hecata,* quidem non improbo: ſed præ vt *Hecale* placet, repudio. Ad deam quidem Hecaten non reſpexit. nam quid ea pulcrius? niſi Valla hîc ſibi placet in nugis, & ſuas cogitationes amat ſine riuali. De Luna enim inſanit illo ſeculo digna: nam ſe, nolo dicere. Vt ad numerum centenarium alluſerit, longinquum eſt. Hecales autem ætas, & ex ea deformitas; adde

etiam

etiam tenuitas, prouerbium ſuſtulit. Vergilius in luſibus:

Quædam ſerior Hectoris parente,
Cumeæ ſoror, vt puto, Sibyllæ;
Aequalis tibi, quam donum reuertens
Theſeus reperit in rogo iacentem.

Et Hecaleſium ſacrificium, honoribus eius inſtitutum, vt auctor eſt in Theſeo Plutarchus, annos deformitatemq; eius in vulgus celebrauit. Paupertatẽ Petronius loquitur, & Ouidij ille verſiculus:

Cur nemo eſt Hecalen, nulla eſt quæ ceperit Irum?
Nempe quod alter egens, altera pauper erat.

Ita ergo omnia dixerit. Quod enim ſine gratia Valla id eſſe arbitratur, quando etiam Hecale adoleſcentula aliquando fuerit, & per omnes ætatis gradus aſcenderit, en cor Zenodoti. quaſi non ita res nominum audiantur, vt eas fama memoriæ prodidit. Hecalen adoleſcentulam hiſtoriæ tacent, quæ à ſenectutis tantum factis famam inuenerit, quòd anus iuuenes multos, in multis Theſea hoſpitio demeruerit. Neque certè, ſi Entellus ab temeraria iuuenta fabula fuit, ob id neceſſarium eſt, ante ſenectutem decidiſſe: & Troilus puer, atq; impar congreſſus Achylli, potuit ſermonem hominibus dare, vt ingloriæ ſuæ ſuperſtes tamen eſſet. Vallam quidem ſequentibus Martialis barbarus ſit:

Cùm poſſis Hecubam, non potes Andromachen?

Menæchmis excuditur:

Nunquam quicquam facinus feci peius, neque ſceleſtius,

Quam hodie, quando in concionem mediam me immerſi miſer:

Vbi dij mihi Menachmus ſe ſubterdixit mihi.

Camerarius edidit: *Vbi dum hæreo.* Verũ erat: *Vbi dum inhio, Menachmus ſ. ſ. m. Inhiare oculis,* optimè: neque deſignatius potuit: atq; ita Mercatore, *hiantes oculi.* Quod autem Camerarius, *hæreo*, ſuffecit, ſi ex libris, aut veſtigijs antiquæ ſcripturæ, credam ſcripſiſſe Plautum, *dum hieto,* priſco verbo, & ad hunc locum vnico. Diomedes Grammaticus lib. 1. *Hietare, & hiatare veteres dixerunt. Plautus:*

Si qua fortè concio eſt, vbi eum hietare nondum in mentem venit. Vides vt etiam ibi de concione Plautus hoc verbum vſurparit: vt dubium non ſit, quin hîc quoque fuerit: aut certè *inhio.* Addit alia exempla: *Ille hiatans herbam moribundo ore. Et Cæcilij: Sequere me tu, qui mihi oſcitãs hietãsq; reſtas. Laberius etiam,* inquit, *in Tauro paſſiuo modo anunciauit: Hietantur fores, pro eo quod eſt hietant, id eſt patent.* Captiuis: ——— *huic illud dolet,*

Quia nunc remiſſus eſt edendi exercitus.

Pa. *Nullúmne interea nactus qui poſſet tibi*

Remiſſum, quem dixti, imperare exercitum?

He. *Quid credis? fugitant omnes hanc prouinciam.*

Quà à diſtinctione, quà à verbis laborat locus. lego:

Quia nunc remiſſus eſt edendi exercitus.

Nullum

Nullúmne interea nactus, qui poſſet tibi
Remiſſum, quem duxti, reperare exercitum?
Pa. *Quid credis? fugitant omnes hanc prouinciam,*
Cui obtigit, poſtquam captuſt Philopolemus.

Dixti, corruptè in omnibus, pro *duxti*, abſtulerat ſententiam. In edendo autem, quia facilè primus erat paraſitus, ducem eum exercitus illius facit. *Omnes cui obtigit*, pro, vt cuique obtigit, comica & antiquæ notæ oratio eſt. Sic autem fuiſſe etiam in veteribus Lambini, ex eius verbis conijcias. Caſina:

Vnde auſcultare poſsis, quum ego illam oſculer:
Quum mihi illa dicet, mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea medulla, mea feſtiuitas,
Sine tuos ocellos deoſculer voluptas mea,
Sine amabo ted' amari, meus feſtus dies,
Meus pullus paſſer, mea columba, mi lepus.
Quum mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer
Quaſi mus in medio pariete verſabere.

Salaciſsima quæ ſunt ac venuſtiſsima animalia, commemorat, columbam, paſſerem, leporem. Neque non tamen ſcribendum hîc eſt, *mi lepos*. nam *lepus* vbi inter blanditias ſit, nuſquã memini; inter contumeliæ verba domeſticum. Hac eadem Caſina: Act. 1. Sc. 1.

———*reſpice ò mi lepos* Cl. *nempe ita vti tu mihi es.*

Iam in contumelia *lepus* notus eſt vel de dicto ille Liuij Andronici: *Lepus tute es & pulpamentum quæris?* Leporem enim mutare ſexum, atque alternis ſalire & ſubſidere. In ijſdem verſibus

ſibus pro, *mea medulla*, mutandum è veteri codice, *mea mellilla.* Non me fugit Cethegũ ab Ennio *ſuadæ medullam* audire, ſed & hoc ſcio, nihil id ad hanc rem eſſe, non herclè magis, quàm, *flos delibatus populi*: à qua mẽte Lucretius florem ætatis vocat

Id, quod ſponte ſua ſolet remitti, Lucr lib. 4.
Cùm mens eſt pathicæ memor puellæ:
Deniq; cum membris collatis flore luuntur
Ætatis, iam cùm præſagit gaudia corpus:
Atque in eo eſt Venus, vt muliebria conſerat arua.

Qui verſus miſerabiliter vulgò corrumpitur.

Florem enim appellat id, quod dixi: & *luuntur*, quàm hìc propriè ſit, nemo ignorat, q hoc ſciat modò, vbi perficiunt, ſolui. Id ita poſtea: *Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.* Florem ſic quoque interpretatur Vergilius in luſibus:

Hinc legitur radix, de qua flos aureus exit:
Quem cùm moly vocat: & quæ deinceps ſunt.

Atqui operæpretium eſt cognoſcere, qua via ad corrumpendum eum Lucretij verſum Lambinus graſſetur. Aulularia: Scen. Narraui amicis.

Quorum animis auidis, atque inſatietatibus
Neq; lex, neque tutor capere eſt qui poſſit modum.

Meritò rem ſibi non explicat Lambinus. Scribo:

Neq; lex, neq; tutor cauere eſt qui poſſit modũ. Neque enim ſimilia hæc, *capere modum*, & apud Terentium bis Heautont: *rationem capere.* Cauere autem propriè legum & I. C. torum, ac tutorum. Tertia inflexione eo vtebantur veteres.

Itaque I. C. Cicero pro Mur. cautores formularum appellat, vbi malè excudunt, cantores.

Corrupta dictio quoque apud Varronem *Modio*: *Quid aliud eſt, quod Delphice canat columna literis ſuis ἄγαν μηδὲν, viduam nos facere ad mortalem modum medioximè, vt quondam patres noſtri loquebantur.* Reſtituo: *quid aliud eſt quod Delphis caueat columna literis ſuis, ἄγαν μηδὲν, ni viam nos facere ad m. m. m.* Hoc, inquit, præit nobis Delphica columna, vt media via tutiſsimi eamus. Eadem Aulularia:

Sce. vbi tu es.

——— *Heus Staphyla, te voco.*

Ecquid audis? vaſcula intus purè properè, atque elue.

Filiam deſpondi ego hodie; huic nuptum Megadoro dabo.

Fatendum eſt: & Camerarius nihil ſani: & non vno modo reſtitui benè poterat:

Vaſcula intus pura propera, atque elue. Propera pura, hoc eſt, properè fac pura. Horatius:

Muricibus Tyrijs iterata vellera lanæ

Cui properabantur? Vergilius:

——— *pulcram properet per vulnera mortem.*

Idem:

Multa forent cœlo quæ mox properanda ſereno,

Sce. ſine modo.

Maturare datur. Ita Caſina:

Scin quid nunc facias? Ol. *loquere,* St. *tene marſupium:*

Abi atque obſona: propera: ſed lepidè volo

Molliculas eſcas, vt ipſa mollicula eſt. Vet⁹ codex: *Abi, atque obſonia propera.* & ita Langij liber quoque. Atque hoc primum eſt: deinde emaculari poteſt: *Vaſcula intus pura properè. purare* enim

verbum

verbum pro *purgare*: quo vtitur Varro, parum ab alijs animaduerſo: & Cato in de re ruſtica: quæ exempla, quia alibi refero, non ero nunc odioſus. Alterutrum ergo verum eſt, tametſi poſterius hoc melius; vt alibi item doceo. Iterum Caſina:

Loricam induam mihi, optimum eſſe opinor. q̄d vxor
Mea non adijt, atque ademit? Par. *nemo audet propè accedere,*

Ferri ita poterat, niſi u. c. & in ijs Langij, coniectādi copiam facerent: —— *quid vxor mea, non adijt?* Par. *non admittit propè, nemo audet accedere.* Ita ait furore percitam, vt neminem quemq̄ propè admittat. Ex *admittit* ergò malè iſti fecerant, *ademit.* Ciſtellaria:

Ne obloquere La. *taceo, mulier perge dicere:*
Vbi ea eſt, quæ geſtitauit? Ha, *hîc in proximo.*
Pf. *Iſthic quidem ædepol mei habitat viri gener.*
La. *Næ.* Ph. *obloquere, rurſus perge porrò dicere*
Quot annos nata dicitur? Ha. *Septem & decem.*
Ph. *Mea eſt.* La. *Ea eſt, vt numerus annorū attulit.*
*Quid qua **** iam quæro meam.*
*Pol ** ſunt quæro tertiam.*
Ph. *Quod quæritabam filiam inueni meam.*
Ha. *Aequum eſt tenere per fidem quod creditū eſt.*
Nè bene merenti ſit malo benignitas
Noſtra, hæc alumna eſt profectò filia.

Sic quidem Camerarius: & negat exſculpi aliud è veteris ſcripturæ veſtigijs poſſe. Mihi tamen liquet affirmare, proximè veram eſſe ſcripturam, quam dicturus ſum.

Iſtic quidem ædepol mei habitat viri gener.

La. *Næ adhinnire equulam, ſoli ſi detur, poßim ego hanc:*

Nam ita muſtulentus æſtus nares attigit.

Ph. *Ne obloquere. rurſus perge porrò dicere.*

Quot annos nata dicitur? Ha. *ſeptem & decem.*

Ph. *Mea eſt* La. *Ea eſt, vt numerus annorum.* Ha. *at tu id,*

Quod quærebas, reperiſti: iam quæro meam. La. *at*

Pol hæ ſuas nactæ ſunt, quæro tertiam.

Ph. *Quod quæritabam, filiam inueni meam.*

Ha. *Aequũ eſt temerè per fidem quod creditum eſt,*

Ne bene merenti ſit malo benignitas.

Noſtra hæc alumna eſt tua profectò filia. Illi verſus integri duo, quin huc è Priſciano & Nonio, à quibus laudantur, inſerendi ſint, dubitare non oportet. Nam & mirificè huic loco faciunt: & ſine illis verba inuicem parum apta hærent. Ille quidem verſus:

Pol hæ ſuas nactæ ſunt, quæro tertiam; fidem facit omninò, aliud etiam laſciuiuſculè de Haliſca dixiſſe ſeruulum. Sed & eo loco, vt in vulgatis legitur:

Iſtic quidem ædepol mei habitat viri gener.

Ne obloquere:

Deficere verba Lampadionis, manifeſtum eſt, quia alioquin ſtultum ſit, Phanoſtratã eum obloqui vetare, qui verbum interea nõ fecerit. Poſtremis verſibus corrumpendis fuit elegans ἀκολουθία. æquum eſt quod temerè creditum eſt à me per fidẽ, ne mihi malo ſit benignitas mea.

Auditur

Auditur, *in eo;nè in eo mihi ſit malo benignitas.* Aulularia:

Coquite, facite, feſtinate nunc iam quantum lubet.

Con. *Temperi poſtquam impleuiſti fuſtibus iſtorum caput.*

Scribo: *Poſtquam impluiſti fuſtibus iſtorum in caput.*

Lepidè ſanè. Ita Moſtellaria:

Lubet cauere malam rem priùs,
Quàm vt meum tergum exſinceratum fiat.
Vt adhuc fuit, mihi corium eſſe oportet
Sincerum, atque vti vetem verberari.
Si huic imperabo, probè tectum habebo:
Malum cum impluit cæteris, non impluit mihi. Curculione:

Quoi homini dei ſunt propitij, lucrum ei profectò obijciunt.

Quis ſuſpicetur de mendo? at ego paratus ſum contendere ſacramento quinquagenario, ni corruptum ſit. neque tu hoc negabis, Poſthi. Quid enim hæc ſententia verbis præcedentibus facit?

Nam illam minis olim decem puellam, paruolam emi:
Sed eum, qui mihi vendidit illam, nunquam poſtillà vidi:
Perijſſe credo. quid id mea refert? ego argentum habeo. nimirum hoc dicit, argentũ ſe habere. ſceleſtè. nam olim puellam eam ſubreptitiã vendidiſſe prædonem: & ſe liberam virginem [ad quæſtum emiſſe. Sed quid id ſua referat? cui dij

irati non ſint, nihil ante lucrum ponere. ergo reponendum:

Quoi homini dei ſunt propitÿ, lucrum eſt profectò optimum.

Qui nerectè quid facerent, ſentiréntue, vt ſi ſe mala ſuperſtitione fraudandi genij ſui obſtrinxiſſent, aut aliud quid perperam perſeuerarent, ita credebant, deorum ira fieri. & prouerbij vicem vſurpatum fuit, qui ſe ipſos vita fraudarent, propitios eis deos non eſſe. Cicero in ea pro Cœlio: *Quamobrem ſi quem fortè inueneritis, qui aſpernetur oculis pulcritudinem rerum, non odore vllo non tactu, non ſapore capiatur; excludat auribus omnem ſuauitatem; huic homini ego fortaſſe, & pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt*. Catullus ita *deos malè aduocatos* appellat. Aulularia:

Cererin Strobile iſtas facturi nuptias? Lego:

C. *St. eſtis facturi nuptÿs:*

Quid? inquit, iſtæ nuptiæ non nuptiæ erunt, ſed res diuina Cereri: quia temetum allatum non eſt?

Facere pro ſacrificare ſcholaſticum iam: & rectè omnes editiones habent verſus illos Rudente.

——— *Iſtuc volueramus: Iube modo accedat propè*

Legirupionem hunc. hic nobiſcum dis facere poſtulas?

Dæ. *pugnum in os imping.*

Nollem à Camerario mutatum. Tale mendum

dum in Curtio quoque fuerat. *Rex locorum magis quàm hoſtium victor, tamen Magnæ victoriæ ſacrificijs, & cultu deûm fecit.* vulgo: *tamen magnæ victoriæ ſacrificijs & cultu deûm ſatisfecit.* Non erat magna ea victoria Alexandri, qui locorum tantum victor fuiſſet: ſed ipſe, vt ſi magna eſſet, Magnę victoriæ fecit. Nota hæc appellatio deorum: qua illi in ſacrificijs mactādis dijs ferè vtebantur. Eadem Aulularia: Magna victoria dea. Act. 1. Sce. 1. in fine.

—— neque quicquam melius eſt mihi,
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, meū laqueo collum quando obſtrinxero.

Lego ———— *quam ex me vt vuam faciam, aut literam*
Longam. Vuam penſilem ex ſe facere, eſt laqueum ſibi nectere. Ita Pœnulo:

Quid tibi opuſt vixiſſe?
Auſculta mihi modo, ac ſuſpende te.

Mi. *Siquidem tu es mecum futurus pro vua paſſa, penſilis.* Hoc monebo, verſum illum Caſinæ, quem ita reſtituimus: *Quid me amare refert, niſi ſim dicax, doctus, mimicus?* ſi veteris ſcripturæ veſtigia ſpectes, propius eſſe vt ſic ſcribi debeat: *doctus dicax mimus?* quos numeros ſi quis ſibi probabit, *liceto.* Epidico: Act. 1. Sce. 1.

———— corium perdidi. nam iam vbi ſenex ſenſerit.
Sibi data eſſe verba, virgis dorſum deſpoliet meum.

Soloeciſmus, *deſpoliet*, pro, *deſpoliabit.* nuſquam enim aliter lectum hoc verbum, quàm

in prima coniugatione. Scribo, *depoliet Depolire corium*, contrarium illi, *polire*: ergo idem quod, *exſincerare, depectere tergum.*

MILITE GLORIOSO MVLTA MENDA SVBLATA.

C. V. Ioanni Poſthio, Medicinæ Doctori, Illuſtriſsimi Principis VVirceburgenſis Archiatro.

ET qui minùs tandem? an quia non ita Cicero? ridiculum: ſed & is tamen ad hæc exempla quoq;. Nec me audiri volo: rem teſtem dabo. Qui annis his triginta, & quod excurrit, purgando illi operã ſumpſerunt, (ſine figura dicã) quotquot paginis indicarunt, quæ niſi à Cicerone ſcriberentur, ſcribi non debuiſſe affirmaturi iſti fuerint. Quid? Lucretius paulò etiam natu minor, nonne, ſi antiquitatis venia eſt, qua fini iſti ſtatuunt, inter Faunos & Aborigines ſcripſiſſe videri poteſt? Iam non alius Catullo venuſtior. at huic mentior ſi multi verſus ſine archaiſmo exierunt: vt nunc quidem archaiſmis nomina faciũt. Adde Varronem: & nomen cùm dico, ſat eſt. Nec me fallit, Ciceronis, Terentij, Vergilij, quòd minus ſcripta vetuſtatem retinent, plus iniuriæ ab imperitis accepiſſe. Neq; mirũ quidẽ, qui tã omniũ manibus detriti ſint. Nam reliquis hoc profuit, in manibus non eſſe. Et patimur tot iam annos indicta cauſſa, iſtis iudicibus, damnatam antiquitatem, non hiſcere, non oculos tollere contra audere? nos ſedemus: & qui patrocinium ſuſcepimus, cauſſam aduerſarijs tradimus: quì minus

quàm

quàm prævaricatores? non ego. nam, quod potero, propugnabo: verum id fruſtra faciam, an ob rem, ſtudioſis in manu eſt: quibus hic labor excubat. Vt illi tamẽ debere nobis nolint, non me deficiet auctoritati tuæ, Poſthi, & conſilio obtemperare: qui ſecundùm Berchemium noſtrum, maximum huic editioni meæ hortamentũ, & quaſi protelum fuiſti. Et eruditionem tuam iam ante fando acceperam: virtutem, bonitatemq; (hac apud me magnus es) ſi quid in me literarum eſt, nulla vnquam (deprecor læua numina) deinceps ætas tacebit. Vale.

ARuncina, deruncinare; ab *aſcia, deaſciare*, verba ſunt. vtroq; vſus Plautus Milite glorioſo: Sc. Rem omnem

Tibi dixi, miles quemadmodum potis eſſet deaſciari. Vulgati lib aſſecari, peſsime.

Facta coniectura è veſtigijs ſcripturæ antiquæ. Ita Prudentius: *Deaſciato ſupplicare ſtipiti.*

Exaſciare, ab eodem: Sc. Sequimini.

Quod apud nos fallaciarum eſt exaſciatũ, certò ſcio,

Oppidum quoduis videtur poſſe expugnari dolis. Alij excitum, inepte.

ſic reſtituo. Nã Camerarij emendatio probari mihi non poteſt: neq;, opinor, cuiquam, cui in his literis tenebræ nõ ſint. Non diſsimulabo tamen, inclinare me, vt reponam:

Quod apud nos fallaciarum eſt exercitus.

Suo enim more ſolens Plautus fecerit, ſi de dolis, tanquam de exercitu, ludat; & oppidum vocet eum, ad quem machinas moliatur. Videre id eſt Pſeudolo & Bacchidib. Fuerit ergo velut dixerit: Prius probo.

Qui apud uos fallaciarum eſt exercitus.

Deruncinare eo verſu reſtituo: Mil. glorioſo, Sc. Sequimini.

Nimis facetè, nimiſq; facundè mal i eſt.

Vt lepide deruncinauit militem.

Detruncauit, vulgatur, nimium illepidè. Dixit autem, *deruncinauit*, vt item illo loco:

Captiuis. Scen. Quo illum.

Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus ſum miſer.

Nam quod alij heic, *ærumnatus*, reponũt, hariolantur. Illud eadem fabula mendoſum eſt:

Quaſiq́; iſtius cauſſa amoris ex hoc matrimonio
Abierim, cupiens iſtius ſummæ nuptiarum ordinis.
PA. *Niſi modo vnum hoc.* Lego:

Mil. glo. Scen. ſequimini.

cupiens iſtius ſummè nuptiarum. PA.
ordine is,
Niſi modo vnum hoc. Neque enim tormenta illa, & fidiculas probo, quas huic loco vir doctiſs. amicus meus adhibet. *Summè cupiens nuptiarum*, hoc eſt, vehementer cupiens nuptias. *ordine is*, pro, rectam inſtas viam: qualia ſexcenta alia dicit Plautus. Prologo, ſeu argumento potius.

Erat herus Athenis mihi adoleſcens optimus;
Is amabat meretricem æquè Athenis Atticis.

Melius in quibuſdam: *amabat meretricem mactè Athenis Atticis. Mactè*, id eſt, valde & efflictim. Apud Salluſtium, *macta munera*; Terentium, *mactas partes*, & *mactum infortunio Chremem*, quæ in libris ſcriptis rectè extabant, non omnibus probo, ſat ſcio. Lucretius:

Vt nunc ſæpe boues Lucæ ferro malè macta. Ita lego. Quoniam auſpicato & bene ominato verbo vtitur, quo in ſacrificijs ij, qui dijs facerent, ob id addit, *malè*. Nec me mouet, quod aliter

inter-

interpres Lucretianus: qui hoc etiam grauiſſimum peccat, quod de hoſtijs locum audiri vult; nullum ſanè argumentum ijs rebus, quas Lucretius intendit. *Mactas* in ſacrificijs interpretatur Varro libris de lingua latina. Liuius libr.2. *Tu verò abi, inquit, in te magis, quam in me, hoſtilia auſus. Iuberem macte virtute eſſe, ſi pro mea patria iſta virtus ſtaret.* Hoc nũquam ſecùs quam mẽdoſum credidi. Neq; verò aliter poteſt. Nã, *iubeo te macte eſſe*, nihilo aliter dicitur, quàm, iubeo te bone & fortis eſſe. *Macte* enim vocandi caſus. itaque reſtituendum, *iuberem mactum te virtute eſſe.* Nam, *macte*, aduerbium eſſe, neq; variationem finis admittere, nunquam quiſquam mihi perſuaſit. Perinde eſt enim, ac ſi dicas, *aucte*, aduerbium eſſe. Nam *macte*, magis aucte. Catullus: *Teque adeo eximiè tædis felicibus aucte.* Potuit, *macte*; & quod Vergilius: *Macte puer*; hoc idem erat, *aucte puer.* Quod Lucretius, *ferro macte boues Lucæ*; hoc Terentius, *herum damno auctum.* Vera hæc ſunt: tamen apud Plautum probaui aliquando:

Is amabat meretricem in acte Athenis Atticis.

Vt creticum admitterem: quomodo Eunucho Terentij: *——ibi tum matri paruolam*

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex acta illam hinc abreptam. Et Ciceronis epiſt. ad Att. *Macte Athenis ſtatio mea nunc placet.* Sic teſtificantur eſſe in ſcriptis libris Victorius, & alij. Probabam olim: *In acte Athen. ſt. m. n. p.* nec demuto. Nam Terentij quidem illo loco, vt

Athenę in acta, dicebant, pro, Athenæ Atticæ: vt eſt in Græcorum Grammaticorum Commentarijs.

ſcripſi, ſic eſt in Bruniano. Sed ad Militem redeamus.

Quod tamē ante in ſuo mihi Stanzus monſtrarat.

Nego hercule vero: nam ille vetuit dicere.

Neque equidem heminas octo exprompſi in vrceum,

Neque illi hic calidum ebibit in prandium.

Sçen. quantas.

PA. *Neque tu bibiſti?* LV. *dij me perdant, ſi bibi;*

Si bibere potui. PA. *qui iam?* LV. *quia enim obſorbui.*

Nam nimis calebat; amburebat gutturem.

Alij ebrij ſunt, alia poſtquam potant via.

PA. *Bono ſuppromo, & promo cellam creditam.*

Reſtituo:

Neque equidem heminas octo exprompſi in vrceum:

Neque æquè illic cadum exbuuijt in prandium.

PA. *Neque tu bibiſti?* LV. *dij me perdant, ſi bibi,*

Si bibere potui. PA. *qui iam?* LV. *quia enim obſorbui.*

Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

PA. *Alij ebrI ſunt; alij poſcam potant trua.*

Bono ſ. & p. c. c.

Noluit, inquit Lucrio, me dicere: &, vt paream, nego. Itaque neque ego octo heminas prompſi, neque ille cadum vini hauſit. Intelligi vult autem contra planè, & ſe hauſiſſe, & bibiſſe illum. quæ omnia mirificè Plautus, vt illi ſolitum, ad riſum mouendum. Cæterum illud

illud, *neque æquè,* comicum prorſus eſt: ne quid amplius dicam. Terentius Heautontim.——

——Qui harum mores cantabat mihi:

Monuiſſe fruſtra dolet, neque eum potuiſſe vnquam ab hac expellere.

Repono è Colon. & Mogunt.—— *qui harum mores cantabat mihi,*

Fruſtra: neque æquè eum potuiſſe vnquam me ab hac expellere.

Mendum in eo Phormione quoque:

Neque Antipho alia cum occupatus eſſet ſolicitudine,

Tum mihi hoc eſſe obiectum mali:

Repono:

Aequè Antipho alia occupatus cum eſſet ſolicitudine.

Secutus ſententententiam, & ne aut in trochaico locum iambo facerem, aut inter tot trochaicos iambico. *Aequè,* autem vbi ita ſuperfluat, paſsim in comicis reperitur. heic id inſuper ſignificat, verum eſſe, Sceledrum cadum vini non eduxiſſe, quàm illud ſit, ſe octo heminas non exprompſiſſe. *Exbuūit, vel ebuuijt,* ſubieci è v. c. niſi quod *euunt,* aut *exuunt* reperitur: quomodo in ſuis etiam libris, inuenerunt Grapaldus & Sarracenus. Sed u pro b tralatius error. Ad rem quod attinet, ita tibi placeam, vt Plautus non Plautiniùs potuit: & ſic quoque Lucilius ridiculi cauſſa *vinibuas* vocat, quos intelligi vult auidos vini. *Buæ* enim nutricum ineptia eſt inter infantiæ nænias,

pro

pro potu: Varro de lib. educand. hoc, vt pleraque alia vetera, indicat: *Cùm cibum ac potionem buas ac papas vocent; matrem mammam: patrem tatam.* Sed & infantes *exbuas* dicebant, ablactati cum eſſent, vt *agnos abrumos*. Hoc ſi ſequiùs eſſet, ſufficerem, *eduxit*, veriſimili coniectura. Nam *educere* & *obducere* Ciceroni valet, *ebibere*; ac Plauto Amph.

Hirneam, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri. Sed Milite ſequitur:

Alij ebrI ſunt, alij poſcam potant trua.

Indignatur ſuppromum ebrium eſſe, alios ſeruos poſcam (erat is ſeruorum potus) polla trua bibere. Si tamen Lucrionem hæc putabis dicere, reſtituam:

Alij ebrI ſunt, alij poſt iam potant ama.

Sententia erit, reliquos iam non ſcyphis aut trullis, ſed ipſis aqualibus (nam eæ ſunt amæ, vel hamæ) vinum inuergere. Sed nihil certius, quàm Sceledrum hæc loqui, & *poſcam*, ſcribendum. de cætero ita poteſt videri rectum:

Alii ebrI ſunt, alij poſcam potant de hama: vt *hama*, præter quòd aqualis, etiam ſit, in quo poſca. quale Truculento:

Scen. vlt. *Non enim poſſunt militares pueri, & à via exducier.* Scripſerim:

Non enim poſca militares pueri de hama exducier. tametſi leuius ſit:

Spicil. 7. *Non enim poſſunt militares pueri de hama exducier.* de quo tamen verſu alibi.

Mox deinde apud Plautum ſequitur:

Huic

Huic illecebroſo capite ſiſtebas cadum.

LV. *Non hercule tam iſtoc validè quaſſabant cadi.*

Sed in calla eſt paullùm intus loculi lubrici,

Ibi erat bilibris aqualis, heic propter cados:

Ea ſæpè decies completur plena die.

Scribo:

Hui illecebroſe, capite ſiſtebas cadum?

LV. *Non hercule: tam iſtoc validè quaſſabant cadi:*

Et poſtremo deinde verſu:

Ea ſæpè decies plena depletur die.

Hui, deprauatum in *huic,* vt Terentij And.

Si id facis, hodie poſtremum me vides P. quid illud? c hei mihi.

Vereor dicere. PA. *hui* CH. *dic quæſo Byrrhia.*

Sic in Baſ. & maxima eius veſtigia in Bruniano. Tun' illecebroſe, inquit Palæſtrio, capite ſiſtebas cadum? negat Lucrio. tam enim validè quaſſaſſe cados, vt non poſſet: ſed propter cados aqualem bilibrem fuiſſe: eo ſe vinum indidiſſe, ac poſtea depleſſe. *Deplere vinum* aut *vas,* quid ſit, non es à me docendus, Poſthi, qui hęc talia omnes quotidię doceas. Nec autem, *plena,* ad *diem* referendum, ſed ad *aqualem.* Eadem fabula maculoſum eſt illud:

Enim cognoui nunc: feciſti modo mihi ex procliuo palam rem. Scen. Iam ne eſt ante ædis.

è veſtigijs veteris ſcripturæ reſtituo:

Feciſti modo mihi ex procliuo patale.

Procliue & *patale* contraria ſunt. Patalia eadem loca, quæ patentia, à patendo. Itaque *patales*

tales boues, quorum cornua patentia: & ita cùm legeretur Truculento Plauti: Scen. vlt.

Vt ego me ruri hamaxari mauelim patalem bouem;

nugæ hominis, Baptiſta Pius mutauit:

—— examauerim patulum moueri.

Quod eadem comœdia legitur: Sc. Hera eccum.

————— Cum eo pol ſum ſecuta.

Placide ipſa, vt libitum eſt mihi, otioſè meo arbitratu:

In eo, *ſequi cum aliquo*, eſt, *ſermonem cadere.* Sic enim olim vulgabatur. Cato: *Scelera nefaria, quæ neque homines inſecenda; neque legenda audiuerint.* nam *inſecenda*, valet, *inſequenda*: hoc eſt autem, *fanda*. Ennius:

Inſece muſa, manu Romanorum induperator,
Quod quiſq; in bello geſſit cum rege Philippo.

Liuius Andronicus: *Virum mihi Camœna inſece verſutũ.* *Secere*, eſt *ſecare*, & *ſecare*, pro, *ſequi*, etiã Vergilius: *Ille viam ſecat ad naues.* Ac illuſtriori exemplo:

Quæ cuique eſt fortuna hodiè, quam quiſque ſecat ſpem.

Porrò hinc *inſectiones* pro narrationibus dici; hinc *ſectionem*, ac *ſectores*, & rectè ſenſit Gellius, & poſtea confirmauit Seruius. *Sectores*, qui empta ſua perſequuntur: ea ipſa perſecutio, *ſectio.* Ita Cæſar de bell. Gall. vſurpat, præter alios: *Sectionem eius vniuerſam Cæſar vendidit.* Sed & hinc *ſeculum*, & *ſecundus*, & *ſecta.* *Sectius* ab eodem: vt nos docuit fragmentũ Gellij è biblio-

theca Buslidiana. Ac nunc primum latebra illa aperitur, vbi multorum Vergilij verſuum emendatio reperiatur.

Currit iter tutum non ſectius æquore claſſis.

Et libr. VII.

Filius ardentes non ſectius æquore campi Exercebat equos. Ibi quoque ita Seruius legiſſe videtur:

——inſtat non ſectius, ac rotat enſem
Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerſo.

Item. *Interea toto non ſectius aëre ningit.*

Apud Terentium idem ſuſpicabar, Andria:

Sed nihilo ſectius huc puerum mox deferent ante oſtium.

Nam in V.C. Colonienſi, qui publicus ibi eſt Academiæ, *ſegnius*, ſcribitur. C autem & G in antiquis codicibus promiſcue ferè ſcribuntur. Hoc addam, *ſecius*, & *ſectius* à *ſeco*; ac *ſequius* à *ſequor*, idem eſſe: cuius ignoratione offendit Muretus. Rectè enim ſcriptum erat apud veterem interpretem Terentij: *Nihil ergo ſeciùs factum eſt ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt. Secius*, enim antiquius eſt: *ſectius*, recentius. Sed redeamus. *Sequor* ergo pro *ſermocinor*, etiam Cicero in pleriſque omnibus ſuis dialogis vſurpat; & pro, *narrare*, Liuius de Cicerone: *Ad laudes eius inſequendas.* qui locus apud Senecam in controuerſijs extat; ſi eæ Senecæ ſunt. Et hæc quidem omnia

omnia volui fuſiùs: quia amicus noſter apud Plautum de mendo ſuſpicatur. Plauti mili-te hoc quoque etiam contaminatum eſt, ſi quod aliud:

Scen. Iam ne eſt ante ædis.

Tum ipſa eſt nimium lepida, nimuq́ nitida femi-na.

Hercle verò iam allubeſcit primulùm Paleſtrio.

PA. *Prius nequam illam oculis tuis. Pyr. ideo id quod credo tibi,*

Cum hac locutus. Illa autem abſens adigit me vt a-mem hercle hanc quidem. Lego:

Priúsne quàm illam oculis tuis? Pÿ. video: idq́ cre-do tibi,

Cum hac celox tam bella; illa autem abſens ſubigit me, vt amem hanc quidem.

Bucco miles, qui non niſi de verbis ſerui ſa-peret, quádo is ancillam illam internunciam, *celocem* appellaſſet; quia, inquit, hæc celox tam bella eſt, fidem mihi facit, lepidiorem eſſe lon-gè dominam. Sed nimis quàm elegans erit, ſi ſcribamus:

——— *video: idq́ credo tibi,*

Cum hac celox tam: illa autem abſens ſubigit me.

Ita enim militi verba defuerint imperitia: aut alioquin de triuio inepti hominis ſimilis oratio exierit. Id monet vetus interpres eo lo-co Eunucho: —— *tum ſicubi eum ſatietas*

Hominum, aut negoci ſi quando odium cœperat,

Requieſcere vbi volebat, quaſi: noſtin'?

Scen. Senſim ſu perattolle.

Sed & poni ita amat illud, *tam*. Caſina:

—— *Pectus mihi icit nunc hac cubito.*

Quid

Quid tu ergo hanc quaſo tractas tam?
At mihi, qui bellè hanc tracto, non icit.

Sic lego: ex quo vulgarunt: *Pectus mihi agit.* & poſt: *non agit*. ſed, *igit*, ego puto fuiſſe, pro, *icit*: g pro c. quomodo librarij millies has litteras inuicem ſuppoſuerunt. Legitur & illud Milite aliter quàm benè: Scen. Cohibete intra limen.

Quaſiq; hoc anulũ animo famæ ſuæ ancillæ dederit.

Ego: *Quaſiq; hoc anulum animo eamepſa ancillæ ded.*

Eamepſa, valet, *eamet ipſa*. Poſtea idem ferè error: ——— *datne ab ſe mulier operam?* Scen. Rem omnem.

PE. *Lepidus ſum, & comis ſum.* A. *confido confuturum,*
Vbi facta erit collatio noſtrarum malitiarum.

Lego: ——— *dátne eapſe mulier operam?*

PE. *Lepidaſt, & comiſt.* Cùm enim ſenex operam clientis nauam poſtulaſſet ad dolandum dolum, quî hoſpes ſuus concubinam abduceret; tum illa, dátne ea ipſa quoque concubina operam, vt abducatur? ac ſenex amplius etiam reſpondet: Lepida, inquit, eſt & comis. iam ergo negat illa difficile fore: & quantumuis ea ingenium factum dolis habeat, non vereri ſe, ne inferior reperiatur. veriſsimum puto hoc eſſe: & virum eruditiſsimum, qui aliter ſentit, errare: qui id quoque non rectè ſuſpicatur, ſcriptum fortaſſe à Plauto: *Iamne eſt ante ædes hircus.* Neque enim hoc vocandum in controuerſiam eſt, quin rectum ſit, *circus*. Et geminus locus Cornicularia: Sc cui hoc idem initium.

Quid ceſſamus ludos facere? circus noſter ecce adeſt.

Nè addam alia.neque adeo pretium eſt.iam enim,ſat ſcio, à ſe olim diſſentit. Illud autem:

Iboíntrò: ne dum abſim, illis ſortito fuam:

Sce. Satin abijt.

lego: ——— *ne, dum abſim, mulctai ſortitio fuam.*

Mulctai, quia propius ad codices calamo exaratos.abſque i;s eſſet, *mulcta*, ſcribi, hilum non referret: ac nè nunc quidem refert. Qui ſenatu abeſſet, mulctabatur: ibidem ſortiebãtur prouincias. Iam ergo ſeruus, ibo, inquit, intrò, ne mihi ſorte mulcta obtingat. *Sortitio mulcta*, hoc modo.elegantiſsimè: vt apud Petronium: *Quid ais amoris alieni conceſſio? dignus hac iniuria fui?* Neque diuerſum, *optio*, qui optatur. Aſinaria:

Conceſsionem amoris dicit Petronius, pro amaſio, qui alteri conceſſus ſit: vt optio, pro milite, qui ab alio in rem legitur.

Sume tibi optionem Leonidam. Sic Bibaculus Orbilium *literarum obliuionem* vocat, qui ſcilicet literas oblitus eſſet:

Orbilius vbi nunc, literarum obliuio?

Sed Milite Plauti id inter cætera obſcurum eſt:

Scen. cohibete intra limen.

Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta?

Quod autem viri docti ſic accipiunt, *lautam* eſſe, grandiuſculam, & virum iam ſæpè expertam: contra, eam, de qua Satyricus:

——————— *quæ nondum ære lauatur;*

ſanè nollem dictum. Minus vero aberat, *lautam* eſſe, quæ deſijſſet virgo eſſe: nec hoc ad publicas lauationes referendum fuit: ſed quod continuò, ſi caput cum viro limaſſent, aquam ſume-

ſumerent: qua de re Ouidius:

Dedecus hoc ſumpta diſsimulauit aqua.

Et ludicrum Vergilij:

Vade per has vites, quarum ſi ſumpſeris vuas,
Quas aliter ſumas, hoſpes habebis aquas.

Et Cicero in ea pro Cælio: *Num ideò aquam ego adduxi, vt ea tu inceſtè vterêre?* Sed & eo modo Martialis, & multi alij ſæpè. Ne hoc quidem verum. Quid enim ita attinuiſſet quæri? nam iam præceſſerant illa:

Ingenuámne, an libertinam? Pa. *parui iſtuc facio, dummodo*
Eam des, quæ ſit quæſtuoſa, quæ alat corpus corpore.

Nil pote illuſtrius: neque committam, vt campum hunc nacta fruſtra ſe iactet oratio noſtra. Satis enim explicatè & apertè hoc ait, meretricem velle ſe: nè addam, illa de lauationibus publicis ad ingenuas ſpectare: quibus virginibus loqui in ſcena non licuiſſet; multo minùs ſycophantiari. Et illud cogitaſſe Plautum, oſtendit Palæſtrionis reſponſio. Omnino autem *lauta* eſt, Lucinam experta. nam à partu lauationibus multum vtebantur. Oſtendit Soſia Amphit.———— *hei perij miſer.*

AM. *Quid tibi eſt?* SO. *ad aquam præbendam adueni domum,*
De cumo poſt menſe, vt rationem te dictare intelligo.

AM. *Bono animo es.* SO. *ſcin' quam bono animo? ſi ſitulam iam cæpero,*

Nunquam adepol tu mihi diuini quidquam creduis poſt hunc diem,

Ni ego illi puteo, ſi occepſo, animam omnem intertraxero.

Curculi. Act. 1. [illegible] 1. initio.

Sed & *lautos pueros* appellatos opinor, qui nouæ nuptæ cereum lucerent, quòd ante nimiſquam lauarent. Ille locus inſigni Æſchrologia ſententiam occultat, vt mihi quidem videtur, venuſtiſsimam:

Sc niſi hercle.

Nam mulier nunquà molitori ſupplicat, ſi qua eſt mala:

Domi habet hortum, & condimenta ad omnes molis malificas.

Sic enim corrigo. Videtur hoc dicere; *mulier nunquam olitori ſupplicat:* reuera dicit, *nunquà molitori ſupplicat.* Nunquà ſcribebant ſine m. Epidico:

Nunquà hercule hodie, niſi me oraſſis, ſolues,

Sic enim vetus codex Langij. Ita *promiſcà*, pro *promiſcàm*:

Qui pro quin, vbique ferè ſcriptus Catullus, & ſæpe Noni9. Etiam, nequa, dicendũ; non, nequam, ait Soſipater.

Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim:

Vt mea lætitia lætus promiſcà ſiet,

V. L. Camerarij. Et *eni* pro *enim*. Ita ſemper *eniuero*, ſcribendum apud Terentium: non *enimero*, vt nugantur iſti. & *eniuero*, ſæpe habet excuſus Gruningeri. Verum ergo eſt, *nunquà molitori ſupplicat.* Et *molitor* quis ſit, notum in vulgus de illo Horatij:

——— *non alienas*

Permolere vxores. ———

Vtitur ita *molendi* verbo Lucilius apud Nonium

nium Euannetur: Varro, Depſere: Pomponius, Manducatur: Petron. Arbitrer in Satyra: in ſacris litteris, Iobus. In illo autem, *molu*, alluſum ad *molas*: & id in quibuſdam libris reperitur. In *malificas*, ad *mellificas*, adfinitas & cognatio ſoni quæſita: quæ item variè per exemplaria propagata. Hortum autem quem dicat, non eſt Delphis petendum: aruum ſcilicet muliebre. Noti ſunt horti Heſperidum, qui profectò non alij in fabulis, quàm id, quod in puellis honeſtè nominari nequit: & in ijſdem hortis poma illa decantatiſsima, nil niſi colei, alij quam Lanuuini: quod multis poëtarum locis manifeſtum fit. Eandem partem in feminis vocat *ſaltum* Curculione: Act. 1. Scen. 1.

Tam à me pudica eſt, quaſi ſoror mea ſit; niſi
Si eſt oſculando quippiam impudicior.
PA. *Semper tu ſcito, flama fumo eſt proxima.*
Fumo comburi nihil poteſt, flama poteſt.
Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangit nucem:
Qui volt cubare, pangit ſaltem ſauium:

Lego enim: ———— *pandit ſaltum ſauijs*: cui emendationi maxima fides eſt è V.C. Langij. Neque ſententia patitur aliud. Qui, inquit, nucleum eſſe volt, frangit nucem: ita qui potiri muliere, ſauiando aperit ſaltum. Et, *pandendi*, verbum ita propriè. Illum verſum:

———— *Et quidem ego ibo domum.*
Ad quem hominem inueſtigando ſumam operam, huic diſsimulauero. Sce. niſi hercle.

Qui fuerit conſeruus, qui hodie fuerit ſectatus ſimiam:

Emendo:

Atque em hominem inueſtigando ſumam operam, hinc diſsimulans numerò,

Qui conſeruos fuerit. Em, accuſatiuus antiquus. *Numerò*, vt in illis:

——*Numerò mihi in mentem fuit,*

Amph. act. 1. Scen. 1. *Dijs aduenientem gratias pro meritis agere, atque alloqui.*

Et Caſina: ——*here mi.* ST. *quid vis mea ancilla?* PA. *nimium ſcæuis.*

ST. *Numerò dicis.* quod quid ſit, veteres grammatici non parcunt operæ tradere: & ſine ijs ſcire poſsis. Milite etiam hoc legitur pollutum:

Sce. ſatin abijt. *Nunc pol ego metuo, ne quid infuſcauerit:*

Lego: *ne quid infutauerit*, Simile Ciſtellaria:

Act. 1. Scen. 1. *Raro dabat vinum quod biberem; id merum Infuſcabat.* lego: *infutabat.* idq; probat Sambuci C. V. Futari vinum docet Feſtus, cum miſcetur lympha. Quod ergo merum non eſt, id eſt infutatum: & ita Milite accipiendum; vt quidem mihi videtur, lepidè: nec abhorrent veteres editiones, in quibus legas, *infucauerit.* Præterea:

Scena. niſi quidem. *Quod id eſt facinus?* SC. *impudicum.* Pa. *tute ſcis ſoli tibi:*

Mihi ne dixis: ſcire nolo. lego: *tute ſcis ſolite.*

Et eam ſcripturam vehementer ſenſus approbat. Continuò enim hæc præcedunt:

Neſcis

Neſcis tu fortaſſe, apud nos facinus quod natum nouum, impudicum.

Quare Palæſtrio: *ego neſcio, at tu ſolite ſcis.* Impudicos enim & muliebria paſſos, *conſuetos* & *ſolitos* vocabant. hoc eo, quia *conſueſcere* & *ſolere* vſurpãt pro, *rem habere cum quiquam*. Ciſtellaria:

Viris cum ſuis prædicant nos ſolere:
Suas pellices eſſe aiunt. Aſinaria:
Aſta igitur vt conſuetus es puer olim. ſcin' vt dicam?

neq; enim is verſus à Camerario omitti debuit, & certũ eſt Ganimedæum officiũ intelligi. Nec eſt obſcurũ genus libidinis, *equus*. Martialis: Scen cur meretentas.

Hectoreo quoties ſederat vxor equo.

Alludit & Petronius: *Nunquam*, inquit, *niſi in equeſtribus ſedeo.* Plautus Pſeudolo: Scena, malus & nequam.

Etiámne facere ſolitus es puer? ſcin quid loquar?

Malè hoc modo. nam legendum eſt:

Etiámne ſolitus es puer? ſcin quid loquar?

Neque enim meretorij pueri faciunt, ſed patiuntur. Verum ignorata vis eſt illius, *ſolitus*. Ab eadem mente, *conſuetum puerum*, alibi quoq; vocat Plautus: & Lucretius, *canes conſuetos*, abſolutè, ſine præterea verbo, exemplo eodem, ſenſu alio: Libr. 4.

At conſueta domi catulorum blanda propago
Siſcire, & corpus de terra conripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies, atq; ora tuantur.

Nam, *conſuetos domi*, pellepidè, quantũ quidé eius iudicare poſſum, appellat, cõtra quàm qui venatici. *conſueſcere* autem *domi*, quemadmodum, *curare domi*, Plautus: *ſeruare domi*,

Terentius: alij alia. At interpres Lucretianus ſuum hoc loco verſum inculcat; ſi dijs placet. Et quaſi parum ſit, alibi hunc delet libr. III.

Quæ quaſi conſuerunt, & ſunt munita viãi.

Vt autem pueri conſueſcere dicuntur, atque hinc *conſueti*, qui, vt Petronius ait, teruntur; ſic *viæ conſueſcere*; & ea ſunt *munita viarum*: græca figura ſcilicet, *via munita.* Sed ad Plautum:

Act. 1. Sc. 1. *Habes tabellas.* AR. *vis rogare, habeo & ſtilum.*

Lego: *Habes tabellas?* AR. *vah, rogare? habeo.*

Item illic:

Sce. rẽ omnem. *Nempe ergo tu nouiſti militem meum herum?* AR. *rogare mirum eſt.*

Emendo: AR. *rogitare?* Illa, *mirum eſt*, deleo, nec conſuetudo aliter latini ſermonis, aut numeri patiuntur. Pariter Hecyra:

Peperit filia. taces? hem, ex quo? My. ex quo? iſtuc rogitare patrem?

Perij: ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data nuptum, obſecro?

Plaut. *Credo; neq; adeò arbitrari patris eſt aliter: ſed demiror,*

Quid ſit, quòd tantopere hunc omnes nos celare volueris

Partum, præſertim cum & rectè, & tempore pepererit ſuo.

Adeon' peruicaci eſſe animo, vt praeoptares perbitere,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiã poſt ſcires,
Quamde eſſet cum illo aduerſus animi lubidinem tui?
Ego etiam illorum eſſe culpam credidi, quæ te eſt penes.

Qui verſus contaminatiſsimi ab alijs eduntur: à me reſtitutos vincam ſuo loco. Sed illud:

——— *iſtuc rogitare patrem?*

Dictum eſt, quomodo Eunucho:

Ah, rogitare? quaſi difficile ſit. ———

Et Heautontim.

——— *Tantámne eſſe in animo inſcientiam?*

Et hoc ipſo loco:

Adeon peruicaci eſſe animo? ———

Non procul initio Militis: Act. I. Scena. I.

Nam ego hanc machæram mihi conſolari volo,
Ne lamentetur, néue animum deſpondeat,
Quia ſe iampridem feriatam geſtitem:
Quæ miſera geſtit fratrem facere ex hoſtibus.

Muretus emendat, *farctum facere ex hoſtibus*: hoc Lambinus probat. ne tamen nihil noui reperiſſe videretur, mutat, *fartum*. nugas hominis. addit, quod ego non credo, in ſuis vetuſtis ita eſſe. at in Camerarij, quod optimum fuiſſe res ipſa loquitur, diſertè, *fratrem*: nec aliter vetuſsima quæq;, vt ex Vgoleti & Grapaldi, atq; etiam Baptiſtæ Pij, tum Sarraceni editionibus cõſtat. Primi ij coniecerunt, *fractum*, ex, *fratrem*; non ex *farctum*; ne putes. *Fratres* qui ſint hoc loco, Arnobius docebit: *Si enim*, inquit *quæcunque ab hominibus fiũt, maximeq; in re ſacra, debent habere*

 ſuas

ſuas cauſſas, nec ſine ratione eſt quicquam in negotijs omnibus, atque in omni adminiſtratione faciendum, ediſſertate nobis, & dicite, quæ ſit cauſſa, quæ ratio, vt hæc etiam dijs dentur, ſacrisq; adoleantur altaribus? In hoc enim diutius loco huic cauſſæ vel maximè neceſſario immoramur, inſiſtimus, inhæremus, cupientes addiſcere, quid cum pultibus deo ſit, quid cum libis, quid diuerſis cum fratribus, confectionis iure multiplici, atq; impenſarum varietate conditis: Itaque ſacrorum verbum eſt: quæ extra rem diuinam non ferè profanabantur: neq; magis repudiandum, quàm aut *apexabo*, aut *longauo*, aut *offa penita*: quàm ipſam tamen *offam penitam* malè quoque hac fabula Camerarius in porcinam mutauit:

Fratres pro iſitijs, ex conciſa carne, verbum ſacrificiorum.

Sed ijdem homines nunquam dicunt, quanquam appoſitum eſt ampliter,

Se cohibete intra limen.

Iube illud denuo tolli: hãc patinam remoue: pernam nihil moror.

Aufer illã offam penitã, probus hic conger frigidus.

Nam & Feſtus penitam offam eſſe ait, porcinam cum coda, quæ olim penis erat: & Arnobius: *Quid tuceta? quid naniæ? quid offæ? non vulgi, ſed quibus eſt nomen, appellatioque penitæ: ex quibus quod primum eſt, in exiguas aruina eſt miculas, & minutim inſecta de more: quod in ſecundo ſitum eſt, inteſtini eſt porrectio, per quam proluuies editur, ſuccis perexſiccata vitalibus: offa autem penita eſt, cum particula viſceris cauda pecoris amputata.* Hoc ergo maneat, & *offam penitam* apud Plautum relinquendam; & *fratres*: qui quidem fiant ex conciſa & comminuta carne.

Eadem

Eadem fabula:

Rogitabant, hiccine Achylles eſt, inquit, tibi? Act. I. Sce. I.
Imo eius frater, inquam: innuit illarum altera:
Ergo mecaſtor polcer eſt, inquit, mihi,
Et liberalis viſus. cæſaries quàm decet.

Putem verius ſcribi:

Imo eius frater inquam: inſit ilarum altera,
Ergo m. p. e, inquit, mihi, Et l. viſ.

Sub finem comœdiæ:

——— obſecro mitte mulierem,
Ne affligatur. Py. *Quid iſtuc?* Pa. *poſtquam abs te abit, animo malè* Sc. Quid modi.
Factum eſt huic repentè miſeræ. Py. *accurrite intrò atque afferte aquam.*
Pa. *Nihil aquam moror.* Py. *cur?* Pa. *malo ne ipſe interueneris.*
Quæſo dum reſpicito, capita inter ſe nimis nexa hic habent.
Non placet: labra & labella inter ſe ferūt admodum.
Ple. *Tentabam ſpiraret, an non. at eam ad nos iam oportuit.*
Sin magis vis, ambos mittam. Pa. *nolo retineat. fleo miſer.*

Ita Camerarius: ſed nihil, hoc quidem loco, ſibi explicauit. Nos, quod muſæ approbent, non longe à ſcriptura Plauti confidimus diſceſsiſſe coniecturam noſtram, cum Baſil. cod. conſulimus:

——— Pa. *obſecro retine mulierem,*
Ne affligatur. Py. *Quid iſtuc?* Pa. *poſtquam abs te abit animo malè*

Factum

Factum eſt huic repentè miſera. Py. *accurrite intrò atq; afferte aquam*

Pa. *Nihil aquam moror.* Py. *cur?* Pa. *malo merum. ne ipſe interueneris,*

Quaeſo, dum reſipiſcit. Py. *capita inter ſe nimis nexa hic habent.*

Non placet. labra labellis ferrummauit admodum.

Pl. *Tentabam ſpiraret, an non: at eam ad nos iam oportuit.*

Pa. *Sin magis vis, ambos mittam.* Py. *nolo retineat.*

Pa. *fleo miſer.*

Res tota in aperto. Qui deperibat Philocomaſium, Pleuſides eam venit habitu thalaſsico arceſſere. illa quòd æquè inſaniret Pleuſidem, abire à milite ſtudebat: hoc ſuſpicari ipſum militem tamen nolebat. itaque inuitam diſcedere ſimulans, afflet identidem: &, vt poſtremum liceat amplecti, illum, rem ſcilicet magnam, exorat: atq; inde digreſſa, auerſaque ſimulat animo linqui ſe, et iam caſuræ ſpeciem præbet. adiuuat ſcenam Palæſtrio, quod in ſe eſt: & memoriter, retinete, inquit, iſtam, nè cadat. Pleuſides impotentiſsimus amator, ſiue verò ratus, animo eius malè fieri, ſiue quamuis minimā amplectendi cauſſam, occaſionem ſuam putans, vt ruituram ſuſcipit. Inter hæc miles, quandò dolum non ſuſpectat, aquilam iubet obſipari: quod defectis ſolet: Palæſtrio negat opus eſſe: & vt curam illam periculumq; diſcutiat, ioco

rem

rem diluit, malle merum ſe,quàm aquam, aut vinum ſutatum:ſimul quòd oſculantes inter ſe (vt eſt impudens & incautus amor) Pleuſidem ac Philocomaſium videt, veritus ne ſuboleat militi, vetat accedere ipſum propius, dum reſipiſcat Philocomaſium: ſecùs, renouatum iri eius conſpectu dolorem. neque latére tamen potuerunt, quin limantes capita, &, vt ait Laberius, collabellantes manifeſti prope fierent. Quare dubio procul eſt, illa militem dicere: *Capita inter ſe nimis nexa hic habent:* & quæ deinceps ſunt. Neque enim Palæſtrioni vllo modo conueniunt: ne addam, quòd muſſaturus erat, nè ſe indicaret. at audiſſe ea verba etiam Pleuſidem, argumentum eſt reſponſio. Cæterùm illa rurſum Palæſtrionis ſunt: *ſin magis vis, ambos mittam:* quippe qui illorum impotentiam videret, & metueret, ne ipſi palàm facerent omnia, hoc operam dabat, vt illos quàmprimum ad nauem dimitteret. Porro autem miles ita miſſam Philocomaſium fecerat, vt videre tamẽ coram baſiantem alium minimè ſuſtineret. itaq; nolo, inquit, nauclerus retineat Philocomaſium: verſuſq; inde ad curam mittẽdi, iubet ſarcinas efferri foràs. Hæc ita ego opinor. Quod autem eum verſum ſic ſcripſimus: *labra labellis ferruminauit admodum*: hæſimus veteris ſcripturæ veſtigijs in Baſilien. & verò antiquiſsimos eodem modo repræſentaſſe, de veteribus editionibus coniecturam facimus. Eleganter, *labra labellis ferruminare. Ferrumen* autem quid ſit, & *ferruminatio,*

natio, vel pueris notum. Veteres gloſſæ: *Ferrumen*, σώμομα: *ferruminat*, σωμεῖ. Plinius ſolens vtitur, vt lib. 16. cap. 36. *Cæterum gracilitas nodis diſtincta læui faſtigio tenuatur in cacumina, craſſiore paniculæ coma, neq; hæc ſuperuacua. aut enim pro pluma, ſtrata cauponarum replet; aut vbi limoſiore callo indurnit, ſicut in Belgis, contuſa, & interiecta nauium commiſſuris, ferruminat textus, glutino tenaci, rimisq; explendis pice fidelior.* Reſtituit id aliquot locis Politianus. quare iocus Scalæ, & id genus ineptis nebulonibus fuit. alij V. C. ſi, vt Lambinus ſcribit, *firmant*, referunt, malæ fidei ſunt. Nam *firmare inter ſe labra*, non latinum. Haud longè hinc ita ſcribitur:

Metuoque & timeo, nè hoc tandem propalàm fiat nimis.

Py. *Quid id eſt?* Pa. *nos ſecundùm ferre nunc per vrbem hæc omnia.*

Optimè, & caue libros illos audias, qui habent: *nos palàm ferre nunc per vrbem hæc omnia.* nam *ſecundùm ferri* dicuntur, quæ à ſeruis ſectatoribus feruntur: ipſiq; pueri à pedibus, ſecundùm ire. Amphitruone:

I tu ſecundù ſequior. So. *ſubſequor te.*

Infra Milite:

Præcepta facito vt memineris. PH. *toties monere mirum eſt.*

Pa. *At metuo, vt ſatis ſis ſubdola.* PH. *cedo vel doctas docebo.*

Memini malas vt ſint malæ: mihi pol è quo ſuperſit.

Gellius

Gellius lib. 1. Cap. 22. damnat formã illam, qua *ſupereſſe alicui*, pro, eſſe patronum, aut aduocatum, dicatur non in compitis ſolum, ſed comitio ad tribunalia. Ego (nam fatebor) dubitaui adoleſcens ſemper. Legebam enim in Inſtit. lib. tit. de curato: *Sed & mente captis, & ſurdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant (qui ſupereſſe rebus ſuis non poſſunt) curatores dandi ſunt.* Et quòd dicas hoc illius ætatis eſſe, qua latinè loqui obliti erant, ſcilicet fuiſſe Inſtitutiones è veterum I. C. commentarijs, maximè Cai, conſarcinatas: eorumquè verbis loqui Tribonianum. Sed et elegantiſsimus Vlpianus l. his qui. D. de tutoribus & curatoribus dan. *His*, inquit, *qui in ea cauſſa ſunt, vt ſupereſſe rebus ſuis non poſsint, dare curatorem proconſulem oportebit.* Accedit Suetonius Auguſto: *Cum Aſprenas Nonius arctiùs Auguſto iunctus, cauſſam veneficij, accuſante Caſsio Suero, diceret: conſuluit Senatum, quid officij ſui putaret. cunctari enim ſe, nè, ſi ſupereſſet, eriperet legibus reum; ſin deeſſet, deſtituere ac prædamnare amicum exiſtimaretur.* Quod quidem eo efficacius eſt, ſi Auguſti verbis dicitur: quẽ munditias patris in ſermone æmulum ne Gellius quidem negat. Poſtremum ad hãc rem Plauti hunc locum vocabam: quem è nouis veteribuſq; editionibus concinnabam;

Sic etiam Arnobius, & Tacitus Ann. III. Fide, inquit, ac virtute legatos; ſe cũ filijs ſuperfuiſſe,

At metuo vt ſatis ſis ſubdola. PH. *cedo, vel doctas docebo:*

Memini malas vt ſint malæ: mihi pol ego ſuperſum.

Nam

Nam hæc extrema ita diſertè omnes ante Camerarium. Neque non tamen mihi placet alterum illud: & potuit naſci mendum ex antiqua ſcriptura, E C O. hoc enim aut, ego, ſignat, aut è *quo*. Sed eò dixi, vt viderent alij, quid mallent: mihi vtrumuis probatur. Infra alia Scena:

Nam mihi, deûm virtute dicam, propter diuitias meas

Licuit vxorem dotatam genere ſummo ducere.

Sed nolo mihi oblatratricem in ædis intromittere.

Pa. *Cur ne vis? nam procreare liberos lepidiſſimum eſt.*

PE. *Hercle verò, verùm, liberum eſſe, multo eſt lepidius.*

Coniecturam facio è.v.c.

Cur ne vis? nam procreare liberos, lepidus'st honos. rectè ſanè. nam quæ illa tempora erant, publicè honos lepidior non erat alius, quàm liberorum parentem eſſe. Hinc apud Græcos, barbaroſque præmia ipſis procreantibus: & ius trium liberorum, Romę; aliaque talia. Paullò ante hunc locum:

Es, bibe, animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.

Liberæ ſunt edis, liber ſum egomet, volo liberè.

Paruum mendum. Scribendum enim: *colo libere. Colere*, pro, *viuere*, perquam bellè, aut ita ſimpliciter, aut vt Terentius, *vitam colere.*

——— *nam vſque dum ille vitam illam colet inopem.*

Poteſt

Poteſt ita quoque: ſe liberum liberas ædes colere. *colere*, habitare. ita Marcellus quoque, & laudat Vergiliũ: *Hîc mater cultrix Cybele:* —— id eſt, hîc habitat Cybele. Item:

——— *quas dira Celæno,*

Harpyiæq́; colunt aliæ. Et noſter Aulularia: *Hanc domum iam moltos annos eſt, vt poſsideo & colo.* Moſtellaria: Pro'ogo.

Nunc hinc exemplum capere vult, niſi tu ne vis.

Nam eo magnopere ex te ſibi exemplum expetit,

Quia heic audiuit eſſe æſtatem perbonam:

Subdiu coli haſce ſolere perpetuum diem. qui poſtremus ita ſcribendus eſt: *Sub dio.* &c. *Sub dio,* quod Horatius: *Sub Ioue:* quod tamen nemo neſciebat, etiã priuſquam Theognis naſceretur. Hoc ergo heic eſt *colo.* Lambinus alia via nititur, minùs rectè. Initio huius ſcenæ:

Nam benò conſultum, inconſultum eſt, ſi inimicis ſit vſui: Sc. Cohibete.

Neque poteſt, quin ſi id inimicis vſui eſt, obſit mihi.

Nam bonum conſilium ſurripitur ſæpiſsimè, ſi minùs cum cura aut catalogo lectum eſt.

De catalogo profecto aliorum meræ gerræ ſunt: & iam tum puer emendabam:

Si minus cum cura, aut catè locos loquendi lectuſt. Locos nominandi caſus, pro, locus.

De loco enim dicit, vbi ſermones conferãt: quem eſſe lectum vult, nè quis arbitrari dicta ipſorum poſsit. Hoc gaudeo doctiſsimo Lipſio quoque placere. Eadem:

Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem, Sc. cohibete,

Qui facetiarum cor, corpusq; ſit plenum, & doli.

Ita Camerarius alij omnes, *fallaciarum.* mihi lubet verum eſſe, *pellaciarum*: neque cùm ſententiam ſpecto, dubium habeo, quin germanum ſit Plauti. Facetias in corpore non agnoſco: nec fallacias admodum. *Pellaciæ*, autẽ heic propriè, vt apud Arnobium in 4: *Quis eſt, inquã, qui credat, ad humanas accubuiſſe deum menſas? interemptum auaritiæ cauſſa? fefelliſſe ſupplices ambiguitate reſponſi? præcellere in furum ordine? adulteraſſe? ſeruiſſe? vulneratum eſſe? & adamaſſe? & per omneis libidinum formas inceſtarum, cupiditatumq; circumegiſſe pellaciam.* Quod autem è liberis fugerit, vbi manſit?

Lib. 1. el. 1. Propertij.

At vos, deducta quibus eſt fallacia lunæ,
Et labor in magicis ſacra piare focis.

Ita cùm apud Propertium lib. 1. eleg. 1. vulgetur, reponendum eſt tamen è. V.C.

—— *deducta quibus eſt pellacia lunæ.*

Pellicere lunam, vt *elicere manes*: & Iuppiter Elicius non alia ratione appellatus, vt ſcribit Varro: de quo itẽ multa Arnobius in quincto ex Antiate: & Ouidius:

Eliciunt cælo te Iuppiter, vnde minores
Nunc quoq; te celebrant, Eliciumq; vocant

Ille quoque verſus commentatores ſollicitos habet:

At nemo, ſolus ſapit. nam ego multos ſæpe vidi
Regionem fugere conſilij priuſquam compertam habere.

neq; tamen facilior cuiuſquã loci reſtitutio: *nam*

——— *nam ego ſæpe multos vidi*
Regionem fugere conſilij, prius quam compertam habuere.

multos, inquit, vidi, quos regio conſilij fugeret poſtea; quantumuis eam compertam habuiſſent ante. De memoria enim loquitur: & id ma*n*ifeſtum faciunt, quæ ſequuntur, verbis Acroteleutij.

MVLTA PLAVTI EMACVLATA, PRÆCIPVE Aſinaria.

Nobiliſsimo viro, Iano Duzæ, Nordouici Domino.

ORdiar à querela. Hem, tot iam menſes, neque quicquam interea à Duza: & illa, ocelle noſter, cor muſarum, flos Agrippinenſium, verba erant? Dices: adde iſtuc, iam herclè ego totidem in Palmerium. Fateor, & taceo. Enimuero quòd non ex formula, VT VELLEM, fuiſſe apud vos arbitreris, ita me Apollo veſter, vt nuſquam libentius. Nam de aduentitia, diſperea̅m, quantum qui pote peſsimè, ſi cœna iucundior vlla fuit: quam medius fidius adhuc ruminor: & immortalis, credo, eram, niſi Artocreæ illam (ſcin quam? hei mihi, diſcedenti prandium dedit) ructarem. Iam ludere credes, & redire ad ingenium: quod te per ſalem & fel Satyrarum, per genium ſcriptorum tuorum rogo, nè aliter quid eſſe me ſuſpiceris. Egone vt non meminiſſe queam, quo me vultu, quàm prolixè, parum eſt verbis, etiam rebus ſemper acceperis? non faciam, neq; me deus ille ſiuerit. Tantum literatarum fabularum, tot ioca, ſeria communicata, toties, ô dij, conuiuia, quæ tua beneficentia erat, Saliarem in modum nobis acta obliuiſci, nè cum volam quidem, potero. Etiam auſus es, homo candidiſsime, magna tibi de ingenio noſtro polliceri, & ſi eſſe pars ibi Academiæ vellem, ampliſsimam conditionem ferre: qua ego tametſi vſus non ſum, iudicio tamen tuo, ſiue id error fuit, delector: & quo de homine mereri volueris, quod muſæ meæ poterunt,

terunt, teſtificari nuſquam deſinam. Sed quid Lipſius, quid agit? ille muſarum amor: ecquid mu ginatur Menippeas? quid Hautenus autem? quid Tiara? & tota illa cohors doctorum hominum, Rhambertus Horæus, Druſus, Alexander Rhatlo, Hacius? En vnquam erit, cum vos, dulciſsimæ animæ, amplectar? *Cum buſtum Iberici faſtus*: ſed ohe Apollo, cedo quibus Plautus locis aliquot emendetur, ſi Duzæ videtur: ac primum id quod Milite glor. vulgatur;

SCE. *Timeo quid rerum geſſerim hîc, ita dorſus totus prurit.*

Pa. *Scin te periiſſe nunc quidem domi certò?* SCE. *certa res eſt.*

Nunc noſtrum obſeruare oſtium voluiſſe. Repono:

——————— *Certa res eſt,*

Nunc noſtrum obſerare oſtium, ne euolet.

Qui ſe Philocomaſium per oſtium foràs edidiſſe putaret, in poſterum ait obſeraturum oſtium, nè euolare illa tam facilè poſsit. *Obſerare*, paſsim in *obſeruare* degenerauit. Aſinaria;

Illic homo ædis compilauit, more ſi fecit ſuo.

Væ illi qui tam indiligenter obſerauit ianuam.

Sic enim rectum eſt, non, *obſeruauit*. Curtius lib. 10. extremo: *Igitur Perdicca territus, conclaue, in quo Alexandri corpus iacebat, obſerari iubet*. Ita emendaui, cùm eſſet in omnibus, etiam ſcriptis codicibus, *obſeruari*. Sequitur enim: *Cæterum haud difficulter à tot milibus armatoum clauſtra fracta ſunt*. Caſinæ quoque initio verſus eſt, quem

nunc quia commodùm in mentem venit, lubet emaculare.

Ita te aggerunda cernuum aqua faciam, probè vt poſtilena poſſit ex te fieri:

Poſt autem niſi ruri tu eruum comederis,

Aut quaſi lumbricus terram. Legendum:

Poſt autem niſi tu ruri acus eruum ederis.

Eruum concretè: quo exemplo in epitaphio Sergij Polenſis paraſiti: *Abite in rem voſtram viatores optimi, his nugis ambagibus condonati poſthumis.* *Nugæ ambages*, abſtractum cum concreto: quaſi, nugaces ambages, aut nugæ ambagioſæ. Sed & Iſidorus, *rete iaculum*: & Horatius, *Stertinium acumen*: & Salluſtius, *mulierem Galliam*. & ita, *Italiam*, pro, *Italicam*, Iuſtinus hiſtoricus; aliaque multa multi ad eam faciem dicunt. Terentius Phormione:

Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam.

Si illum minùs norat: quippe homo iam grandior,

Pauper, cui in opera vita erat, ruri ferè

Se continebat. Legendum: —— *Cui opera vita erat.*

Opera adiectiuum, aut adiectiui facie, pro, *operaria.* eſt enim nominandi caſus, *opera vita.* neque mirum adeò. Sic enim omnes, Cicero maximè, *operas* pro operarijs dicunt. Scio interpretem veterem diſſentire, &, *opera*, auferendi caſu accipere, ac vitam pro victu interpretari: quomodo ſanè Sticho:

Auſpicio hodie optimo exiui foràs;

Muſtela

Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes:
Eum ſtrenam obſonauit. ſpectatum hoc mihi eſt,
Nam vt illa vitam reperit hodie ſibi,
Item me ſpero facturum.

Sine controuerſia heic vita pro victu Plautus. Sed alterum magis placet. Trinumo:

Cœna hæc annona eſt, ſine ſacris hereditas. Sc. Minùs quindecim.

Cœnam annonam, tanquam cœnam annonariam vocat. *Annona* enim hic adiectiuũ. Cœnas paraſiticas, & annonas, quòd ſine impẽſa, alieno ſumptu darẽtur, & hîc, & Captiuis hereditatem ſine ſacris appellat. Nam quòd vir doctus, amicus tuus, emendat;

Cœna hæc an non eſt ſine ſacris hereditas? hariolatur. Ita propemodum arbitrabar Amphit. *lectum locum* dici:

Experiri iſtuc mauellem me, quàm mi memorarier.

Prius abis quàm lectus, vbi cubuiſti, concaluit locus. Sc. Bene vale.

Priſcianus tamen, *lectus*, hoc loco genitiuum putat: ſed quî minus ſit *lectus locus*, quàm *manubia machæra*, Truculento; aut *commeatus cibus*, Captiuis:

Non ego nunc paraſitus ſum; ſed regum rex regalior: Sc. Quanto in pectore.

Tantus ventri commeatus meo adeſt in portu cibus.

Cibus commeatus, quia alius etiam cibus non commeatus; & quidam commeatus non cibus. magnificè autem, & militariter, quia

ſe magnum fecerat, *commeatum* appellat. illud, *cibus*, vt paraſitus. Nunc redeamus. Niſi tu ruri, non eruum, ſed paleam erui (id enim eſt acus eruum) comederis, ieiunabis. Eruum ipſum non ſenſiſſe Plautum, coniecturam facias, quia non viliſsimum, neq; ſordidiſsimum eſt: & continuò *lumbricum* ac *terram* nominat. Nunc Aſinariam percurramus.

Scen. Vbi ego nunc.

Nam ſi huic occaſioni tempus ſe ſubterduxerit,
Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis poſtea.

Sine controuerſia legendum:

——————indipiſcet quadrigis Argis.

Argæ autem quadrigæ eædem, quæ Argiuæ. Amphitruone: *—— in illiſce habitat ædibus*
Amphitruo natus Argus ex Argo patre.

Meminit & Nonius. Argiuæ quadrigæ omnium ſcriptis eximiæ. Vnde illud: *Aptum equis Argos*: in quo riſi equidem multum Lambini interpretationem. Sed *Argos aptum equis*, ita dixit propemodum Horatius, vt Varro: *Vbi lucus opacus teneris fruticibus aptus*: & Ennius:——
Cœlum ſtellis fulgentibus aptum.

Copiam enim & pulcritudinem, duo hæc ſignificat. Quamobrem non eſt nobis hîc V. C. Roueriani ſcriptura damnanda, quãdo omnibus in ore eſt, Argos ἵππειον καὶ ἱππόβοτον. Eadem:

Ead. Scena.

Iuſsit vel nos atrienſem, vel nos vxorem ſuam
Defraudare: dixit operam ſeſe promiſſam dare.

mendum nimis apertum. lego:

——dixit operam ſe promiſcàm dare.

Hinc

Siue, inquit, vxorem, ſiue atrienſem defraudare inſtiterimus, ſe promiſcàm (valet *promiſcuè*) operam daturum. Sic Pſeudolo:

Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim,
Vt mea lætitia lætus promiſcà ſiet.

Eadem Aſinaria: Scen. Quid hoc eſt.

Si dedero priuſquàm credidi, vix anno poſt exegi.

Doctiſsimus Camerarius non eſt adſequutus ſententiam. Diſtinguo:

Sic dedero: prius quàm credidi, vix anno poſt exegi:
Nunc ſat agit.

Sic dedero, triumphus eſt: atque ita ſolent in comœdia, quibus ſucceſsit. Phormione:

Sic dabo: agè agè, nunc Phormionem, qui volet, laceſſito.

Pœnulo: Sce. Si ego minam.

Vbi nec leno, neque ille redeunt, nec quod eram, quicquam datur.
Pro minore parte prandij pignus cœpi: abij foràs.
Sic dedero; ære militari tetigero lenunculum

Lego: *Vbi nec leno, nec illæ redeunt, nec quo de eram, quidquam datur,*
Pro mina oreid, arrā prandij, pignus cœpi: abij foràs.
Sic dedero; ære m. t. l.

Quod ad illud, *quo de eram*, arbitratur ſtudioſorum vulgus, *eſſe*, hoc modo venire ab *edo*, non à *ſum*; quorum error eripiendus eſt. Truculento:

Dedi equidem ei quinq; argenti deferri minas:
Præterea vnam in obſonatum. A S. *idem hoc delatum ſcio:*

De eo nunc bene ſumus tua virtute.

Menæchmis: *Minore nuſquam benè fui diſpendio.* Mercatore: *Quid ſtamus? quin ergo imus, atque obſonium Curamus, pulcrè vt ſimus?* Sequitur: *pro mina oreid. orei,* eſt, auri: & appenditur d, vt ruina verſus ſuſtineatur. *Ploſtrum, cloſtrum, codex, pollus,* & ad id exemplum, *orum.* Terentius Adelphis: *Eſt alius quidam paraſitaſter paullulus:*

Noſtin? —— ita V. C. Colonienſis, itemq; alius ibidẽ in bibliotheca ſummi templi: quomodo Titinius:

Coquus magnum ahenum, quando feruit, paulla confutat trua.

At idem pro eodem *pollus:*

Pauſa, mea, amabo, pollulam laudem addito præfiſcini.

Ita eũ verſum reſtituo. *Pauſa,* verbum, idem quod *ſtriga,* ſiue *interquieſce.* Illud, *mea,* dicitur quomodo Adelphis:

——— *modo dolores, mea tu, occipiunt primulùm.*

Polulum labellum, Cato de re ruſt. cap. 10. Afrani⁹ Suſpecta: Tamen animo ordiri me oportet paulla paullulum, hoc eſt, parua paruum.

Ad rem quod attinet; minam lenoni miles dederat pro prandio: eo poſtea nuſquam apparente, arram prandij, pignus ex ædibus lenonis ſecum abſtulerat. Et veriſsimam eſſe opinor hanc emendationem. Quod addit;

——— *ære militari tetigero lenunculum:*

ad rem quoque eam ſpectant verſus Aullularia;

Ibi ad poſtremum çedit miles: æs petit.

ltur;

Itur: putatur ratio cum argentario:
Impranſus miles eſtat, as cenſet dari:

quos verſus explanat Varro de ling. latin. Eadem Aſinaria:

Quid nunc? quid eſt? quin tradis huc cruminam herum preſſatum.

Sambuci V. C. & vetuſtis editionibus adiutus conijciebam:

Quid nunc? LE. *Quid eſt?* AR. *Quid tardas, hac crumina herum preſſa tu.* Sce. Cur me retentas.

quod quidem rectum videtur: niſi mihi magis probatur:

Quin tradis huc cruminam ære impreſſatam?

id eſt, cruminam grauidam ære.

Neq; vllum verbum faciat perplexabile.

Lego: ——*Verbum iaciat perplexabile*

In Hedorpij enim, *adeat:* in Sambuci, *audat.* Per ſententiam non eſt, vt aliter ſcribi poſsit. De obſcurè enim & perplexè dictis, tum ſi quæ obliquè vibrantur, ita latini, vt dicant, *iaci.* Cicero ad Att. *Sed illud ſcire cupio, quod iacis obſcurè.* Lucretius perſpicuè:

Aut quod in ambiguo verbum iaculata reliquit.

Iacere ſermones, Cornelius Tacitus; quod Virgilius, *ſpargere voces In vulgum ambiguas.*

Fortè ſi tuſſire occepſit, ne ſic tuſſiat, Scen. Agedum.
Vt quoiquam linguam in tuſsiendo proferat.
Quod illa autem ſimulet quaſi grauedo profluat,
Hoc nè ſic faciat, tu labellum abſtergeas,
Potius quàm quoiquam illa ſauium faciat palàm.

Quæ de his ſauijs vulgata ſunt, non me fu-

me fugiunt, eſſe formationem oris in laſciuiam, tanquam ſi ad baſiandum comparetur: & in ea ſententia Turnebum: qui tamen Arbitri teſtimonio minùs iuuatur quàm nihil: *Et quia conſiderantium hæſerant vultus, quidquid à ſpectaculo vacabat, commouebat obiter labra, & me, tanquam furtiuis oculis, ſubinde verberabat.* Neque enim de laſciua oris conformatione Arbiter, ſed qua os ad deridendum ducitur, & ſpargitur: ne addam, quod mendoſiſsimum locum Petronij adducit. Legendum enim: *commouebat valgiter labra, & me tanquam furtiuis oſculis ſubinde verberabat*, quod è Fulgentio Placiade conſtat. Et ſcis tu, Duza, non dicere aliud Arbitrum, quàm illum Milite glorioſo:

Itaque hîc meretrices labijs dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis ſauijs.

Me non pœnitet V. C. ſequi:

Potiùs quàm cuiquam ila ſaliuiom faciat.

Nota veterum oſcula: ſolitos tranſdere linguam, ac proſerpentem beſtiam facere, & inuicem ſaliuas oris miſcere. Itaque eleganter Catullus, vt omnia:

Sed nunc id doleo, quod pura impura puella
Sauia comminxit ſpurca ſaliua tua.

& oſculantes, vt ſunt ineptiæ amantum, rogabant amicam, ſaliuium ſibi faceret. Hoc etiam addam, tametſi nihil attinet:

Scena. Vnumquodque.

Quàm magis te in altum capeſſis, tam æſtus te in portum refert:

Scribendum è V. C. Langij: *tam æſtus te portum*

tum refert. Grammatici ſanciunt, duo nepropria nomina, *rus* & *domus*, præpoſitionem repudiare: atque ea ſola: qui profectò non heic tantùm legibus ſuis frangere, vt ait ille, ceruices poſſunt, vt nihil nimis faciant. Ita in alio verbo Caſina:

Certum eſt hunc Acherontem præmittam prius.

Sic *Acheronti*, vt *domi*, Captiuis:

Facito ergo vt Acheronti cluas gloria.

Accius Phœniſsis:

Iuſsit proficiſci exilium quouis gentium.

Proficiſci exilium, vt, *proficiſci domum.* Item Catullus:

Cur non exilium, malasq; in oras Itis.

Sed reuertamur: Scen. I.

Verùm meam vxorem Libane neſcis qualis ſit?

L. *Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus.* Conantur omnes; etiam Camerarius: ſed conantur tantùm. Langij V. C. *nos tamen in pretio ſumus.* Scribo: *nos tamen in premo ſumus.* Tu quidem, inquit, ſentis primus, nos tamen in illo ipſo primo ſumus. Nam, *premos*, hîc vetuſtè pro *primus:* atque ea mendi origo. Ridiculè ait, Demænetum ipſum ſentire primum vxoris importunitatem & duritiem, ſe tamen in ipſo illo primo eſſe. nam non abeſſe, quoties ea feruere incipiat, quin ipſi loris cædantur, cùm maritus verba ſola audiat. Hæc ſententia eſt: quæ vel ita conficitur, vt intelligamus, ſeruorum fortunam cum heri ipſius coniunctam eſſe; vel hoc dicere Libanum, nihil eſſe, quod queritur

ritur ſenex : ſe reuera ſentire, quid mulieris ille vxorem habeat. Atq; hanc veram lectionem opinor. Poterat quoque:

Primus ſentis: nos tamen inprimò ſciſcimus.

Atque ita, *inprimò*, aduerbium ſit, vt, *inprimis*. Salluſt. Iugurthi: *Sic animis eorum arrectis, equites in primo latere, pedites quàm artiſſimè pergere, & ſigna occultare iubet.* Quid hoc eſt, *in primo latere?* Deinde, quid ei refertur quæſo? Sequitur: *pedites quàm artiſſimè.* Sed quomodo id prioribus aptum eſt? Scribo: *equites inprimò latè, pedites quàm artiſſimè pergere.* Vt enim ſuſpicio fieret oppidanis, Iugurtham eſſe, qui veniret, auxiliares Numidas equites dilatare, & ſpargere agmen; pedites contra iubet; qui Romani eſſent. Quod ad Plauti verſum, mutarant fortaſſe, qui hoc exemplo, *ſciſcere*, Amphitruone, & præterea apud Terentium non legerant, aut legiſſe non meminerant. Eadem fabula:

Scena, Vnumquodque.

Interij ſi non inuenio ego illas viginti minas.

Et profectò, niſi illud perdo argentum, pereundum eſt mihi.

Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus omni copia.

Scribo: —— *atq; experiar opibus omnibus copiam.*

Experiri copiam, fallor? an valet, ſollicitare aliorum benignitatem, vt tibi copiam faciant? *omnibus opibus*, hoc eſt, accuratiſsimis precibus. Nam verba plus, minùs nihil valẽt, quàm hoc, diligentiſsimè. Mercatore

Ex ſummis opibus viribusq́, vſque experire, niteſt.
Sed & aliàs admodũ quàm ſæpè. Eadẽ Aſin:
———— hem iſtuc ago, Scena. Vbi ego nunc.
Quomodo argentum interuortam, & aduentorem, & Sauream. Lego:
Quomodo argento interuortam e, a, e, s,
quomodo, inquit, vtrumque argento circumducam atq; euortam. Petronius: *Si hercle interuertiſſent pecunia vos, ſi fidẽ proditione læſiſſent, ſatiari tamen potuiſſet is pœna hac, quam videtis.* Sic lego. Vulgo: *interuertiſſent pecuniam veſtram.* Sed meæ lectionis veſtigia memini in Britannico codice eſſe. Eadem fabula gloſſema irrepſit in illum verſum: Scenà. Perfidiæ laudes.
Perij hercle. Si verum quidem eſt decorum herum vehere ſeruum.
Decorum, enim irrepſit, interpretatio illius, *verum.* Nam, *verum*, id eſt, *decorum.* Horatius:
Metiri ſe quemq́, ſuo pede verum eſt.
Aduorſum ſtimulos, laminas, crucesq́, compedesq́, Scena. Perfidia laudes.
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Inductoresq́, acerrimos, gnarosq́, noſtri tergi:
Eas nunc legiones, copias, exercitusq́, eorum
Vi pugnando periurijs noſtris euge potiti.
Repono: *Inductoresq́, acerrimos:* & poſtea:
Eæ nunc legiones, copiæ, exercitusq́, erorum
Vi pugnando, periur. noſt. e. potiti.
Inductores pro ductoribus dixit, quod exercitum vlmorum in terga & ſcapulas inducerent: adde, compedes & manicas quoque. Vetus gloſſarium *inductorem* interpretatur ἐμβιβαστήν.
Sequi-

Sequitur: *Herorum potiti:* quæ vera eſt ſcriptura. Quia idem librarij fecerant, quod ſemper, &, *erorum*, pro, *herorum*, ſcripſerant, ob id mendi eius indoles in omnibus libris inoleuerat, neque tolli hactenus à quoquam potuerat. Pararat vxor Demęneti exercitū. eum Leonidas commemorat, ſtimulos, laminas, cruces, & quæ porrò addit: ac ne quid iuſto bello deeſſet, ductores etiam præfecerat, Sauream atrienſem, hunc primum: deinde ſeruos lorarios. ob id nunc triumphant Leonidas, & Libanus, eas legiones & copias herorum ſuorum potitas: quam victoriam ij ſuis periurijs debeant. *Potiri herorum*, eſt, in herorum poteſtatrm venire. Captiuis:

———perdidi vnum filium
Puerum quadrimum, quem mihi ſeruus ſurpuit:
Neq; eum ſeruum vnquam reperi, neq; filium.
Maior potitus hoſtium eſt.

Potiri hoſtium, cadere in ditionem & poteſtatem hoſtium, contra quàm ferè ſolet. Sic locum hunc, qui viris doctis tantum negotij faceſſiuit, enucleauimus. Eadem:

Scen. Quid hoc eſt negotij.

Iam nunc ſecunda mihi facis: ſcibam huic te capitulo hodie
Facturum ſatis pro iniuria.

Parua res, noſſe, olim quid quomodo ſcripſerint: parua fateor; & adde, ſi quid vis: at parua res quoties non paruas turbas dedit? Scripſerat Plautus:

IAM NVNC SECVNDAS MIHE ACIS,

id

id eſt, *ſecundas mihi agis.* at quia E & F tantum non eædem, ac C item & G in V. L. paruo diſcrimine ſunt; abijt illud, *mihe acis,* in, *mihi agis. mihe,* autem, quia vetuſtè E pro I. Quando igitur Mercator, quicquid diceret Leonidas, idẽtidem fateretur; (& paret id ipſius reſponſionibus: *ſcilicet, ita res eſt: fortaſſe: non negaſſim*) iam nunc, inquit, Leonidas, mihi agis ſecundas, hoc eſt, adſentaris, neque contra tendis. Seneca de ira libr. III. *Optimum iudicauit, quidquid dixiſſet, ſequi, & ſecundas agere.* Qui hoc in ſcena faceret, *ſubdigam* vocant gloſſæ veteres, & interpretantur ὑπόκριτην. De ſecundarijs quidem & tertiarijs nota res: & ait Cicero, ſæpè qui ſecundarum ſit partium hiſtrio, non actuoſiſsimum eſſe, non quin poſsit; ſed enim remittere contentionem, & gratificari ei, qui primarum ſit partium. Suetonius: *Et cum in Laureolo mimo, in quo actor proripiens ſe ruina, ſanguinem vomit, plures ſecundarum certatim experimentum artis darent, cruore ſcena abundauit.* Horatius: *ſic nutum diuitis horret,*

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.

Sic ergo, *ſecundas agere*, hîc dixerit Plautus. Quod tamen verius ſit, vt plerunq; aliàs, *iacit*, in, *facit*, abierit. Verè dico: nunquam ferè aliter reperi. Sit igitur: *Iam nunc ſecunda mihi iacis. Iacis* autem, ita pro *dicis*, notiſsimum, & verbum ſat eſt. Eadem.

Scen. vltima. *Quid tandem? anima fœtétne vxoris?*

DE. *Murrham olet.* V. C. *ſmyrnam olet.*

Sic enim veteres myrrham vocarunt. Cinna poemation ſuum Smyrnã inſcripſit, quod de Myrrhæ inceſto condiderat. Lucretius lib. 2. in V. edit. & in ſ. c.

Et contemptus odor ſmyrnæ, mellisq́, ſapores:

quam ſcripturam interpres nè verbo dignatus eſt: vſque eò facilius illi fuit quiduis facere, quàm ſua verba Lucretio reddere. Atque ibi mox quod de curru Cybeles addit, omninò ſcribendum eſſe:

Sublimem in curru bijugos agitare leones:

Vbi omnes libri; *Sedibus in curru*; quale eſt tandem? quid ſimile, *ſedibus*, &, *ſublimem*? At ille tamen ad ſua ſomnia abit, & quomodo mendum inoleuerit, inaniſsimus coniectator, comminiſcitur. Nec eò dico, quod ſtudium improbem: ſed quòd eum mundo impoſuiſſe, & qui non aliter eſſet, noluiſſe à quoquam leuiter reprehendi, æquo animo non fero. Quanto veriùs, ſcripſiſſe Lucretium:

Seditùs in curru bijugos agitare leones:

Vt *ſeditùs* aduerbium ſit, qua forma alia multa: aut; *ſeduli in curru*. Vt enim *ſella*, aut *ſedes currulis*, ita, *currus ſedulus*. Neque mala ſcriptura: *Sedulem in curru*; vt, *currulem* dicimus: quæ omnia vulgato mendo affinia ſunt. Sed & hac comœdia, quod de *quaſſanti capite* addit, quàm ridiculum eſt, dij boni? quàm ſine vlla ratione? quod doctiſsimo Turnebo imprudenti

exci-

exciderat, hic arripit: & tanquam pœniteret, quantum is erraſſet, producit & trahit ad conſequentias quoque. Quis vero neſcit & quod in veteri comœdia lectum eſt, *caſabundus*, & quod poſtea imitatus eſt Macrobius, alia forma, quàm hoc, *quaſſanti capite*, dici? Quid? quòd etiam negat iratum fuiſſe Sauream: & triſtitiæ fuiſſe hunc geſtum: quippe qui demiſſo capite iret? cum illum refellant omnia, in omnibus maximè verſus ille, qui ſequitur. Apulei vero locum quod laudat, & ibi quoque quiduis potius, quàm iratam anum, quæ quaſſarit caput, concedat fuiſſe, ſubijt mirari, an apud ſe fuiſſet. Et quid illis agas, quibus merò meridie tenebræ ſunt? Sed nimirum veritus eſt, nè dare hoc aliquando cogeretur, actiuum, quod appellant, verbum abſolutè capi. Itaque quàm ridiculè interpretatur verſum illum Mercatore?

Domi me ergo maneto. CHA. *actutum face cum præda vt recipias.*

Lege, ſodes; ridebis. At enim alia in Plautum ſunt, quare ei debeamus. illud opinor, cum Caſina *tendacem equum* perſeuerat, qui hactenus per omnes libros calamo & prælo ſcriptos, *tenax*, propagatur. nam, quis, inquit, eſt equus tenax? at tendax is eſt, qui immodicè ardet in Venerem; à tentigine ſcilicet, & prurigine. Poterat mutaſſe ſententiam, ſi Varronem ſaltem me- Scen. Agè tibicen.

miniſſet de lingua latina: vbi ita ſcribit, pertinacem à pertentendo dici, potius quàm à pertinendo. Hoc quidem etiam Propertij verſus loquuntur:

Quod ſi pertendes animo veſtita cubare,
Sciſſa veſte meas experiere manus.

Et illud Terentij:

Quid iſtuc? video non licere hoc, vt cœpi, pertendere.

Pertinax à pertendendo: quid? non etiam tenax à tendendo? & exemplum eſt Terentij in eam rem quoque:

Verum ſi incipies, neq; pol tendes nauiter.

Ita enim Soſipater Chariſius. Item Eunucho:

——Ila exclamat, minime gentium.
In conuiuium illam? miles tendere. inde ad iurgium.

Hoc ergo ſtet, tenacem equum eſſe apud Plautum, plus ſatis tentum, &, vt ille ait, oſtreoſum. Sed Lambini quidem illud quoque tale eſt, Moſtellaria:

Velim vt velles Tranio. Sed quid eſt negotij?
Tra. *Eloquar. herus peregrè venit.* SI. *nunc tibi*
Chorda tenditur: inde in ferri cernuum,
Poſtea in crucem rectà.

Scena. Melius annò.

Sic enim emendauit Lambinus, quod in omnibus alijs mendoſum erat. Sed profectò, ſi me negem ſcire quid ſit, *venire in ferri cernuum*, nemini ſapienti infelicior videar: ne ipſum Apollinem ſcire opinor. Non me fugit, Verrium Flaccum,

Flaccum, & Iſidorum, *cernuum*, calceamenti genus facere: ſed & hoc ſcio, illos de malè intellecto Lucillio erraſſe. Sed fuerit ſanè, vt illi volunt, calcei genus, quid id ad hunc locum? Quanto verius erat è veſtigijs ſcripturæ veteris reſtitui:———— *Tunc tibi*

Chorda tenditur: inde in ferriteriuium:

Poſtea in cr. r.

Ferriteriuium, carceres & catenas vocat, quod ferrum in ijs teratur. Nemo quiſquam ei rei locupletior teſtis, quàm ipſe Plautus ſibi. namqui alibi *ferritribas* & *ferriteros viros* appellat. Trinumo: Scena. Staſime, face te.

Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus.

Occulteripedæ, cruricrepidæ, ferriteri, maſtigiæ.

Vbi tamen malim, *Cottabus*, pro, *Collabus*; à cottabo ſcilicet illo flagellorum. Sed hoc aliàs. Neque verò eius, quod præcedit: *Tum tibi chorda tenditur*; ea interpretatio eſt, quam ipſe anquirit: ſed ſimpliciter hoc dicit; tum tibi vincula nectuntur. Ante hunc locum eadem Scena eſt, vbi magis etiam delirat: Scena. Melius anno.

Quid agis? TR. *hominum optimum teneo.* SI. *amicè facis.*

Cùm me laudas. TR. *decet certè.* SI. *certè hercle, at ego te*

Haud bonum teneo ſeruum. TR. *quid ita verò Simo?*

SI. *Eia maſtigia, à meridie amiſti: ſerò.*

Hæc poſtrema à Lambino ſunt: quæ tamen

ita ferè in quibuſdam ſcriptis codicibus reperiuntur, nulla ſententia: tametſi Lambinus interpretatur: qua quidem interpretatione ſi quicquam ineptius fuit, cauſſam non dico, Duza, quin me cum tota mea gente vendas. Veteres codices ſequor, & minima licẽtia lego:

Eia maſtigia. nam quid à merenda auiſti cero?

Primum fefellit, quod, *auiſti*, pro, *abiſti*, ſcriptum eſſet: & de hoc primo Spicilegio. Deinde, *cero*, (quod verbum in vetuſtis libris liquet) pro, *gerro*. nam neque conſonantes geminabant, & C ac G promiſcuæ literæ in veteribus. Quid, inquit, tu gerro abiſti à merenda? Quando enim totos dies conuiuari ſolerent, miratur Simo, Tranionem, qui caput eius rei eſſet, à congerronibus diſceſſiſſe. Congerrones ſuos ipſe Tranio poſtea appellat:

Capio, inquit, conſilium, vt ſenatum congerronum conuocem. *Gerro* autem contumeliæ verbum etiam apud Terentium extrema Heaut. *Cõcerras* pro congerris legimus in antiquo carmine Lucilij:

Tapullam rident legem concerræ Opimi.

Qui verſus vehementer huc facit. Addam alium locum. Pœnulo:

Scen. Satis ſpectatum. *Dieſpiter me ſic amabit.* MI. *vt quidem ædepol dignus es.*

SI. *Vt ego hanc familiam interire cupio.* MY. *adde operam, ſi cupis.*

ST. *Heus tu, ſine pennis volare, haud facile eſt: meæ alæ pinnas non habent.*

My. Ne-

MY. *Nolito ædepol deuelliſſe, iam duobus menſibus volucres tibi erunt hircinæ.*

Longum ſit referre, quàm ridicule hæc omnia interpretetur Lambinus: tum quo ineptiarum veniat emendando. Leuiter autem emaculandum eſt: *Nolito ædepol te velliſſe.* cætera ſana ſunt. Negarat Synceraſtus ſuas alas pinnas habere: vbi alæ volucrium ſunt: Milphio accipit, tanquam axillas dixiſſet: ſimul impudicitiæ hominem arguit: ſi, inquit, hoc tantum, vnum menſem deſieris vellere te (vellebantur autem & pilabantur homines cinædi) habebis alas hircinas volucres. alæ hircinæ, quia impudicis hircus ferè ſub alis habitab[illegible] ita audiendus locus ille Pſeudolo:

Sed iſtic ſeruus ex Caryſto huc qui aduenit, quid ſapit?

CH. *Hircum ab alis.* PH. *manuleatam tunicam habere hominem decet.*

E quo colligas, qui ſe alijs ſubſternerent, vix aliter, quàm hircum ab alis oboluiſſe. nam meritorij pueri, quos eoſdem cauponios appellabant, manuleati erant. Paſcitur animus opere: & iam libet porrò. Verſus ſunt Moſtellariæ:

Nam illi, qui nihil metuunt, poſtquam ſunt malum
Meriti, ſtulta ſibi expetunt conſilia:
Exercent ſeſe ad curſuram; fugiunt. Sed
Hi ſi reprehenſi ſunt, faciunt à malo,
Peculio quod nequeunt facere ſuo. Scen. Serui, qui cùm culpa.

 Scriben-

Scribendum omnino:

Hi ſi reprehenſi ſunt, faciunt à malo
Peculium, quod nequeunt facere ſuo.

Peculium facere à malo, quemadmodum, *æs, diuitias parare à malo:* quod antiquum eſt, & elegans: nec committendum, vt diutius fugiat. Apuleius in Aſino libr. 6. *Quin tu, quicunque es, homuntio, lucernam mihi actutum expedias; vt, eraſis intrinſecus ſordibus, diligenter vſui aptum poßim dignoſcere, niſi nos putetis æs de malo habere. De malo æs,* furtis, latrocinijs, rapinis, fraudibus partum. Sed Plautus in ambiguo ludit. De malo enim peculium, vocat, offerrumentas & vibices è verberibus: quia, *dare malum,* eſt, *verberare* & *plectere.* Prologo quoque Capteiuorum fruſtra eſt Lambinus:

——— iam hoc tenetis? optimum eſt.
Negat hercle ille vltimus, accedito.
Si non, vbi ſedeas, locus eſt, eſt vbi ambules:
Quando hiſtrionem cogis mendicarier.

Vix putem aliter ſcripſiſſe Plautum, quàm emendaturus ſum:

Quando hiſtrionem cogis mendice rauier: aut, *cogis mendicè rauere. Rauere* vel *raui,* id eſt, rauceſſere, ad rauim clamare. Pœnulo:

Negáſne apud te eſſe aurum, nec ſeruum meum?
LY. *Nego: & negando, ſi quid refert, rauio.*

Hanc autem ſcripturam veram eſſe, aut proximè veram, affirmantes audiamus verſus, qui ſequuntur:

Ego me tua cauſſa, ne erres, non rupturu' ſum.

Vos qui poteſtis ope veſtra cenſerier,
Accipite reliquum.

Quando tu, inquit, qui te negas tenere, & hiſtrioné cogis rauere, mendicus es, non ſum tua cauſſa rupturus ramices: at vos, qui aſsidui ciues eſtis, & locupletes, ac veſtris opibus poteſtis cenſeri, audite reliquum. Etiam hoc in numerum venit, Trinumo:

Scena. Huic ego diei.

——— *agedum, nomen tuum primum memora mihi.*

SY. *Magnum facinus incipiſcis petere.* Ch. *quid ita?* SY. *quia, pater,*
Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine,
Concubium ſit noctis, priuſquàm ad poſtremũ perueneris.

Ch. *Opus facto eſt, & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.*

Manifeſtarium mendum eſt. itaque emendat Lambinus: *opus farto eſt.* O quem te appellem neſcio. Sed iuuet ineptę lectionis ineptiorem interpretationem apud eum legere. Mihi abundè eſt tam multos conſcios habere ſententiæ, quomodo adoleſcens emendauerim:

Opus ſacco eſt, & viatico ad tuum nomen: vel, *opus face eſt, & viatico.* Quod enim ſycophanta diceret, tantum operis eſſe in nomine ſuo, vt, ſi ante lucem occipiat ire, concubia nocte venturus ſit, reſpondet Charmides, face & viatico ad nomen eius opus eſſe. Epidico autem primo, ſententiam rectam ex verbis non rectis euocat:

Quid tu? agis vt velis? TH. *exemplum adeſſe intelligo.* EP. *euge:*

Corpulentior videre atq; habitior.

Ita enim emaculandum fuerat:

Quid tu? agis vt velis? TH. *exemplum habes.* EP. *intelligo. euge,*

Corpulent. v. a. h.

Hac ſententia: Quod quæris, quomodo agam, exemplum habes meipſum. Hic enim nitor, hæc habitudo mea teſtificatur fuiſſe mihi vt vellem. & intellexit ſtatim Epidicus, ac ſcilicet hoc, inquit, dicis, quando corpulentior ac habitior redieris, argumentum eſſe, benè te vſque habuiſſe.

MVLTA, MACVLOSA QVÆ ERANT, TRVCVlento Plauti correcta.

V. C. Hieronymo Berchemio, I. C.

HAbes, Berchemi, ſerò, fateor, ſed habes, quas tibi debebas, nugas: illas quidem partum meum, cæterùm te obſtetrice. Meminiſſe potes menſem hũc decimum, cùm cœpimus impetum: interea temporis multa faſtidia, multas, vt fit, nauſeas: ac inibi ſæpè fuiſſe, vt abortiremus, niſi bonitas tua ſuſtinuiſſet. Et verũ vis dicam? ſæpè me, measq́ ſpes proieceram: ſimul aſpexeram te, ſileſcebant turbæ illæ, & venti ponebant. Siue hoc amor facit, ſiue genius tuus, ſine te muta erant futura noſtra omnia. Vides quam tibi perſonam beneficentia tua impoſuerit. Qui eo animo in parentem ſemper fueris, partum ipſum nõ potes quin tuearis. Hoc etiã negotium in benignitate reperiſti. Vale,

O & præſidium, & dulce decus meum.

Trucu-

TRuculento:

Quid multa? ætas huic ſi ſuperet mulieri,

Prologo. *His cum anima ad eum habenti erſeteritur.*

lego:

Is cum anima ad eam habentiam ἔξω euerrerit.

Omnibus fabulis Græcas voces ponere amat Plautus: nulla magis quàm ipſa Truculento. Sed & illud ἔξω *euerrerit*, bis terue hac Comœdia. quare, vt ſolet, in argumento ponitur quoque. Lambinus alienam coniecturam ſecutus, de ſuo nugatur inſuper: hoc eſt, cùm populo riſum mouere vult, pedit. *Habentiam* pro poſſeſsionibus Claudi⁹ dicit quoq; apud Non.

Sc. ad fores. *In melle ſunt linguæ ſitæ veſtræ atq; orationes.*

Lego: *In mede ſ. l. ſ. v.* Sic enim libri Vaticani. Apud Propertium, *perſuadent*, eodem exemplo, pro, *perſquallent.*

Littora natiuis pellucent picta lapillis.

Nam in v.c. *perſuadent*: quod verius erat, *perſquadent.* Et ita me ames, Berchemi, ita te muſæ ament, vt efficacius verbum, ſi quæreret Propertius, non reperiret. Copiam enim denſitatemq; loquitur, quantum non verbum aliud: adde etiã, auram & nitorem lapillorum, quaſi auri argentiq;. Propriè enim ſqualor in re inculcata, obſitaq; congeriẽ, & ſplendorem, hæc duo ſignificat: aut quod ſplendori pugnat: quo modo Accius Pelopidis, *auri ſqualorem*: Vergilius, *tunicam ſqualentem auro.* quæ omnia ita Gellius, vt mihi nè cincinnis quidem inurere reliquerit. Apud Manilium etiã *coda*, pro, *colla*:

nec

——— *nec crede ſeuera*

Frontis opus ſigni, ſtrictos in coda Catonis,

Abruptamq; patri Torquatum, & Horatia facta.

ita enim in optimo V. c. legerim:

——— *nec crede. ſ.*

Fro. opus ſigno: ſtrictos in coda Catones,

Aut Brutos, aut par Torquatûm, & Horatia facta.

Quod Roma ſeueriſsimorum hominum habuit, commemorat: in his Catones: quos ſtrictos vocat à nota accuratæ virtutis, qui ad legem viuerent: vt; quod Salluſtius de ſe ſcripſit, de Catone fortaſse ſenſit; *nullius ſili vnquam delicti gratiam facerent.* Sed bellè & poeticè ſanè *ſtrictos in colla Catones* dicit, tanquam ſi Catones ſecures ipſæ in improborum colla eſſent: & hoc amplius, eorum ceruicibus ſemper imminerent. Illud autem, *par Torquatûm,* eò quia duo Manlij, iuxta ſeueri vterq;: & ab ijs Manliana imperia. Quin etiam proditum memoriæ à quibuſdam, ab vtroque filium ſecuri percuſſum, illud tamen nō rectè fortaſſe. Sed Manilius poeta eſt. Quod autem alter horum tantùm Torquatus, nihil in hac re mouet: quia poſtea omnes Manlij, Torquati etiam: vt ita cùm dicimus, Torquatus, audiri Manlium velimus. Et ſolitum hoc poëtis; atq; ita apud Vergilium *portus Velini,* & alia talia excuſantur. Sic quidem reſtituta hæc ſunt: niſi quod rectius videtur.

Aut Brutum, atq; parem Torquatum. Ita ergo repona-

ponamus. Torquatus enim Bruto factis par, quia vterque liberos ſuos legibus gratificatus eſt. Eadem fabula:

Sc. ad fores. *Hoc nobis vitium maximum eſt: cùm amamus, tum perimus.*

Si illud quod volumus dicitur, palàm cū mentiuntur, Verū eſſe inſciti credimus ne vt in æſtu mutuamur ira. lego: *Velut in æſtu mutitamus ira.* Gellius lib. 2. *Legi adeò nuper in Capitonis Attei Collectaneis, ſenatus decretum vetus C. Fannio, & M. Valerio Meſſala Coſſ. factū, in quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutitarent, id eſt, mutua conuiuia agitarent, iurare apud Coſſ. verbis conceptis non amplius ſumptus in ſingulas cœnas eſſe facturos, quàm centenos vicenoſque æris.* Et 18. *Quam ob cauſſam Patritij Megalenſibus mutitare ſoliti ſunt, plebs Cerealibus?* Corrigēdus Varro apud Marcellum *in Sumpti*: *Cū nouiſſimè mitteret, quantum ſumpti faceret.* Scribendū enim: *cū nouiſſimè mutitaret:* & ſcilicet eſſe Varronis verba de eadem re, qua de ſcripſit Capito. Venuſtè ergo Plautus *mutitare* ira, pro, irę atq; amoris vices variare: quomodo Patritij conuiuijs mutitabāt. Et profectò ita eſt amor, vt viciſsim pœnè amator atq; amica arrideant, & ſuccenſeāt: ſin minus, quod proximū eſt, aſſimulent. Sed & *mutitamus*, patiendi ſignificatione eſſe, vt item *mutamus*, pro, *mutamur*, nihil vetat: quo exemplo poſt:

Sc. Puero iſti. *Vt miseræ matres, ſollicitæq;*

Cruciare, pro, cruciari. *Ex animo ſunt, cruciantq;*

Non enim rectè Camerari⁹, *cruciantur q;*. Atq; ad

ad hanc faciem Auſonius dixit, *crucianti canterio.* Ibidem:

Ne exſpectetis ſpectatores, meas pugnas dũ prædicē.
Manibus duellis prædicare ſoleo, haud in ſermonibus.

Hoc mendum ex ijs eſt, quæ niſi pueri in ludo ſciſſent tollere, ab Orbilio vapulaſſent. Quis enim non videt reponendum *duelli*, aduerbialiliter, p. belli, hoc eſt, in bello? Oſtendit id quod cõtinuò eſt: *non in ſermonibus.* Plautus Captiuis: *Domi, duelliq; duellatores optimi.* Nã ita in v.c. Sãb. Lambin⁹ tamẽ, *manib⁹*, inqt, *duellis, hoc eſt, bellicis.* Piget, pudetq; ineptiarũ. Simile apud Petronium arbitrabar: *Itaq; conſpicata eũ Quartilla, cuius eſſet puer, diligentiſſima ſciſcitatione quæſiuit. Cũ ego fratrẽ meũ eſſe dixiſſem, quare ergo, inqt, me nõ baſiauit? vocatũq; ad ſe, in oſculũ applicuit; mox manũ demiſit in ſinũ, & ptractato vaſculo tã rudi, hæc, inquit, bellè cras in pmulſide libidinis noſtræ militabit. hodie enim poſt aſellũ diaria non ſumo.* quæ quidẽ mẽdoſa reſtituo: *et ptractato vaſculo, rude hac, inqt, belli cras in pmulſide libidinis noſtræ militabis. Rudis* laniſtæ ac gladiatorum eſt, qua illi gladiorum vicem ad pugnam exercebantur: & baculũ eſſe pueri ſciunt, vel de prouerbio illo, rude donari. Venuſtiſsimè ergo Quartilla pueri vaſculũ illud, rudẽ vocat, qua in primo cœtu, tanq̃ ferẽtarijs armis in velitatione, libido, ceu pugna, irritaretur. & cõtinuò Rhetorũ legem migrat, qui vetant à metaphora tranſire. Venjt enim ad cœnę promulſidem; quæ eſt tanquam in prælio ferentariorum initium. Quod deinceps eſt: poſt

aſellum

aſellum diaria non ſumo:eodem facit. Aſinus enim in viris id quo ſumus:ſi ita ſit, vt extrema Caſina deſcribitur, quod calamitas nunquam attigerit: ideo quia nullum animal aſino oſtreoſius. quod quidem etiam Apuleius innuit. Itaque in ſacris queritur vates, mulieres Iudaicas animum tradidiſſe viris Aſſyrijs, quorum caro ſit, velut aſinorum & equorum. Neq; enim ad ſolam recutitionem referẽdum. Itaq; *belli* heic eſt, in bello illo venerio. Sed & vulgatum *bellè*, bellum eſt. Eadem Truculento:

Sc. Rus mane dudum.

Quid iſtuc alienum eſt? amabo, mi Strabax,
Qui non extemplo ire ſi anne oportuit
Ita te quidem qui es familiaris. St. ibitur:
Ne me morari cenſeas. Leuiter deprauata ſunt. Lego:

Quid iſtuc; alienus ne es, amabo, mi Strabax,
Qui non extemplo inieris? anne oportuit
Ita te quidem q. e. familiaris? Quod ſequitur:

Ne me morari cenſeas, in eo *morari*, prima longa efferendum eſt: quod certum habeo feciſſe poëtam in ſtultiſsima perſona ad mouendum riſum. Sic enim ſub finem fabulæ de eo ipſo: *Stultus & inſanus damnis certant, nos ſaluæ ſumus.* Suetonius Nerone: *Morari eum inter homines deſiiſſe producta prima ſyllaba iocabatur.* Eadem: *Saluus ſum quia pereo, ſi non peream, pane vicem.* ſcribo: *plane euiter*: id eſt, interimar. Caſina; *Caſinam intus habere gladium aiunt, qui me, atq; te inuitet.* Sic olim: & agnoſcit id Alciatus: tametſi Camerarius ediderit: *qui me atq; te interimat.* Apud Ci-

cero-

ceronem vetus poëta:

Hæc omnia vidi inflammari:

Priamo vitam vi euitari. Eadem:

Hem mea voluptas, attuli eccam pallulam ex pari gratia tibi. Sc. Ne exſpectetis.

Tene tibi. PH. *hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari?*

St. *Perij herclè, iam mihi auro contra conſtat filius.*

Etiamnum me vilipendit. addit purpuram exarat tibi.

Attuli duas Ponto amœnas.

Quæ omnia partem nullam ſanam habent: habebunt fortaſſe, ſi ſcribamus:

attuli eccam pallulam ex parua Græcia tibi,
Tene t. PH. *h. m. o. l. t. t. d.*
St. *Perij h. i. m. a. c. c, f.*
E. m. vilipendit. ad id purpuram ex Sara tibi
Attuli, & indûuias Ponto amœnas.

Parua Græcia, ſcripſi, quia quam Italiæ partem Græci ipſi magnam Græciam apellabant, eam Itali, paruam Græciam. Iam ergo Plautus in palliata, tanquam ſi togata ſit, loquatur: quod ſolet. In Italia autem lana Tarentina, primæ notæ eſt: & oues illę Græcæ apellantur. Plautus in Mercatore:

Quin etiam tibi ancillam dabo, natam annos ſexaginta, Peculiarem. PA. *mi ſenex, tam vetulam?* Ly. *generis grati eſt. Eam ſi curabis, perbona eſt, tondetur nimium ſcitè.*

Quæ legenda ſunt:

Quin etiam tibi eccillam dabo n. a. ſ.
*Pecul.*Pa. *mi ſ. t. v.* Ly. *generis Graij eſt.*

Camerarius, amor & cor muſarum, *ancillam* edidit. Sed quid hoc eſt, *ancillam dare, quæ generis Graij ſit, & tondeatur*? quin ille tanquam de oue loquitur: & eæ propriè peculiares. Nam *peculiaris* à *pecu*: ac *pecus* oues maximè: vt hoc cùm dicimus, *pecus*, neque addimus, oues accipiendæ ſint. Sic Terentij Hecyra:

Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus. E Baſ. & Col. muto: *Partim quæ perſpexi eccillis, partim, q. a. h. a.* δεικτικὸν enim eſt, *eccillis*, pro, ecce illis oculis. Vt oues quædam Græcæ, ita Aſiaticæ aliæ, ſiue Bithynæ: quas commemorat Plinius. Bacchidibus extremis:

Rerin ter in anno tu has tonſitari? So. *Pol hodie*
Altera iam bis detonſa certò eſt. BA. *vetulæ ſunt thymiaminæ.* repono: *vetulæ ſunt, Thynæ, minæ.* Cum altera quæſiſſet, ecquid putet ter anno eas oues tonderi: quoniam toties Græcæ oues tondebantur: tum reliqua, quod, inquit, tu generis Græci eſſe illas arbitreris, Thynæ ſunt, & ampliùs etiam, minæ. *Thynæ*, ſunt *Bithynæ*: quomodo *Thynas* merces legimus: & *Thynia, Bithynia.* Catullus:

Remitte pallium mihi meum, quod inholaſti,
Sudariumque ſetabum, thyrographosque Thynos.

Item:

Quàm te libenter, quàmq; lætus inuiſo,

Vix

Vix mi ipſe credens Thyniam, atq; Bithynos
Liquiſſe campos.

Minas autem oues eſſe, glabras, de Varronē notum. Turnebus hoc loco emendando plus decem pondo auctoritatis amiſiſſe videri poteſt. Nam quid ineptius? quid, quod minùs in mentem Plauto venerit? quid tam ſibi ipſi repugnās, quā quæ ille multis verbis errat? Nam de Lambino non dicā: qui nuſquā magis Lambinus eſt. Sed longius diſceſsi, quod nollē. Aut itaq; paruam Græciam pro Italia dixit, aut pro ipſa Ionia: quæ parua Græcia eſt; vt altera illa magna. & Ionia lanificio commendatur. Quarto verſu *Sara* eſt Tyrus, quod a Feſto Pompeio notatur. Ex Tyro autem purpura aduehebatur, quæ ob id Tyria, proprio epitheto. Poſtremo verſu nihil affirmo: ſed quod primum obuiàm fuit, ſcripſi. Menæchmis: *Quid hoc eſt?* Me. *induuiæ tuæ, atque exuuiæ vxoris, roſa.* Hæc itaque militaria ſunt, *induuiæ, exuuiæ.* Et qui diuerſiſsimas orbis partes nominaret, Italiam, Aſiam, Pontum; militariter tandem illud addiderit, induuias hæc eſſe, quas ille armis belli pepererit. Et induuias potius quàm exuuias, ominis cauſa. Sed tu videris, Berchemi. nam ego heic nihil ſcio, niſi neſcio. Vereor enim, nè vnius vocis lacuna pateat: quod ſi eſt, relinquo conijciendam Apollini. *Induuiæ autē Ponto*, vt Mercatore, *hoſpes Zacyntho*: & mox deinde, *ficos Zacyntho.* quomodo

planè Terentius:

Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,

Fructum, quem Lemno vxoris reddunt prædia.

Sic enim omnio ſcribendum ex vetuſtiſsimis libris: non vt vulgatur, *Lemni.* Et Heautontimorumeno:

Minimè: ſed erat heic anus Corintho haud impura: ei dedi exponendam.

Non, vt receptũ eſt, *anus Corinthia*: quod vel numeri ipſi probant. Sic Aſinaria:

————*etiam nunc dico; Periphanes Rhodo, mercator*

Diues, abſente hero, ſolus mihi talentum argenti

Soli annumerauit, & mihi credidit: neque deceptus in eo. Poſtea hac fabula:

Sc. Lepidè.

Prome venuſtatem amanti tuam, vt gaudia compares.

Ego interim heic reſtitricis præſidebo, iſte dum ſic faciat

Domum ad te exagogam: nec quenquam interim iſtuc ad nos,

Qui ſit odio, intromittã: tu perge vt lubet, ludin iſtos. ſcribo:

Prome venuſtatem, amantiam tuam: gaudia copies:

Ego interim heic reſtricis præſidebo, iſte, d. ſ. f.

Domum. a. t. e. n. q. interim. i. a. v.

Qui, ſ. o. i. tu perge, vt lubet, ludiſtos.

Quod

Quod ad primum, verbũ id ſuſpicabar etiam paulo poſt eadem fabula reponendum: Sc. eadem.

Nihili me: perdidi omne quod fuit: fio impudens:

Nec mihi adeſt ad illum penſi iam quos capiam calceos. lego:

Nec mihi adeſt hillum penſi iam, quo copiem calceos.

Facilis enim & in multo vſu eſt illa ſyllabarum colliſio. *Copiari* paſsiuo vſus eſt Cælius: *Armis & magno commeatu copiantur. Hillum* pro *hilum.* Sic enim ſcribebant. Et lepidè Cicero ac Cæli⁹ litteris vnis atq; alteris ludunt de Hirro, balbos eſſe ſe, & hillum dicere, quom Hirrum velint. Contemptim enim appellant, qui minimi pretij ſit. Sed ne quid diſsimulem, ſcripturam illam:

Prome venuſtatem, amantiam, gaudia, copes amores; non damno: & meam ſententiam libenter Scaligero condonauerim. Sequente deinde verſu, *reſtricæ,* ſunt in aucupio funes, quorum miniſterio potiſsimum aues irretiuntur. Feſtiuiſsimè ergo ait, *reſtricis præſidere ſe velle:* & vna interim operam daturam, ne quis interueniat, quem abeſſe velint: vt item in aucupijs cauent ij qui reſtricis præſident, nè quid animalium admittant, quod turbas det, & illiciũ comedat. De lenonia quidem arte, vt de aucupio, libenter poëtæ loquuntur: & lena quidem illa Aſinaria diſertè:

Non tu ſcis? hic noſter quæſtus aucupij ſimillimuſt.

Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum: & quæ porro ſunt. Ouidius quoque hac de re,

Incidit, inquit, *in caſſes præda petita meos.*

Sed ne quid plus, minùs dicam, cũ ſcriptos libros in conſilium abhibeo, & mentem Plauti coniecto hariolus, verius videtur: *Ego interim heic reſtitrix tricis præſidebo.* Sunt enim, vt ait Marcellus, *tricæ*, remorationes: & *tricari* idem quod morari. Itaque mala nomina;& qui ſoluendo ægrè ſunt, *tricantur*: quos *tricones numarios* Lucillius vocat. Sic ergo ſe ait Aſtaphium, dum hera intus rem ſuam amat, foris velle reſtitricem præſidere tricis, hoc eſt, quod continuò dicit, moraturam eum, qui odioſus interueniat. Quid ſi etiam *tricas* appellet tricones ipſos & inanes amatores, qui ferant docta dicta pro datis, & dare lenti non ſint, vt ait Lucillius: vt alij, lenti ſint? His ergo præſidere ſe dicit, ſed reſtitricem. Lambinus ὀυδὲν ὑγιές. Enim, rei triticeæ, legi omnino non debet. Hanc enim prouinciam heræ mandat: ſibi alias partes ſumit: ipſeque adeo exitus eam coniecturam refutat, quæ nulli bono fuerit, niſi quòd moras Dinarcho inijceret. Ad extremum id dico tamen, ſimplicius eſſe, priori illi de reſtricis coniecturæ acquieſcere. *Pergere ludos* poſtremo verſu eleganter dixit: & tamen vſitatiſsimè. Nam *pergere iter, culpam, librũ*, hæc talia, pro, in itinere, in libro perficiẽdo, in culpa pgere, meminiſti, ſat ſcio, apud pleroſq; omnes antiquos. Atqui id è

Tacitus Annali I, Proſperèque coſſura, quæ pergerent. Quem locũ iniuria de mendo ſuſpiciunt.

id è medio nunc exceſsit: qui minùs, quàm alia ſexcenta? nam vetuſta abierũt, ſic demum, ſi etiam venuſta. Quod autem de hoc loco ſemper exiſtimaui, dicam: ſcribendum videri; *tu perge, vt lubet lud' iſtos*, aut, *ludiſtos*. Modus ſanè carminis non poſtulat aliter: cui numeros reſtituere hinc à me non ſentienti difficile ſit. Sed & occaſio mendi ex eo apparet, quod per libros vulgatur, *ludi iſto*, aut, *ludin iſtos*. Neque ſanè illa leuiora ſunt, quæ à Cicerone referuntur in de Oratore, *va ſargenteis, paſsicrinibus, tectifractis*. Redeamus ad Trucul.

Docet Cicero antiquitus prioris fine eliſo duas ita voces compelli in vnã ſolitas, vt omnibus modis, omnimodis. Sc. Eu mihi à mare.

Si æquum facias, haud meos aduectores incuſes.

Lego: *meos aduentores incurſes. Aduentores* in coponis & diuerſorijs hoſpites: apud ſcorta, qui rei cauſſa veniebant: & ita præter alios Apuleius, & Petronius. *Incuſes* autem leuius heic eſt quàm pro re. Deinde:

emoricre ocyus ſi manu viceris.

Quid manu vicerim? fac quod iuſſi, mane, iam ego te heic offatim conficiam. GE. *occidi optimum eſt, captio eſt: iſtam Macharam longiorem habes quàm hæc eſt: Sed verum ſine dum petere.* Lego & diſtinguo:

Sc. ite ite hac.

——————— *emoricre cocio, ſi in manum biteris.*

GE. *Quid manum biterim?* ST. *Vah, quo iuiſti? mane, iam ego te heic*

Off. c. GE, *occidi oppidò: captio eſt.*

Cocionis vocabulum cõtumelioſum notare

Scena. Quantes res.

multis locis viſus ſum, ducentibus ſanè veſtigijs ſcripturæ. Milite quidem apertè in V. Bas.

Atque vt tu ſcire poſſis, edico tibi,
Si falſa dixis cocio, excruciabere.

Contemptos fuiſſe oſtendit prouerbium, Nihili cocio: de ijſdem prouerbia iaci & ſumi ſolita, illud Laberij, *Duas vxores, hoc hercle plus negoti, inquit cocio: ſex ædiles viderat. In manum bitere,* cui ſecutus ſententiam. Et hoc quidē quid ſit, in *venire hoſtium manum*, ſcholæ ſciunt. Salluſtius ita: *Cupere prælium in manibus facere.* Vergil. *Martem in manibus eſſe.*

In manibus Mars ipſe, viri.

Poteram aliter: *Si manum iceris*: vt hoc militare ſit: quomodo Perſa: *Hei mihi, pugnum icit.* Quod enim mutandum ſuſpicatur Lambinus, is eſt, quem ille quendam ſuum in Lucretio riualē vocat. Sed profectò nihili cocio: & quorſum argutari, cum primam coniecturam veram putes? Poſtremo verſu, *verum*, eſt pro *veru*. Et minus rectè, verutum, aut veruina ſcribitur: contraque quàm Plautus ſentit. Sic enim ſupra Geta: ——— *tange,*

Modò, iam ego te heic agnum faciam, & medium diſtruncabo: ſi tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina Ares.

Huc ſpectat, & ſe è culina veru allaturum minatur. *verum* pro *veru*, Rudente:

Namq; quidem hoc vere natum eſt verum: ita in manibus conſeneſcit. Et paulo poſt idem, Eadem:
——— *totus gaudeo.*

Mea

Mea illa eſt. ſi repudiatur miles, mecum mulier erit. reponendum è vet. Scena. Neque gnatus eſt.

Mea pila eſt: ſi. r. m. m. m. perit.

Nam illud, *mea pila eſt*, prouerbialiter dictũ, & venuſtè. Et meretrices, quæ ſe publicant, tanquam pilæ ſunt. Næuius Tarentilla:

——Quaſi in foro pila

Ludens datatim dat ſe, & communem facit.

Aut ſi non ipſæ pilæ, quaſi ludunt pila. Vnde illud Afranij: *Datatim vxorem vt ludas:* tanquam de pila loquarur. Et hoc Pomponij: *Quod ille dicit, cùm datatim in lecto tecum luſi:* tanquam de ea, qua cum ludas pila. niſi ſcripſit Pomponius: *cum datatim in lecto te luſi.* Sed quanto verius eſt, bene habere Pomponij verſum, & in Afranij ſenſum hunc ſubeſſe: vxorem tuam vulges? Sic ergo rectum opinor, *mea pila eſt:* tametſi fuerit cum ſuſpicarer ſcriptum: *Mea ila eſt*: & hinc natum mendum, non multo alia occaſione, quàm Terentij Hecyra:

Quamobrem te orabam, vt filiã remitteres. quem verſum crede meæ fidei ita reſtituendum:

Quamobrem tecum orabam, vt ilam remitteres. Qui, *filiam*, ſcripſerunt, ſtomachum indignabundi ſenis ſuſtulerunt. Habet enim hoc, *filiam*, neſcio quid fauoris: illud alterum inuidiæ & caloris. Simile Heautontimorumeno:

Gnate mi, ego pol dabo tibi puellam lepidam, quam tu facilè ames.

Sic in legem ſeptenarij committitur. emendo: *ego pol tibi dabo ellam lepidam.* Cuius ignora-

tione vocem mancam rati, *puellam*, fecerant: & in colenda elegantia, retinendaque etiam ſententia minùs ingenio vſi fuerant. Nihil quidem potuit, vt magis comicum eſſet. ita Andria:

Neſcio qui ſenex modo venit: ellum, confidens, catus.

Simillimum mendum Pomponij Pappo, apud Nonium, *Manducatur: Neſcio qui ſellam vrget, quaſi aſinus, vxorem tuam, ita apertis oculis ſimul manducatur, ac molit.* Scribo: *Neſcio quis ellam vrget, quaſi aſinus, vxorem tuam.* Res in conſpectu geritur. itaque, *ellam*, inquit, *vxorem tuam*. Luſum inſigniter in vocabulo molendi. Aſini enim certò in piſtrino & molunt ſimul, & manducant. Truculenti quoque prologo in antiquis reperio:

Athenis tracta ita, vt hoc eſt proſcenium.

Emendo: *Athenæ in acta ſito, vt hoc eſt proſceniũ.* Athenæ plures erant: in his Athenæ Atticæ: quæ eædem Athenæ in acta: de quo quia alibi ex inſtituto dico, heic non addam. Sententia eſt: vbi hoc proſcenium eſt, illud ſito Athenæ in acta. *Vt* pro *vbi* apud Catullum, Horatium, & hunc ipſum Plautum aliàs; & vbi non?

Sce. Ite ite hac. *Iuſſit operare, vt hæc grata haberes tibi.*

PH. *Grata acceptaq; æcaſtor habeo.*

Scribo:

Iuſſit opere orare. Opere, id eſt, *magnopere*. Cic. ad Atticum libr. 4. *Nec metuo tamen, ne mihi ſermo deſit abs te, opere delector.* Sic in omnibus L. V. lego: *ne mihi ſermo deſit abs te, co opere delector.*

co, id

co, id eſt, *quo*. At in vulgatis omnibus, *magno-pere*, reperias: nec defuerunt nuper, qui alia via ad deprauandum graſſati ſint: quibus per me quidem quieſcere licet, & Ciceroni ſuum ſermonem relinquere. Vt, *opere*, dicebant, pro *magnopere*; ita *magno* pro eodem. Infra hac fabula: Scena vltima.

Mi homo, caue faxis vulnus tu iam, cui ſunt dentes ferrei:

Vulgò ad ſe omnes intromittit: abſtine iſtac tu manum.

S T R. *Iam hercle, iam magno tu vapula vir ſtrenuus.*

Sic enim legendum & diſtinguendum. *Vapula magno*, hoc eſt, *magnopere vapula*. Atque ita paulò ante:

S T. *Malam rem i, & magnam.* STRA. *magnopere ſerua tibi viaticum.* Terent. Heautont.

Meminiſtin me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum.

Qui aliquid in hoc genere intelligunt, videre poſſunt, verſum omninò nõ conſtare: & mihi hanc veniã dabunt, vt Baſ. ſecutus, ſcribam:

& mihi te interminatum opere,

Si puellam parerem, n. t.

Ibi eſt, interminatum magnopere. quod ego feci, rectum puto. *opere* pro *magnopere*, vt dixi.

Truculento illa quoque mendoſa ſunt: Sce. Ite ite has.

Meretricem ego item eſſe reor, mare vt eſt: quod des, deuorat, nec vnquam

Abundat, at hoc ſaltèm ſeruat vbi eſt ea apparet, huic des Quan-

Quantumuis, nuſquam apparet, neq; datori, neque acceptrici. emendo: *meretr. ego it. e. r. mare vt eſt: quod des, deuorat, nec vnquam Abundat: hoc ſaltèm, ſi ſerenat: at vbi æſtuat, eccum apparet: huic des Quant.*

Meretricem cum mari componit. quod enim des, neutri apparere: mari quidem, cùm ſerenet, nihil: at ſi æſtuet, tamen apparere: meretricem hoc peiorẽ eſſe, quod nuſquam quicquam appareat. *Mare ſerenat,* vel ſimpliciter, *ſerenat,* ſcis qua cum gratia heic ſit. Aut hoc verum fateberis, aut quod nunc dicam: *nunquam Abundat; at hoc ſaltèm ſeruat, & eccum, vbi æſtuat, apparet:* vel, *at hoc ſaltèm ſeruat ſecũ: vbi æſtuat, app.* At mare, inquit, tametſi nunquam abundat, ſeruat tamen naufragia, & iacturas ſibi. quin etiam, cùm æſtuat, apparent, & ſæpè in littora excernuntur. Meretrici neq; ipſi apparet quicquam, neque datori. Illud ibidem nihilo emaculatius:

Moleſtúsne ſum? Aſt. *nunc magis quàm fuiſti, nam ſi qui haud*

Sce. Lepidè efficiam. *Nobis vſui eſt, nobis moleſtuſt. Sed obſecro da mihi operam vt*

Narrem, quæ volo. D. *nam quid eſt?* Aſt. *nam ea refert non muſſet.*

Intus bolos quos dat. Scribo: *nam ſi qui haud*

Nobis vſui eſt, nobis moleſtuſt. D. *obſecro da mihi operam, vt*

Narrem quæ volo. Aſt. *nam quid id mea refert, num muſſes?*

Sed

Sed intus bolos quos dat? D. *quid? amator nouus quiſpiam?*

Illa verba, *nam quid mea refert num muſſes?*

Aſtaphio dedi, ne alius eſſet heic Dinarchus, quàm tota reliqua fabula: qui quidem ſe curioſiſsimum audiendi, ſi quid intus ageretur, oſtendit: & Aſtaphium vt eadem eſſet. Neque enim nunc primùm faſtidioſè & faſtoſè hominem reijcit, & contemptim habet. Illud, *intus bolos quos dat?* cum admiratione proferendum, tanquam dicat, maximos. Sed ſi prodeuntem domo ancillam quærere putabis ex argumento fabulæ, cui narret, quid intus geratur: quod, vt rem ipſam dicam, cum ratione magna eſt, ne præter inſtitutum comicum exeat, niſi quæ narratura veniat; ſic repoſuerim, ſub Aſtaphij perſona:

———*obſecro da mihi operam, vt*

Narrem quæ volo. D. *nam quid id mea refert, num muſſes?*

Aſt. *Intus bolos quos dat.*———

Fuge credere, quæ hoc loco Turnebus, nè ipſi quidē auctori, ſat ſcio, probata. nam quos nobis cudit numos & obolos, ærati ſunt. quod quidem inuitus de tanto viro ſcribo. Eadem comœdia ita excuditur: *Ad te quidem.*

D. *Imo iſtuc ad vos.* Aſt. *ire non potes tu nimium pati.* Eadem Scena.

D. *Experiri ſine.* Aſt. *imo operire.* D. *meliuſt experirier*

Dicam adeſſe D. *vbi eſt?*

Ita

Ita quidem deliciæ noſtræ, Camerarius. Lego tamen:

Imo iſtoc ad vos. Aſt. *iri non poteſtur.* D. *nimium poteſt.*

Experiar ſine. Aſt. *imo opperire: veis eſt experirier.*

Dicam adeſſe.

Natũ mendum; quia, veis, ſcriptum antiquè.

Multum hæſi veteribus edit. Illud, *veis eſt,* prouerbialiter efferebant. Suetonius de Iulio Cæſare: *Clamantem, hæc quidem vis eſt, alter Caſca aduerſum vulnerat, paullum infra iugulum.* Plaut. Capt.

Vis hæc quidem eſt, & trahi, & trudi ſimul.

Terent. Adelph. *Non omittis?* Ac. *non,*

Niſi exorem. M. *vis hæc quidem eſt.*

Itaq;, experiri, inquit, & me inuito intrò te conijcere, priuſquam commodum ſit, nécne heræ meæ, ſcias, hæc vis fuerit. Deinde ludit in vocabulo, *experiri,* quod de certamine, & pugnis ferè vſurpatur: vt, *experiri cum aliquo,* ſit, *virium periculum facere. Poteſtur* verbum, vbique vetuſtatis legitur. Deinde excuditur:

Sæpè apud Lucretium.

Quàm poteſt vno verbo eloquere, mittin me intrò? Aſt. *mendax es. Vnum aiebas, ſtridia dixit verba, atq; mendacia.* D. *Abijt intrò hinc iuit.* Scribo:

Quam poteſt vno verbo. Aſt. *eloquere.* D. *mittis me intrò?* Aſt. *mendax es:*

Vnum aiebas, tria iam dixti verba, & mendacia.

D. *Abijt, intrò inruit.*

In illis, *quàm poteſt vno verbo,* vt plenum ſit, intelligendum eſt, *dicam,* vel, *audi me:* niſi continuandum:

nuandum: *quam poteſt vno verbo eloquere, mittis me intrò?* tumque iocus & ſententia omnis in diſtinctione. Dixerat Dinarchus, *verbo vno eloquere, mittis me intrò?* reſpondet illa tanquam dixiſſet, *vno verbo, eloquere, mittis me intrò.*. Itaque duobus, inquit, nominibus mendax es: vnum verbum promiſeras, dixiſti tria: tum ijs ipſis tribus mentitus es. neque enim intrò te mitto: At nō ſe Dinarchus verbo vno dicturum ſpem fecerat: neque ſe mitti intrò dixerat: ſed illam verbo vno eloqui iuſſerat, mitterétne ſe intrò, an non. Quare ſcribendum eſt, *mittis?* non, *mittin?* ne ſententia tota obruatur. In diſtinctione tamen menti Dinarchi ſeruiendum eſt, vt ſemper in ambiguis, quæq; ancipité cogitationē audienti relinquunt. Vt enim dicuntur, ſcribenda ſunt: non, vt audiuntur. Nam hoc quidem modo verba omnia ambigua ſunt: quomodo Chryſippus dicebat. Itaque Milite glorioſo ſcribendum eſt:

Sed vt ante poſui, ita meū eſſe volo: vt, eloquere, dicat Aſtaphium: & ſenſus hic manet.

Quid iſtuc quæſo, quid oculo factum eſt tuo?
PL. *Habeo quidem hercle oculum.* Py. *At læuū dico.*
PL. *eloquar:*
Moris cauſſa hercle iſtoc oculo ego vtor minus.
Nam ſi amare abſtinuiſſem, tanquam hoc vterer.

Scena. Si alium alio.

Ita enim ſcribendum: *nō à mare:* tametſi hoc intellexerit miles: quod commentum cur ſibi vir quidam doctus aſſcriberet, cauſſæ non erat: de quo Vgoletus cum Sarraceno & Baptiſta Pio contenderat. Mecū faciunt v.c. qui repræſentant, *amore*, & priore verſu, *moris* pro *amoris.*

Nam

Nam *a* in *amoris* vſque eo tenuiter, & exiliter ſonabat hiſtrio, vt, *moris*, fieret: atque id deinde pronuntiatione temperabatur, ac diſsimulabatur, ne aliud audienti quàm *maris* videretur: quomodo Pſeudolo:

Scen. Pſeudole, non audis.

Nolo victimas: mininis me extis placari volo.

Ca. *Propera, quid ſtas? accerſe agnos: audin quod ait Iuppiter?*

Simplicius tamen & verius, legi: Minimis me extis p. u. Nam agni minores victimæ ſunt, & manet affinitas, minimis, minis.

Ita, *mininis*, proferendum, vt *minimis*, accipiat non præſentiſsimus. Tamen elegantior iocus, ſi legas, *minis*. Minæ enim oues vocantur: leno ouium exta tanquam mina appellat: quod dictum extra lenonem neminem alium valde deceat. Aliud dico, cùm non fallendi cauſſa facit, qui dicit, ſed captandæ vocum affinitate gratiæ: vt hac ipſa fabula:

Initium Scenæ.

Eo mihi amare, fero ſupplicium damnis ad amicam meam:

Quem verſum non vno modo reſtituebam. Modò:

Ei mihi, amare Eros: ſupplicium do mnis ad amicam.

Seruare enim ſuum illud Plautum, vt græcis vocibus hac fabula vtatur, cùm poſsit Latinis. Itaque, *amare fero ſupplicium*, in his verbis F natum ex illo E in fine præcedentis cognatione literarum: & S abiectum in principium ſequentis, cui ea litera capitalis eſt. Queri igitur eum amarum amorem, in quo ille nõ niſi ſupplicium det ſuis minis. Modò:

Eu mihi amare Eros, ſuppliciũ do iã bis ad amicam.

Sed

Sed verum eſt:

Eu mihi à mare: fero ſupplicium iam bis ad amicam.

Amare, mare eſt: & cauendum amare, tanquam à mare. Eadem: Scena. Blitea & lutea.

D. *Mulier aſſum, profectum eſt.* PH. *Quid agitur voluptas mea?* Scribo:

Mulier aſſum. PH. *profeſtum eſt. quid, ag. vo. m.*

Ludit voce, *aſſum*: quæ nunc verbum eſt, pro, *adſum*: nunc nomen pro aſſa carne. Itaque Phroneſium, aſſum, inquit, poſtulas? at nunc profeſtum eſt. Elixæ enim carnes viliores: & quibus pròfeſtis veſcerentur magis. Hi ſanè Plautini ioci: quos in iocandi perpetuo conatu, vt fit, ſæpè frigidos notarunt multi. Ita in eodem verbo, Pœnulo: Scen. vltima.

Milphio, heus Milphio, vbi es. Mi. Aſſum apud te eccum.

Ac. *At ego elixum volo.* Eadem Truculento:

Supplicium ad te hanc minam fero auri, ſi mihi rideſpice.

Turnebus reponit, *rides, ſpice.* Lambinus corrigit, *rides, ſpece.* Sed profectò nugæ ſunt iſtæ. Lego: *Si mihi rides: eſpice. Eſcendere, eſtare, eſpicere,* olim ſcribebant, pro, *aſcendere, aſtare, aſpicere.* Lucillius apud Marcellum in detrahere: *Cum ipſi in locum deſcendant, cum alios detrahant.* Scribo: *Cum ipſi in locum eſcendant:* neque ei emendationi verbum opus eſt. Plautus Caſina: *etiámne eſtas?*

Enimuero πράγματά μοὶ παρέχεις——Ibidem: Scen. Blitea.

 Bene

Benè vale Phroneſium PH. *iam me tuum oculum non vocas?*

D. *Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.*

Amicus noſter, vir doctiſsimus, emendat, *furatim*, aut *furtim*. ſed cur non, *fututim?* Equidem ſententia non poſtulat aliter. Et quidem apud Suetonium in Iulio verſum illum trium phalem:

Aurum in Gallia effutuiſti, heic ſumpſiſti mutuum:

per omnes libros propagarunt mendoſè:

Auro in Gallia ſtuprum emiſti. nec viderunt homines doctiſsimi, gloſſam eſſe ſcioli, neque illam non ineptiſsimam: aut ab ijs mutatum, per quos in nulla pagina, vt ille ait, latinè loqui licet. Et quæ, malùm, religio eſt, ita laſciuiam verborum fugere, vt vetes ſcriptores ſuis verbis loqui: atque alienos verſus ſcribas? At ſi æmulari non libet, nec licet, ſaltèm nè ſuis locis inuideantur. Neque enim charta erubeſcit. Hanc eandem ſententiam cùm de eodem Iulio redderet Catullus, *expatrare*, dixit: quod tantundem eſt, atq; *effutuere*:

Parum expatrauit? an parum helluatus eſt?

Cuſa lectio apud Suetonium inepta eſt, vt dixi: & hoc ſignificat, Cæſarem auro ſuo paraſſe, quibus ipſe culcita eſſet. At contra habet. In Truculento etiam deprauatum illud eſt: *Nam quanquam es bella malo tuo niſi tu ego alioqui*

Scen. vltima. *gaudeo.* Emendo:

Ne-

Ne quicquam es bella, bello tuo ni ſimitu & ego aliquî gaudeo.

Fruſtra bella es, niſi mihi fruendam das pulchritudinem tuam. Ibidem:

Omnes homines ad ſuum quæſtum callent, & faſtidiunt.

E veſtigijs antiquæ ſcripturæ reſtituiſſe gloriatur Lambinus, *callent & ſatis vident.* Quærat in Africa quibus perſuadeat: in Europa quidem, ſatis ſcio, neminem reperiet. Emendo: *callent & ſaticluunt*; vel etiam diuiſis, *ſatis cluunt. Saticluere*, vt *ſatagere*, *ſateſſe*.

Non tamen, vt negem retineri vulgatam ſcripturam poſſe, & doctam eſse eius interpretationem in Notis Scaligeri ad Append. Vergilij. ſed vt hoc oſtendam ad veſtigia v. c. prope eſse.

Cluat verbum notiſsimum: *Qui rectè conſulat, conſul cluat.* Ita in Allobrogibus olim emendaui verſum hunc Attij Bruto: quam coniecturam doctiſsimo Scaligero probaui. Addamus è Truculento:

Scen. Blitea.

Verum eſt verbum, quod memoratur: vbi amici, ibidem ſunt opes.

Propter hunc ſpes etiam ſe hodie militem.

Quem ego ecaſtor magè amo. Scribo è lituris. v. l.

Propter hunc ſpes etiamſt hodie exinaniri im militem,

Quem ego e, m. a. Vel: *præter hac ſpes e e.* vt Sticho:

Præter hac ſi me irritaſſis. D. *Aedepol eſuries malè.* Exinaniri de eadem re ſupra quoque:

ama quod decet, rem tuam: iſtum exinani.

Im pro *eum*, antiquè. Quod dixi, verum arbitror. Proponam etiam alias coniecturas:

Propter hunc ſpes etiamce hodie viuit in militem.

Etiamce pro *etiamque*; idem, *etiamnum. Viuit* autem, quia ſupra dixerat:

Si auferas puerum, à milite omnis tum mihi ſpes animam efflauerit. Quid ſi etiam?

Propter. h. ſ. etiam ſe hodie nutrit in militem. quid ſi:

Propt. h. ſ. etiam ne hodie interbitat im mil. Ne pro *non.* Videlicet, *vanæ finguntur ſpecies.* Ego in

Init. Scen. primo acquieſco. Itidem Truculento:

Ha, ha, ha, hercle quieui, quia introiuit odium, tandem ſola ſum. Scribo:

Ha ha ha he, ecere quieuit, quia intro. o.

vt ex, *he ecere*, fecerint, *hercle.* Hoc niſi, aut tale quid faciemus, erit ſcilicet in Plauto monſtrum Hercules, quantum nè Hercules domuit vnquam, vt in Comœdia mulier per Herculem deieret. Negant enim Varro, & Gellius, vſquam apud idoneum ſcriptorem reperiri, aut, me hercle, feminam dicere, aut, mecaſtor, virum: Et nefarium id, ac piaculare adeo fuiſſe, quia feminæ Herculaneo ſacrificio abſtinerent: viri Eleuſinijs initijs. An id nos fugere, aut prius in cogitando Plautum potuiſſe, aut poſtea in diſcendo hiſtriones, aut demum in audiendo ſpectatores arbitramur? Illo loco:

Scenæ initium. *Egone tibi maledicam, aut tibi adeò male velim? vt animus meus eſt,*

Propemodum expertæ eſtis, quam ego ſim mitis, tranquilluſq; homo.

Libentiùs ſcripſerim:

Egóne

Egóne, t m. a. t. a. malè velim? animo meo,

Propemodum experta eſtis. Delitioſa illa forma ſermonis, & quę fit notæ Opimianæ, *animo meo*, pro, quantum eius iudicare poſſum: vt opinor: vt mihi videtur. Menæchmis:

Nulla eſt voluptas nauitis Meſſenio

Maior, meo animo, quàm quando ex alto procul

Terram conſpiciunt.

Sed illud malo, quod excuſum eſt. Non procul initio fabulæ:

Atq; vt cum ſolo pergracetur milite, Scen. prima

Cum iſti ſuppoſitum puerum opus peßima.

Mihi verba retur dare ſe.

Lego:

Eum iſti ſuppoſitum it puerum, pus. peſſuma,

Mihi verba retur dare ſe?

Ire ſuppoſitum, conari ſupponere: atque vt meretricem, *pus* vocet, contumelioſè. Horatius:

Proſcripti Rupuli regis pus atque venenum. Lucillius:

In numero quorum, nunc primu' Trebelliu' multo

Luciu' marcebat febris, ſenium, vomitus, pus.

Veruntamen quod in edit. Rob. Stephani extat, ſi è libr. vet. acceptum eſt, retinendum cenſeo, *optant*, pro illo *opus*: & tum ſcripſero:

Atq; vt cum ſolo pergracetur; militi

Eum iſti ſuppoſitum puerum optant. Et ſi quæris, hoc, vt in tali re, maximè probo. *Optant* pro *adoptant*. Petronius:

Hæc vbi calcauit Cæſar iuga milite læto,
Optauitq́ locum. —— Vergilius:
Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.

Bellè ergo hoc Dinarchus, eas puerum iſtum adoptare militi. Qui enim adoptantur alieni atque extrarij, in locum filiorũ veniunt. Hæc, vt mihi videntur, leuiſsima, neq; opinor mutabis à me, Berchemi, notabam: atque id tantùm. nam iudicium tuum facio. Erant alia, quæ ſi pergam, extorquebo tibi, eſſe aliquid leuiſsimo leuius. Sed fallor? an te pigeat legere? me quidem certè pudet ſcribere. quid pudet autem? quaſi eum, qui ſemel verecundiæ limites tranſgreſſus ſit, non oporteat iam deinde nauiter eſſe impudentem. Itaque para aſ-

Scen. Quis illic. ſem, & nugas accipe.

Imprudens, per ridiculum vt ruſtico ſuadet ſtuprum.

AST. *Iram dixi.* ST. *vt eſſe cæpiſti ſi dem, vt eſt vna altera.* Lego:

Impudens per. r. v. r. ſ. ſ.

AST. *Iram dixi.* ST. *vt eſſe cœpiſti, ſic es tu, ἄλλ mera.*

Terentij Phormione eodem modo deprauatur:

Seruum hominem cauſſam orare, leges non ſinunt:

Neque teſtimonidictio eſt. DE. *mitto omnia: adde*

Iſtuc: imprudens timuit adoleſcens: ſino.

Magno probro tot emẽdatorum hactenus

ij verſus

ij verſus maculoſi leguntur: qui nè à numeris quidem admoniti, ſententiam reſtituerunt: & vt modos inſtaurarent, contra libros veteres conati ſunt. Emendo:

mitto omnia:
Adde iſtucce: pudens timuit adoleſcens: ſine.

Spectat illum locum:

Functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis: poſtquam ad iudices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita illi eum tum timidum obſtupeſecit pudor.

Neque id, non poſſe cogitata proloqui, imprudentia eſt; pudor eſt. Quod altero verſu repoſui, ἅλς, id contumeliæ verbum eſt. Hinc Curculione, *halophanta:* Pœnulo, *halagoras*, ſeu, *ἅλς agoras*. Forte ſit qui probet potiùs:

————Vt eſſe cœpiſti, fidem dem
Si eſt vna altera. Nam in vet. quibuſdam eſt, *fidem.* Atque tum quadam loquendi conſuetudine, quæ legi imperat, imperfecta fuerit oratio. Sed mihi placet:

————Vt eſſe cœpiſti, ei dem me, Si eſt vna altera.

Nam ex, *ei dem*, deprauarunt, *fidem*: fuitque ei dictioni fraudi affinitas F & E. Si, inquit, altera eſt tui ſimilis, ei me ego mancipio dabo: dedam me illi in ſeruitutem: quaſi dicat, nulla alia tam mala eſt. Eadem: Sce. Num tibi.

Non audes aliquod dare munuſculum mihi. In v.

edit. *munus ciuilium.* additurus iam dudum fui, emaculandum ita, *munus cimelium*: niſi ab Alciato notatum putarem. Neſcio quid enim tale quaſi per nebulam memini. Mihi autem in multis conſilijs hoc primum eſt, nè quid alienum in armum tollam. *Cimelium*, tamen, vt dixi, rectum eſt, quæ qualia ſint, de vulgatis Commentarijs diſcere poſsit, qui aliunde nequierit. Ille locus etiam mendoſiſsimus eſt:

—— Sed quinam illic homo eſt,

Qui ipſus ſe comeſt, triſtis, oculis malis? animo hercle homo eſt ſuo miſer

Quiſquis eſt. PH. *dignus eſt mecaſtor.* GE. *Ecquis eſt?* PH. *non nouiſti obſecro?*

Qui illic apud me erat, huius pater pueri, vſq; adiectaculum

Iuſsit ali, manſi, auſcultaui, obſeruaui quem pernam noui hominem &c. Scripſerim:

Qui illic apud me erat, huius pater pueri, vſq; ad ſpectaculum.

GE. *Hem vernam, noui hominem nihili.*

Illa verba, *iuſsit ali, manſi, auſcultaui, obſeruaui*, è gloſſemate irrepſerunt. Qui enim inuenerunt, *pater pueri illic eſt, vſque ad tentaculum*; (quomodo ſcribi etiam nihil vetat: vt ſignificet, aſtrictum militem & tenacem, qui tenuiſſimè ſumptus infanti ſuppeditet: ſed alterum verius:) addiderunt de ſuo, *iuſsit ali*: qui, *vſque ad ſpectaculum*, repererunt, de ſuo inſerſerunt, *manſi, auſcultaui, obſeruaui.* Ait autem, vt ſolet Plautus, militem illum tantiſper eſſe pueri patrem,

trem, dum fabula tranſigatur. Eſt illud quoq; ſub finem Comędiæ:

Vbi eſt quod tu das? ſolue zonas. PH. *prouocatur.* Se. vlt.
St. *quid times?*

Str. *Tu peregrinus, hîc habito: nunc meos non ambulo.*

Pecua ad hanc collo in crumina ego obligata deſero. Scribo:

Tu peregrinus: hîc habito: nuui meos; non ego ambulo.

Nuui meos, pro, *noui meos.* Ea enim eſt affinitas harum literarum a & v. vt item hac fabula:

Sed tandem loquere, qui is homo eſt, Aſtaphium?

Vnùsne amator? emendo *Nuuus ne*, id eſt, *nouus.* Hac forma autem hîc eſt, *noui meos*, qua Eunucho: *Non noui voſtrum tam ſuperbum*: & numero multitudinis aliquoties apud huncipſum. Epidico:

Facilè tu iſtic ſine periculo & cura, corde libero
Fabulare. noui noſtros: tergo dolet, cùm ego vapulo.

Et initio Stichi: *Noui noſtros: ſpero exorabilis eſt.* Sequentis verſus vulgatam ſcripturam falſi damnant exemplaria Priſciani; apud quem eſt:

Pecua ad hanc collo in neruina ego obligata deſero.

Et rectius eſt. Fingit enim Plautus ſubinde ſub ruſticis perſonis vocabula, atque ea ruſtica profectò, vt decoro ſeruiat. Supra *caulatorem* pro *cauillatore*, & *rabonem* pro *arrabone.* Itaque

cum obærati & nexi in neruum raperentur? (Phormione: *Vereor ne iſtæc audacia in neruum erumpat denique)* atque ij homines ligati & obligati ſint: pro *crumina* vocabulum, *neruinam* fecit, à neruo ſcilicet: quòd obligatos numos ferret. Hoc probari potuit, vt quod maximè: ſed enim in veteri codice Priſciani inuenio, vt manu Modij ad oram libri notatum eſt *neruminas* quæ pura puta Plauti ſcriptura eſt; *Nerumina* oues ſunt vitioſæ & morboſæ, quæ ruminare nequeunt. Quas ergo paulo ante *perperas minas oues* appellarat, eas nunc, *pecua nerumina.* Et hoc quidem verius, neruminas oues eſſe, quas dixi, nam morbum eum ſæpe opiliones in pecu queruntur. Poterant tamen etiam videri, *nerumina*, quæ rumen, non habent: quæ eſſe per pera neceſſe eſt. *Rumen* ita pro mamma: quomodo olim in vſu fuiſſe, Varro, & Cato memoriæ produnt. vnde arumos, & ſubrumos agnos appellari. Apud eundem Priſcianum in altero ſcripto codice, de quo mihi commodaſti Hieronyme Berchemi, verſus ille:

Sc. vt aſ *Haud malè illanc amoui; nunc hunc ego impuriſſimum,*

Barbatum, tremulum, Titanum, Cygno prognatum patre;

Ita mihi imperas, &c, medium, inquam, hunc verſum ita ibi lego: *Titanum, qui Cygno lucet patre*: è quo manifeſta ſcriptura emendandum eſt: *Cygno qui cluet patre.* Vt autem *cluet*, pro, *dicitur*,

citur, fertur, celebratur, ita *audit* quoque. Catullus ad Manlium:

Quod quondam caſis montu fodiſſe medullis

Auſus falſiparens Amphitrioniades. Lego:

Audit falſiparens, id eſt, dicitur. Nam in v.c. *audet*. Sunt alia hac præterea fabula in mendo:

Nam me fuiſſe huic ſummum fateor atq; intimum: Scena I.

Quod amantis multo peßimum eſt pecuniæ. Fortè rectius;

Quoad amantis inulta peſſum ijt pecuniæ. Et probare id ſequentia videntur. Item:

Procul hinc obſeruabo, miles quid fortunis facit. Sc. Neque gnatus. Lego:

Miles ecquid fortis ſuat. Et:

Qui vbi noſtrarum quamque videt propè adis, hac ſi aggredias. Sc. Ad rem.

Primum ſuſpicabar: *videt propè ædes haſce aggredier.* deinde: *prope ædes hac ſic aggredier, has &c:* & id probo. Item:

Nugæ ſunt, ſi ſtimulos pugnis cadis, manibus plus dolet.

De nihilo nihil eſt iraſci, quæ te non flocci facit. Scribo:

De nihilo illi eſt iraſci, quæ te n. fl. f. De nihilo eſt, Sc. Lepidè efficiam. vt Hecyra:

Non hoc de nihilo eſt, quod Laches nunc me conuentam eſſe expetit. Mox:

Pertimui poſtquam vna cura cor mouit modò: Eadem ſcena.

Timeo ne malefacta antiqua mea nunc inueniam omnia. Lego:

Pertim

Pertimui: plus quàm vna cura cor meũ mouit modò.

Non vna, inquit, cura nunc me angit; multæ ſunt.

Sc. Egóne. Poſtea: *Loquere, filiam meam quis integram ſtuprauerit.*

An. *Video ego te propter.* C. *mala, qui eſt.* Emendo:

Qui is, malùm, eſt? malùm, nota aduerbij ſpecie. Ibidem:

Scio equidem, quæ nolo, multa mihi audienda obnoxia.

Scribo: *Audienda ob noxiam.* Neque negauerim, *obnoxia*, defendi poſſe, & ei rei multa verba fieri: ſed alterum probabilius. Sed & illum verſum corruptè legunt: ego emendatum ponam:

Sc. Blitea & lutea. *Vbi id audiui, quamquam penes eſt me eius omnis res & liberi. Liberos* de vno filio dixit, vt item Cicero, & alij. Poſtea: ——— *Dic ob hac dona,*

Sc. Ite ite hac. *Quæ abmiſerit, me illum amare plurimum omnium hominum:*

Erga eumq; honorem eumq; haberi omnium maximum. Lego:

Erga eumque honorem habere cumq; omnium maximum.

Omnium cumq;, vt quicunq; Sed & *cumq;*, pro, *quicunq;* aut *quandocunq;* Horatius:

O decus Phœbi; & dapibus ſupremi
Grata teſtudo Iouis, ô laborum
Dulce lenimen mihi cunq; ſalue
Rite vocanti.

Eadem

Eadem comœdiæ:

Cumq; eã rem in corde agito, minùs multo perhibemur
Malæ, quàm ſumus ingenio. ego prima de me modò
iſta dicta dictito. Lego: *Ego prima domei docta dictito.*

QVOTIES, QVAM APERTE POST TOT EMENDATOres adhuc in bonis ſcriptoribus capital fiat, leuibus aliquot emendatiunculis oſtenſum.

R. V. PAVLLO KVICKHOVIO RVREMVNDENSI, AD D. Petri in Colonia Agrippinenſi Canonico.

TEcum ſentio, eruditiſsime Kuickhoui: adderem iſtuc, niſi periculum ſit, nè dari auribus tuis putes. ſic es enim: quas omnes in te virtutes alij, tu ſolus non agnoſcis. Sed profectò tecum ſentio, quibus in ſola emendatione ſcriptorum vita eſt, vt tum Chryſippi ipſius, & quicquid ingenioſorum fuit, acumen adeptos ſe arbitrentur, cùm alienos libros (quàm benè, non agitur) ſcripſerũt, indignos eſſe, quibus illæ faces ad laudem ac gloriam præluxerint. Rectè enim hoc dicere illum apud Plinium, ſi cognoſcere, iudicare, negotium publicum gerere, & quæ ſunt hoc genere alia, è rebus humanis excipias, reliqua non eſſe, in quibus impensè ſumere operam vir ſapiẽs velit: qui in his velit, eſſe deum inter homines, certè, ſi etiam poſsit. Neq; me fallit tamen, plus dicere te, quod minùs ſentias, vt me ad rempub. traducas: hanc eſſe ſcilicet rem dignam, vbi neruos contendam meos, vt ait noſter. Et credès ne? volentem, luben-

iubentem vocas. Nam quod hanc nunc operam à me impetratā auferunt homines docti, verbis impoſuerunt: digna eſſe quæ lucem aſpicerent: futurum in rem literariam: decus mihi, laudem, auxilia, alia. noſti vt hæc talia ſoleant. Et hoc facilius paſſus ſum falli me, quia eos ipſos falli videbam. Vides autē quo hæc res peruenerit. dum confecta iam, aut affecta quæ erant, efflagitant, noua alia, neque inepta minùs, extuderunt: quæ tu Kuickhoui, cùm iuuabit nihil agere, leges, & nè nihil agas, quod poteris, defendes.

Heauton t. act. 2. ſcena 3.

FRequentes mendæ in libris ſunt prona ac præcipitata litera, aut contra. Terentius: *Imo vt patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam puras dabit.* Vulgo, *duras dabis.* Et audi, ſodes, Calpurnium: *duras*, inquit, intelligendum vel partes, vel lites. Sic illi videtur. quærat cui perſuadeat. neq; enim vnquam fando auditum, vbi in hoc concreto, *duras*, alterutrum horum diſsimuletur. At ſi id demus, fuiſſe qui *duras*, dicerent, partes in cogitatione relinquerent, quæ heic, vbi ſine æmulo & riuino erat, partes Clitiphonis eſſent, ſi ego me videre negem, minùs mirum ſit: ne ipſum quidem ſciſſe opinor. Quod autē addit, *lites*, obſecro te Kuickhoui, q tantū iudicio vales, quicquam illi venire ineptius in mentem potuit? credo, inibi tum non fuit. neque enim venturus erat, vt ſcriberet, *lites dare*, eſſe litigare. Ego vero, *puras*, repono, & *noctes* accipio. Eæ ſunt cōtrà quàm quæ ſpurcæ; quibus ſecubatur. Sic *ferum*, ſic *Numidicas*, ſic *Africanas*, concreta pro abſtractis dicimus. Sic

Corin-

Corinthia pro vaſis Corinthijs. Petronius: *Caterùm in promulſi dari aſellus erat Corinthius cum biſaccio poſitus*. ſcribo: *Caterum in promulſidare*, eo exemplo quo poſtea: *Nos vt triſtiores ad tam viles acceſſimus cibos. ſuadeo, inquit, Trimaclio, cœnemus: hoc eſt in ius cœna.* Ita V. C. Britannicus, *in ius*: & minus rectè vulgò, *hoc eſt ius cœna*. Eodem modo dicimus *eſſe aliquid in panem*, Græca ſcilicet forma. Gell. lib. VIIII. cap. II. *petit as ſibi dari εἰς ἄρτους*. Ea facie eſt, quod Cicero & Aimilius Probus, ſi is auctor eſt, dicunt, in more fuiſſe Perſarum regibus, bene meritis dono dare aliquot vrbium reditus, in panem, in veſtem, in vinum, inquiunt. Sic quidem etiam, *Lunenſe*, dicimus, hoc amplius, marmor intelligimus. Suetonius Nerone: *In eo monumento ſolium Porphyretici operis ſuperſtante è Lunenſi ara, circumſeptum eſt lapide Thaſio*; qui locus Suetonij mendosè excuditur. Apud Plautum, *puras*, pro, *noctes puras*, audimus:

Aſinaria: *Si fortè purè velle habere dixerit,*
Tot reddat ſpurcas, quot puras habuerit.

Propertius: *Redde etiam excubias diua nunc, ante iuuenca:*
Votiuas noctes & mihi ſolue decem.

Quod decem perpetuas noctes puras Cinthia Iſidi peruigilaſſet, tanquam expenſo eas refert Propertius: & repoſcit ſpurcas. Non alio fonte in elegijs crebriores amatorum querelæ. Quando enim in caſto aut peruigilio ſecubandum foret, neque aliter rem diuinam facere ſine pia-

no piaculo eſſet, aſsiduè ſacra poſtridie meretrices cauſſabantur. Id eo, vt cupidos amatorum animos inopia incenderet. Neque prætherijt inter præcipiendũ lena illa: *Vtere cauſis:*

Maior dilata nocte recurret amor.

Scilicet hoc eſt, *artè tractare.* Terent. Heaut. *Hæc artè tractabat virum.* Errant enim opinor, qui, *arte*, nomen auferendi caſu accipiunt, cùm aduerbium ſit, quod alij quando ſcribunt, *arctè*, fit. Ita Sall. *Namq; edicto primum adiumenta ignauiæ ſuſtuliſſe, nè quiſquam in caſtris panẽ aut quem alium cibum coctum venderet, ne lixa exercitum ſequerentur, ne miles gregarius in caſtris, néue in agmine ſeruum aut iumentum haberet. cæteris arctè modum ſtatuiſſe.* male heic quoque in peruulgatis, *arte.* Vnum addam: ſi à me ſis, iocum ſale puro puto Attico ſpargas, & Terentio ſuam, vt mihi quidem videtur, elegantiam reſtituas. Cum enim impotés animi adoleſcens; vt eſt amor; à ſe impetrare non poſſet, quin amicæ oſculum aduenienti ferret, imò, inquit ſeruus, quo tu minùs ſcis difficultates tuas, pater quantum eum vidi, diu etiam puras dabit. Quid lepidius? Dionyſia erant, & per ea puras dare atque accipere, ridiculum: ideo magis, quòd puras daturus pater, quæ filij erant partes. At ſi maximè alterum illud, *duras*, & re, & verbo conueniat, dicto tamen gratia aberit. Videbitur enim iocari voluiſſe ſeruus, ſed nihil feciſſe minùs, & euaneſcet conatus ille facetiæ; quantum eius iudicare poſſum

poſſum. Sed vnum etiam abeſt, vt emaculatus ſit verſus. Lego:

Imo, vt patrem tuum vidi eſſe, diu etiam puras dabit.

Nam, *vidi patrem eſſe habitum*, quiſquiliæ ſermonis, & illud, *habitũ*, ſi recipias, manifeſtò ruit verſus. Emendabam olim: *Imo vt patrem tuum vidi ante abitum, diu etiam p. d.* vt Eunucho, *Quantum ego eum vidi, nimirum dabit hic miles aliquam turbam.* Sed ita numeri labarent quoq;, Vt noctes *puras*, ita ipſas mulieres dicebant: & contra *pollutas*, de q̃ Plauti verſum legunt Rudente: *Non ſum polluta, apage, potin vt abſtineas manum?* Sc. Nunc id eſt. ſed quod eorum pace liceat, ne ipſorum quidẽ cauſſa probare poſſum. nam, polluta pago, veteres editiones: & quî minus id ita, quàm ſimilia multa alia? poteramus tamen ſequi, ſi ſententia probaret: quod contra eſt: quiduis enim potiùs quàm pura erat. itaq; poſtea ad aram de uenerantur iram Veneris:

Ne inuiſas habeas, nèue idcirco vitio nobis vortas, Si quippiam eſt minùs, quod bene eſſe lautum tu arbitrare. Quid id minùs lautum eſſet, innuit Trachalio:

Te ex concha natam eſſe autumant, caue tu harum conchas ſpernas.

Si enim cõcham accipit, qua mulieres ſunt, (& quis ille fungus qui hoc neget? difficile eſt, vt polluta non fuerit. Quod ait autem, *te è concha natam autumant*, eodem facit. hoc enim com mẽto ad naturam muliebrem alluſerunt: non

quòd è concha ortam venerē arbitrarētur: ſed quòd conſimilis eſt concha, quaſi id, quod nolo dicere. Et hac fini iſta: nunc illuc redeamus. Sticho, contra d in p mutatum:

Se. quiſnam obſecro. —— *Salua ſum. D. at ego perij, cui medullam laßitudo perbibit.*

Gel· *Quid ego, cui medullam miſero ventris perrepit fames.* reſtituo, *peredit fames.* Dinaciū, mihi, inquit, medullam laſsitudo perbibit: tum paraſitus, at mihi eam peredit fames. aliter quæ tandem dicti gratia eſt? At vir doctus emendat, *perrepit.* ita priore verſu, reponendum eſſet, *cui medullam laßitudo perbitat.* Sed ita tibi placeam vt ſuum verbum Plauto reddidi: quod non dubitabis, ſi paraſitos cogites: quorum omnia dicta de pulmento ſunt. itaque addit, *ventris*; ridiculè: quippe oſsium medulla eſt: ſed ventrem totum paraſitum vocat: quomodo Terentius: *pugnos in ventrem ingere.* & hic ipſe infra: *Ehem qui ventrem veſtiam.* Etiam Lucillio *ventres* ſunt comedones & lurcones: Quid ergo elegantius illo Eunucho: *Hunc comedendum & deridendum vobis propino?* & apage viri illius diligentiam, qui id tanto opere mutare contendit: Miratur, (quod mireris) dictum inſolenter & abſurdè, *propinare comedendum*, cùm in ipſo propinandi verbo, bibendi ſit, non, comedendi ſignificatio: quaſi non eo ipſo lepidum fiat, quod alio rſum à vi verbi ex diſciplina paraſitorum capiatur. Nam quis dicat, hoc primum eſt: deinceps,

ceps, quid dicatur. Ac profectò ſi paraſitus ſumen, aut glandium, aut tergus, aut eo genere quiduis aliud propinet conuiuæ, perſonam agat concinnè: vbi rem, non verbi primogeniam vim ſpectet, niſi qui deſipiat. A cibo enim factum paraſito nomen, non à potu: neque vſquam ferè illi bibuli, aut madulſæ inducuntur: edaces vbiq; de potione non temerè loquuntur, de eſca verba omnia. *Nolo*, inquit ille, *in veſicam quod eat: in ventrem volo.* Quare etiam improbat ius collyricum, niſi quod craſſo cremore ſit. Curculio autem aquã poſcit ita demum, ſi fruſtulẽta ſit. Itaq; paraſiti *canes* appellantur, vt Eunucho: Ch. *Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis.* Gn. *ain vero?* Ch. *canis.* Gn. *ſiccine agis?* Quod enim aliter perſonæ diſtinguuntur in libris, manifeſto vitio eſt. Spectauit id Terent. illo verſu: *Viden oſſuum, & cibus quid faciat alienus.* ſic enim & v. c. optimæ notæ, & numeri poſtulant; & ex hoc corruptum in vulgatis, *otium.* nam *oſſuum*, & *otium*, affini ſono, ijs præſertim, quibus in pronunciando t parum abeſt quin ſſit. At id diuidere libuit Langio noſtro, tanto quidem caueæ totius plauſu, vt nulla emendatione maiorem laudem reperiſſe videatur. Alia ſunt eius viri multa, quæ miremur: hoc quidem adeo inuitis & auerſis muſis dixit, vt eas ingemuiſſe putem. Quod enim quæſo os habet paraſitus? ſanè nullum: vt in veteri epigrammate:

Act. 4. ſc. 7. Vulgò hoc dicit Gnatho, pudendo errore.

Qui caput ad laeuam deicit, gloſſemata vobis

 Tradidit,

Tradidit, os nullum, vel potiùs pugilis.

Significat Palæmonem Grammaticum facere, quod Eunum dicit Auſonius:

Eune quòd vxoris grauidæ putria inguina lambis,
Feſtinas gloſſas non natis tradere natis.

Verum hoc eſt. nam Suetonius Palæmonẽ ait libidine flagraſſe vſque ad obſcenitatem erit.

Hoc eſt, *gloſſemata tradere*: & id notat verbum *deijcit*. *Inclinare* enim, *deijcere, occultare caput*, in ea libidine propriè dicuntur, quod, ne alios nominem, Cicero aliquot locis ſignificat de Sexto Clodio, prægustatore, vt appellat, libidinũ P. Clodij. Nunc illuc redeamus. Impudentibus os eſſe cõſuetudo latini ſermonis negat, cuius ſi exempla ponã, & meo, & tuo otio abutar. Iã ſi aliqd paraſiti os habẽt, quiduis potius quã ſuum habenti; multoq; magis, canis, vt κυνῶπες rectè à Græcis audiant: ne addã, q, caput eſt, potius dicendũ Terentio fuiſſe: *Viden os, & cibus alienus*. Paraſiti enim nõ magis cibo alieno vtuntur, quàm os alienũ habent. quare id genus Horatius alienis maxillis ait ridere:

Act. 1. ſce. 1, Rideant, in Bruniano v. c. qui Colon. ad D. Panthaleonis eſt, & caſo V. Argentin Anno CIↃ.IↃ.III.

Cũ rapies in ius malis ridentẽ alienis. & Ter. Andria.
Hoccine? tanta vecordia quiquam vt ſiet,
Vt malis rideat alienis; incommodis
Atq; ex alterius ſua comparet vt commoda.

Malis, enim, id eſt, *maxillis*. Omnino autẽ paraſiti eiuſdem ſui regis os ſumunt, cuius cibum contruncant: vultumq; ex vultu comparant. Neq; dicturus erat Terentius, *os ſuum*; potiùs, *lingua ſua*. ita enim ſolent Latini, cùm de infami facundia, & ſcurrili dicacitate verba fiunt, vt linguam paraſitorum, lenonum, ſannionum,

tabula-

rabularum, dicant: quando ij os non habent. At, *os*, de graui facundia: vt apud Vergilium in heroib⁹: *ſic ore locutus: ſic ore profatur.* hinc *orare* & *oratores*: contra à lingua, *lingulaca*, contumeliæ verbum. Adde quòd vſurus erat verbo, cuius in edendo & loquendo item officium; quoniam de cibo & paraſitis mentio: quod ſolere oſtendit leno ille:

Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.

Eodem mihi pretio ſal perhibetur, quo tibi.

Niſi me hæc defendet, nunquam delinget ſalem.

Lingua autem, *dentes, guttur, fauces, venter* lurcationis & popinationis vocabula ſunt: *os* non itē. Nihil itaq; certius quàm, *oſsuum*, reponendum. Sunt autē *oſſua*, eadem quæ *oſſa*, vt *artua*. Sexcenta eius exempla in veteribus ſaxis & marmoribus. Qui, *otium*, defendunt apud Terentiū, indignos puto, quibus reſpondeatur, poſt optimorū codicū auctoritatē. quaſi quicq̃ otij cauſſa paraſiti facerent, & non ventris potiùs. Et erret lōgè, q otioſos fuiſſe paraſitos putet: quorum opera illi fideliſsima in præcipiti & difficili vtebantur. Phormione:

Opus eſt mihi Phormionem adiutorem ad hanc rem dari.

An. *Præs eſt: audaciſsimè oneris quiduis impone, & feret.* Milite glorioſo:

Nam ego hodie ad Seleucum regem miſi paraſitum meum,

Vt latrones quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret. Curculione:

Nam paraſitum miſi nudiusquartus Cariam petere argentum. Sticho:

Eho Crocotium, i, paraſitum Gelaſimum huc accerſito.

Tecum adduce: nam illum ecaſtor mittere ad portum volo.

Denique facilè reliqua patiebantur paraſiti, ventres ſaburrarent modò. Et quid illud tantũ, otioſos eſſe paraſitos, vbi pleriq; omnes vrbani otioſi eſſent? Ipſius mehercle Parmenonis miniſteriũ otioſum erat, qui herũ ſectaretur: & non alij vſui eſſet Phædriæ, quã paraſitus Thraſoni. Tamẽ non deſinent nugari iſti, & *oſſuum*, vt deculpatum, improbumq; verbũ repudiare: quo tam multi vti ſuſtinuerunt? Nam q̃d Auguſtinus ſordidum putat, non meminit ſcilicet veterũ: neque is tamen aliud Chariſio, & Plinio facit. Sed referamur vnde abijmus. *Propinare edendum*, paraſitorum eſt. Quî minus ergo ita potuerit Terentius, quàm Demoſthenes; προπίνειν τὴν ἑλλάδα. & ad eundem modum Euripides? Quod vetuſtos codices nominat, ſcimus nos antiquiſsimos quoſq; propino, habere: & hoc modo Nonium legere, atq; veteres interpretes. Nam de, *præbeo*, id quoq; verbũ in conuiuijs dici ſolitum, nugæ; non enim in ſolis conuiuijs, *præbeo*, dominatur, vt riſus continuò audientium ſequatur, ſi dicas, *præbeo ridendum:* tanq̃ de conuiuio ſermo fiat. At *propinare*, alibi quã in conuiuio, non dicitur: et ſi dicatur, ridiculo eſt: quod ſignificat interpres: De modo

ſyllabæ,

ſyllabæ, diſpeream niſi hominis cauſſa vellem, tacuiſſet. Quod enim Martialis verſum laudat, eiuſdem hic quoq; eſt:

Hoc quoq; non nihil eſt, quod propinabis in iſtis.

Et ad hunc modum ſcimus cum ſæpius aliquanto ſolere, quàm contra. Neq; eſt quin ſciat, *propino*, ſi Grammaticos audias, ancipiti prima eſſe: alios etiam in eo manere, produci oportere: ſi contra fiat, licentiã poetæ appellant. Quod autem propinandi verbũ potionis eſſe, non etiã eſcæ, putat, fruſtra ſe habet. Gell. lib. X. cap. XVII. *Et enim perſona quæ hoc apud Laberium dicit, diuitis auari & parci, ſumptum plurimum, ἀσωτίαντε, & propinationem adoleſcentis filij deteſtantis.* Nè quid tamen diſsimulem, ſuſpicor ſcribendum apud Gell. *popinationem.* Cæterùm quòd arbitratũr, dicendum potius fuiſſe, *bibendũ propino*, quis vnquam ita locutus eſt, vt non rueret, *bibere aliquem*, aut *bona alicuius?* at *comedere Titium*, aut *Titij ſubſtantiam*, pro, rem eius dilapidare, lacerare, & diffundere, eleganter. *Comedere*, enim ſimpliciter, *decoquere*. Moſtell.

Propinare comedendum, eſt, ſubſtãtiam eius dilapidandam ponere.

Patiar; ſine modo adueniat ſenex:

Sine modo venire ſaluum, quem adſentem comes.

Atq; eius deinde ſunt migrationes in alienũ: vt cùm Petronius vſuram edere inquit:

Præterea gemino depren ſam inurgite prædam

Funeris illuuies, vſusq; exederat æris.

Vbi mendum ſubeſt: lego, *fœnoris ingluuies. ingluuies* enim fœnoris eſt, non *illuuies*. Atque id conuenit cum eo, quod porro eſt, *exederat*,

 Terent,

Terent Eunucho, vt in V. L. Stanxi:

Ita vt ſit, vbi quid animum eſt moleſtiæ: m in, *animum*, ſuſtinetur: *eſt*, pro *edit*; quod pueri ſciunt. Varro Ephebo: *Crede mihi, plures dominos ſerui comedére, quam canes; quod ſi Actæon occupaſſet, & priùs ſuos canes comediſſet, non nugas ſaltatoribus in theatro fieret.* Quo in exemplo Varronis legerem: *Crede mihi, plures dominos cerui comedére, quàm canes.* Hoc enim ſignificat, fabulam illã non vſquequaq; pertinere: & qui finxerint Actæona in ceruum mutaſſe, deinde à canibus diſcerptum perijſſe, aliquanto rectius facturos fuiſſe, ſi à ceruis comeſum finxiſſent. Et quæ ſequuntur verba, magis id etiam vidétur oſtendere. *Cerui* autem, ſerui ſunt nequam, & fugitiui. Terent. Prologo Heaut.

A canibus, hoc eſt, paraſitis. Plures comeſti ſunt à ceruis quàm à canib⁹, hoc eſt, plures per ſeruos malos quàm paraſitos ad inopiam deciderunt.

Qui nuper fecit ceruo currenti via

Deceſſe populum: cur inſano ſeruiat? In libro Baſileenſi: nec me mouit, quòd eadem manu emendatum. nam ego mendoſum illud, *ceruo*, malui. Sextus Pompeius, *Seruorum*, inquit, *dies feſtus, vulgò exiſtimatur, Idus Aug. quod eo die Seruius Tullius natus: idemq; Dianæ ædem in Auentino dedicarit, cuius tutelæ ſunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos vocant ceruos.* quod quidem fragmentum Petro Crinito debemus. Martialis epigrammate de Achylla eundem fugitiuũ & ceruum appellat:

Suppoſitam fama eſt quondam pro virgine ceruam,
At nunc pro ceruo mentula ſuppoſita eſt.

At ſupra dixerat:

Huic

Huic comes hærebat domini fugitiuus Achyllas.

•Quæ apud Donatum huc ſpectant, deprauata ſunt, ſed ita corrigentur: *Quadrupes*, inquit in Andriam, *ligaturæ genus: aut item poſuit quadrupedem pro ceruo & fugitiuo*; *vnde illud Vergilianum:* Act. 5. Scen. 2.

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

Apud Terentium perrò reſtituendum, *ceruo*, oſtendunt illa: *cur inſano ſeruiat?* itaque fugitiuus erat. At ſerui currentes, alij, Dromones ſcilicet, qui ſurſum deorſum curſitant: de quibus heic non agit: Cœperamus quid ſæpè vna littera mali dediſſet. exemplum etiam eius eſt Lucillij in verſu:

Deblaterat plenus bonus ruſticus, concinit vna. Apud Nonium, Deblaterare.

Lego: *Deblaterat, blennuſq́; onos ruſticus cōcinit vna.* ille, inquit, blennus ruſticus aſinus. Afranius Vopiſco: *Voluptatem capio maximam, cruciari tua te culpa:*

Qui det, & de illa peſſima, quam deamas, promerere. Lego: *Quippe & de illa peſſimè, quam deamas, promerere.* Item Simulante: *Tui veretur, me ad te miſit oratum peteret.* lego: *Tui veretur: me ad te miſit oratū betere*, id eſt, ire. Lucilius: *Rediſſe ac repedaſſe vt Romam vitat gladiatoribus.* Lego: *vt Romam bitet gladiatoribus*; &, *gladiatoribus*, eſt, ludis gladiatorijs: vt Cicero ad Atticum ſæpè. Plautus Amphit. Nonius in, veretur. Gladiatoribus Romæ eſſe, id eſt, tempore ludorum gladiatoriorum. Sic Cicero.

Sirempſe in lege iuſſit eſſe Iuppiter,
Quaſi magiſtratum ſibi, alteriue ambiuerit,
Virtute dixit vos victores imbitere, non Prologo.

Sir empſe, vox in forma promulgandarum legum vſitata. Feſtus.

Ambitione: aut:

Victores dixit vos virtute imbitere. Sirempſe, rectè Fruterius. *Bitere* etiam Rudente: *Siccine me ſpernis?* Da. *Sic ago: ſemel bibo.* legerim: *ſic. age, ſemul bito*, id eſt, ſimul eo. ibat autem ſimul, vt ſua opera facilius addiceretur. Apud Terentium fuit cùm idem arbitrarer:

Scena. Meámne ille.

Semul, vbique reperio, pro, ſimul.

Phor. act. 2, ſc. 1.

Dum tibi ſit quod placeat: ille ringitur, tu rideas;

Prior bibas, prior decumbas. Nam, *bibas*, ante illud, *decumbas*, vix probabam: & de eſca magis paraſitum loqui ex arte arbitrabar; non de potu primùm. Nihil moueo tamen. nam ex Petronio Arbitro conijcere eſt, potionem etiam, priuſquam diſcumberent, poſcere ſolitos: vt id fortaſſe ſpectarit paraſitus. Atque huius generis quæ ſunt, in eis literarum affinitatem cogitanti, non difficillimũ eſt oram aliquam euoluere: quæ longius diſceſſerunt, aut à Grammaticis veteribus, aut à libris opem poſcunt. Phormione:

Planè id opinor. Eam potionem Apuleius libr. 9 antecurſoriam vocat.

Quod ne ego perſcripſi porro ijs, quibus debui.

Cui in mentem heic de mendo veniat, abſque interprete ſit? at ex eo certum, ita legendum eſſe:

Act. 5. Scen. 7.

Quod ne ego perſcripſi porro alijs, ac dididi.

Multis, inquit interpres, *per ſcripturam reddidi: multis dedi: vt apud Vergilium:*

Diditur interea Romana per agmina rumor.

Hæc ſola ad reuocandum illud, *dididi*, ſuffecerint. Nam illa verba:

Quod ne ego perſcripſi porro ijs, quibus debui:

non

non vtiq; hanc explanationem poſtulant; *multis reddidi per ſcripturam; multis dedi*; ſed illud primum ſolum. Deinde Vergilij verſu quorſum vtatur, non apparet, niſi & apud Terentium *dididi*, reponas? Quid ergo, malùm, hoc eſt, *dididi?* Non meis verbis dicam, ſed Plautini illius Staſimi:

Comeſum, expotum, exſutum, elotum in balneis.
Piſcator, piſtor abſtulit, lanij, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes: conſit citò,
Quàm ſi tu obijcias formicis papauerem

Homo dididerat nimirum. Ita emendo Ciceronem in ea pro Cælio: *Dede te, ac disijce.* lego: *dide ac disijce:* &, quiduis dicant iſti, rectum puto. Nec hæc verba Ciceronis ſunt, ſed Cæcilij. Talia vix credas quot apud Terentium reliqua ſint. Eunucho:

Vera lectio eſt, quam u. c. probant. Lambino ibi tenebræ ſunt.

Vbi ſatias cœpit fieri, commuto locum.

Scena, Ex meo propinquo rure.

Bellè hoc, *ſatias cœpit fieri.* Equidem audire mihi Terentium videor, ſi dijs placet. Poterat reſtitui è Marcello:

Vbi ſatias forte cœpit, commuto locum.

Sed neque, *fortè*, valde locum heic habet: & in veteri Veneto eſt, *ſimul.* Procliuior lapſus fuit, *me*, omiſſo; quo addito minùs obnoxium fuiſſet. Deinde turbauit, quòd, *ſimul*, eſſet pro *ſimulac*, vel *ſimulatq;*. Hoc modo Cicero: *Simul literæ à Cæſare, quas exſpectaret, remiſſæ eſſent.* Et Catull.

Quæ, ſimul optatæ finito tempore luces
Aduenere. Horatius incredibile quot locis.

Omnia

Omnia autem impedijt illud, *ſimitu.* Sic enim repono:

Vbi ſatias cœpit, muto ſimitu locum.

De hoc tamen in medio relinquo; quippe nata ex leui mihi ſuſpicione. Et fallor? an verum eſt?

Vbi ſatias cœpit, ſimul muto locum. planè opinor. Hoc ergo iuuit Nonij exemplar paulo emendatius, eo quidem loco. Illud autem non potuit niſi e V. C. emaculari:

In tempore ad eam veni, quod eſt rerum omnium
Primum, Nam mi è re quendam offendi ibi militem
Eius noctem orantem. Commodum, inquit, veni, cùm ibi militem offenderem. Eunucho:

Indicare ſe, prodere ſe. in cæteris Comica elypſis eſt.

Infecta pace vltrò ad eam venies, indicans
Te: amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet vbi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita
E re: quæ in ſe neque conſilium, neque modum
Habet vllum, eam conſilio regere non pote.

Qui verſus ita & diſtinguendi & ſcribendi ſunt. *Cogitare* autem *è re*, eſt, conſilium capere, ita vt in rem ipſam putes eſſe: & probat quod continuo eſt: *Quæ (res) in ſe neque conſilium habet.* Sed erit, qui ne hanc emendationem accipiamus, audiendum Horatium putet. is enim hunc locum expreſſit:

O here, quæ res
Nec modum habet, neque conſilium, ratione modoque

Tractari non vult. me nihilo tamen magis mouet. prætexēda enim illi hoc modo oratio fuit, cùm ab eo loco ordiretur, etiamſi apud Teren. verbum id non reperiret. Atque adeo ſi valere huc vſque id argumentum volumus, quidni admittamus etiam receptam diſtinctionem apud Terentium?

Pam. *Proin tu dum eſt tempus etiam atque etiam cogita.*

Par. *Here, quæ res in ſe neque modum habet.*

Sic enim Horatium ſequentibus probandum foret. at conſtat falſum eſſe. Libri quidem antiqui omnes, quos ego quidem viderim, *è re* & *here*, ita referunt, vt diſcernere non poſsis. Hoc quantas turbas dedit illo loco Adelphis? *E re nata melius fieri haud potuit.* In Digeſtis autem capite de rebus creditis primo, illud, *è re*, etiam, in, *benè*, degenerauit: quamuis, *here*, retinuerunt, qui pluſculum ſe ſapere poſtularent. id quas pugnas dedit? dum, quod Accurſio, non itidem Caſtrenſi probatur? & huic aliud quàm Bartholo. Idem in mendo iacet hoc verſu Accij Meleagro: Act. 3. Scen. 1. ff. de reb. cred. l. prima. Non. in Eliminor.

Timidè eliminor clamore, ſimul agnita vox ad aures acciuit. Lego:

Timidè eliminor clam hero. ſimul agnita vox ad aures accidit. Nam *accidit*, reponendum; vt Hecyra:

Pamphile, ad aures haud inuito ſermo mihi accidit tuus:

è Baſil. non, acceſsit, vt vulgatum. Cicero:

Ad Atticum. *Quod vetas ſuſpicari me, quicquam ad animum tuum acceſſiſſe.* omnino legendum, *accidiſſe.* Salluſtius Iugurtha: *Quo accedam? quem appellem?* Lego, *quo accidam?* è Cornuto, ſiue Aſper eſt, aut Donatus. Cicero in Vatinium: *Non putas fas eſſe verbum ex ore exire cuiuſquam, quod non iucundum & honorificum ad aures tuas accedat.* Lego, accidat. Idem: *Ad pedes ſingulorum accedente Clodio.* cui dubium eſſe poteſt, legendum, *accidente?* Enimuero quod in ea pro Cælio eſt: *oratio ad animum accederet:* conſtat reponendum, aut, *animum accenderet,* aut, *ad animum accideret.* Sed illud potius. Quod, *Erus,* ſcriberent, pro, *Herus,* cauſſa fuit, cur Truculento quoque labes ſederit:

De bello Iugurthino oratione Adherbalis.

Initium Scenæ.

Ite hac ſimul mulieri damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagoga. ſatíne qui amat, nequit quin nihili
Sit: neque inprobis ſe partibus expoliet. nam hoc quî ſciam, ne quis
Id quærat ex me; domi eſt qui facit improba facta amator,
Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras iubet ferri, metuit
Publicos: mundiſſimum eſt. Puras ſibi vult ædes eſſe:
Domi quicquid habet, perditur, exeo. lego:
Ite, ite hac ſimul muli heridãnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ: ſatine qui amat, nequit quin nihili,

Sit:

Sit: neque improbis ſed artibus exſpoliet? Nam hoc quî ſciam, ne quis

Id quærat ex me; domi ſcio. * *qui facit improba facta amator,*

Qui bona pro ſtercore habet: foras iubet verri: metuit

Publicos: mundiſſimus eſt. puras ſibi eſſe vult ædis,

Domi quicquid habet, verritur ἔξω.

Comicè intelligitur: Nam domi is eſt.

Nomina illa, *heredamnigeruli, forasgerones*, facta ſunt Plautino more: vt Perſa:

Vaniloquidorus, virginiſuendonides,

Nugipolaloquides, argentiexterebronides

Tedigniloquides, nummorumexpalponides. In quibus verſibus, *Tedigniloquides*, de culpa ſuſpicio. ſupra enim iam ſemel atque iterum hoc dixit: *Vaniloquidorus, nugipolaloquides:* & iſtud, *loquides*, ex eo verſu veniſſe arbitror. Legerim, *Tetechnilocrides.* ſingnificabit, technis ſe ab eo facere lucri. iuuat, quod virgini nomen fecerat, Locridi. nam *locrum* & *locellum* pro lucro & lucello dicebant. Trinumo:

Oculicrepidæ, crucicrepidæ, ferriteri, maſtigiæ,

Inter eos ne homines condalium te redipiſci poſtulas,

Quorum eorum vnus eripuit currenti curſori ſolum?

Vbi malim, *occultcrepidæ, crurícrepidæ. Occulterepidæ* autem valet, *occulteripidæ. Sed artibus*, pro, *ſe artibus*, d immiſſo. *Domi ſcire*, eſt, domi à ſe coniecturam facere. Amphit:

Nam

Nam ego nunc id experior de me, atque ipſa de me ſcio.

Non rectè ita Camerarius. Lego: *Nam id ego experior dome,* id eſt, *domi.* Heautonti. corrigendum: *Egon mea bona vt dem Bacchidi domo? ſciens non faciam.* ſignificat, extra domum & familiam. idque in Mogunt: liquet. Ita Mercatore:

Initio fabulæ.

Trahere, exhaurire me, quod quirem, abs ſe domo.

Quia autem de ijs ingreſſus eram dicere, quæ niſi è veteribus codicibus, vel interpretibus reduci ad integritatem non poſſunt, non diſcedemus, quin talia demus aliquot. Eunucho:

Eſtne vt fertur forma? Pa. *ſanè.* Ch. *at nihil ad noſtram hanc.* Pa. *alia res.* lego: *alium eſt.*

Thais, inquit, formoſa eſt, quod negari nequeat; ſed ſi cum hac noſtra componatur & contendatur, *alium.* Sic mihi lubebat verum eſſe in Bruniano codice, qui in bibliotheca Panthaleonis apud vos ſeruatur. Neq; tamen inſto ſcriptum id à Terentio. Ex ingenio quiſque demat, aut addat fidem. Ego ratione ducor. *Alia res*, apud Terentium ſine Venere. *Alium* autem, & *blitum* (fatuum frumentum) & alia talia contumeliæ verba erant in meretrices, quæ ſine ſale, ſine lepore viuerent: quia viliſsimus cibus, meſſorum, & remigum, alium: *blitum*, non magni item pretij. Hinc *blitea* ex Truculento:

Blitea & lutea eſt meretrix, niſi quæ in vino ſapit ad rem ſuam.

Et

Et Pœnulo vocat *amatorem plenum alij Vlpici:* quem eundem, opinor, potuit, *alium Vlpicum.* Truculento, *Setania*, fortaſſe ſcribi poterat, pro, *& à via*, quod inibi deprauatiſsimum eſt:

Scena vltima.

Non enim poſſunt militares pueri & anio educier: quamuis lego:

Non enim poſca militares pueri, & allio educier.

Setania cepæ genus, minimè, ſed ſapidiſsimæ & dulciſsimæ, Plin. lib. 19. cap. 6. vt heic fortaſse reponi vox ea poſsit, pro, & auia. ſed non cenſeo.

Alciatus emendabat, *à via educier*, ineptè: & tamen inuidere ei hanc gloriam Turnebus, & illius hereditatem voluiſſe cernere videtur. *Poſca* nihili potus eſt, & ſeruilis; vt, *alium*, cibus. Verbo deficitur oratio: hoc illis impoſuit. At id ſolet. Salluſtius: *Quam rem alij in ſuperbiam vertebant, alij contumelia bonum ingenium accenſum fuiſſe: multi quòd iam parta victoria è manibus eriperetur.* Par Horatij illud:

Fore enim tutum iter ac patens

Conuerſo in pretium deo. Ita ff. de acq. poſſ. l. 7. de aqu. cot. & æſt. & mille alijs locis. Apud Plautum quidem taceri verbum eo maior ratio eſt, quòd nullum certum ſenſus poſtulat: &, *poſſunt*, ſcribas, an *debent*, an *ſolent*, nihil interſit. Sic ſane conſuetudinis eſt. Vlpianus libro tertio de it. & act. priuato: *Qui enim vult ire agere, tantiſper, quoad de ſeruitute conſtat, non de iure ſuo docere.* ita enim in Florentinis. Illud non ſilebo, vitium hærere Hecyra tale quoque:

Ceterùm de reducenda id fac, quod in rem ſit tuam,
Parturire eam, neque grauidam eſſe ex te, ſolus conſcius.

Act. 3. Scen. 3.

Nam aiunt tecum poſt duobus concubuiſſe eã menſibus. Lego:

Parturire eam, neque grauidam e. e. ſ. conſcius.

Nam tecum duobus poſt concubuiſſe eam menſibus.

Contaminauerunt inſerta non ſuo loco alieniſsima voce. Et qui aiunt tandem? an non præceſsit: *Neq; grauidã eſſe ex te, ſolus conſcius?* Sua ergo habeant ſibi ſomnia interpretes: quibus quidem cùm aqua hæret, nihil tam ineptum venire in mentem poteſt, quin ſibi faciant ſatis. Eunuch:

Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam quàm me viuere. Lego: Act. 4. Scen. 4.

Parmenonis eſſe hance ſcio technam, quàm me viuere.

Monet enim interpres, vt plena ſit oratio, deſiderati, *magis*; confierique ſententiam, *magis ſcio quàm me viuere:* quæ omnia dicta ab eo commodè intelligi non poſſunt, niſi, *tam*, eximas, eodem exemplo, quo Verg.

At vero ingentem quatiens Mezentius haſtam,
Turbidus ingreditur campo, quàm magnus Orion.

Et Georgicor. tertio:

Quàm magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra,
Læta magis preſſis manabunt vbera mammis. Trinumo:

Confit cito, quàm ſi tu obijcias formicis papauerem.

Mirum

Mirum autem nō vidiſſe id alios? quaſi non meridie ipſo caligarint. nec verbis opus eſt: rem teſtem dabo. Adelphis:

——————*hei mihi,* Act.1.Scen.2.

Pater eſſe diſce ab alijs qui verè ſciunt.

Omitto nunquam ita locuturum Terentium fuiſſe, *qui verè ſciunt eſſe patres*; potius, *qui ſciunt eſſe patres*; atque ita Latini. Sed hoc vt non ſit, *ſciunt*, eo loco non feram. Primum arrogantius eſt, quàm pro perſona: *Diſce à me pater eſſe, qui ſcio:* ac neſcias inſulſius an impudentius; prorſum vt à Thraſone eſſe videatur. Deinde nullam vim habet. Poterat enim manere in eo Mitio, & negare, patrem illum ſcire eſſe. Vera lectio eſt:

Pater eſſe diſce ab alijs, qui verè ſient; aut, *qui verè ſuint*. Demea verè pater erat; Mitio adoptione, itaque quando controuerſia eſſet, vter magis ſciret pater eſſe, Demea, diſce, inquit, pater eſſe ab ijs qui verè ſient. Et oſtendit Mitionis reſponſio:

Natura tu illi pater es, conſilijs ego.

Ibidem: *Rurſum Demea*

Iraſcere? DE. *an non credis? repeton quem dedi?*

Vbi interpres neſcio qui: *non credis*, inquit, *iraſci?* matulam, qui non viderit mendum. Lego:

Rurſum Demea,

Iraſcere? DE. *ah non. cedo, repeton quem dedi?*

Quid enim hoc eſt, *non credis iraſci?* Quin & Mitio credebat, & illum qui iraſci tam

celer eſſet, comiter reprehendebat: Demea verò, id quod erat, videri iratus nolebat. Quid quæris? narro tibi omnibus Terentij, aliorumque ſcriptorum locis aliquibus libris ſemper ſedes inuicem mutaſſe, *an* & *ah*; *cedo, credo*: & id ad huius verſus emaculationẽ argumenti ſatis eſt. Andria:

Auſculta, C. *audiui iam omnia*. D. *anne tu omnia?*

Variè hic verſus ſcribitur; ſed vnus Brunij liber rectè habet: *audiui iam omnia.* DA. *ah nec dum omnia.* Ibidem Adelphis:

Cùm placo, aduorſor ſedulò, & deterreo,

Tamen humanè vix patitur: verum ſi augeam.

Mendum ferula & ſcutica dignum. Lego: *Verum ſi angeam*: *angeo* enim pro, ango, veteres vſi: & priora illa: *placo, cùm aduerſor ſedulò.* Dicit enim ſe aduerſando eum placare. Ibidem:

Act. 2. Scen. 2. *Coëmiſſe, hinc quæ illuc veheres, multa: nauem conductam: hoc ſcio.*

Animus tibi pendet: Diſtinguo: *nauem conductam, hoc ſcio: animus.* Hoc, inquit, ſcio, nauem conductam. Ita quidem interpunctiones ſæpiſsimè adhuc perperam in hoc auctore collo-

Act. 3. Scen. 2. catæ. Ibidem:

Aeſchinus amare occepit aliam. S. *Væ miſeræ mihi.*

S. *Neque id occultè fert: à lenone ipſus eripuit palàm.*

Liben-

Libentius diſtinxerim: *neque id occultè fert: à lenone: ipſus eripuit palàm.* Amat à lenone aliam, inquit, & ipſus palam eripuit. Amare à lenone, elegans. Pœnulo:

Amat à lenone hic. P. *facere ſapienter puto.*

Duo ergo dicit, & amare eũ à lenone, quod occultum eſſe non poſſet, & palàm eripuiſſe. Ibidem:

Quid iſta? quid aiunt? M. *quid iſtas cenſes? nihil enim.* Act.4.Scen.5.

Commenta mater eſt. interpungo: *quid iſtas cenſes? nihil. enim*

Commenta mater eſt. Enim, ita eleganter orationem incipit. Moſtellaria:

Maximè; accipito hanc ad te litem T. *Enim captio eſt.* Milite:

Enim cognoui nunc. Vide nè etiam rectum ſit Trinumo:

Enim non poſſum, quin exclamem, euge, euge.

Aliquàmultis locis Terentij & Plauti, enim, ita præponendum videtur, vbi in vulgatis contra fit.

Sed eſt vbi alieno loco ſicilicum totam ſententiam abſtulerit. Heautontim.

——*Scio tibi eſſe grauius multò, ac durius,* Act.5. Scen.2.

Cui ſit, verùm ego haud minùs agrè patior, idqui neſcio,

Nec rationem capio, niſi quòd tibi benè volo.

Cedo mihi decem, qui vſpiam ſunt, optimos grammaticos: ſi ſe hinc explicabunt, vt nihil eſſe incommodi in oratione appareat, cauſſam non dico, quin ſoli ſapere videantur. Lego:

Verum ego haud minùs agrè patior: id quî, neſcio;

Nec rationem vllam capio. ſcio, inquit, tibi ægerrimè eſſe: neque non ego tamen iniquiſsimè etiam fero. id quare, quaue ratione mihi eueniat (id enim ſignificat quî) neſcio. Phormione amplius turbarum:

Scen. Penult.

Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti Demipho.
An tu cum peregrè, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis veritus feminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias,
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo.

Lego:

Ain tu tandem? vbi peregre tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis veritus, feminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias n, p, l, p, tuum?
Hiſce; ego illam dictis tibi ita incenſam dabo.

Illa verba, *ain tu tandem?* à nouis editionibus abſunt, magno flagitio: credo, quia verſus ita iuſto longius excurrit: quod quidem non eſt ſine magna gratia, vt talia extra numeros cenſeantur: Præterea, ſi quæ iterum eodem verſu ponuntur:

Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum. P. *anni?* Ch. *anni? ſedecim.*

Nollem id mutatum. Nam quid eſt contaminare ſcriptores, ſi hoc caſtigare eſt? Mihi quidem, cùm illud detraxeris, genium atque animam verſus amiſiſſe videtur. Hecyra:

Tu

Tu ſola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia. Act. 2. Scen. 1.

Soſt. *Ah exorere: egone?* L. *tu inquam, mulier.* Colonienſis V. C. è bib. publica.

Ita vetus liber omnibus integris literis, ſine litura, nullo ſcribendi compendio. Sed ad ſyllabarum dimenſionem tantum incommodi accedit, facilè vt cuiuis ſit, digitis atque aure callere & deprehendere, ſi eius libri auctoritate ſtemus, ſtare verſum non poſſe. Neque continuò damnandum eſt, quia verba in verſum non quadrant. Perquam eleganter enim Soſtrata, indignitate accuſationis commota, repetit illa, *ah, exorere*, quod eſt, ac ſi dicat, *ah, egone exorior, quæ perturbem hæc mea impudentia?* quæ extra verſum aſſumpta in numeros cogi non debent: cuius exempla ſunt multa; maximè in Interiectionibus, quas appellant, quæ ad explendum orationis & conficiendum curſum nihil faciunt: tantum animi habitum extra ordinem, vt ſic dixerim, expromunt. Et quanta ratio eſt eius rationem non haberi in verſu, quod orationem non contexat? Proximè in ijs, quæ ad gratiam repetuntur: quæ quoniam ipſa quoque orationis filum non perducunt & pertendunt, ne id quidem habent, quod Horatius inertiſsimis hominibus relinquit, vt numerus ſint. quid ni? cùm etiam diuerbia extra ordinem, & exodia accinerentur? Itaque non non me perturbat quod in Brunij libro eſt:

Alieniori ætate poſt faceret tamen: tenes? Scen. 2. Act. 1.

Verum dicam: videtur cadem manu, atramento alio. Sed aſſis non intereſt.

Quamuis manifeſtò à verſu repudietur, *tenes*: ſed ei iam numeris omnibus abſoluto, adijcitur ſupernumerarium: vt iſtis adſcriptiuis ad legionem fieri ſolet. Multa ſunt eiuſmodi: hæc retuli, nè, qui aliquid vltra menſuram trahant verſus, eò repudiemus. *Ain tu?* autem extra contextum orationis aſſumi, manifeſtum facit, quod græcis τίδαι, ita vſurpatur. Id latini cum reddunt, *ain tu?* faciunt. Sic enim in Platonis Gorgia mutauit Cicero. Hecyra:

Act.3. Scen.4.

Ain tu? tibi hoc incommodum euenit itiner?

De Stanæi libro: tametſi interpunctio ibi abſit, & iter ſcribatur: ſed melius meo modo puto: nè addam, numeris malè conſuli. Itiner, autem exemplis non eget. Superioribus verſibus quod ſcripſi:

Neque huius ſis veritus, feminæ primariæ,

Nouo modo ei quin facias contumelias. Puto, *huius ſis veritus*, verba eſſe floccum oſtendentis, aut aliam rem nauci. neque tanti, inquit, feceris. Illud autem, *feminæ primariæ, ei*; repetitio comica eſt, & concinna, multiſque exemplis celebris. *Hiſce*, verbum opinor ab, hiſco. Si, inquit hiſces tantum, non modò, ſi me in ius rapies, ego tibi ita gratiam reddam. *Dicta*, pro conuitijs, accuſationibus, criminationibus, etiam Ciceroni vſitata: & omnino, quod maledicta, idem eius ſimplicia, *dicta* & *mala*. Andria:

Sed exemplo deficior.

Ingeram mala multa. Plautus:

Iam

Iam ego te dictis differam. Locus quoque Adelphis à diſtinctione laborat: Scen. 2. act. 1.

Tuum dediſti filium adoptandum mihi:
Is meus eſt factus, ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi[a] *mactam partem feram.* a Brunij v.c.
Scortatur? potat? olet vnguenta?[b] *Demea,* b Colon. in bibli. pub.
Obſonat? dabitur à me, dum erit, commodum:
Vbi non erit, fortaſſe excludetur:[c] *fores* c Brun. & Baſ.
Effregit? reſtituentur:[d] *veſtem diſcidit?* d Cicero pro Cælio in meo v.c.
Reſarcietur; eſt dijs[e] *grata gratia, quia* e De coniectura.
Eſt vnde hæc fiant. Quem locum è multis libris perſanauimus, è quò ſe, quod verè liceat, alij non extricarunt. Sed quod nunc agitur, vulgarem interſtinctionem: *dabitur à me, dum erit commodum*; non valde probabam. Quando enim commodum eſt dare filio, quod in luſtris comedat & congræcetur? Quoniam igitur præceſsit, ſi quid requirat Aeſchinus, ſe laturum ſumptus, Demeam indemnem fore; verebar nè heic ſcribendum eſſet: *dabitur à me, dum erit, commodum: Commodum dabitur,* vt cum *commodas minas* dicimus. Plautus Aſinaria, & Mercatore. Sed hæc quidem non leuiſsimæ operæ ſunt. Nos de ijs ingreſsi eramus dicere, quæ præteriſſe quenquam miraculum ſit, aut miraculo proximum. Heautontim. igitur: Act. 5. ſcena. 5.

Commodũ dare, aut aliquam rem commodam dare, pro, ampliter & prolixè dare.

——————*At*
Si rogitem iam, quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam? neſcias,
In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta. SO. *ego neſcio?*

C. *Imò ſcis potius, quam quidem redeat ad integrum oratio.* lego:

Si rogitem iam, quid eſt quod peccem? aut quamobrem id faciam? neſcias:

Mutaui. Nam, ſcis, vet⁹ eſt, pro ſcieris. Imo, inquit, ſcieris potius. ſed &, ſcis, vetuſtè valet ſcias. Hoc tamen verum eſt, ante locum intellectum in ſcholis non eſſe.

In qua re n. t. c. r. ſt. So. *ego neſcio?*

Ch. *Imo ſcias potius, q. q. r. a. i. v.* Obtundebat maritum vxor odium, quæ illi quod minimè vellet, reſtitabat. Quare is, ſcias, inquit, potius quàm vt te iterum audire cogar. Id vincitur etiam ſequenti verſu:

Oh iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.

Hoc igitur in exiguo peccatum: illud minimo minus eſt, Heautont. *Si certum eſt tibi*

Sic facere, illud permagni referre arbitror,

Act. 3. ſcen. 1.

Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare. Dirimendæ voces: *vt ne ſcientem, ne*, enim cum illo, *vt* rationem habet: non cum, *ſcientem.* ad rem quod attinet, cui in Cicerone ignorantur iunctæ voces: *vt ne*? Poſt paulò idem ferè error: *Scin*

Act. 3. ſcen. 2.

eſſe factum vt dico? Ch. *quid ego neſciam*? lego: *quid ego ni ſciam*? Quid ni ſciam? inquit. *Quid ego ni*, eleganter: quomodo Plautus aliquando. Ante hunc locum paruus eſt næuus, non ſcribentium vitio, ſed legentium:

Act. 2. ſcen. 2. in fine.

Cl. *Sine.* Sy. *non ſinam, unquam.* C. *quæſo pauliſper* Sy. *Veto.*

C. *Saltem ſalutare.* S. *abeas ſi ſapis*: Cl. *eo quid iſtic?*

Errant, &, *eo*, verbum accipiunt. Nondum enim abibat Clitipho, vt poſt apparet. lego:

——— *Eò quid iſtic?* vel,

Eho quid iſtic? nam hilum non intereſt: ſæpiuſq; non aſpiratur. Minutiſsimum diximus: dicemus minutius:

Scilicet equidem iſtuc factum ignoſcam: verum Soſtrata Act.4.ſc.1.

Male docet te facilitas mea inulta. Inulta facilitas, rectè: &, *malè docet*, vt nihil adijciatur, non ineleganter. Salluſt. Iugurth. *Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quam ludibrio fueritis ſuperbiæ paucorum: quàm fœdè, quamque multi perierint veſtri defenſores.* lego: *quàm fœdè, quamque inulti.* Idem libro tertio hiſtoriar. *Dedecores multique terga ab hoſtibus cædebantur:* lego: Dedecores inultique, terga ab hoſtibus cædebantur. Errat, qui contra pertendit in notis ſuis ad fragmēta Salluſtiana. Nè longius à Terentio diſcedamus, Eunucho cęperamus:

Num parua cauſſa eſt, aut parua ratio. quiſquiliæ ſunt iſtæ, non Terētij veneres. Qui multa talia notarim, lego: Act.3.Sc.5.

Num parua cauſa eſt, aut praua ratio? luſit in, *parua, praua*: Vt Cicero: *Conſul noſter paruus & prauus.* Piget ſequi reliqua, & hæc vel ineptiſſimo ſatis ſunt: quæ ego ita omnia ex animi ſententia: niſi quòd illo loco mittam cum vulgata ſcriptura pugnare:

Neq; huius ſis veritus feminæ primariæ.

Sic enim Apuleius lib. 2. Mileſ. *Quin, inquit, etiam vel ipſam parentem tuam accedis & ſalutas? Vereor inquam; ignotæ mihi feminæ:* quē huc reſpexiſſe cre-

ſe credere poſsis. Sic locutum docet Marcellus, Paccuuium, Attam, Accium, Afranium ſæpe: neque ego hoc loco meam coniecturam amo.

TERENTII CONTINVI VERSVS MVLTI EMAmaculati locis aliquot.

Ioanni Bendelio Bambergo.

IAm quidem pudet leuium ſcelerum, Bendeli: literam ſollicitare: traijcere ſyllabas: via peruulgata emendatorum dictiones aliquot ex edicto, VNDE VI, reſtituere. Fatendum eſt; ludus hæc ſunt, & quæ, ſi laudare aliquando poſsis, nolis, quia vetera ſunt. Cæterùm, verſus inculcatos: totam ſententiam amiſſam: iacturam eſſe antiquæ & elegantis formæ, an hæc quoque ludus ſunt? Nec hoc quiſquam mihi, QVIA PALMERIO VIDETVR. Neque enim iudicium vſurpo;

——— *Sedeant, ſpectentque Latini:*

tu imprimis, mi chariſsime Bendeli: quem ego quibus verbis laudem ſatis? Habuiſti, amaſti à paruulo: elementa prima, vt eius ætatis captus erat, præiuiſti: poſtea diſcedentem, quod ſolùm poteras, votis & fauore proſecutus es: donec etiam mirari (ſed ego tibi non credo) tandem cœpiſti. Et ignoſco errori, quia in me tua munera amas: cuius à fontibus fluxi ad famam aliquam hominum, paruam illam, & adde ſi quid vis, ſed tamen fama quæ ſit. Vale.

TEREN-

TErentij Andria: Act.1.Sc.5.

Hoccine eſt humanum factũ aut inceptum? hoccine officium patris?

M. *Quid illud eſt?*

PA. *Proh deum atque hominum fidem, quid eſt ſi non hæc contumelia eſt?*

Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie: nonne oportuit

Præſciſſe me ante? nonne communicatum oportuit?

M. *Miſeram me quod verbum audio?* P. *quid Chremes, qui denegauerat*

Se commiſſurum mihi gnatam ſuam vxorem? id mutauit,

Quoniam me immutatum videt.

Itáne obſtinatè operam dat, vt me à Glycerio miſerum abſtrahat?

Quod ſi fit, pereo funditùs.

Adeon hominem inuenuſtum eſſe aut infelicẽ quemquam, vt ego ſum?

Prô deûm atque hominum fidem; nullone ego

Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis

Contemptus, ſpretus? facta tranſacta omnia, hem

Repudiatus repetor: quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor;

Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,

Itur ad me. M. *Oratio hæc me miſeram exanimauit metu.*

Pa. *Nam quid ego dicam de patre? ah*

Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modo

Mihi

Mihi apud forum; vxor tibi ducenda eſt, Pamphile, hodie, inquit: para:

Abi domum. id mihi viſus eſt dicere; abi cito, & ſuſpende te.

Obſtupui, cenſen vllum verbum me potuiſſe proloqui?

Aut vllā cauſſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.

Quod ſi ego prius id reſciſſem, quid facerem, ſi quis nunc me roget:

Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. ſed nunc primum quid exequar?

Tot me impediunt curæ, quæ animum meum diuerſæ trahunt;

Amor, huius miſericordia, nuptiarum ſollicitatio:

Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo vſque adhuc,

Quæ meo cunq; animo libitum eſt, facere, ei ne ego vt aduorſer? hei mihi,

Incertum eſt quid agam.

Inſanum magnū molior negotium, vt hos verſus; quid verſus? quaſi vſpiam numeris conſtent: veruntamē vt, quod in me eſt, emendem: tu quod in te eſt, facito, vt mihi in ſubſidijs adſis ſuccenturiatus, ſi quid deficiam. Modi carminis maximè laborant: in verbis minus peccatum: quamuis ętiam.

Hoccine eſt humanum factu, aut inceptu? hoccine patris? My. *Quid illud eſt?*

P. *Proh deûm atq; hominum fidem, quid eſt, ſi hæc non contumelia eſt?*

Vxorem

Vxorem decrerat ſeſe mî hodie: nonne oportuit
Præſciſſe ante? nónne prius communicatũ oportuit.
M. *Miſeram me, quod verbum audio?*
P. *Quid? Chremes qui denegarat ſe cõmiſſurũ mihi*
Gnatã vxorem: id mutauit, quoniam me mutatum videt.
Itàne obſtinatè operã dat, vt me à Glycerio miſerum
Abſtrahat? quod ſi fit, pereo funditus. adeon' hominem
Inuenuſtum, aut infelicem quenquam? pro deûm atq; hominum,
Nullóne Chremis ergo pacto affinitatẽ effugere ego
Potero? quot modis contemptus, ſpretus: acta tranſacta. hem,
Repudiatus repetor: quam nam ob rem? niſi ſi (id quod ſuſpicor)
Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itum ad me.
My. *Oratio hæc me miſeram exanimauit metu.*
Pa. *Nã quid ego dicam de patre? ah tantamne rem*
Negligenter agere? præteriens modò mihi apud forum,
Vxor tibi ducendũ eſt Pamphile hodie, inquit: para:
Ii domum. hoc mihi viſuſt dicere, ij citò & ſuſpende te.
Obſtupui, cenſen' me verbũ potuiſſe vllum proloqui?
Aut cauſſam vllã, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui: quod
Si ego reſciuiſſem id prius, quid facerem? quis nunc me roget,

Aliquid

Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. ſed nunc quid primum exequar?

Tot med impediunt curæ, quæ meum animum diuorſæ trahunt:

Amor, vis, ius, miſeratio, nuptiarum ſollicitatio:

Tum patris pudor, qui me tam leni paſſuſt animo vſque huc,

Quæ meo cunque a. l. e. facere: eíne. e. v. aduorſer? hei mihi.

Quãta in Charybdi laboramus? & ſcio quid periculi adeam; ſed non fit ſine periculo facinus magnũ, & memorabile. Prima labes hinc, quod Myſidis ſermonem eoſdem in numeros coniecerunt cum Pamphili. Atqui Terentio, cur ſepararet, ratio fuit, quoniam inuicem verba non peruenirent: quippe Pamphilum Myſidis oratio præterit. quid ergo ineptius, cum Pamphilus pro ſe verſus loqueretur, velle eos impleri Myſidis verbis, quæ ſermonem ſegregaſſet? velle, inquam, aliter non poſſe: nam eſſe vbi fiat, ſcio. Iam vehemẽs indignationis, concitataque Pamphili actio aptiſsime ſeptenarijs feruet; verba trepidæ & metuẽtis Myſidis commodè ſenarijs remittuntur. Quid tam inuenuſtum, quàm hæc eoſdem in numeros redigere, vt verſus quà tumeat, quà ſerpat? Senarij Myſidis his verbis continentur:

Quid illud eſt? miſeram me, quod verbum audio.
Oratio hæc me miſeram exanimauit metu.

Nam ex interuallo impletur. vt is quoq; ſermone Myſidis interruptus:

Itum

Itum ad me. nam quid ego dicam de patre? ah tantamne rem.

Quod eo maiorem rationem habet, quia intelligendum eſt, Myſide interloquente nihilo magis ſiluiſſe Pamphilũ, cui illius verba ad aures non accidebãt. Quod autem inter reliquos ſeptenarios ſenarium illum interijcit:

Vxor tibi ducendum eſt Pamphile hodie, inq̃t, para, mirari in eo Terentij induſtriam non ſatis queas. Ob hæc ſanè aliaq; talia, dictus eſt vincere arte. neq; id negligere potuit, ſi vellet eſſe, qui ſolet. Imitatio enim eſt verborũ Simonis: idq; ſeorſum in numeros coguntur: maximè quando hæc ſine vlla contentione animi dixiſſet Simo. nec enim ea Pamphilus ſuis verbis, ſed patris, eoq; odioſa etiam & ſuperba orationis figura vtitur: *vxor ducendum eſt.* nõ poſſet imperioſius. Cæterum prima vocis, *vxor*, à præcedenti verſu eliditur. Primo verſu vocẽ, *officium*, deleui. neq; aliter debet, ſi numeris ſtudeas. verſu quoq; illo idem faciundum:

Nunc tuum officium eſt, hos benè vt aſſimules nuptias. Lego:

Tuũ nunc eſt, has benè vt a. n. Inepta eſt & falſa vulgata lectio. neq; enim Soſiæ officium erat, ſimulare nuptias: coquere, & quæ eo ſpectarẽt, id erat. Quod enim aliud eſt coci officiũ? Neq; vero ita loquimur: *mentiri non eſt meum officium.* ſed, *mentiri non eſt meum*: & ſimilia ſimiliter. Quæ res Italiæ afflictas ſecuta eſt ætas, inſcitia melioris ad ſordes redijt: & in multis nauis amauit

mauit hunc quoq;,vt inſereret quod abeſſe, nõ deeſſe iudicarat antiquitas. *Decrerat*, volui: nec me mouit, quod alij, *decreuit*, probant. *Decrerat*, vetuſti: & hoc deprauatũ eſſe, maior multò ſuſpicio, quàm *decreuit*. Libet quoque interrogare ſi *decrerat* falſum eſt, q̊modo ſequãtur illa:
Non oportuit praſciſſe me ante? nonne communicatum oportuit? nam illud, *antea praſciſſe*, oſtẽdit, remotioris tẽporis præceſsiſſe verbũ, atq;, vt grammatici vocant, pluſquàm perfecti. Et profectò quo lõgius repetitur, eo eſt oratio in Simonem inuidioſior. Si autem ſubito conſilium nuptiarum cœpiſſe patrem arbitratur, quã tandem rationem habet eius querela? *Nónne communicatum oportuit?* Quod enim Chremes nuncium remiſerat, pridem factum erat: & interea arbitratur redijſſe eodem, & conueniſſe ſenibus; neque tamen multis diebus ſecum cõmunicaſſe, niſi nunc, cum nulla mora ſit, præterquam ſi quę in ipſo. Et ſi maximè paulo ante conſilium cœpiſſet Simo; non erant hæc tamen ex re putanda: ſed pro animo adoleſcentis amantis atque amentis: qui rẽ verbis inuidioſam faceret. Quam autem Muretus ſuæ caſtigationis rationem reddit, de altero conſilio nuptiarum queri Pamphilum, quod patrem cœpiſſe ex tempore arbitretur, non de primo illo, quo olim in hunc diem conſtitutę erant nuptiæ, totum hoc verbis aliquid eſt, re nihil. neque enim eo efficitur, vt, *decrerat*, locum non habeat. Sed de hoc nimium verborum. Illo loco: *quot modis contem*

ptus

ptus,ſpretus? acta, tranſacta, hem: ſecutus ſum Coloni.& Brunij librum;neq; certius ſolē iſtum lucere,quàm, *omnia*,inſertum à ſciolis eſſe. Cū olim aduertiſſem animum, *facta*, non ſolere huic,*tranſacta*,hærere,labebar vt reponerem, *pacta tranſacta*.mouebat,quòd hæc ferè apta,coniugataq; reperiantur:& ſic ſint etiam in edicto prætoris: quod propriè in nuptijs dicantur: q̊d interpretis commentatio huc quadret,qui, *facta*,inquit, *à Pamphilo,tranſacta etiam à Chremete.* Id enim hoc modo verum non eſt:erit, ſi ſubſtituas *pacta*.Probauit tū id,vt quod maximè,Bonefidius, quo viro nihil ſol ille melius illuxit: ſed alteri cuidam I.C. maximi nominis perſuaderi non potuit. In his omnibus me fruſtra fuiſſe oſtenderunt v. c. in quibus *acta tranſacta*,reperitur.In Brunij quidem libro,pacta,fuit, ſed princeps litera neſcio cuiꝰ manu eraſa. Id ego ſi fallo,tū me ille faciat deus vt ſemper coniectē,neq; vnq̄ verem. agnoſcis hoc Ennianū. *Facta tranſacta*,qui deinceps probabit,eum muſis iubebo facere.& quoq; etiā Bonæ Mēti. *Acta trāſacta*, ſolēne eſt formularū.itaq; eſt in formula obligationis ex Bibliotheca Alciati:*Haecce ſicce cōuenere, hiſce verbis,hiſce conditionibus,acta,trāſacta ſunt*.nec parū ad latinā linguā refert,vtrum dicas.nam in his rebus duo copulari ſolēt,ſimplex & eius ipſius compoſitū.quare; *acta*,requirit *trāſacta*:at illi,*facta*,refertur,*perfecta*:ne addā, quòd,*facta*, nunquam in formulis dicitur.De, *acta*,ſignificat Plautus Pſeuſodo:

Vt concepiſti verba, viginti minas

Dabin'? D. dabuntur. S. hoc quidem actum eſt haud malè.

Itaq; minus vident quàm ſe arbitrantur, qui receptam ſcripturã etiã laude dignantur. verſu;

Tum patris pudor, qui me tam leni paſſuſt animo vſq; huc,

Quæ meo cunque animo libitum eſt, facere; in eo diſceſsi à vulgatis, in quibus eſt, *vſq; adhuc*. Volo cogites de eo, quot Plauti & Terentij locis ita commiſſum. ſanè amplius decem ſunt. Sic verò Cicero: *Nec vero ſapienti vſque plaudite viuendum. Erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, ſic tamen vt vſque alterum V litera conſtarent integræ.* Sequenti *hei* extra verſum eſt: ratione quanta eſſe poteſt maxima. Quæ enim dolore expreſſa nihil habent præter affectum & teſtificationem doloris interiectiones, extra contextũ verſuũ innumera ſunt. Itaq; quod ſunt, appellantur. Iam deinceps, quia Myſis ſermonem confert, ad aliud genus carminis abitur. Litemus nũc Hecyræ, cuius à diſtinctione corrupti loci multi, nullus magis quàm is, quem dicam:

Act. 3. ſce. 1. PAM. *Abi Parmeno intrò, ac me veniſſe nuncia*. PAR. *quid hoc?* PAM. *tace:*

Trepidari ſententio, curſari rurſum, prorſum: agedum ad fores

Accede propiùs. PAR. *hem ſenſiſtin'?* PAM. *noli fabularier.*

Prô Iuppiter, audio clamorem. PAR. *tute loqueris, me vetas?*

M. *Tace*

M. *Tace obſecro, mea gnata.* PAM. *matris vox viſa eſt Philumenæ.*

Nullus ſum. PAR. *quî dum?* PAM. *perij.* PAR. *quamobrem?* PAM. *neſcio quod magnum malum.*

Profectò Parmeno me celāt. PAR. *vxorem Philumenam*

Pauitare neſcio quid dixerunt: id ſi fortè eſt neſcio.

Reddam nunc ea omnia, quomodo recudenda arbitror.

PAM. *Ii Parmeno intro, ac me v. n.* PAR. *hem quid hoc? tace*

St, tace, trepidari ſentio rurſum prorſum: agedum ad fores

Accede propius: hem, ſenſiſtin. Pam. *noli fabularier.*

PHIL. *Prô Iuppiter.* PAM. *audio clamorē.* PAR. *tute loqueris, me vetas.*

M. *Tace obſecro, mea gnata.* PAR. *matris vox viſa eſt Philumenæ.*

PAM. *nullus ſum:* PAR. *qui dum?* PAM. *peri.* PAR. *quamobrem?* PAM. *neſcio quod magnum malum*

Profectò Parmeno me celant: vxorem Philumenam Pauitare neſcio q̃d dixerunt. Par. *id ſi fortè eſt, neſcio.*

PAM. *Interij: cur mihi id non dixti?*

Quantum intereſt? tantū ſcilicet, quantm inter veritatē & errorem poteſt maximum. Secundo verſū (id enim primū nobis erit) *curſari*, verbū ſuſtulim⁹: & cōtinuauimus: *Trepidari ſentio rurſū, prorſum*: ſecuti auctoritatē Baſileēſis libri, & pꝛeterea Bruniani. *Trepidare* autē q̃d ſit, non

ctiſsimis etiam notum eſt: feſtinare ſcilicet, & ſatis agere, ac multo cum metu circũagi. Vergilius.

Ne trepidate meas Teucri defendere naues. Varro ait, an apes congeminauerint, ex ipſis coniectu rãm capi, ſi intus bombũ faciant, ac foras trepident. Aliquot ſcriptorum locis corruptũ reperi, ex his nunc vnum Salluſtij adferam, quia in multis emẽdatoribus nemo caſtigauit: reliqua vbi videbitur: *Romani milites perculſi, improuiſo metu incerti, ignariq́; quid potiſsimum facerẽt, trepidare ad arcem oppidi, vbi ſigna & ſcuta erant.* Quod autem in perſonarũ diſtinctione à libris diſceſsimus, res ipſa nobis perſuaſit, aliter ad mentem Terentij non peruenturos. Solebant olim, qui peregrè redibãt, ne improuiſi ſuis ſe reſtituerẽt, priuſquàm in conſpectum ſuorum ſe darent, præmittere, qui nunciũ reditus adferret. cuius rei à Plutarcho cauſſæ aliquot, vt in re tali, probabiles reddũtur. Pamphilus ergo, antequam ſe in ædes inferret; *ij intro,* inquit, *Parmeno, ac me veniſſe nuncia.* Abit Parmeno: ſed cum iam inibi eſſet, vt limen pedes transferret, audit intus trepidari. Itaq; quid hoc, inquit, eſt? tace Pamphile, ne mihi obturbes: audio enim neſcio quid tumultuari: vt vero etiam tu audire poſsis, accede ad fores. cum acceſsiſſet, hem ſenſiſtin? inquit. tum demum loqui eum Pamphilus vetat. Omnia in actione poſita ſunt: neque intelligi poſſunt, niſi animum in re præſenti ſiſtas. vulgata diſtinctio ſeipſa refellit. Primum

cum Pamphilus Parmenonem præmiſiſſet, ipſe ſe remouiſſet ac continuiſſet tam diu, dum certior fieret vxor, reducem pro foribus eſſe; quomodo nunc demum eum accedere iubet? Parmeno enim iã acceſſerat oſtiũ; Pamphilus minimè. Deinde qd rationis habet, q, vno interiecto verſu è Parmenone quęrit: *hem ſenſiſtin?* quaſi is non prior ſenſerit, ac ob id ſupra iã dixerit: *Hẽ quid hoc?* Hic in perſonarũ interſtinctione prim⁹ error eſt, grauis: alter etiã grauior. illa verba: *Prô Iuppiter clamorẽ audio*: libri cuſi Pamphilo tribuũt omnia. ineptè. qduis enim potius conuenit ei, qui ſilentiũ Dauo impoſuerit, quã ipſũ clamare: tũ ridiculũ eſt Pãphilũ, quia clamorẽ audiat ob id dicere, *proh Iuppiter*. hęc enim exclamatio doloris ſummi eſt, non eius, qui incerti aliquid clamoris audiat. Præterea Pamphilus cũ Parmenone conſuſurrabat ſolùm. tantũ abeſt vt vocẽ miſerit, quã cũ legimus, ſummum clamorem fuiſſe intelligimus. Neq; certe ſi exclamaſſet Pamphilus dictur⁹ erat Parmeno: *Tute loqueris, me vetas?* poti⁹ ſi qd iudicare ego poſſum: *tute clamas, me vetas loq?* ſed qd nugamur? Pariebat Philumena, in q̃ nihilo certè, quã reliquę puellæ, meliore cõditione fuit. Quę igitur vteri dolorib⁹ cõflictaretur: quãuis id ageret ſedulò, vt partũ celaret, nõ imperauit tamen ſibi quin clamorẽ ipſi dolor exprimeret. cęterę ferè parturiẽtes exclamabãt: *Iuno Lucina, fer opẽ, ſerua me obſecro.* hęc illa nõ audet; q̃ aliũ morbũ cauſaretur. Itaq; diuerſo genere vtitur: *Proh Iuppiter.* Eũ

clamorem audit foris Pamphilus, & eodem conſternata Myrrhina, *tace obſecro,* inquit, *mea gnata:* quam quidem Myrrhinæ orationem cum foris acceperit Pamphilus, quidni debuerit quoque Philumenæ clamorem? Tertium in eodem mendum ſequitur:

Pam. *Neſcio quod magnum malum.*

Profectò Parmeno me celant. Par. *vxorem Philumenam*

Pauitare neſcio quid dixerunt: id ſi forte eſt, neſcio.

Captabat foris Pamphilus ſermonem, quid intus turbaretur: Pauidæ tum ancillæ in ipſo puellæ nixu concurrunt, & Philumenam trepidant parere. Id ergo cum audiſſet Pamphilus, intus dicere illas, eam parere, ſiue parturire; accipit tanquam dixerint, pauere, aut pauitare: quia conſimile, *parit*, quaſi dicas, *pauit:* eoque magis, quòd viciſsim dicebant, *paret*, & *pauit.* An vero mirum? qui nihil vnquam ſequius de vxore exiſtimauerat, & tertio ab hinc menſe primum rem cum illa cœperat? profectò ratio fuit potius cur pauere, quàm cur parere putaret. Iam igitur, *neſcio,* inquit, *quod magnum malum me celant Parmeno: modo heic intus vxorem pauitare dixerunt.* reſpondet Parmeno: *id ſi forte eſt, neſcio.* At iſti fungi Parmenoni affinxerunt ea verba: velut Philumena Parmenonis vxor eſſet. Eſt aliud etiam quod errorem illorum corrigere potuerit. Inſtabat Parmeno hero ipſi, vt diceret, cur interijſſet: neque igitur

tur deſiſtere debuit, prius quàm reſponſum ab eo exprimeret. at ſi receptam diſtinctionem nobis probamus, nunquam reſpondebit Pamphilus: ſed Parmeno, quam ab hero tantopere requirebat cauſſam, & ſibi, & illi reddet. Id enim pauebat, quoniam vxorem Philumenam pauitare dixerant. Heic tanquam in clara luce videas, quantis in tenebris fuerit Seruius. nam in illum Vergilij verſum:

Extemplo Aeneæ ſoluuntur frigore membra.

Reciproca, inquit, *tranſlatione & timor pro frigore, & frigus pro timore, ponitur, vt in Terentio: vxorem tuam pauitare aiunt. non timere; ſed laborare frigoribus. vtrumq; enim in eundem exitum cadit: ſicut & de calore, & frigore, vrere dicimus.* Hæc Seruius. Errauit quia Parmenonis eſſe verba credidit, quæ Pamphili ſunt. Tantum ſine libris auſi ſumus: quod cui non placebit, tam facile nos eum contemnemus, quam ille nos reprehendet. Quin auſus ſum aliud quoque Eunucho:

Dic dum hoc rurſum, Cherean' tuam veſtem detraxit tibi? Act. 4. ſcen. 4.

D. *Factum.* P. *& ea eſt indutus?* D. *Factum.* P. *& pro te huc deductus eſt.* D. *ita.*

P. *Pro Iuppiter magne, ô ſceleſtum atque audacem hominem.* Py. *væ mihi.*

E*tiam nunc non credis indignis nos irriſas modis.*

P. *Mirum ni tu credas, quod iſte dicat. quid agam, neſcio.*

Heus tu, negato rurſum. poſſúmne ego hodie ex te exſculpere

Q S Verum?

Verum? vidiſtin fratrem Chaream? D. *non.* Ph. *non poteſt ſine*

Malo fateri, video: ſequere me hac. Lego:

Dic dum rurſum, Charean tuam veſtem detraxit tibi.

D. *Factum.* P. *& eam eſt indutus?* D. *Factum.* P. *& pro te ductus eſt?* D. *ita.*

P. *Iup. m. ô. ſ. a. a. h.* Py. *væ mihi,*

Etiam non credis indignis nos eſſe irriſas modis?

Ph. *Mirum ni tu c. q. i. d. q. a. n.*

Heus negato rurſum, poſſúmne e. h. e. t. exſculpere

Verum? vidiſtíne fratrem Chaream? D. *non.* Ph. *non?* Py. *non poteſt*

Sine malo fateri, video. Pa. *ſequere hac.*

Principio ſcripſerant: *Et pro te huc deductus eſt?* miror vbi animi mentem habuerint. Aguntur hæc in ædibus Pamphili. quare verum non eſſet: *huc deductus eſt*: ſed; *hinc deductus eſt illuc.* namqui ex illo loco, vbi hæc dicuntur, ductus erat ad Thaidem. Poſtea vetus interpres ait, apud Terentium duci volentes, deduci inuitos. Sequitur non fuiſſe deductum Chæream, ſed ductum: qui adeo non inuitus ierat, vt non nollet duci. Col, V. C. & Brunij habent; *pro te ductus eſt.* veriſsimè. Extremis verſibus quiduis fiunt, recentiores, vt numeros expediant: veteres illi, vt ſententiam reddant: in quo me quidem illorum miſeret. Nihil contra libros tentandum; & in, *Chæream*, media ſyllaba collidenda. Sententia in propatulo eſt.

Primum

Primum Phædria, *vidiſtne*, inquit, *fratrem?* negat Dorio. tum Pamphilus, *non?* repetit negationem, vt indignari videatur, & ſuccenſere inconſtantiæ ſerui: præterea quia ſubmiſsius Dorio, & timidius dixerat, *non*, vt planiùs audirent Pythias & Dorias negare eum, quod modo affirmaſſet. Sed Pythias, non, inquit, poteſt ſine malo fateri: quî mirum eſt negare? Tum Pamphilus, qui defungi, & aliquà ſaltem extricari ſtudet, *ſequere hac*, inquit, & ita ſine, *me*, Colonienſ. L. V. Reijciamur in Andriam: Act. 3. Scen. 2.

Adhuc Archillis quæ aſſolent, quæq; oportent
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac iſthæc vt lauet: poſt deinde
Quod iuſsi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertar.
Per, Aecaſtor, ſcitus puer natus eſt Pamphilo:
Deos quæſo, vt ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono:
Cumque huic veritus eſt optimæ adoleſcenti facere iniuram.

In his verſibus multi multa conãtur; quam æquis ſuis dijs, neſcio: ſed certè Eraſmi eruditionem agnoſcas, Glareani ames diligentiam, Goueani etiam mireris ingenium. Et fortaſſe ipſos quantũ profeciſſent ijs reſtituendis, non pœnituit: me probare piget. Iudam eandem aleam, exitu, quo dijs videtur.

Adhuc Archillu, quæq; oportent, quæ aſſolent,
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.

Nunc

Nunc primum fac iſthæc lauet: deinde poſt,
Quod iuſſi ei dare biber, & quantum, date:
Mox ego reuertor.
Per, ecaſtor, ſcitus puer gnatuſt è Pamphilo: deos
Quæſo, ſuperſtes vt ſit, quandoquidem ipſe eſt ingenio bono:
Cumq́; & huic verituſt optimæ adoleſcenti facere iniuriam.

In primo natum opinor vitium, quod *quæq;* pro *quæcumq́;* à Terentio ſcriptum, ab alijs non intellectum fuerit, qui, *quæq;*, acceperint pro, *& quæ.* Sic ergo cum ſcriberetur: *Quæq; oportent, quæ adſolent*; nemo fuit, opinor, quin traijcienda putaret, ob vim illius, que; *Quæ aſſolent, quæque oportent. Quæque*, pro, *quæcumq;*, non eſt nouum. Plautus:

Niſi hercle defregeritis talos, poſthac quemq; in tegulis videritis alienum. Auſonius:

Pareto legi quiſq; legem ſanxeris.

Ita in epigram. de Vergilio: Longè erit à primo, quiſque ſecundus erit, hoc eſt, quicunque ſecundus erit.

Quarto deinde verſu Goueanus negat latinè dici, *dare bibere:* & cum interprete expoſtulat, atq; exempla requirit. ſed res ingenij non fuit. Namque apud Catonem in de re ruſtica reperimus: qui præcipit gallinæ, quam farcire velis, meridie dare biber. Quid? quod aliquot exempla eius Soſipater Chariſius laudat? Fauonij: *Domina eius vbi ad villam venit, iubebat biber dari:* Titinnij: *Date ei biber; iracunda hæc eſt.* Addit Catonis Originibus: ſed eius verbis ſuperſedet. Maximum eſt autem quod Seruius illo verſu: *Dederatq́; comas deffundere ventis:* græca figura

gura dictum ait, quaſi illud: *Argenti magnum dat ferre talentum: vnde*, inquit, *vſus obtinuit, dare bibere: quod alioquin faciendum non eſt.* Quid? an non Seruius cum Aſpero ſenſit, tantum non verbis ijſdem: qui ait, conſuetudine quàm ratione dictum? At ipſe ſuo ſe gladio Goueanus, qui affirmet omnem de medio ſumptam comicorum orationem. Cæterùm, quia, *biber*, eo tantùm exemplo probat Soſipater; & Seruius vſu ſolùm obtinuiſſe atque inualuiſſe ait, libenter, *biber*, quoque apud Terentium ſcripſerim. Quæ enim cõſuetudine omnibus in ore erant, in ijs ferè etiam contra rationem faciebant, vt vulgo obtemperarent. Sed vtrum ſcribas non magni intereſt: dum ſcias vtrumq; poſſe. Hoc benè Priſcianus, quòd verba illa, *Mox huc ego reuertor*, quæ è præcedentibus ſuperfluunt, ſeparatim ſumit, diſtinctionis, vt ait, cauſſa. Quid multis? valde id Priſcianus ex diſciplina comica: quod vtinam attendiſſet Goueanus. mirificè enim eius ingenio faueo. Heic ego autem omnium interpretum & grammaticorum veterum auctoritatem proieci, cum illud, *imperaui*, excluſi: quoniam arbitrarer antiquitus ex gloſſa eſſe, ac repetendum huc, quod præceſſerat, *iuſſi*. Secutus ſum numeros, qui manifeſtò eo ducunt. Alij ſcio quomodo reſtituant: Sed ita ſi verſus ſunt, neſcierunt neque Terentianus Maurus, neque Rufinus, neque Priſcianus comicos numeros condere. Accedit quòd nec ita euoluunt, niſi perpetuos creticos, colliſiones

ſiones, diſtractiones, aliaque rerum & verborum portenta, ac tormenta comminiſcantur. Poſtea legunt:

Per ecaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo

Nec vident ſe Terentio ſermonem non latinum dare. neque enim Pamphilo natus puer erat, ſed planè omnibus. Quiſquis ergo Athenienſis erat, fortaſſe & Græcus, natum ſibi ciuem puerum dicere poterat, vt non mentiretur. Puer enim omnibus eſt: & huius in ipſo nominis ratio eſt, non in relatione. At hic *filius natus eſt Pamphilo*, rectè, & ad Latij conſuetudinem: vt Hecyra: *Natus eſt nobis nepos.* Præterea non erat natus Pamphilo, quippe extra matrimonium, & ſine patre filius: qui ſcilicet matrē ſequeretur: erat tamē è Pamphilo. Quare apparet, quo flagitio vulgatā ſcripturam reti nuerint, velut vxor eſſet Glycerium, quæ amica erat, & tanquam filius eſſet Pamphilus, nihil amplius quàm ex eo natus. Tandem eſt: *Cumque & huic veritus ſt.* ita vetus Venetus & Argent. ex officina Gruningeri. Indicium eius hoc in. V. C. Brunij: *cum & huic.* Eleganter ita geminatur: & miror nō reſtitutum verſum Heautont. quem è V. C. Col. & Moguntino emendabo:

Cumq; tuo inuento, cumq; incepto perduint.

Multa ita paſsim in hoc ſcriptore mendoſa ſunt: vt illud Heautont. ſi quid optimo libro, quem beneficio Brunij nactus ſum, credimus:

Quid

Quid ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. quid ſi ſic? tantundem egero. Act. 4. ſcen. 1.

Ac ſic opinor. non poteſt. imo optume: euge optimam habeo.

In illo libro eſt: *At ſic opinor. non poteſt. imo optimè: euge optimè: habet.* Sanè elegantiſsimè. Triumphale eſt, *habet*, & iacenti hoſti inſultat. Verg. Nihil melius, hac ſcriptura: neque verius, meridie lucere.

Hoc habet: hæc melior magnis data victima diuis.

Apud Plautum Moſtellaria in ſimili re:

Hoc habet: reperi, qui ſenem ducerem.

Hoc habet, perinde eſt id, ac ſi dicat, *tactus eſt.* Sed hæc talia quidem ſexcenta: nunc, vbi perpetui multi verſus corrupti ſunt, referamus. Andria: Act. 4. Scen. 1. in vulg. lib.

Hoccine credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vacordia innata cuiquam vt ſiet,
Vt malis gaudeat alienis, atq; incommodis
Alterius ſua vt comparet commoda? ah,
Idne eſt verum? imo id genus eſt hominum peſſimum:
In denegando modò queis pudor adeſt paululum:
Poſt vbi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus ſum egomet mihi. attamen vbi fides eſt,
Si roges, nihil pudet. heic, vbi opus eſt,
Non verentur; illic, vbi nihil opus eſt, ibi verentur.

Hos ego verſus, Bamberge, tantopere corruptos, in numeros reponam, & vulnera, quæ ſcis eſſe plurima, faueant modò muſæ, ſanabo. Edepol, inquies, mortalem graphicum, ſi ſeruat fidem. Atqui minimùm conabor: quamuis, nè quid diſsimulem, in meis libris nihil variet, præterquam ſecundo verſu, *rideat*, pro, *gaudeat*; & nono, *premit*, pro, *cogit*. Sed ſperamus, cùm tantam ijs labem vetuſtas importarit, quanto lapſus procliuior, tanto nobis, ſicubi offenderimus, paratiorem veniam fore: apud bonos certè, etiamſi pluſculum ſumere videbimur. nam de cæteris nunquam laborauimus.

Hoccine? tanta vecordia quiquam vt ſiet,
Vt malis rideat alienis; incommodis
Atq; ex alterius ſua comparet vt commoda? ah,
Idne eſt verum? imo id genus eſt hominum peſsimum,
In denegando modò queis pudor eſt paululum:
Poſt, vbi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Coacti ſeſe aperiunt: & timent tamen,
Et res tamen premit eos denegare. ibi
Eorunc impudentiſsima tum oratio eſt:
Quis tu, quis es? quid mi es? quid? cur meam tibi? heus,
Proximus egomet mihi ſum. attamen, vbi fides?
Roges, nil pudent. heic vbi opus eſt, nihil
Verentur: illi ibi verentur, vbi opus eſt nihil.

Principiò cùm eſſet antiquè & eleganter: *Hoccine?* ſuſpicati fortaſſe in eo ſupplendum, vel,

vel, *credibile*, vel, *memorabile:* quæ deinde in contextum defluxerunt. Cæterùm Latini moris eſt, in re indigna, *hoccine?* vt Heautontim:

Hoccine? non licere meo modo ingenio frui:

Vbi, quia non intellexerunt vulgò, non etiam interpunxerunt. Is tamen verſus ita ſcribendus:

Hoccine? non l. m. modo genio frui. quod erit vbi probemus. Sunt cum eadem gratia, *ſiccine? ſatin? itáne?* Pſeudolo:

Quid hoc? ſiccine? pedes ſtatin' ſtatim?

Acceſsit grauius, quo cumularetur error. *Tanta vacordia quiquam vt ſiet.* Nemo vidit, eorum certè qui corruperunt, *vacordia*, heic eſſe auferendi caſu: quomodo dicimus, *hominem magno ingenio, audacia, auctoritate:* quæ cum multis locis non perciperent: quid illi autem perceperunt? inculcarunt, *præditus*, *affectus*, aliúdue quiduis potiùs, quàm vt integrum & ſanum eſſe paterentur. Quando ergo ipſis, *vacordia*, pro nominandi caſu probaret, nihil priùs erat, quàm ei vt adminiculum quæreretur, inuenerunt, *innata.* at hoc quidem non nimiùm conuenit. neque enim hilum refert ad hanc profectò rem, innata ſit væcordia, an conſuetudine peccandi in naturam verterit. Et me hercle nouum ſit genus, qui ſe iniuriam accepiſſe ſentiat, queri, vitium innatum eſſe inimico. Satis, ſuper eſt, maleficum eſſe, & damnum vel malũ dediſſe; ſi aliud non ſit, conſilio, inſtinctuq; cuiuſquam; nedum vt referat à natura eſſe cri-

Milite glorioſo Scen. Iamne eſt ante ædis.

men. Scio militem illum dicere: *Nunquam mihi auaritia innata eſt* : ſed id heic nihil mouet. Proximum deinde, vnde proſeminaretur error, fuit, quoniam, *quiquam*, ſeu cuiquam, dandi caſu acceperunt, quod eſt nominandi. nota iam eſt affinitas literarum q & c, etiam ijs, quibus hoc tantùm: alteram alteri iuuandæ repertam, & ſæpe mutuas operas præbere: *cocus, quoquus: quotidie, cotidie: cas, quas,* apud Noniũ fons multorum mendorum: *coque, quoque*, in peruulgato Ciceronis ioco: *com, qom*, & nota ad id grammaticorum nemini ignota: *cointus, quintus*, in marmoribus: *cuando, quando*, in libello Velij: *coipe, quippe*, in Pandectis Flor. & alia tot, quot me ſcribere, te fortaſſe legere piget. Sequitur:

Vt malis rideat alienis. malis, opinor, pro, *maxillis*. Malis vel maxillis alienis rident, qui verbis aſſentantur: & ſenſum ſuum gratificantur alteri, qua fini ipſis commodum eſt. Etiam paraſiti, qui ad regem ſe componunt, & de eius vultu vultum ſumunt: quo exemplo Horatius:

Cum rapies in ius malis ridentem alienis.

Eam certè ſententiam & heic, & apud Terentium ſyllabæ modus requirit. cui id tamen acutius, quàm verius videbitur, per melicet, ſcribat: *Malis vt rideat alienis.* Quod ego coniectaui, probant & Porphyrio, qui ait, *malis alienis ridere*, eſſe, *aliter facere quàm ſentias* : & quæ poſt ſequuntur;

in

——— *in denegando modo queis pudor eſt paullulum.*

Quod autem deinceps: ——— *ah,*

Id ne verùm? quotusquiſque iſtorum intelligit? Et riſi multum interpretem veterem. *Primùm*, inquit, *negat veros homines eſſe; deinde etiam eſſe peßimos ait.* nugæ. neque enim quiſquam ita loquitur, *malos non eſſe verum hominum genus:* potiùs, *non eſſe veros homines:* ac ne ſic quidem ij, qui in Terentij ordine ſtant auctores: ſed, *non eſſe homines:* præterea hæc interrogatio requirit, vt inferatur, non eſſe verum hominum genus: niſi ratio ſit, quæ apud Plautum:

Nullus ſum, imo aliquis. iam miſerum dices.

Accedit: ſed hæc argumentis refellere putidum ſit. *Verum* heic eſt, *æquum, honeſtum, probum.* Cæſar: *Neque verum eſſe, qui ſuos fines tueri nequiuerint, alienos occupare.* Vergilius:

——— *me verius vnum*

Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro. Salluſtius:

Si vera & honeſta flagitium ſuperauerit.

Verum apud hunc quidem nullus horum exemplorum modus. Neque aliter eſt intelligere Adelphis: *Non fieri,* inquit, *ex vera vita.* Item Heautontim: Scen. vltima. in fine.

Hoc vbi fit, ibi non vere viuitur. Porrò eſt: Act. 1. Scen. 1.

Coacti ſeſe aperiunt, & timent tamen;

Et res tamen premit eos denegare. Hęc aliter ſunt in vulgatis:

Milite glorioſo Scen. Iamne eſt ante ædis.

men. Scio militem illum dicere: *Nunquam mihi auaritia innata eſt:* ſed id heic nihil mouet. Proximum deinde, vnde proſeminaretur error, fuit, quoniam, *quiquam*, ſeu cuiquam, dandi caſu acceperunt, quod eſt nominandi. nota iam eſt affinitas literarum q & c, etiam ijs, quibus hoc tantùm: alteram alteri iuuandæ repertam, & ſæpe mutuas operas præbere: *cocus, quoquus: quotidie, cotidie: cas, quas,* apud Noniũ fons multorum mendorum: *coque, quoque,* in peruulgato Ciceronis ioco: *com, qom,* & nota ad id grammaticorum nemini ignota: *cointus, quintus,* in marmoribus: *cuando, quando,* in libello Velij: *coipe, quippe,* in Pandectis Flor. & alia tot, quot me ſcribere, te fortaſſe legere piget. Sequitur:

Vt malis rideat alienis. malis, opinor, pro, *maxillis.* Malis vel maxillis alienis rident, qui verbis aſſentantur: & ſenſum ſuum gratificantur alteri, qua fini ipſis commodum eſt. Etiam paraſiti, qui ad regem ſe componunt, & de eius vultu vultum ſumunt: quo exemplo Horatius:

Cum rapies in ius malis ridentem alienis.

Eam certè ſententiam & heic, & apud Terentium ſyllabæ modus requirit. cui id tamen acutius, quàm verius videbitur, per me licet, ſcribat: *Malis vt rideat alienis.* Quod ego coniectaui, probant & Porphyrio, qui ait, *malis alienis ridere,* eſſe, *aliter facere quàm ſentias:* & quæ poſt ſequuntur:

——— *in denegando modo queis pudor eſt paululum.*

Quod autem deinceps: ——— *ah,*

Id ne verùm? quotusquiſque iſtorum intelligit? Et riſi multum interpretem veterem. *Primùm,* inquit, *negat veros homines eſſe; deinde etiam eſſe peſſimos ait.* nugæ. neque enim quiſquam ita loquitur, *malos non eſſe verum hominum genus:* potiùs, *non eſſe veros homines:* ac ne ſic quidem ij, qui in Terentij ordine ſtant auctores: ſed, *non eſſe homines:* præterea hæc interrogatio requirit, vt inferatur, non eſſe verum hominum genus: niſi ratio ſit, quæ apud Plautum:

Nullus ſum, imo aliquis. iam miſerum dices.

Accedit: ſed hæc argumentis refellere putidum ſit. *Verum* heic eſt, *æquum, honeſtum, probum.* Cæſar: *Neque verum eſſe, qui ſuos fines tueri nequiuerint, alienos occupare.* Vergilius:

——— *me verius vnum*

Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro. Salluſtius:

Si vera & honeſta flagitium ſuperauerit.

Verum apud hunc quidem nullus horum exemplorum modus. Neque aliter eſt intelligere Adelphis: *Non fieri,* inquit, *ex vera vita.* Item Heautontim: Scen. vltima. in fine.

Hoc vbi fit, ibi non vere viuitur. Porrò eſt: Act. 1. Scen. 1.

Coacti ſeſe aperiunt, & timent tamen;

Et res tamen premit eos denegare. Hęc aliter ſunt in vulgatis:

Tum coacti ſeſe neceſſariò aperiunt, & timent;
Et res tamen cogit eos denegare.

Primùm, quorſum additur, *tum*, niſi ſi ad corrumpendum verſum? quid verò illud, *coacti neceſſariò?* an non id nugari eſt, & alterum qui dixit, reliquum dixit quoque? Poſtea, *tamen*, è libris geminauimus, obſecuti numeris; & quia gratia non caret. Continuò:

Eorunc impudentiſsima tum oratio eſt.

ordo è Libr. Colonienſi eſt: ſed c de noſtro addidimus: quia librarij imperitia intercidiſſe rati ſumus: quo modo vacillarent numeri. Vt autem h ſpiritum multis vocibus roborandis, firmandisq; immittebant, ita c appendebant atque affigebant, intendendæ hoc quaſi neruo dictionis. *Illim, iſtim,* (hæc enim aduerbia apud priſcos lecta ſunt, etiam Ciceronem & Terentium) *illum, iſtum*, leuiter atque exiliter dicuntur: ſed quia in ijs aures nimiũquam requieſcunt, c nonnunquam ad finem ſufficitur; & in aduerbijs quidem plerumq;, eo magis, quòd m litera, ſupra quàm alia vlla, liqueſcat. Manet ea ratio etiam in, *hi*, & *ha*. Eunucho:

Interea dum hæc (puellæ) lauant. Phorm.
Hæc erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ?

Et ride, ſodes, grammaticos, qui heic generis mutationem ſomniant. neutrum enim, inquiunt, pro feminino poſitum. nugæ. *Hæc*, femininum eſt, & appenſum c; vt in illis, *eorunc, iſtunc, illunc.* Argumento eſt, quod addito inſuper

pere, nulla ſuſpicio mutati generis; *hace, hice.* quod fit ad productionem vocabuli, vt, *ſice, name, quame,* cui inſerunt d, vt exeat, *quamde:* pro *ſic, nam, iam, quàm.* In formula illa obligationis ex bibliotheca Alciati, edita in Italia: HÆCCE SICCE CONVENERE. Plaut. Rudente:

Non licet te ſicce placidè, bellum bellè tangere?

De *name*, Feſtus. *Quamde*, etiam pueris notum. *Iame*, multis locis apud Comicos: vbi quidem malè ſe habent emendatores, qui, *iam*, in verſu non quadrare vident: ac huc veniunt tandem, vt diuidant, *iam*, cogantq́; duas ſyllabas fieri; vt quidem mihi videtur, inuitis muſis. Sequitur:

Quis tu, quis es? quis mi es? quo modo reſtitui, auſu quidem maiore, quàm alia omnia: ſed vt perueniſſe ad verum me putem. Sic aliàs Andria: *Quid tu, quid ais?* Eunucho: *Quid tu, quid trepidas?* quæ ipſa etiam corruperāt. Quod porrò repono: ——*quid mi es?* facio cum multis libris: & vides quanto indoctius ſit maſculino genere. Mox:

——————*attamen, vbi fides?*

Roges, nil pudent. Hæc qui intelligant, puto non multos eſſe: vt quidem in publicis libris ſcribuntur & interſtinguuntur. Solebant, qui fidem non ſeruatam quererentur, inter expoſtulandum rogare, *vbi eſt fides?* quale illud: *Reſiſtentem, clamantemq́; , vbi eſt fides? milites arripuerunt.* Et Heauton. *O Iuppiter, vbi eſt fides?* Nero Imper. cum ſibi manus attuliſſet, irrumpenti

quaſi in auxilium centurioni, nihil aliud reſpondit, quàm, *ferò: &, hæc eſt fides?* inquit Suetonius. Cato de falſis pugnis: *Vbi ſocietas? vbi fides maiorum? inſignitas iniurias, plagas, verbera, vibices*; & quæ deinceps ſunt. Totus enim locus apud Gellium libr. 10. capit. 3. & Non. in *Vibices* refertur. Dixi quæ mentem nobis Terentij aperirent; quam eſſe oportet hanc: Si cum illis expoſtules, & roges, vbi eſt fides? nihil pudet. Scripſi præterea, *roges*, deleto, *ſi*. Qui verſum reſtituere volet, ſi alia via poterit, rex ſit. Neque autem capital feci. Ita ſæpè alias. Ouidius:

Orta dies fuerit, tu deſine credere ventis.

Valet, ſi orta dies fuerit. Catullus:

Iſtud, quod modò dixeram me habere,
Fugit me ratio. meus ſodalis
Cinna eſt Caius: is ſibi parauit.
Verum vtrum illius, an mei, quid ad me?
Vtor tam benè, quàm mihi pararim.

Simile Paulli in Pandect. ad S. C. Trebell. *Ergo non aliàs cogetur reſtituere, quàm ei caueatur:* id eſt, *quàm ſi ei caueatur.* Hinc apparet, quàm

Act. 4. Scen. 1. verè in Brunij V. C. legatur:

Eho impudens, non ſatis habes, tibi dieculam addo?

Vbi, *quod*, inſeritur in lib. publicatis. Quam-

Act. 2. ſce. 3. in v. c. Brun. uis eum locum aliter lego:

Eho imp. non ſ. habes? tibi dieculam addo, q. h. p. n

Hecyra: ——— *nam nunquam ſecùs*
Habui illam, ac ex me eſſet nata. vbi prælis ex-

cuſi,

cuſi, *ac ſi ex me. e. n.* Quæ quamuis ita ſint, fuit tamen cùm ſuſpicarer reponendum : *attamen vbi fides? Si orges, nihil pudent.* vbi primùm indignatus, ſuis verbis hoc dicat Charinus: *attamen vbi fides?* tantiſper ſermonem interrumpens: mox eodem redeat: *Si orges promiſſa, & ea repræſentari vis, n. p. orges* pro *vrges*, ita peruulgatum, vt pigeat verbum facere: & facile mendum, *roges, orges.* Tandem ad calcem veniamus. *Illî, ibi verentur. Illî*, non, *illic*, in v. c. fuit. Quod autem geminatur, *illi ibi*, non tacuit id interpres vetus: & comperi hoc modo, alioq; etiam magis miro olim locutos. Hæc Varronis pro multis ſint. *Quo inde ſuſcipiunt perpetuo, flumen. Quo inde*, valet, *vnde.* Item: *Lacu* [illegible], *in qua ibi aqua.* Habes, Bendeli, ab homine non nimis verecundo: ſed habes, quid ſecutus ſim, aliquid amplius opinor; neque aliter videri tibi arbitror, quàm meum ſenſum. Alij non probabunt fortaſſe. Sed noſti in Barbaria liberta ſuæ quod dixit patronæ: Liberta ſalue: vapula Papyria. Neque autem hæc ſunt tanquam Delphis reſponſa: tantùm, quibus liberius quàm pro iure feciſſe videbor, Goueani emendationem cum mea contendant: niſi vno verſu plus licere ſibi voluit, quàm omnibus ego, cauſſam non dico, quin exulem in poſterum Terentij me faciant. Nam Eraſmi quidem & Glareani contentio materia eſſe tragœdiæ potuit. Verum effugit; *nihil pudent.* Hoc verberat, credo, aures iſtorum; qui, pudet, tantum no-

Illi, agnoſcit interpres vetus.

De lingua Latina.

runt. Equidem cur ita mutarem, verſus fecit. neq; tamen vtrum ſcribas, ciccum interdem.

Scen. Pletique hominès.

Caſina:

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo. Epidico:

Pleriq; homines, quos, quum nihil refert, pudet; vbi pudendum eſt,

Ibi eos deſerit pudor, quum vſus eſt, vt pudeat. is adeo tu es, qui

Des, quod pudendum fiet, genere natam bono, pauperem domum

Vxorem ducere; præſertim eam, qua ex tibi commemores

Hanc, quæ domi eſt, familiam prognatam.

Ita edidit Camerarius, diuersè à mente Plauti, & nulla ſententia. Legendum autem:

Ibi eos deſerit pudor, q. v. eſt vt pudeāt. Is. a. t es. pu-

Des quod pudendum fiet. & vltimo verſu, *filiam,* pro, *familiam.* Suſtulerat Periphanes filiam è muliere: poſteaque aliam duxerat: qua defuncta, quin primam illam vxorem ſumeret, pudore filij deterrebatur. Itaque Apœcides, *pudes,* inquit, *quod pudendum fiet:* id eſt, *pudor ille pudendus eſt.* Induxit Camerarium ſecta vox, & ſparſa in duos verſus. at id quidem nimium quàm frequens eſt, vt quæ priorem abſoluerit, initium ſit ſequentis. Sed non tacebo, aliter emendari benè etiam poſſe, & id Lambinum iam ſignificaſſe.

AM-

AMPHITRVO ET TRINVMVS EMENDATAE.

Nobili Adoleſc. Caſparo ab Hall Boruſſo.

MOdò vt eum eſſe memineris: néue, quem ab ineunte ætate curſum petiſti, deſinas. Mihi crede, non aliter tanti nominis menſura impletur. Fuit, vt meminiſſe potes, cum te in Græciam vocarem: auctor eſſem, vt omne illud Latium vetus peragrares: non tu quidem, vt multorum ibi vocabulorum radices quæreres: quamuis id quidem maximum eſt: ſed & ad illos tandem etiam fontes peruenires, quibus in noſtros libros antiquæ facũdiæ flumina manarunt: ac, quod caput, prudentia (liceat verum dicere) omnis, aut paulo minùs, fluxit: quod quidem non poſſes, niſi in Lycei ambulationibus, ſed multo maximè veſtris illis legum ſpatijs habitares. Sed hæc quidem, vt ætas tua eſt, in integro etiamnum ſunt: illa autem, oratores, poetas, hiſtoricos tractare: experiri de te, ecquid ad illos poſsis: &, ne parcè dicam, conari librariorum imperitia circumuentis opem ferre: quibus medicinam nequeas, ſaltem queſtus & dolorem commodare: hæc iam te annus, opinor, vigeſimus admonere poteſt, ſi parũ feciſti, (tametſi, vt, quod ſentio, dicã, veſtro ex ordine, ea ętate qui magis iſta curaret, hominem Germanũ nondũ videre mihi fuit) damnes ipſe te: & quod ceſſatũ ſit vſque huc, nunc iã porrò expergiſcaris. Difficile credas, quid tibi voluptatis: voluptatis autẽ? imo quid emolumenti laturum ſit. Nam, vt alia mittã, vnũ vide, iudicium acuet: qui prius per quietẽ legiſſe ſcriptores, & mentem procul habuiſſe, acumen omnino non habuiſſe te putabis, vt nũc vltrò illis audeas pręſcribere, quid ſcribere debuerint. Hoc nuſquã minùs feci, quã in his notis paucis, quas eo miſi, vt laceſſerẽ tuas.

Prologo Amphitruonis extremo:

Adeſt, ferit: operæpretium hic ſpectantibus,
Iouem & Mercurium facere hiſtrioniam.

Nuſquam adijt quaquam prope oſtium Soſia: vt res ipſa loquitur. ante enim à Mercurio vapulat. tum ſi fores ille ferijſſet, nondum erat inibi, vt poſſet: quippe qui non amplius quàm è portu nunc prodiret. neq; tamen mirũ facit Lambinus. Reſtituo:

Adeſte: erit operæpretium ſpectantibus.

Citat animum auditorum: operæpretium enim eſſe. F & E paruo diſcrimine ſunt: & hæc mendi origo ſcilicet. Poſtea:

Diſtributi viri, diſtributi ordines.

Se. prima. Non eleganter hæc ita geminantur. Sequor ductus literarum in vet. cod. & repono:

Diſtributi viri, diribiti ordines.

Diribere valet, *diſtribuere*: & hoc quis neſcit? *Diribitas tabellas, diribita ſuffragia,* apud Ciceronem paſsim. Poſt reditum in Senatu: *Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodeſque vidiſtis?*

Sc. Nunquid parua. Eadem fabula:

Rectè dicit, vt commeminit, ſomnium narrat tibi,
mendosè ita, hæreo veſtigijs antiquæ ſcripturæ, & haud dubiè emendo:

Rectè dicit: vt conniuit ſomnium narrat tibi.

Et, *conniuit*, non ad; *narrat*, ſed ad, *ſomnium*, referendum. *Somnium vt conniuit*, eſt, quod ſomniauit, dum conniueret. Manifeſtum hoc legenti ſequentia;

Sed

Sed mulier, poſtquam experrecta es, prodigiali Ioui
Aut mola ſalſa hodie, aut thure comprecatam oportuit.

Nam, *experrecta es*, contenditur cum illo, *conniuit*; & proprium hoc in ſomniantibus. minùs enim ij, quàm dormiunt. Eadem fabula:

Hoc vbi Amphitruo herus conſpicatus eſt meus, Sc. prima.
Ilico equites iubet dextra inducere.

Peſsimo iam pridē exemplo accepta in vulgus opinio eſt, quæ in verbis inflexionum varietas, eandem olim fuiſſe: qua patefacta ſemel ad corruptelas librorum feneſtra, quid ab iſtorum iniuria tutum atque illæſum manſit? Lego è v. c.

—— *equites iubet dextra inundere.* Vetuſte, *inundere*, pro, *inundare.* Sanè eleganter: & ita inundationes atque illuuiones barbarorum in Italiam legimus. & alioquin libenter à fluuijs ac torrentibus præliorum ſimilitudines capiunt. *Fluctuantem aciem*, Liuius & Tacitus libro 5. Hiſt. *Abſumptis, quæ iaciuntur, & ardeſcente pugna, procurſum ab hoſte infeſtius, immenſis corporibus; & prælongis haſtis fluitantem, labantemque militem, eminus fodiebāt.* Neq; enim eo fluctuantem, quia in palude conſerebatur pugna. nā Romanos paludem ingreſſos negat. Quod autem in vetuſtis libris, inudere, legitur, ſcilicet ita ſolitos illos n abijcere. In Πandectis Florentinis, *prægnas*, pro, *prægnās*: apud Plautum, *muſſas*, pro, *muſſans*, prologo Mercatoris:

Summo hac clamore. interdum miſſa conloqui

Abnue-

Abnuere: negitare adeo me vatum ſuum.

Reſtituo:

Summo hac clamore: interdum muſſas, conloqui

Abnuere. ——————

Apud eundem, *ſtas*, Sticho:

AEdepol te vocem libenter, ſi ſuperſiat locus.

CE. *Quin tu ſtas; obſtruſero aliquid ſtrenuè:* Emendo:

Sc. ſed ita.

Quin ſtas obſtruſero aliquid ſtrenuè.

Vbi, *ſtas*, participium eſt, pro *ſtans*. Cum enim Epignomus negaret locũ eſſe, vbi reciperetur, alioquin ſe illum vocaturum; paraſitus, qui nihil magis metuebat, quàm nè Epignomo cauſſa eſſet, ſoluit hominem ea cura. Non, inquit, moror ſedere: ſtans comedero. *Obſtrudere* autem, *tuburcinare*, &, vt inquit Plautus, *coruitare*, hæc omnia pro eodem dicebant, nempè *auidè veſci:* idq; etiam Feſtus notat. Ibidem Amphitruone;

Age i tu ſecundum. So. *ſequor, ſubſequor te.*

Idq; initium ſc. eſt.

Ineptè: & quorſum repetitur? Lib. vet. habent:

Age i tu ſecundo. ſequor. So. *ſubſequor te.*

Lego: *Age i tu ſecundu ſequior.* So. *ſubſequor te.*

Sequior valet, *deterior, peior, ſceleſtior:* & factum eſt nomen à verbo *ſequor*. Itaq; captat gratiam vocum alluſione; *tu ſequior ſequere.* Sunt enim verba ſtomachantis heri. Ita *ſequiorem ſexum* vocat Apuleius, *muliebrem*. *Secundu* autem & *ſecundo*, idem. Plautus Ciſtellaria:

Sc niſi quid mihi.

Sed memet moror cùm hoc ago ſecordius

E v. c. repono: ——— *cùm hoc ago ſecius.*

Prolo-

Prologo Amphitruionis.

Quòd ego huc proceſſi ſic cum ſeruili ſchema.

Rectè hoc modo,& ita Perſa quoque:

Tiara ornatum lepidè condecorat tuum. Sc. Nunquid moror.

Reſtituo:

Tiara tuum lepida lepidè decorat ſchema:

tametſi vulgata Priſciani exempla ſequenti legendum foret:*theatrum*, pro,*tiara tuum.* Sed falſum eſt. Quid enim?theatrum totum is decorabat, qui præter tunicã, zonam,chlamidem, cauſiam,veſtes itineri, ſeruus nihil ſumpſerat? diceret *proſcenium*, ferremns fortaſſe: quamuis nè ſic quidẽ. quin, quoniã omnia ſupra pręter tiaram nominarat, hîc gaudet ſibi illo paraſiti ingenio, qui ampliùs cogitarit, vt tiaram de ſuo adderet.Et non hoc ſolum Plautus ad inſtruendos obiter hiſtriones; ſi qui ab obitu ſuo eam fabulam diſcerent, dixit: ſexcenta ſunt alia. Quid verba facimus? ſequens verſus neminem dubitare ſinit. Quod autem Lambinus hunc verſum corrumpit,numeris, vt ait, obſecutus, nihil nouum facit. Quid ni autem & *crepidam*,& *aratrum*,& alia multa verſibus latinis exturbet, quia apud Græcos alio modulo ſint? ſchemam vſu ſuo fecerant Latini.itaq; vt inflexionem, ita nè modum quidem ſyllabæ attenderunt. Eſt hoc quoque apud Petronium in mendo:

Iocari ego ſenem poetica leuitate credebam,cum ille, vtinam quidem ſufficeret largior ſcena,id eſt, veſtis humanior,veſtimentum latius,quòd præberet mendacio

ci fidem, non mehercules pœnam iſtam differrem. Legendum: *cum ille: vtinam quidem ſufficeret largior ſchema, quæ præberet mendacio fidem: non mehercules peram iſtam differrem.* Illa verba: *veſtis humanior, veſtimentum latius*, manifeſtò è gloſſa ſunt. *Pera* eſt græcorum *πήρα*. Non, inquit, differrem experiri. Mam iocosè illum Ennij ore locutum: *ſperem iſtam differrem*, pro, *ſpem*. non auſim dicere. Nouius Macco: *Scalpis dentes derepente, in cœnam ſi peccaueris.* Lego: *in ſchemã ſi peccaueris.* Sententia ſubeſt lepida. Si tantillũ, inquit, geſtu abhorruiſti, ſudas, rubes, ſcalpis dentes. Facit huic emendationi titulus ipſe. *Maccum* enim ſignificare hominẽ ſilicem & abſurdum, ſciunt omnes. Apud Apuleiũ bis terue: & Noniũ in, *Petauriſta*, itẽ in, *ſannıones*, idẽ corruptum eſt in, *ſcenã*: quæ menda tollere cuiuſuis hominis eſt. Eadem Amphitruone:

Nonius in Derepente.

Sed fugam in ſe nemo tamen conuortitur.

Quæ de hoc loco Nonius, ea poterat quiuis de triuio: neq; mihi auctoritas eius maioris eſt, quàm eſſe debet. Scribo:

Sed fugam ince tamen nemo conuortitur.

Puto, *ince*, vſurpaſſe, pro *in*. Qui enim alijs multis vocibus quæ in primam ſyllabã deſinerent, *ce*, aut *de* adderẽt, *(horunce, ſicce, mame, quamde)* cur in hac voce eam productionem refugerint? Catullus:

Paterna prima lancinata ſunt bona:
Secunda præda Pontica: inde tertia
Hibera, quace it amnis aurifer Tagus.

Vulgo:

Vulgo: ——— *quam ſcit amnis aurifer Tagus.*
Inepte: & in v. c. eſt, *qua*, non, *quam*. Scriptum eſſe epigramma Pompeio ſuperſtite, loquitur poſtremus verſus, in ipſum Pompeium inuidioſiſsimus. Et ſi natum eſſet flagrante bello ciuili Repub. parcere Pompeio debuit, qui à Cæſare non eſſet. Quî imponere autem perpetua ſtigmata Cæſari poſt Pharſalicam, & Hiſpanicam victoriam potuit, aliter quàm exul? nec fuiſſe exulem apparet, quòd nihil amplius quàm ſatisfacientē ſibi in gratiam recepit Cæſar. Iam cum Sueto. ſcribat poſt reconciliationem non deſtitiſſe patris eius hoſpitio vti Cæſarem, ante id factum ſit oportet, quàm is multū eſſe in Gallia ciſalpina deſierit. Non dubium ergo quin inimicitias cum eo Catullus geſſerit Bibuli Conſulatu, & poſtea Gallias illo tenente: cū quidē pariter Pompeius & Cæſar inuidia laborarūt. Ponticā autē prædam, accepi ſemp, cū prima ſtipendia fecit in Aſia Thermi contubernio: inde Hiberā, quando ex prętura Hiſpaniā ſortit⁹ Calœcos & Luſitanos domuit. Nam eà fluit Tagus. Vt autē hac facie, *ſe*, q̄d in v.c. eſt, ex, *ce*, fiat, nō eſt hoc primū, neq; vltimū: nec *in*, *ce*, p, *in*, mirabitur, qui meminerit *incitegā*, pro, *integā*: *reciprocare, reciperare, concipilare*, pro, *reprocare, reparare, compilare*. Verſu, qui deinceps eſt, quid faciam, neſcio. ſi cum patribus ſentirem, & ſpondæum ſemel admitterem, reſtituebam:

Nunc Galliæ tument, timent Britanniæ.

Quando prędas Ponticas & Hiberas comēdit,

vt ſumptibus ſuppeditare queat, Galliæ & Britanniæ turbantur. Quod enim in ſcriptis lib. eſt: Galliæ tellus timet, & Britanniæ; factum, quia librarius, *Gallia*, &, *Britannia*, numero multitudinis non probauit. Itaq; qui gignendi caſu acciperet, gloſſam addidit, *tellus:* & *timent*, vbi hoc modo iteretur, aliúdue quid ſimile, nec ſcribarum culpa ſemel deſideretur, vix vſquam eſt. Sic opinor: neque vlla hic exquiſitiora tormenta adhibenda. *Tumere prouinciam*, & *rerum tumores*, hæc qui latinè neſciet, rem omnium notiſsimam, per me ſemper ignorabit. Eadem Amphitruone:

Laſſus ſum hercle, è naui vectus vt ſum,
Etiam nunc nauſeo.

Conatur hic aliquid Lambinus: ſed hæc aliaq; talia diligentiæ eius condonanda ſunt; ad quam ſi par ingenium habuiſſet, minùs ægrè nobis eſſet, Lucretium, aut Plautum emendare auſum fuiſſe. Scribo:

Laſſus ſum è naui: vt vectus huc ſum,
Etiam nunc nauſeo.

Vera ſententia & ſcriptura eſt: Laſsus ſum herclè è naui, vt huc vect. ſum. Laſsus è naui, id eſt, è nauigatione. Similis verſus Bacchid. ſc. prima. Nam vt in naui vecta es, credo timida es.

Laſſus ſum è naui, hoc eſt, *dũ huc è naui eo*. eleganter: quomodo, *laſſus ſum de via*. illa, *vt vectus ſum*, referẽda ad verbũ, *nauſeo*. Licet hoc quoq; modo:

Laſſus ſum è naui, vt vectus huc ſum
Etiam n. n. Nauſeo è naui, vt videlicet huc vectus ſum. Atque hoc fortaſſe an erit qui magis probet. Ibidem:

Ain vero? So. *aio enimuero.* Mer. *verbero.* So. *mentiris nunc iam*,

Mer. *At*

MER. *At iam faciam, vt verum diſcas dicere.*

Sic rectè ſcribitur. Cum Mercurius hominem verberonem appellaſſet Soſiam, ille, tanquam ſi verbum eſſet, *verbero*, mentiris, inquit: non enim verberas. Tum Mercurius, at iam faciam, inquit, vt diſcas ac fatearis me non mentiri: atque inter hæc parat ſe ad verberandnm. Vt diſcas verum dicere; referendum eſt ad Mercurium, non ad Soſiam. Iam ergo apparet quàm inuita Minerua hæc mutarit Lambinus. Ibidem:

Vt ſcias me verum dicere; non (quomodo Lambinus) vt te docem aliàs verũ dicere.

Prô fidi Tebani ciues. MER. *etiam clamas carnufex,*

Sc prima.

Cui dubium eſſe poteſt, ſcribendum:

Prô fidem Thebani ciues. Qualia illa ſunt: *Prô deûm atque hominum*: & aliquando ſine illo *prô*: vt in Satyræ Varronianæ titulo; *Hercules tuam fidem.* Curculione: *Tuam fidem Venus noctuuigila.* Ita fidem Cæſaris implorabãt, *Prô fidem Cæſaris*: aut, *Tuam fidem Cæſar*: vt apparet in Apulei Aſino. Illud autem, *Prô fidi Thebani*, non aſsis eſt. Eadem: —— *peſsimum eſt*

Facinus nequiter ferire malam malè diſcit manus,
Alia forma oportet eſſe, quem tú pugno læſeris.

Sermocinatio eſt quaſi laniſtæ, qui gladiatorem erudiat. Cum Langij v. c. & aliorum editiones conſulo, ita reſtituo:

——— *peſſum ij:*
Facinuſt nequiter ferire malam: malè diſcis manus:
Alia forma oportet eſſe, quem tu, pugne, legeris.

Sunt enim verba Mercurij ad pugnũ ſuum, quibus eũ tanquam emendans increpat, quod parum bene diſcat colligere ſe, atq; exercere in alios. *Peſſum ij*; hoc videlicet, vt tractim tangat. & *ij* valet, *i.* quod ita ſemper ſcribebant. Ea vox nunc in diſsillabam ſpargitur: vt item *dij*; de quo Quintilianus. *legeris*, heic rectè: vt Aſinaria, delegit.

Ij & ei idẽ, pro i nostro.

Hinc med amantem ex ædibus delegit huius mater.

Item Terent. Adelphis:

—— & tu illum tuum, ſi eſſes homo,

Sineres nunc facere dum per ætatem licet,

Potius quam vbi expectatum elegiſſet foras.

Quod enim excuditur, *eieciſſet*, minus placet. Quamuis non ignorem eiectos aliquando, elatos dici, & defunctos: & eius ſermonis rationem quærere Turnebum in aduerſarijs. ſed elegiſſet, eam vim habet, quam Lucillij libro 29. adud Marcellum in Eligere: Corrumpat prorſus, ac neruos omnes eligat: qui fortaſſe an verſus magnus eſt:

Corrumpat prorſus, ac neruos eligat omnes.

Propertius lib. 2.

Tu prius & fluctus poteris ſiccare marinos,
Altaq; mortali deligere aſtra manu.

Lucret. in 6.

Inde ſonus ſequitur, qui tardius adligit aures. Ita lego, quia in vetuſtis, adlicit. Poterat, accidit; niſi & longius abeſſet, & de immenſo illo ſono, qui prope eligit', vel adligit aures, ſuo loco poni id verbum arbitrarer. *Elegiſſet* autem

tem,ſi velis apud Terentium, poſsis rectè probare. Calorem enim illum, & gaudium geſtientis adoleſcentis in efferendo expectato ſene exertiſsimè notat: & multo deſignatius hoc eſt, *deligere foras*, quàm, *deijcere*. Quibus in rebus omnibus facilè patior me à Lambino diſſentire, qui legere & diligere, non niſi vulgata ſignificatione nouit. Cæterum, *elegiſſe*, in *eieciſſe*, facile mendum. Nam i & l ferè promiſcue ſunt in libris vetuſtis. Terentius Hecyra: *Ne me in breue hoc conlicias tempus*. quod inſigni mendo vulgatur: — Apud Plautum ſcilicet.

Nè me in breue hoc conlicias tempus,gaudio hoc falſo frui. — Scena vlt.

Conlicere & *delicere* à veteri verbo *lacio*, pro, *ductare*, &, *falſo gaudio perfundere*, accipiuntur: quod idem verba ab ijs frequentatiua oſtendunt, *delectare*, & *conlectare*. Ennius Thyeſte:

Nec me Apollo ipſe delectat, ductat Delphicus. — Non. in delectare.

Item Quadrigarius: *Fabius de nocte cœpit hoſtibus caſtra ſimul oppugnare: eum hoſtem delectare, dum conlega id caperet quod captabat.* Quæ tamen mendo non vacant. Reſtituo: *cœpit hoſtium caſtra ſimulè oppugnare. ſimilè eſt. ſimulatè & fictè:* verbum nouum, & quod nunc, opinor, primum à me reſtituitur. Nam etiám apud Plautũ repono, Trinumo:

Sed quis hic eſt qui in plateam ingreditur, cum nouo oornatu, ſpecieq; — Sc. Salſipotenſi in fine.

Simula?

Vt *ſpecies ſimula*, ſit, *perſonata*: quamuis vulga-

tur,*ſimul*,ſanè ineptè.Ita ergo, *conlicere*, vt dixi. Neq; tamen Lambinũ laudo, qui vbicunq; apud venuſtiſsimum poetam reperit, *iacere*, aut *coniįcere in fraudem, in laqueos, in plagas*; ſuſtulit;&repoſuit,*lacere* ac *conlicere*. Quin ergo prius ille ex Plauto id tollit, quando omnia in omnes licent?

Nunquam amor quenquam niſi cupidum hominem poſtulat ſe in plagas

*Coniįcere.*qui locus Trinumo eſt,ſc.*Multas res.* &ita idem aliàs. Neque culpo, lacere aut conlicere in fraudem, ſed, iacere,& conijcere,indicta cauſſa damnari ab inſcito iudice, on fero. Eadem Amphitruone:

Sc. Satin parua. *Va capiti tuo.* SO. *tua iſtac refert ſi curaueris.*

Lego: *Va capiti tuo.* SO. *tuo. iſtac refert ſi curaueris.*

Plautinus iocus: & ſæpe ab eo repetitus: vt Captiuis:

Sc. Quanto in pectore. *Iuppiter te, dijq; perdant.* ER. *te. herclè mihi aequum gratias agere.*

Videtur dicere: *aequum eſt te mihi gratias agere:* reuera autem poſt, *te*, ſubijciendum eſt punctum, vt ſit ſententia: *te potius dij perdant.* Milite glorioſo:

S. Niſi quidem ego dormiens. *Dij te perdant.* PAL. *te, iſtuc aequum quoniam occepiſti, eloqui.*

Sic enim omnia hæc diſtinguimus. Pœnulo:

Sc. Iam tenes. *Dij te perdant.* MI. *vos quidem hercle: commendo quum quiqui tamen*

Et benè & benignè facitis. Iocus in diſtinctione eſt

ne eſt, vt poſt, hercle, interpungatur. Nã quod Turnebus hæc mutat, tollit ex hoc verſu, quod Plauti eſt, vt ſine ioco exanimus frigeat. Ita ergo Amphitruone loco hoc videtur dicere, *tua intereſt*, & ad aures Alcmenæ ſic accidit: ſed ille ſentiebat tamẽ, *væ tuo capiti*. Ac fortaſſe an intellexit Alcmena. nam continuò ſubijcit:

Iterum iam hic in me inclementer dicit.

Hoc ex veterũ ſuperſtitione, qui, ſi quis malè precatus eſſet, continuò deprecabantur, & in eius caput amoliebantur. vnde illa nata: *tuo capiti: quod illis ſit potius: tuæ ætati dic.* Catullus.

Lesbia mi dicit ſemper malè, nec tacet vnquam
De me. Lesbia me, diſpeream, niſi amat.
Quo ſigno? quia ſic totidem mox deprecor illi
Aſſidue: verùm diſpeream, niſi amo.

Eadem fabula:

Pro ſe quiſq;, id quod quiſq; poteſt & valet,
Edit, ferit: tela frangunt: boat
Cœlum fremitu virũm: ex ſpiritu & anhelitu
Nebula conſtat.

Variè hac ſcena numeri procedunt: & aliquando nihil omnium rerũ minus, quàm de ijs cogitaſſe Plautus videtur. Si modorum rationem habere vellem, quo me ducerent, videbam. Sed neque hoc ago: & cuius dementiæ tandem eſſet, alienos verſus ſcribere, cum vetuſtorum cod. auctoritatem deſideres: in eo præſertim, qui ſępe leges carminũ de induſtria migrarit? Ex varijs exemplaribus, præterea coniecturis innixus ſcribo:

Pro ſe quiſq; fœdit, ferit: tela fragunt: boat
Cœlum fremitu virûm: ex ſpiratu & anhelitu
Nebula conſtat.

Illa verba, *quod quiſq; poteſt & valet*, è gloſſa ſunt: interpretatio huius, *pro ſe quiſq;.* Vergil.

Pro ſe quiſq; viri ſumma nituntur opum vi.

Terent. Heautont.

——— *pro ſe quiſq; ſedulò*
Faciebant, vt illam mihi lenirent miſeriam.

id eſt, *quantum quiſque poterat. Fœdit*, valet, *fœdat.* Prima enim & tertia coniugatio antiquitus eadem. Cum autem ita ſcriptum eſſet: QVISQVE FEDIT, fecit illa, quam dixi, litterarum F & E affinitas, vt inquinaretur. *Fœdare* autem & *fœdum* propria in vulneribus ac ſtrata acie. teſtes Liuius & Vergilius:

Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.

Idem: *Obſcœnas pelagi ferro fœdare volucres.*

Et Plautus ipſe paulo poſt:

Fœdant, & proterunt hoſtium copias.

Poterat tamen, *cedit & ferit*. Ego cur *fœdit* maluerim, fecit, quòd pronior mendi occaſio, tum quia magis ad Plauti conſuetudinē, vtriuſq; vocis eadem capitali litera. Porro veteres dicebāt, *tago, frago*, q. nos *tango, frango*. A *tago* Lucillij *tagax*, pro *fure*: & hinc *attigo* Terentij Andria:

Act. 4. ſcena 5. Noui omnem rem. ſedſt Simo intu'? D. eſt. M. nè me attigas.

Scelęſtę, ſi pol Glycerio non omnia hæc.

Ita enim v.c. quomodo Turpilius Leucadia:

Ne me

Ne me attigas atque aufer manum. Sic Plautus Bacchidibus, & Accius Erigonis. *Fragere*, ergo pro, *cum fragore collidi & frangi*. A *frago* enim *fragor*. Eadem:

Nec quiſquam tam audax fuat homo, qui obuius obſiſtat mihi Marcellus in Attigas.

V. C. *Nec quiſquam tam auſus fuat homo*. Certe legendum:

Nec quiſquam tanto auſu fuat homo: *Auſus* & *auſum*: *auctus*, & *auctum*; aliaq; talia dicebant. Gellius: *Eam cauſſam eſſe dicunt ſacerdotes Ægyptij cur Peluſiotæ cepe non edant: quia ſolum holerum omnium contra lunæ aucta atq; damna vices augendi & minuendi habeat contrarias*. Malè apud Gelliũ nunc circũfertur, *cõtra lunæ acta atq; damna*. Hoc quoq; monebo, tametſi leue eſt, legendum è v. c. illum verſum:

Heic in ædibus vbi tu habitas. AM. PH. nuſquam factum eſt: non vt vulgò: *nunquam factum eſt*. Terentius Andria: Sc. Satin parua.

Ego dicam? Da. *cur non?* Pam. *nuſquam faciam*. Act. 2. Scen. 3.

Sic vetus Venetus; nimium benè: Aduerbia enim temporis & loci mutua vice commeant ac vertuntur: neq; quòd illa iam hominum ſermo deſierit, me quidquam mouet, dum cõſtet, deſijſſe. Eadem fabula:

Itidẽ habet petaſum ac veſtitũ: tã conſimiliſt atq; ego, Sc. prima.
Sura, pes, ſtatura, tonſus, oculi, naſum, vel labra.

Legerim nulla licentia:

Sura, pes, ſtatura, t. o. naſum vella labra: id eſt, *bella labra*. Nam illa ætate librarios b & v promi-

ſcuè vſos ſcimus. & facit huc, quod fere proprio epitheto *bella labella* vocantur. & dixiſſe hoc hiſtrio potuit ad mouendum riſum. Si tamen verum eſt, quod alij ſcribunt, extare in ſc. lib. veſtigia litterarum, quibus comprehenſis propemodum, *dens*, fieret, reſtituerim:

Sura, pes, ſtatus, tonſus, oculi, naſum, tempus, labra.

Nam Grammaticis, qui multitudinis numero tantum admittunt, *tempora*, malum. *Status* autem habitus eſt & facies ſtandi: vt Pſeudolo:

Statum vide hominis, Callipho, quaſi baſilicum.
Et Eunucho: *Quis eſſet ſtatus; flabellum tenere te aſinum tantum.*

Pugilibus & athletis eo ſtatu collocabantur ſtatuæ in quo viciſſent. Benè autem Plautus, poſt pedem deinde ſtatum commemorauerit; neque vetat relinqui, *ſtatura*, vt rectum nihilominus ſit, *tempus*. Ibidem:

Scen. Sequere.

Quid tibi eſt? So. *ad aquam præbendam commodùm aduent domum,*

Decumo poſt menſe, vt rátionem te dictare intelligo. Fortè: *vt rat. dictare int.*

Scen. Huic ego dici.

Trinumo locus eſt minimè obſcurus, ſed tanquam ſit, omnis eius ſententia corruptela ſcripturæ amiſſa eſt.

Quod in manu teneas, atque oculis videas, id deſideres.

Literis recomminiſcar. Ch. *eſt principium nomini Callicles?* Sy. *non eſt*. Ch. *Callipus?* Lego:

Literis

Literis recomminiſcar: C eſt principium nomini. Ch. *Callicles?* Sy. *non eſt.* Ch. *Callipus?* Sy. *non eſt.*

Cum enim Charmides de nomine percontaretur, neque reperiret ſycophanta; tandem ait literis recomminiſci velle; & quidem C eſſe capitalé litteram. Iam ergo coniectat Charmides: ſed vt de induſtria ducat hominem. Qui mox locus ſequitur, eodem vitio laborat:

Quod ad exemplum eſt? coniectura ſi reperire poſſumus. Ibidem.

Ad hoc exemplum eſt? an Chares? an Charmides? Lego:

Quod ad exemplum eſt? coniectura ſi repperire poſſumus.

Sy. *Ad hoc exemplum eſt. Char.* Ch. *an Chares?*

Quærit Charmides ad quod exemplum ſit nomen; ſi forte ita tandem ad verum perueniri poſſet. reſpondet, Char eſſe initium. Sic quidem vbi ſolùm literarum res eſt, facillimè multis locis amiſſa ſententia eſt. Nam nè id quidem, quod eodem loco integerrimum & probiſsimum videtur, ſine labe eſt:

Quod eſt ei nomen? Sy. *quod edepol homini probo.* Eadem Scena.

Lubet audire. Sy. *illi edepol, illi, illi, væ miſero mihi.* Lego:

Il, il edepol, il, il. Neque enim hæc vlla cum ſignificatione ſunt: ſed voces effutitiæ, comminiſcentis nomen quod exciderit faciliùs ante, quam nunc in mentem redeat. Equidem *il, il, il,* ſtribligo eſt, & conatus reddendæ vocis. Sed

Scena.Hera eccum præſto.

& Milite quod in Hedorpij repperi, pro certo amplexus ſum:

Neſcio vbi heic prope adeſt, quem expeto videre, huic olet profectò.

PAL. *Naſo pol iam hæc quidem videt plus quam oculis.* ſed leuiter immuto: *hu, hu, olet profectò.* vera eſt emẽdatio, quam tamen amicis quibuſdam meis nulla vi perſuadere potui. Non enim ſolum imperium ſilentij ſcribebant: ſed & olfactandi, & vidẽdi, & lugendi notas. Ea autem, quam dixi, olfactus, ſeu veſtigationis atq; indagationis nota *hu* erat. id probat Ariſtophanes, maximè Pluto extremo: vbi, in ſimili, hac nota ſæpè iterata vtitur. Hu autem ſcribas, an hy, tantillum non refert. Quamuis Trinumo quidem non ſolæ effutitiæ illæ voces, aut quartata verba obfuerunt; ſed & intercedentia perſonarum nomina: vt item Pſeudolo:

Scen. Dulcia atque amara.

Quin tu, quicquid opus eſt, mihi heic audacter imperas.

Pſ. *Benè ſit Charine. nolo tibi moleſtos eſſe nos.* lego: Χαῖρε *Charine: nolo tibi.* Nam in alijs fere legitur: *Gratia ſit Charine.* neq; tamen heic tam perſonæ nomen, quàm gloſa ipſa detrimẽto fuit. Facile id tollere contendenti & conferenti diuerſa exemplaria: neque eo magis miror, non ſublatum. nam continuò fœdiſsimè commiſſum eſt, atque id impunè hactenus:

Bene iuuas: ſed quinq; inuẽtis opus eſt argẽti minis
Mutuis, quas hodie reddam: nam vnam mihi huius debet pater.

Quor-

Quorſum illud: *vnam mihi huius debet pater?* an, vt ſex fierent? at quinque ſolis opus erat ad deruncinandum lenonem. an quia mox reddendæ quinq;? àt quid ineptius? rogare mutuas quinq;, quas quidem mox reddas, quòd vna tibi debeatur? nè addã, quod falſum erat. viginti enim ex ſponſione debebat Simo: quæ vox reponenda eſt: *Nam viginti mihi huius debet pater.* Natus error ex compendio ſcripturæ. Quod autem diximus, cùm ſententiæ res non eſt, ſed literarum, facilè ſuboleſcere menda, id in vniuerſum ita habet, etiam cùm dictiones integræ ſunt; quarum ſola vis in agendo conſpicua. Terent. Hecyra: Act. 3. Scen. 2.

Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli.

Quæ inter vos interuenit, vnde ortum eſt initium iræ, atque,

Atq; eccum video ipſum egredi. Sic enim, *atq;*, geminatur in optimo illo libro Brunij: quã ſcripturam Terentij eſſe quouis pignore contendam: primùm, quia illius codicis eſt: tũ, quòd ita numeri poſtulent; quos aliter expedire, difficile. Poſtremò, quòd ſententia ſequitur apta: nec ea exſculpitur, ſed elicitur. Nã cùm Parmeno diſputãdo tenderet, & orationis reliquum exequi vellet, ſubitò ex ædibus prodit Pamphilus: ac verba iam iam locuturo aufert. Cum igitur dixiſſet: *vnde ortum eſt initiũ iræ*; velletq; fortaſſe addere, *atq; diſſidij*, ſeu quiduis aliud; (neq; enim, præter coniecturã, nobis reliquit) regreſſu ſuo Pamphilus locuturo porro orationẽ ex

ore

ore eripit, vt, *atque*, finis eſſet, quod nouæ ſententiæ initium debuerat. Hoc qui non videt, fungus eſt: qui videre diſsimulat, liuor. Dabimus tamen in quo acquieſcat, ſi ſatisfieri ſibi fortè patiatur. Sit ergo alterum illud, *atque*, aduerbium, pro, *continuò*, *nunc ipſum*: *commodùm*: quomodo vſi eo verbo. Sic eadem Hecyra in v. c. Colon.

Scen. eadem. *O mi Gnate, o.* In publicis libris, o, alterum nuſquam; quod nos eo reſtituendũ putamus, vel quia matrem addituram occupauit Pamphilus: vel quod lætitia ſignificatur, quam vix animus caperet; certè cui orationem parem non reperiret. Rudente in veteri quodam Veneto excuſo reperi:

Scen. Meámne ille amicam.

LA. *Non auexi.* PL. *cur negas? o,*

LA. *Quia pol prouexi, auehere haud quiui miſer.*

Nam illud, o, eſt meditantis conuitium facere, nec reperientis quicquam, quod dignè in lenonem iaceretur. Neque feruor iratiſsimi adoleſcentis re alia exprimi deſignatiùs, efficatiúsue potuit. Quæ quidem omnia quàmuis leuiora ſunt, quàm quæ leuiſsima, mentem tamen aperiunt multo magis, quam quæ alij prolixis ſuis commentarijs inſaniunt. Ad eundem modum interiectiones cùm reliquis vocibus hæſerunt, ſine turbis raròres abijt. Milite glorioſo:

Sce. Niſi hercle. *Tibi ego dico, an ne? heu, feriatus ne ſis.*

Vbi Turnebi emẽdatio quouis potius quàm auctore ſuo digna eſt. at *ebriacus* Lãbini ſanè il-

lo

lo digniſsimus. Mea ſi vera non eſt, propius vero abeſt. Mendum ex eo, quia E & F non multo plus quàm nihil differunt. Menæhm: Sce. Sine fores.

Aecaſtor haud inuita fecero.

Sed ſcin? quid te amabo vt facias impero. ME. *quid vis modò?*

Nimis apertum mendum: neq; ſuſtulerunt tamen:

Sed ſcin quid te amabo vt facias? ME. *impera quid uis modò.*

Nam hoc quidem quàm durum eſt, vt dicat amica, impero. Poſt deinde, *amabo*, valet, *precor.* itaque idem ſit, ac ſi dicas: *precor impero facias. Amare*, autem pro, *orare*, illuſtrius etiam Terentij Hecyra: Sce. penultima.

Parmeno, opportune te affers: properè curre ad Pamphilum.

PA. *Quid eo?* D. *dic me amare, vt veniat.*

Quæ ſcriptura non auro contra chara eſt. & me hercle multum de ea amaui B. C. qui heic ſeipſum fide & bonitate ſuperauit. Plaut. Menæchmis: Initium ſce. eſt.

Menæch me amare te ait multum Erotium,

Vt hoc vna opera ad aurificem deferas. Ita quoq; aliquando, *amo*, vt ſignificet, *gratiam habeo.*

Eunucho: ——— *ſcilicet*, Act. I. ſcen. 2.

Faciundũ quod vis. Th. *meritò amo te.* P. *bene facis.*

Ridiculè. E verbis interprerum in veteri Veneto reſtituere poſsis: —— *ſcilicet*,

Faciundum quod vis. Th. *benè facis: meritò te amo.*

Sunt

Sunt enim verba Thaidis, quibus gratiam Pamphilo agit, quod biduum concedere ſe rus dicat. Ita ſæpè perperam traductæ perſonæ. Et nè promptius nobis eſſe putes dicere, quàm facere, rem teſtem dabimus. Caſina:

Scen. Age tibicen.

—— *Perij hercle ego miſer; dirupi*

Cantando hymenæum licet illo morbo quo dirumpi cupio, non eſt copia. Interſtinguo: *dirupi*

Cantando hymenæum. Cl. *licet.* ST. *illo morbo, quo cupio, n. v. c.* ſumitur *licet*, vt illo Perſa:

Scen. vltima.

—————— *Hei nates peruellit.*

Pa. *Licet: diu ſæpè ſunt expunctæ.* vbi malè diſtinguunt.

Scena, Iuppiter ſupremus.

Mil. glor. —— *nunc tu auſculta Pleuſides.*

Pl. *Tibi ſum obediens hoc facto.* Pa. *miles domum vbi aduenerit.* Scribo:

Tibi ſum obediens. Pa. *hoc facto miles. dom. v. a.*

Niſi quis verius putabit. *Tibi ſum obediens facto:* vt quemadmodum, *audientem dicto eſſe*, dicimus, ita, *obedientem facto.* Menæch.

Scena, Vt ætas mea eſt.

Ibo, adducã, qui hunc hinc tollant & domi deuinciant,

Priuſquam turbarum quid faciat. ME. *amplius enimuero niſi*

Occupo.

quis tantus ſtupor, quin videat legendum?

Priuſquam turbarũ quid faciat amplius. M. *enimuero niſi o.* Sticho:

Scena, Sed ita.

Tua pol refert enim. GE. *ſiquidem mea refert, opera vtere*

EP. *Poſſe Aedepol tibi opinor etiam vni locum conſpicor*, emendo:

Si-

Siquidem mea refert, opera vtere.

Poſce. EP. *adepol tibi. o. e. v. l. c.* Eleganter. Qui beneficium alicui offerebant, atq; vti eum amicitia iubebant, his fere verbis id faciebant: *Tua opera eſt, vtere, poſce.* Iā ergo paraſitus, quod eum deceret, Epignomum poſcere ſuam operam, & vti ea in edendo iubet; qui ipſi tam amicus ſit, quàm quiſquam poſsit. In hac ipſa autē fabula punctum & ſicilicum ſæpè vnum, atq; alterum fecit, vt minuta quędam, ſenes docti intellexerint parum. Scena. Libros inſpexi.

Nam vt illa vitam reperit hodie ſibi,

Item me ſpero facturum. augurium hoc facit Epignomus.

Dicit Epignomum ſuam auem eſſe, à qua augurium capiat. Hunc quia prodiens domo videat, benè ſe de vita ominari. Eadem:

Propterea Dinacium pedes hortare honeſta dicta factis.

Honeſta, nomē accipiunt, hoc eſt, ſententiam amittunt. verbum eſt: & *honeſtare dicta factis*, valet, *verba ad rem conferre.* Inhoneſta enim oratio eſt, cui fidem re non facias. itaque diſtinguendum:

Propera Dinacium: pedes hortare: honeſta dicta. f. Sce. Mercurius.

Hoc etiam Sticho traiectis verbis planè corruptum: Scen. I.

tamen pol

Ne quid magis ſimus omnibus obnoxiæ opibus;

Noſtrum officium meminiſſe decet. Scribo:

Ne quid magis ſimus obnoxiæ, opibus omnibus

Noſtr.

Noſtr. off. n. d. Opibus omnibus meminiſſe officium, id eſt, ſummo opere meminiſſe vt officium faciamus. Mercatore:

Ex ſummis opibus viribusq́; vſque experire, nitere.
Moſt.

Iuppiter ſupremus ſummis opibus atq́; induſtrÿs
Me perÿſſe & Philolaches em cupit herum.

Summis opibus niti; ſumma ope niti. Grammatici, qui *opem* ſignificare, *auxilium*; *opes, diuitias*, cenſent, Salluſtio reſpondeant, & pereãt. Non autem eo tantum nobis debet Plautus, quod heic ei ſententiam reddiderimus: verum etiam quod ea ſignificatione verbum, *obnoxia*, vindicauerimus. Ennius Phœnice:

Ea libertas eſt, qui pectus purum & firmum geſtitat:

Aliæ res obnoxiæ nocte in obſcura latent. Sall. *Minari etiam ferro, niſi ſibi obnoxia eſſet.* Illud Sticho ſine vllo vitio interſtinctionis mendoſum eſt:

Sec. Mercurius.

Contundam facta Talthybÿ, contemnamq́; omnis nuncios. Scribo: *conteramq́; omnis n.* vt aptum ſit cum illo, *contundam*. Nam *contemnam*, alienum eſt. Curculione:

Leno minitatur mihi;
Meæq́; pugnæ præliares plurimæ
Obtritæ iacent. Vt heic, *obterere*, ita illic, *conterere*. Eadem fabula:

Scen. Agite, ite foras.

Tibi propino decimo fonte, tibi tute inde ſi ſapis.
Scribo:

Tibi propino decim: à fonte tibi tute inde ſi ſapis.

Duas prouincias nominauit, vt Libero, aut

vt Fontinali imperium perhiberet. Heic igitur *fontem* intelligit, *aquam*, quæ temperabat vinum. Itaque ego, inquit, tibi decem vini cyathos propino: aquæ tibi tute à fonte, quantum voles, indito. *Inde*, verbũ eſt ab *indo*, proprium in hac re. Illud autem quàm elegans eſt? Fine Stichi.

Vos ſpectatores plaudite, atque ite ad nos comeſſatum:

emaculatum ſit modò, & legatur: *Ite ad vos comeſſatum*. Comeſſatum, inquit, ite, ſed domum quiſque ſuam. Nam, *vos*, id eſt, *veſtram domum*. Menæhm.

Quid tu ais? num hinc emigraſti? ME. *quem in locum, aut rem obſecro?* Sc. Vt ætas mea.

SE. *Non ædepol ſcio.* ME. *profecto ludit te hic.* S. *non tute tenes?*

Tute, pronomen vna voce accipiunt: & eſſe verba ſenis ad filiam. at ſcribendum eſt, *non tu te tenes?* te, id eſt, *domum tuam*. ac ſunt ea ad Menæhmum. Eadem:

Mille modis amor ignorandus eſt.

Procul adhibendus eſt, atque abſtinendus. Scribend.

Procul abhibendus eſt. Salluſt. dixiſſet, *procul habendus eſt*: vt de Cat. coniuratione: *Mihi reliquam ætatem à rep. procul habendam decreui.* Ibidem:

Certum eſt ad frugem applicare animum, quamquam ibi animo Sce. Multas res.

Labos grandis capitur, boni ſibi hæc expetunt, rem fidem, honorem,

Gloriam, & gratiam: hoc probis pretium eſt. Emendo:

—— bonis ibi hac expetunt, res fides, honor,

Gloria & gratia Qui vim huius, *expetunt*, norit (& poſſunt omnes de Plauto) non metuo ne coniecturam meam damnet. Sic eadem Scena:

—— primum omnium

Amoris artes eloquar quemadmodum expediant,

Vbi manifeſtum eſt, corrigendum: *quemadmodum expetant*, hoc eſt, *quem ſucceſſum, quem exitum ferant.* Multa talia Amphitruone: vt:

Nequiter pœnè expetiuit prima ſupparaſitatio. Et:

Nam mea ſit culpa, quod egomet contraxerim,

Id Alcumenæ ſi innocenti huic expetat.

FRAGMENTA VETERVM ALIQVOT, QVÆ APVD MARCELLVM RELIQVA INIVRIA VETVSTATIS fecit, tentatum an emaculari poſſent.

NOBILI VIRO, NICOLAO ISTHVANFFII PANNONIO, SAC. CAES. Maieſt. in regno Hungariæ Secretario.

NOn ita abis, Nobiliſs. Iſthuanffi. it ad te rectà morbus quoq;. Scilicet hoc aberat: & parū fuit quà priuatim, quà publicè diſtentiſsimum eſſe, niſi hic homo in nugis otiū tuū occuparet. Ita ſumus ingenio: vltrò ciemus teſtes imperitiæ: & id, vt in peccatis, ferendum: etiam quærimus cui errorem

errorem noſtrum commendemus: nec contenti nęuos & vomicas noſtras publicaſſe, vt amentur, viam affectamus. Ac vide peruerſitatem: qui diu parturiuimus, tamen aliquando parimus, quod Tethys ſi videat, deieret monſtrum eſſe, & ſe neget eluere omnibus vndis poſſe: nec tum ſolas terras, aut (quod verius erat) Veneris maritum cogitamus: nè quidem æmulum, quem fuiſſe velimus: ſed amicum, ſed Mecœnatem, ſed eum, cuius eximium aliquid loquatur fama. Quid verbis opus? nulla res neque tam parua, neque tam magna eſt, quæ amorem ſuadeat, quin eſſe cauſſam nobis arbitremur, vt amando enicemus. Tantum nobis gaudium eſt in omni culpa, in qua ſceleris aliquid ſuſcipitur. Atqui ego te viuum, Iſthuanffi, volebam: quippe publicè intereſſe: & viueres, abſq; amicis aliquot meis fuiſſet, qui virtutem tuam, doctrinam, humanitatem ad cælum ferebant: eſſe latinè doctiſsimum: poetam inſignem: facere Lotichium maximi, argumenta, quid tibi literæ debere poſſent, quid tu literis, ſi in his ſtudijs habitares: qui, nunc, quando peregrinaris, ita hoſpes ſis, vt nemo videatur omnium qui viuat minùs. Nam illa, deliciæ Hungarorum, Cæſaris ipſius amores: cætera, non addam, nè figuram ſuſpiceris, & eſſe mea, quæ aliena memorem. His hercle cauſsis viſus es mihi, qui perires: neque quiſquam dignior. Et quod Catullianum illud ſuburbanum cogites, vbi ocymoq; & vrtica: noſti reliqua: dico tibi,

Si vndecim deos præter ſe ſecum adducat Iuppiter,

Ita non omnes è calamitate poterunt eximere Iſthuanffium: tangat modò has nugas. Sed & ſi pergam, ſic tamen ſine vllo Spicilegio perierit. Vale, ſi potes.

IN IMPERTIRE.

QVod olim operam dabant, vt primus miles nomine atque omine bono exiret, de eo ego ſusque deque; qui hæc (dicam vere) vt ſub calamum ſucceſſerint. quæ igitur Marcellus in voce *Impertire* ex Nouio adfert, in ijs vox vna in mendo cubat: *Si ignotis impertit, fleuit facilius.* reſtituo: *eluit facilius. Eluere*, eſt *decoquere, ſubſtantiam lancinare.* Aſinaria:

Nam mare haud eſt mare: vos mare acerrimum:
Nam in mari reperi, hic elaui bonis. Rudente:
———— eho tu, an pœnitet,
In mari quod elaui, niſi hic in terra iterum eluam?

Sic *proluere*, quoque. Itaque, *proluuium*, pro immoderata & effuſa largitate. Neque enim rectè iudicauit Turnebus, qui id Adelphis extremis mutauit in, *prolubium:* quæ vox Gellij vulgatis codicibus excidit libri 5. cap. 10. *Potui*, inquit, *huic tua tam ancipiti captioni iſſe obuiam, ſi verba non ipſe facerem, ſed alio patrono vterer. ſed maius mihi in iſta victoria prolubium eſt, cum te non in cauſſa tantùm, ſed in argumento quoque iſto vinco.* Neque enim probo vulgatam ſcripturam, *proludium.* Hoc ergo apud Terentium reponendum non eſt: quippe quod in laude ponatur: ſed, *proluuium.* quia in vitio eſt. Nouij ſententia eſt: Qui vſq; eo rem familiarem aperit omnibus, vt nemini etiam ignoto claudat, eò facilius poſſeſsionibus ſe exuit. Meminiſſet Turnebus apud Tacitum, *proluere opes*, mutaſſet.

IN

IN PILARE.

Nouius Exodio:

Pati dum poterunt, antequam pugnæ pilant.

Lego: *antequam pugæ pilant. pugæ* ſunt, *nates:* & ſermo eſt de pueris meritorijs ac pathicis.

IN COMITASSET.

Accius Erigone: Tum autem Aegiſthus ſi me eſſe eodem lecto comitaſſet patri. Quid hoc hominis ſit? Accius ſcripſerat:

Sed titulus mēdoſus eſt. Scribendum enim potius: Accius Antigone.

Tum autem Aegiſthus, ſi med eodem letho comitaſſet patri.

Abſolutus octonarius eſt. Querebatur ſecū fortunas ſuas Antigone, quòd non eodem letho data eſſet comes patri ſuo Agamemnoni ab Aegiſtho. At ille fungus legit pro *letho, lecto:* &, *comitaſſet*, exponit, *cubuiſſet.* Sed ab his notis Marcellus nobilis eſt. Hoc tamen non triuiale, Accium dixiſſe, *comitaſſet*, pro, *comitē miſiſſet.*

IN ASSVLATIM.

Næuius pullis eſcam: Hic iure inops paullò da aſſimile, ſimul aſſimulatim vis aias, ſumit cibum. Lego:

———*eſcam hic è iure inops.*

Pullo dat: ile ſimul aſſulatim viſcerat Cibum:

Vt ſenariorum in legem reponantur. Eſca è iure inopum erat. Itaque Thuſculanis, cœna tenuis, & ſi lautiores audires, ſordida deſcribitur, cuius caput eſſet, ius atrum. germanum huic Eunucho:

Quo pacto ex iure heſterno panem atrum vorent.

Vbi non defuerunt qui reponerent, *iure externo:* ſed ij hoſtibus noſtris perſuadeant. *Pullo* autem valet, *puello*, diminutum è *puro*, hoc eſt, *puero*. Lucretius lib. 4.

Pufum è puro naeniae & blanditiae matrum finxerunt. Sic enim blęſum eſt, & inter mulierum ineptias. Ita pefe, meſe, maſia, Pariſienſes mulierculae.

Puri ſæpè lacum propter ſe, ac dolia curta,
Somno deuincti, credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum vt corporis fundant.

Puri eſt puſi. Vnde apud Lucilium, & Auſonium, *pullipremones*, & *felles pullariæ*.

IN PETAVRISTAE.

Nec minus alio in genere ſunt ludi velitis Galli, aut Germani petauriſtæ. Scribo: *Nec minus ſalio in genere ſunt ludij velites Galli.* De ludijs enim, credo, & ſalijs agit Varro: in quo genere ſalio ſeu ſaliſubſulorum etiam eſſe velites Gallos & petauriſtas ſentit. Labebar Plauto, vt vetuſtos libros ſequerer Menæchmis:

Hoc ego, vt nihil affirmem. Nam vulgata ſcriptura, non mala.

Poſt autem ille hircos ſalius, qui ſæpè ætate in ſua ciuem innocentem perdidit.

Vulgatur nunc: *hircos alius. Hircum ſalium* accipio, vt, *equum admiſſarium*; qui capras ſaliat. Hoc quidem ſententiæ conuenit. Qui enim ſaliunt hirci, fœdiſsimi ac tæterrimi ſunt odoris, magis etiam ſi veteli: & hoc dicit Plautus; certè voluit. Vt igitur Moſtellaria, *capra commiſta*; ita hîc, *hircus ſalius.*

IN MASCVLVM.

Varro ὄνος λύρας: Si non plus teſticulorum offenderis,

deris, quàm in caſtrato pecore in Apulia, vincor non eſſe maſculum ad rem. Scribo: *non eſſe maſculum Arem.* Probaueris ipſum Martem non eſſe maſculum, prouerbialiter dixit. Quid enim magis maſculum, quàm deus belli præſes, & idem Veneris maritus? Mendum exiguum, & adde, ſi quid vis: ſed quod ſententiam bonam malè perderet. *Arem* pro Marte etiam Plautus Truculento:

——— Si tu

Ad legionem bellator clues, at ego in culina Ares.

Rectè enim ita è veteri codice Eraſmus.

IN EXAMVSSIM.

Varro: Quare ſi diu gens eſt ad amuſſim, per me licet aſſumas. Scribo: *Quare ſi dium genus es ad amuſſim, per me licet aſſumas: teneo μακράν.* Si, inquit, planè à dijs oriundus es, atque adeò ad amuſsim: neque enim debet eſſe quo nobilitas illa exſinceretur. Ridet ineptiam eorum, qui in generis nobilitate putanda faſtidiunt.

IN PVRITER.

Pomponius Haruſpice: Fac puriter bucco, vel pectore ruſtico vti tractes, laui iam dudum manus.

Mirè corruptum: *——fac puriter*

Bucco, vel pecorei ruſtico coutem tractes. N. *laui dudum manus.*

Iubet puris manibus facere, aut, ſi nolit, ruri pecori veterino cutem tractare. tum ille, *dudum*, inquit, *laui manus. Coutem*, ſcribebant, ou, pro u. Itaque Auſonius:

Vna fuit tantum, qua reſpondere Lacones,
Litera, & irato regi placuere negantes.

Ea litera eſt, u. At Lacones reſcripſerant, οὔ. Plautus Menæchmis: ——— *tu iſtic, inquam: vin afferri noctuam,*
Quæ tu tu vſque dicat tibi?

Noctua enim vberius illud Germanicum tu ſonat; non exilius hoc Gallicum. Quod autem Lambinus arbitratur, u germanicum vſurpaſſe, ſi producere vellent; contra, gallicum illud; tanquam ſi y eſſet; multa ſunt argumenta eum falli. Vt ad pauca redeam, amabo an ypſilon breue eſt? Quid autem eſt, quod, *vlulare*, breui prima ſyllaba dicunt, atque ipſas *vlulas*, vocem ad noctuarum atque vlularum commentam, ſi, u, illud longum eſt?

IN ELIMINARE.

Pacuuius Duloreste:

Vbi illic eſt? me miſeram, quoniam clam vos eliminat. Lego: *quia nam clamore eliminat? Quianam*, vt apud Vergilium:

Cælicolæ magni, quianam ſententia vobis
Verſa retro? Et:
Hei quianam tanti cinxerunt æquora venti?

Quod autem Iouianus Pontanus huic verbo ſtatus controuerſiam mouet, & quidem ei

Latio

Latio vniuerſo interdicit, præturam ſcilicet gerit ſine populi ſuffragio. Plautus Trinumo:

Catera rape, trahe, fuge, late. lacrumas hac mihi, cum video,
Eliciunt. Quia ego ad hoc genus hominum duraui, quin prius
Me ad plures penetraui. Scribo ex ſententia: *quianam ego ad hoc genus hominum duraui?*

Phormione: ——— *hei mihi*
Quia nã timeo aduentus huis quo impellat patrem.

Ita feci ex Moguntinenſi & Bruniano. *Huis*, ad regulam factum: inde, *huic*. Pœnulo:

Eheu quàm ego habui ariolos, haruſpices. Scribo: *Eheu quianam ego adiui ariolos, haruſpices.*

Fortè verius: Eheu, quom ego adiui. Sic Menæch. Hei mihi, Cum nihil eſt, illi quí homini diminuam caput. Ter. Andr. Hei mihi, Cum non habeo ſpatium, vt de te ſumam ſuppliciũ. Sed &, habui, retineri poteſt.

IN TOGA.

Titinnius Gemina: Syrus cum ſcorto conſtituit ire, claues ilico abſtrudi iubeo, ruſtica toga nè ſit copia, id eſt, tecti. Lego:

Si rus ſcorto conſtituit, claues ilico
Abſtrudi iubeo, ruſtica nè ſit toga
Copia, id eſt, tecti.

Scorto rus conſtituit, vt illud Ciceronis: *Vellem non conſtituiſſe Scipioni in Thuſculanum.* Et Iuuenalis:

Hîc vbi nocturna Numa conſtituebat amica.

Cicero in ea pro Cælio dicit, *conſtitutum facere.* Propriè enim in Veneris re, *conſtituere*, dicitur, ea facie, qua reſtitui; vt monet interpres vetus Hecyra:

Nam conſtitui cum quodam hoſpite, me eſſe illum conuenturam.

Qui tamen verſus mendoſus editur, corrigendus è Colonienſi & Moguntino:

Equidem vero ego: nam conſtitui quoidam hoſpiti,

Me eſſe illum conuenturam. Natus error ex antiqua ſcriptura, *quoidam*: vt item paullò poſt eadem fabula:

Pollicitus ſum, & ſeruare in eo certum eſt quoad dixi fidem. Lego: *quoi addixi fidem.* Vt, *conſtituere*, ita eodem verſu, *conuenire*, meretricium eſt: quæ res materiam irridendi præbet Parmenoni: *Dij bene vertant*, inquit, *quod agas*: vt ſcilicet illum hoſpitem exſpolies. Luſit in eo quoque Plautus Milite:

Neminem pol video, niſi hunc, quem volumus
Conuentum. Pal. *& ego vos.*

Itaque verſum Ciſtellaria reſtituo:

Meretrices fuimus: illa te, & ego hanc educaui,
Ex patribus conuentis, aut ſanè, *conuentitijs.*

Camerarius quòd, *cōmentitijs*, reponit, & reſtitutum putat, non potitur deſtinato. Primo lena iſta ſuam filiam, non alienam, educarat: & id liquet proceſſu comœdię. Deinde etſi ſuppoſita Silenium erat, totam eam ſcenam celabatur: neq; aliter illa exiſtimabat, quàm eſſe ſe illius lenæ, quæ ſe matrem ferret: eamq; rem ſua ſimulatione hæc anus adiuuabat; totosq; adeò dolos eos exſtruxerat. Præterea, ita matres commentitiæ fuiſſent: patres nihil neceſſe erat. Sed ad Titinnij exemplum nos teferamus. Scripſi:

Si

Si rus ſcorto conſtituit. nam proculdubio querelæ ſunt vxoris, quæ mariti crebras ruſitiones in ſuſpicionem adulterij arceſſeret. Itaq; quoties ille furta ea pararet, ſe ait claues villæ abſtrudere, nè illi tecti copia ibi ſit. Maritum autem palam rus ire cum ſcorto, durum. *Toga* pro *tecto*, lepidè: & ob id Virgilius, homo cũ antiqua multa & recondita doctrina, eleganter, vt in Bucolico carmine, dixit, *tegmen fagi*. At homines vappæ, qui Vergilij æmuli eſſent, tanquam de veſtimento ſolo *tegmen* & *toga* dicerentur, ſe ſeculis traduxerunt:

Tityre num toga calda tibi eſt quo tegmine fagi?

Neq; autem hæc peruertenda ſunt, quod quidam in ſuis Antiquis facit; vt ſcribatur: *claues ilicò abſtrudi iubeo, ruſtici tecti nè ſit copia; id eſt. togæ.* Nonius enim *toga à tegendo* nomen ducit, quia Titinnius *togam* pro *tecto* dicit: quod aliter non poſsit, niſi ſit tanquam *tega. Tectum*, enim à *tegendo*, ſine controuerſia. Iam cum vocem, *toga*, poſuerit, cuius exemplum aduocaret, vt, *tecti*, exemplum è Titinnio laudaret, ſi Nonij fuit facere, noſtrum arbitrari non eſt. Ita enim exemplum titulo non reſponderet. Cedo autem, an ſi, *tectum*, pro *toga* in vſu ſit, ob id *toga* à *tegendo*? Et dij aliter quam vt, Syrus, locum habere ſtatuamus, & *togam* tamen pro veſtimento ibi eſſe putemus. Quid enim? an toga ſeruile veſtimentum? an non ciuium tantum: vt propterea Vergilius dixerit:

Romanos

Romanos rerum dominos,gentemq; togatam.

Quin etiam togæ vſum populis quibuſdam & prouincijs beneficium indulgebant. Hæc dobui, non vt volui, quia ſunt quos homo ille non hoc tantum loco in errorem impulerit.

IN TESTVDINES.

Siſenna hiſtoriarum libro 3. C. Titinnius quidam, cui minus proprietas metus ab natura tradita videretur, primo ante teſtudinem conſtitit: deinde apud conſulem cauſſam atq; excuſationem præferre cœpit. Sententiam videor conijcere poſſe: verba non perinde: niſi hoc ferè modo reponendum: *C. Titinnius quidam: cui mœnus propriè id ab Naſica traditum, vt ſine metu videretur, primò ante teſtudinem conſtitit: deinde apud conſulem &c.* aut: *cui mœnus propriè id ab Sura traditum.* Is enim res ſub Sylla geſsit. *Mœnus*, valet, *munus*.

IN FASTIDILITER.

Varro, cras credo, hodie nihil: Quibus inſtabilis animus, ardens mutabiliter non habere faſtidiliter inconſtanti pectore. Scribo: *Quibus inſtabilis animus ardens mutabiliter, auet habere, & non habere, faſtidiliter, inconſtanti pectore.* Tangit homines varios & faſtidioſos, quibus pectus inconſtanter ardeat, vt viciſsim nunc diuitias, nunc paupertatem ſequantur. Tigellius ille apud Horatium pro multis vnus eſſe exemplum poteſt.

IN DIFFERRE.

Lucilius: Tamen alti verrucæ, aut cicatrix, medius

papilla

papillæ differunt. Scribo: *tamen alij verrucæ, aut cicatrix, næuus ve, vel papulæ differunt. Alij*, dandi caſus. Sententia eſt: etiam, quibus forma diſcrimen nullum faciat, habere tamen aliquid diuerſum.

IN DEDVCERE.

Lucilius:

Deductat hunc voce leo: cur tu ipſa venire Non vis huc. Scribo: *Deducta ad hunc voce leo.* Ex Apologo de leone cubante in morbo, & præterquam vulpem, omnia alia pelliciente: quem locum ex Lucilio imitatus eſt Horatius. Itaque ſcribendum, *deducta voce*: quippe qui æger eſſet, & parum etiam ægrotaret, præ vt ſimulabat. Terentius:

Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,

Deducta oratione, & ſcriptura leui. Ita feci è Baſilienſi, non dubijs ſcripturæ veſtigijs: nec diſſentit interpres vetus. *Deducere*, eſt, *tenuare*; *deductum, tenue:*

Cum canerem reges, & prœlia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit, paſtorem Tityre pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen.

IN VERECVNDITER.

Pomponius Macco: *Virginem præteriens duos ſenſim in ludo verecunditer non docentem diſcipulum, ſed ſcalpentem nates.* Lego: *Indidem præteriens vidit dominos ſenium in ludo, verecunditer non docentem diſcipulum, ſed ſ. n. Dominos*, pro, *dominus*, antiquè: & ex compendio ſcripturę mendum. *Senium*, pro *ſene*,

ſene, comicè. Eunucho: *Vt dij illum deæque ſenium perdant. Scalpere nates* autem dixiſſe Varro videtur, pro, *virgis cædere*: quamuis populariter poteſt.

IN INCILARE.

Accius Clytemneſtra:

Matre meo iure factum incilas, genitorem iuſtum approbas. Lego:

Mater, me eiuras; aſtu incilas: genitorem iniuſtum approbas:

Vt eſſe Antigonæ ad ipſam Clytemneſtram intelligantur. *Aſtu*, ciuitatem appellat: vt Eunucho: *An in aſtu venit?* Scribi etiam poteſt: *matrem eiuras, aſtu incilas.* Ita dehortatio eſt, ne matrem Oreſtes interimat. Hoc enim facto & matrem eiurare; (neq; enim ſimile veri eſſe, afferre manus filium matri poſſe) & ciuitaté traducere ꝓbro, ac funeſtare totã: & patrẽ improbare. neq; enim credibile eſſe, Agamemnonis filium tantum facinus obſtinauiſſe.

Hoc rectum opinor. niſi tale quid ſcribendum: Mater mea, iure factũ incilas, g. i. a. ſed nox eſt.

IN RARENTER.

Cæcilius Pauſimache:

AEdepol voluntas homini rarenter venit.

Næuius exodio: Multum ames, paullum des crebrò, venias rarenter. Ennius Androma. Sed quaſi ferrum, aut lapis durat rarenter gemitum conatur trabem ergaſtulo longè ab vrbe villicarier. Scribo:

AEdepol voluptas homini rarenter venit.

Næuius exodio; Multum ames, es paullum, des crebrò,

brò, venias rarenter. Ennius Andromach: Sed quaſi ferrum aut lapis durat: rarenter gemitum conatur. Trabea Ergaſtulo: Nam longè ab vrbe villicarier, quo herus rarenter venit. Næuij ſententia lepida eſt; & ſimili etiam populari ioco celebratur: Si placere vis igni tuo, ama multum, es (valet autem, *ede*) parum, des crebrò. quod addit, *rarenter venias:* ſpectat eò opinor, ne proiecta & vulgata copia vileſcat amor, aut quod vni ſe ſoli non libenter dant meretrices.

IN PENVS.

Pomponius Dogali: vnum penum quæ omnem. Cæterùm aliam præberem penum. Nænius do facta meum in penum, componam ſatius eſt. Lego: *Pomponius Dotata: Vinum penumque omnem. Nouius Dotata: Cæterum alium præberem penum. Atta: Meum in penum componam ſatius eſt.* Quod itaque de hoc loco ſuſpicer, dicam. Pomponius Dotatæ titulo fabulam ſcripſit, vt videre eſt apud Marcellum in *Aliquantiſper*: ſcripſit quoque Dotatam Nouius. Hac occaſione ſcribæ locum hunc contaminarunt. Atta autem togatarum ſcriptor: de quo Horatius:

Rectè nec ne crocum floreſque perambulet Attæ Fabula.

IN EXERCITVM.

Afranius Suſpecta: Ita vt huic ero adoleſcenti cui ſuſpirium tradidit, qui me eſt animi exercitus.
Scribo:

Ita vt huic ero adoleſcenti,ipſus ſpiritum
Cui tradidit, qui med eſt animi exercitus.

Med eſt animi exercitus, hoc eſt, cuius ego animum exerceo.

Spiritum alicui tradere, vt Catullus: *animam tradere*:

Certè tute iubebas animam tradere iniquè me,
Inducens in amorem,quaſi tuta omnia mi forent,

Med autem in hac oratione auferendi caſu eſt. Poterat etiam hoc modo:

Ita vt huius hero,adoleſcenti,ipſa ſpiritum
Cui tradidi,qui mei eſt animi exercitus.

Exercitus animi mei, pro, *qui me animi exercet.*

Scena prima.

Ciſtellaria eodem modo:

Imperare exercitum,dolorem afferre,hoc quidem loco.

Noli obſecro lacrymis tuis mihi exercitum imperare.

IN CREPERA.

Lucilius Satyrarum lib. 5. Sanute ſol mihi in magno mœrore,triſtitia in ſumma crepera iuuentus ſalutis. Emendo: *Sanè tute ſole mihi in magno mœrore, crepera re,iuuentus ventus ſalutis.* Tu ſolus,inquit,in rebus aſperis mihi fuiſti ventus ad ſalutē. Quæſita venuſtas in affinitate vocum.

IN RECIPROCARE.

Ennius Andromacha: Riſcus prorſus reciprocat fluctus feram. Leue mendum: *Ruſus,proſus reciprocat fluctus feram. Fera* ſignificatur cetus ingens,cui Andromacha obiecta erat prædæ. *Ruſus,proſus*, pro, *rurſus prorſus.* Caue Mureto credas, qui proſam orationem dici latinè negat. libenter enim r extrito effugiebant, ne irrirent: vt ait Poëta neſcio qui apud Diomedem: *Quarum*

lacrymæ

lacrymæ irriunt, ſic enim lego: tametſi Diomedes ipſe probat, *irridunt*, pro, *irrident*. Sed illum ſemel Marcellum fuiſſe ſuſpicor. Hoc enim dixiſſe poëtam illum, ſuſpiciendas fraudes meretricum, quarum lacrumæ irriunt: vt tum ſe ad mordendos & comedendos amatores parent, cùm fleant. Plautus Curculione: Exemplum id alibi reperi: Diomedes ipſe ad manum non eſt, vt conſiderem.

Pater is dum meus geſtauit. CV. *At mea matertera.*

PL.*mater ei vtendum dederat*.CV. *Pater mios riſum tibi.*

Scribo: *Pater meos ruſum tibi*. *Meos* pro *meus*. Eunucho quidem eo loco:

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalua, & perdita profueram, & proſùm ſæpe;

Proſùm, eſſe, *prorſum*, minùs dubitabit, qui meminerit ibi in multis libris, *prorſus*: & Salluſtium non fruſtra legerit, cui *proſùm*, ita ponitur, vt ſit, *ad ſummam*. Iugurthino: *Vbi eos Africa deceſſiſſe ratus eſt, neq; propter naturam loci Cirtham armis expugnare poteſt, vallo atq; foſſa mœnia circumdat; turres extruit; easq; præſidijs firmat: præterea dies noctesq; aut p vim, aut dolis tẽtare: defenſoribus mœniũ præmia modò, modò formidinẽ oſtentare; ſuos hortãdo ad virtutẽ arrigere, proſus intent⁹ cũcta parare.* Et de Catilinæ coniuratione: *Verũ ingeniũ eius haud abſurdum: poſſe facetè: iocum mouere: ſermone vti vel modeſto, vel molli, vel procaci; proſus multæ facetiæ, mul-*

tusq; lepos inerat. In Catullo ita emendabam:

O funde noſter, ſeu Sabine, ſeu Tiburs,
Nam te eſſe Tiburtem autumant, quibus non eſt
Cordi Catullum lædere. at quibus cordi eſt,
Quouis Sabinum pignore eſſe contendunt.
Sed ſeu Sabine, ſiue verius Tiburs;
Fui libenter in tua ſuburbana
Villa, aliamq; petere expulſus ſum:
Non immerenti quam mihi meus venter,
Dum ſumptuoſas appeto, dedit, cœnas:
Reſtituebam: *alliumq; pectore expui ſuſſum:*
Non immerenti quod mihi meus venter,
Dum ſumptuoſas appeto, dedit, cœnas.

ideo quia raro aliter, quàm ipſum illud, *quam* pro, *quod*, per exemplaria Catulli proſeminatũ, ex Achyllis Statij vetuſtis codicibus diſcimus. *Alium* autem huic loco facit, quia viroſum, dein de, quòd, vt inquit Horatius, ſæuit præcordijs. Quod enim contra Horatiũ de ſalubritate alij, & remedio contra venena è Græcis ſcriptoribus notant, non hoc negauit tota illa Oda Horatius. Neq; tamen hic meam coniecturam aliorum emendationi præfero: vt neq; illo loco:

O colonia, quæ cupis ponte ludere longo,
Et ſalire paratum habes: ſed vereris inepta
Crura ponticuli ac ſulcis tantis inrediuiuus

Coijciebã: *crura põticuli, ac ſulicas, totu' inrediuiuus*
Ne ſupinus eat.

Quia enim pleriſq; omnibus ſcriptorum locis, *totus*, &, *tantus*, inuicem mutaſſe locum obſeruaram, non pigebat hæc ita ſuſpicari. *Sublica,*
autem

autem, ſeu *ſublicæ*, eædē quæ *crura ponticuli*. Sed redeamus. ita ergo nunc certum eſt paſsim in melioribus libris, *proſus, ſuſſus, deoſus*, aut *deorſus*. *Proſus* aduerbium pro *rectà*. Plautus Milite:

Ille iubebit me ire cum illa ad portum, ego adeo vt tu ſcias,

Proſus Athenas protinus abibo tecum. Et Perſa:

Audin' tu Perſa? vbi argentum ab hoc acceperis,

Simulato quaſi eas proſum in nauem. At *proſus* nomen pro, *erectus*, apud Varronem de lingua Latina: *Nam Flamen dialis auſpicatur vindemiam: & vt iuſsit vinum legere, agna Ioui facit: inter cuius exta caſa & porrecta Flamen proſus vinum legit.* Heic enim, proſus, nomen, vt cum *proſam orationem* dicimus. Ominis cauſa Flamen proſus, non cernuus, vinum legebat: vel quod Bacchum proſi venerarentur, et aliter piaculū fieret. neq; enim deos omnes ſtatu geſtuq; eodem adorabant; ſed alios ſupini, vt ſuperos; proni alios, vt manes. id notat Seruius in Vergilium. itaq; manes cum adeuntur cultu, defundi preces dicuntur. *Proſus*, nomen apud Senecam Troade:

Et qui renatum proſus aſpiciens diem,

Tepidum rubenti Tigrin admiſcet freto.

Idem apud Terentium arbitrabari poſsis: *Vtinam quidem,* Male alij, fiat.

Quod cum ſalute eius fuat, ita ſe defatigarit velim,

Vt triduo hoc perpetuo prorſu' è lecto nequeat ſurgere: hoc eſt, *rectus nequeat ſurgere.* ſed non vltra alios heic ſapere volo.

IN CVLINA.

Varro de vita populi Romani lib. 1. Qua finis it antica & poſtica. In poſtica parte erat colina, dicta ab eo, quod ibi colebant ignem. lego: *lib. 1. qua fini ſit antica & poſtica: In poſtica parte.* Illa enim verba, *qua fini ſit antica & poſtica,* inſerit Varro, quomodo ſolet ipſa rerum capita, de quibus acturus ſit. vt de re ruſtica: *De familia: Cato dirigit.* Item: *De indomitis quadrupedibus ac pecore: ſi prata ſunt in fundo. Qua fini ſit,* hoc eſt, *quatenus*: quæ forma multis locis Πandectarum exciderat; reſtituta è Florentino exemplari. Caſsius Hemina: *Qua fini omnis res, atq; omnes artes, humanitasq; aguntur.* Sal luſtius apud Aruſianum Meſſum: *Fine inguinum ingrediuntur mare,* id eſt, vſq; ad inguina. Sed cõſarcinator fragmentorum Salluſtianorũ mendũ ijs verbis ſubeſſe ſuſpicatur. Scire poſsis non intellexiſſe. Imitatur autem hoc Apuleius in ſecundo Mileſiæ fabulæ: *Pauliſper inguinum fine lacinia remota, impatiētiā Veneris Fotidi meæ monſtrās; miſerere, inquã, & ſubveni maturius.* ita enim emendandũ, cũ in libris ſit, *fine inguinũ*: è quo Beroaldus mutat, *ſane inguinum*: nulla ſententia. Gellius lib. I. *Hac fini ames, tanquam fortè fortuna oſurus: hac itidem tenus oderis, tanquam fortaſſe amaturus.* Ita fine controuerſia rectum eſt, & elegans: neque audiendus codex Buslidianus: quod (ô ſtultitiam) collector Salluſtianorum fragmentorum facit. Lucretius lib. I.

Sic paullo ante libro codē: Sed pronus in illam, qua fine ſummũ cacumen capillus aſcēdit. Vbi item ſcribendũ, qua fine.

Præterea ſic iam finitum conſtituatur.

Omne

Omne quod eſt ſpatium. ſi quis procurrat ad oras
Vltimus extremas, iaciatq; volatile ferrum;
Him validis vtrum contortum viribus ire,
Quo fuerit miſſum, mauis, longeq; volare;
An prohibere aliquid cenſes, obſtareq; poſſe;
Quorum vtrunq; tibi effugium præcludit; & omne,
Cogit, vt exempta concedas fine patere.
Nam ſiue eſt aliquid, quod proibeat officiatq;,
Quo minus, quo miſſum eſt, veniat, finiq; locet ſe;
Siue foras fertur; non eſt à fine profectum.

Reſtituo: *non eſt ea fine profectò:*

Negat mundi eſſe memorabile ſpatium: ac vndecunq; miſſum telum quocunque accidat ad extremas mundi oras, non eſſe mundum ea fini. *Ea fini eſſe*, hoc eſt, *eatenus patere, ibi terminari.* Idem Lucretius lib. 4.

Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati:
Cum vero deorſum per fauces præcipitauit,
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus.

Mendoſiſsimè ita. corrigebam: *voluptas eſt è ſucco fine palati*, id eſt, *quò vſq; palatum pertinet.* Eo vſque enim ſuauitas ſaporum percipitur, quatenus palatum eſt. eam emendationem meam confirmat ſcriptus codex. Catullus Epithalamio:

En tibi domus vt potens,
Et beata viri tui:
Quæ tibi ſine fine ſeruiet:
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe:
Vſq; dum tremulum mouens

D. hoc loco aliter Scaliger & benè.

Cana tempus anilitas,
Omnia omnibus annuit.

Vitioſum hoc eſt. lego: *Quæ fini tibi ſeruiet.* Refertur enim ad illa: *vſque dum tremulum. Fini vſq;*, id eſt, *eo vſq;*.

IN TANGO.

Turpilius Leucadia: Hoc quaro, ignoſcere Id iſtic ſolum vt ne habeas minoris noxia ſerum, ſi forte quaſi alias res vini cauo. Difficile in tãtis tenebris aliquid videre: ſed quantum coniectura aſſequi poſſum, non aberit longius:

——————— hoc quaro, ignoſcere
Iſtic ſolent, vel habere minoris noxia
Seruum, ſi fortè quaſillarias inibi tago.

Fuiſſe videtur ſerui cum neſcio quo contentio, qui cũ iniuriam factam, verbis paruam faceret, quia eam ſeruus accepiſſet; quid, inquit ſeruus, an ſeueri iſti & difficiles heri eo minùs plectere ſeruum ſolent, ſi is fortaſſe conſeruam ſuam ſtuprauit, quia ipſa conſerua quaſillaria ſit? Quaſillariæ ſordidiſsima familiæ pars erant. Tibullus:

Sit tibi cura toga melior, preſſumq; quaſillo
Scortum, quàm Serui filia Sulpitia.

Petronius: *Nec contenta mulier tam graui iniuria mea, conuocat omnes quaſitarias, ac familiæ ſordidiſſimam partem, ac me iubet conſpui.* Turnebus emendat, *quaſitarias*; ineptè; cum in promptu eſſet manifeſta veritas: *conuocat omnes quaſillarias.* Quaſillariæ ergo eædem fere quæ codicariæ,

dicariæ. *Inibi tago,*valet,*tango id, quod ſuo nomine Numa non appellaſſet*·

IN GRALLAE.

Grallatores ſunt collobathrarij. Grallæ enim ſunt fuſtes, quis innituntur. Varro Mutuum muli ſcabunt, Græcè περὶ ἀγορασμοῦ: *Grallatores qui gradiuntur grallis. quæ ſunt perticæ ligneæ, ſinare molet, ab homine iſto, qui in iſta tangitantur, ſicilianimi noſtri ſunt, galeæ crura, ac pedes noſtri eſſiare* κινητοὶ, *ſed ab animo mouentur.* Primum verba emendabo: *Grallæ enim ſunt fuſtes, quis innituntur. Grallatores, qui gradiuutur grallis, quæ ſunt perticæ ligneæ in arena, & ab homine, qui inſtat, agitantur. Varro Mutuum muli ſcabunt,* περὶ ἀγορασμοῦ: *Sigilla, animi noſtri ſunt; grallæ crura: ac pedes noſtri, ciſia, re* ἀκίνητοὶ, *ſed ab animo mouentur.* Sigilla, ſunt ἀγάλματα νευρόσπαστα ſiue ξυλόματα, quæ ſcilicet neruis quibuſdam mouentur: qualis Petronij larua argentea, ſic apta, vt mobilis catenatio aliquot figuras exprimeret. Horatius:

Vox Græcè inferta videtur: & certè eſt.

Animus in homine quaſi ſigillum automatū eſt; crura, quaſi grallæ; pedes ciſia, quæ ab animo aliunde mouentur.

Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.

Varro Aboriginibus: *Itaq; breui tempore magna pars in deſiderium puparum & ſigillòrum veniebat.* Neq; autē omnia ſigilla αὐτοκίνητα: ne quis hoc ſentire me erret. In Nonio autem illa verba: *Grallatores, qui gradiuntur grallis,* &c. adiecta ab aliquo ad oram libri in ordinem verborum Marcelli irrepſiſſe videntur, non tantum, quia iam ſemel dixerat quid grallæ, quid grallato-

latores; ſed etiam, quia nomen Varronis & titulum libri à verbis diremerant.

IN SILICERNIVM.

Varro Meleagris: Funus exequiati, cum laude ad ſepulcrum antiquo more ſilicernium confecimus. emendant: *lautè, &c.* Mihi non probant, ſilicernium lautum fuiſſe: & vt fuerit, vnde in veteribus illud, *cùm.* Scribo: *Funus exequiati cum lauſo.* Lauſum accipio funebrem, qui cognatorũ & præficarum eſſe ſolet: quod in mentem veniſſe Ioanni Gulielmo Lubecenſi; quo ego adoleſcente nihil animo meo carius habeo, neque facilè habiturus videor; gaudeo. In duodecim ita ſcribendum: *Neue funeris ergò lauſum habēto*; non eo arbitrabar, quòd apud Plautum ita eſſe in ſcriptis codicibus alij notarunt: —— *Thetis quoque etiam*

Lamentando lauſum fecit filio: —— quamuis etiam: Sed quòd mihi neſcio quo modo viſa ſemper eſt Vergiliani illi⁹ Lauſi hiſtoria eo ſpectare:

At Lauſum ſocij exanimum ſuper arma ferebant
Flentes ingentem atq; ingenti vulnere victum:

& quibus porro lauſum Mezentij pingit.

Lauſum eiulatum lugubrem ſignificare, eſt etiam apud Cicer. de legibus: ſed ibi, leſſum, circumfertur, vt fere vbique alibi.

Vt ferè hæc talia ſolet Vergilius: & fortaſse aut Lauſus ille à lauſo funebri, vt Proteſilaus, Hippolytus, alij quidam omen, ſiue rem habuerunt nomen: aut à Lauſo eo lauſus.

IN PARTICVLONES.

Pomponius Præcone poſteriore: Age modo Stagari, particulones producam tibi. Melius opinor: *Age modo. ſta, Cai; particulones producam tibi.* Faciunt huic emendationi omnia, titulus fabulæ; particulones; & quòd Caius & Meuius id ſunt I. C. quod

C. quod Ariſtoteli, Socrates & Plato. Sunt alia item leuiora, neq; ſatis digna quæ chartæ huic committantur: vt in Viroſa:

Dixi. Ad principium venio: vetulam, atque viroſam Vxorem cædam potius. ita enim interſtinguendum. *Dixi*, finis oratorum eſt. Peccatum id Nonij, qui indiligenter citarit: vt item in *Feruere*:

Feruere ne longum vero hoc littoribus tradam. Scribo: *Feruere. Ne longum; verbo hoc lectoribus tradam. Feruere* ad antecedentem ſententiam ſpectat: tum porro, ne, inquit, longum faciam, verbo dicam. Leue hoc quoque in Broncus:

Broncus nouit lanius, dente aduerſo eminulo, hic eſt Rhinoceros. Rectius: *Broncus obit lanius:* &, *obire*, hîc fortaſſe pro, *aduenire*, aut, *obuiam occurrere.* Hecyra;

Antiquamque adeo tuam venuſtatem obtines,
Vt voluptati obitus, ſermo, aduentus tuus, quocunque adueneris,
Semper ſiet. Turpilius Epiclero:

Ecquis eſt, qui interrumpit ſermonem meum obitu ſuo.

Addam, quia ingreſſus ſum, nihilo grauius aliud. In *Veſtibula: Inuenitur etiam apud veteres doctos veſtibula ob eam ſignificantiam dicta, quòd in his locis, ad ſalutandos dominos domorum quicunque veniſſent, ſtare ſoleant, cùm introeundi daretur copia; atque ob hanc cognitionem, & quaſi ſtabulationem primos ingreſſus domorum veſtibula nominatos.* Reſtituendum: *ob hanc conſtitionem, & quaſi ſtabulationem:* quod hîc monuiſſe leue eſt: ſed apud

 Gellium

Gellium lib.16. cap. 5. vnde Nonius verba ſublegit, idem mendum inoleuit: *In eo loco qui dominum eius domus ſalutatum venerãt, priuſquam admitterentur, conſiſtebant, & neque in via ſtabant, neque intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci conſtitutione, & quaſi quadam ſtabulatione veſtibula appellata ſunt.* Rectum enim hîc quoque eſt: *grandis loci conſtitione.* A ſiſtendo enim *ſtibula*: & quia magna, ob id, *veſtibula.* Leue etiã in *Armillum*: *Hinc ad me, hinc licet anus rurſum ad armillũ.* Magis probem: *hinc ilicet anus rurſus ad armillum.* In *Arcera*, confuſa ſunt duo exempla: *Varro* γεροντοδιδάσκαλος: *Vehebatur cum vxore vehiculo ſemel aut bis anno cum arcera: ſi non vellet, non ſterneret.* Scribendum: *Vehebatur cum vxore vehiculo ſemel aut bis anno cum arcera. In duodecim tabulis: Ni it, in ius vocato: ſi morbus, æuitasq́ vitium eſſit, qui in ius vocabit, iumentum dato: arceram nè ſternito.* Lex ea XII. extat apud Gellium cap.1. lib.20. Addam vnum, In *Depilati*: *Varro quod actum eſt: depilati omnes ſumus.* Sic excudendum fuit. Sed iam quidem piget.

Duo exempla coaluerant.

IN BIPENNIS.

Gubernaculorum enim palmæ, tanquam bipennes.

Varro Marcipore: De lime bipennis, vt leuis paſſerculus. Scribo: *Delimat bipennes velis paſſus ſeruaculus.* Docet Marcellus, gubernaculorum pinnas dici: & continuo adfert exemplum, vbi bipennes pro gubernaculo dicantur. *Delimare*, hoc loco, quod Vergilio *obliquare, obtorquere. Limus*, enim idem quod, *obliquus. Seruaculus* eſt *gubernator*: vt, *ſeruaculũ*, ipſum *gubernaculũ*, in veteri Gloſſario.

a Et l. Quemadmodum. ff. de lege Aquil.

IN COPI.

Turpilius Epiclero: Te quidem omnium iam pater copem cauſſa rem facit. Non malè fortaſſe ita: *iam pater copem, caſſum facit.* Sed propius ſit ad veſtigia ſcripturæ: *caſnarem facit:* vt ſenem & depontanum ſignificet, cui omnium voluptatum vaſtities veniat ſpurcitia patris: quomodo eſt Varronis Sexage. *Vix effatus erat, cum more maiorum vltro caſnares arripiunt, de ponte in Tibrim deturbant.* Hoc enim puto, non tam ad ætatem ſpectare hic, *caſnarem*, quàm quod ij muneribus omnibus & honoribus priuarētur.

IN CATVLIRE.

Laberius lacu Auerno: Scinde vnam exoleto impatienti catulientem lupam. Scribo: *Scinde inam exoleto. Inam ſcindere,* idem quod, *cadere billas,* Laberij Catulario: *Quomodo video, adoleſcenti noſtro cadis billas.* Pro eodē dixerunt, *diuidere.* Petronius in Satyrico: *Quid agebas, inquit, frater ſanctiſſime? quid veſti contubernium facis? nec ſe ſolùm intra verba continuit: ſed lorum de pera ſoluit, & me cœpit nō perfunctoriè verberare, adiectis etiam petulantibus dictis: Sic diuidere cum fratre non voluiſti.* Lego: *Sic diuidere fratrem voluiſti.* Spectat id, quod præceſsit, ob iniuriam ſe Aſcylti cōmunes cum eo ſarcinulas partiri, & priuos quæſtus ſequi voluiſſe. itaq;, hoc, inquit, erat, quod diuidere tu volebas? Veruntamen qui apud Petronium malit: *ſic diuidere cum fratre voluiſti?* me non pugnante faciet; dum ſciat, idem hoc ſpectari.

Inam cędere, in obſceno ſenſu eſt. Catuliens lupa, ſcortum pruriens.

IN

IN NIDVS.

Varro Quinquatribus : Quam lympham melius è fontium lacuna allatam , nidos potili permiſceant. Hoc exemplo Marcellus putat, *nidos*, valere, *nidus*, & pro poculo capi, cùm *nidos* nidorem potius ſignificet, & ſcribendum ſit: *nidos pocilli permiſceat.* Poſſunt eſſe verba Varronis de luxu ſuorum temporum, cùm aquam niuatam miſcerent, quæ ſalubrius certè è lacunis fontium hauriretur, vt eam deinde nidor pocilli permiſceat, hoc eſt, vt vinum ea lymphetur.

Capitalis Nonius.

Minùs multò vini eſſe quàm aquæ vult. itaq;, vinum, inquit, aquam miſceat: Cõtra enim ſolet aqua vinum miſceri.

IN PVTIDVM,

Cato Originum lib. 2. Si inde ignauus putidas, atq; ſenticoſas commeatu monere volebat. Scribo: *Is endo naues putidas atq; ſenticoſas commeatum moinire volebat.* Commeatus, aliaque inſtrumenta belli etiam nunc munitiones appellant: quo minus dubitemus Catonem ita latinè & vetuſtè dixiſſe, *commeatum munire* (id enim eſt, *moinire*) *in naues*. Paulo poſt in *Perbitere* ſcribendum eſt: *ancillæ ſubdam lactantem meæ.* Neq; longè in *Præſente*, vbi vulgatur in exemplo Feneſtellæ: *Et quadam extra præſente ſuis, quadam abſente proteciſſem*; emendandum, *exta*, & poſt, *porreciſſem*. *Exta porrici*, quid ſit, pueri ſciunt. Ante hunc locum in *Nitidant: Ennius Creſphonte: Opie eam ſecum aduocant; eunt ad fontem; nitidant corpora.* Verius fortaſſe: Obuiam eam ſecum auocant.

Vulgò, lætantem.

Porricere exta.

IN PRAECOX.

Verere, ne manu non mittat, cum tot ex omedicarios

rios honeſtos audiſſemus clarè poſſis. mittet. quod ſi non mittet, fugies, ſi me audies. cùm tempus reuocat, ea præcox eſt fuga. Verba ſunt eius, qui ſeruum metuentem, nè herus manu ſe emittere nolit, ſpe multa impleat. Poterat legi: *cùm tot eremodicia-rios boues hos:* ſed longinqua interpretatio. Quid ſi igitur hôc potiùs modo: *Verere, nè manu non mittat, cùm herò medicari hos boues tot, aut HS ſemis dare poſſis.* Effuſiſsimi erant in danda libertate, ſi qui eam pecunia redimerent: atque id iam tum etiam ſeueris moribus. Caſina:

Eremodicium, hotum apud Iurecõnſultos.

Quid tu me verò libertate territas?
Quid ſi tu nolis, filiusq́; etiam tuus?
Vobis inuitis, atque amborum ingratijs,
Vna libella liber poſſum fieri.

Itaque metuendum non erat, nè, qui ſeſtert. ſemis daret, libertatem non impetraret. Poſterior verborum pars ſupra quoque ponenda eſt in *Præcox:* & ita dirimenda ab exemplo Lucilij: *Amiculæ aſpera atq; præcox. Varro Synephebo: Cùm tempus reuocat, ea præcox eſt fuga.*

IN SCHEMA.

Pomponius Proſtibulo: Si valebit plus in buccam vetet ſi diem ſchema. corruptiſsimum eſſe opinor, & rectè emaculari: *Si valebit puls, in buccam betet: ſi licium, in ſchemam.* Nihil licio cum bucca, nihil pulti cum ſchema: quæ puls in buccam ire ſolet.

IN CALLET.

Cæcilius Aſoto: *Tu iam callebis; ille feſtus deſidet:*

det. Confirmo legendum: *ille feſtum deſidet. Deſidere feſtum*, eſt, *feſtum agere*. Captiuis:

Itaque venter, gutturq́ reſident eſuriales ferias.

Et emendo eleganter, vt mihi videtur, locum Epidico:

Scen. Miſer eſt.

Sexaginta mihi ſi denumerantur minæ,
Tuas poſſidebit mulier faxo ferias.

Non dubiê legendum: *Tuas ſedebit mulier faxo f.*

Tuas ferias ſedebit, tibi ſeruibit, tua erit.

IN TEXTVS.

Aura Vulcani, id eſt, ignis.

Actius Nyctege. *Aſcendit hora laterum texta Vulcani vorax.* Non eſt triuiale hoc, *aura*, ſiue *ora* (idem enim valent) *Vulcani* pro *flama*. ita enim reſtituendum eſt: *Aſcendit aura laterum t. V. v.*

IN OSTREA.

Inoræ oſtreæ, quia os non habent. Gel. lib. 7. cap. 6. Quædam animalium alia alio carent: & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inauritáne.

Turpilius Demetrio: In acta cooperta age inoras oſtreas. Scribo: *In acta cooperta alga. Alga* enim in acta eſt. *Acta*, pro *littore*.

IN MODICVM.

Accius Bacchis: Agite modico gradu iaceat viſus leuis. Scribo: *iacite thyaſos leues.* Bacchas alloquitur: eæ iacere thyaſos ſolent. Sic ſupra in *Melos: Paccuuius Periboea: Theſeantem, fremitu concidi melum.* Lego: *Thyaſum cate, fremitu concine melum.*

Catere, ſeu quatere thyaſum, eſt Baccharum.

Cate, eſt, *quate*. Quæ ibidem ſequuntur ex Varrone, ita ſcribenda ſunt: *Palimbacchijs naſcuntur purcis rhythmus, & melos.*

IN FACESSERE.

Pacuuius Teucro: Te repudio, nec recipio naturam dico facessi. Verba ſunt procul dubio, quibus in exilium iubet faceſſere Teucrum pater, quia is ſine fratre Aiace Troia redierat: & reſtituenda: *Te repudio; nec recipio. matura: dictum faceſſe.* Hoc poſtremum, vt illud Plautus Menæchmis: Faceſsé dicta, pro, tace.

Dictum faceſſas doctum, & diſcaueas malo. Scen. Nulla eſt voluptas.

IN PVLLVM.

Varro Seſquiulyſſe: Vbi nitide Phœbi veſte pulla candidi modeſtè amicti paſcunt pectore; Scripſit Varro: *Vbi nitidei ephebi, veſte pulla candidi, modeſtè amicti paſcunt pecora.* Verius ita, credo, quàm quod mihi deinde ſuccurrebat: *veſte pulla paſcunt pectora. paſcere*, ſic eſſet pro, *compeſcere:* quomodo, *paſcere linguam*, id eſt, *ſilere.* Feſtus Pompeius.

IN MANIPVLATIM.

Siſenna hiſtor. libr. 3. Requieſcendi ſpatium nacti condenſiores manipulatim reſiſtere hoſtibus inſtituiſſent. Emendo: *Cum denſi in orbes manipulatim r. h. i. Orbes facere, in orbem pugnare*, nota in re militari.

IN PECVDES.

Varro Sexage: Neque quas agi pennis anates tremipedas, buxeis roſtris pecudes, paluſtribus, nocte nigra, ad lumina lampadus ſequens. Repono: *Neque quaſſagipennas anates, tremipedas, buxeis roſtris pecudes paluſtres, nocte nigra ad lumina lampadis ſequens.*

quens. Quaſſagipennæ anates, lepidè, quia quaſsis pennis aguntur.

POST SIFILLARE.

Nubentes veteri lege Romana aſſes treis ad maritum venientes ſolere ferre; atque vnum, quem in manu tenerent, tamquam emẽdi cauſſa, marito dare: alium, quem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere: tertium in ſacciperione cùm condidiſſent, compito vicinali ſolere reſonare. Lego: *Solere rezonare. Rezonare,* ſoluta zona promere: vt *recingere, remittere* pro *laxare*; *reſoluere,* dicimus.

IN TVNICA.

Non eo, quòd ſordida ſyntheſis, ſed quòd parum decens.

Titinnius: Quin togis cum candidis, tunicis ſordidis ſint, & dicis. Lego: *tunicis ſordidis ſyntheticis. Tunicæ ſynthetica,* ipſæ ſyntheſeis. Syntheſin non honeſtiſsimam veſtem fuiſſe Tertullianus de pallio oſtendit. & Suetonius Nerone: *Circa cultum,* inquit, *habitumq́ adeo pudẽdus, vt comam ſemper in gradus formatam peregrinatione Achaica etiam ponè verticem ſummiſerit. ac plerunq́ ſyntheſin indutus, ligato circum collum ſudario, prodierit in publicum, ſine cinctu, & diſcalceatus.*

IN CORTES.

Varro Pap. Dum vixi, promiſcaris meis in cortibus pauit. Facillimum ſit ita emendare: *Dum vixi, promiſca is me meis in cortibus pauit:* vt dicat neſcio quem, qui ſeque illumque promiſcuè pauerit. Sed poteſt hoc quoque etiam modo: *dum vixi promus caris meis, me is in cortibus pauit.* Imitatio

Plau-

Plautinâ Menæch.

Sed mihi interuallum iam hos dies multos fuit.
Domi domitus fui vſque cum carus meis.
Nam neque edo, neque emo, niſi quod eſt cariſſimum.
Id quoq; iam cari, qui inſtruuntur. deſerunt.

quem locum vt conſtituat Adrianus Turnebus, multis verbis laborat; nec eo magis verſum emendat: qui ita rectè habet: Sce. I. Iuuentus mihi.

Id quoque iam, cari qui inſtruuntur, deſerit.

Caros ſuos appellat *eſcas*. ex inſtruuntur pecunia. cæterùm pecunia iam deficiebat paraſitum. Ergo fuerit apud Varronem, *promum eſſe caris ſuis*, promere res ſuas caras, pecunias ſcilicet. Ego, inquit, ſumptus feci: ita me ille pauit.

IN MISERETE.

Ennius Hecuba: Miſerete manus, date ferrum, qui me anima priuem. Certe Hecuba loquitur, afflicta Troiæ, & viri, liberorumque exitio: *Miſerete mei anus, date ferrum.* Leuiuſculum mendum: ſed non vulgatiſsima figura, *mei anus*. Pſeudolo: Mei anus, mei, quæ ſum anus.

Si ex te tacente fieri poſſim certior,
Here, quæ miſeriæ te tam miſerè macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.

IN SPOLIOR.

Hic referam quæ vix vllum operæpretium habeant, niſi quod Nonius emendatur. Qua-

 driga-

drigarius Annal. Ita per ſexennium Lugatiam, Polam, atque agrum Campanum, quod his per militem licebat exſpoliabantur. Lego: *Lucaniam, Apoliam, atque a. C. quod eius per m. l. e.* Sic in *Deducere* item leue eſt emendare: *Ab armis ſtet recedere, præſidia locis deducere:* pro, *det recedere. Stat*, vt apud Vergilium: *Stat caſus renouare omnes.* Item illud in *Ibus: Titinnius Gemina: Eua Caſtor, ſi moratæ ſitis ambæ, ibus vt pro ego maioribus:* ſcribendum: *Eu æcaſtor, ſic moratæ ſitis ambæ, ibus, vtpote ego, moribus.* Æquè graue in *Artiuit: Nonius Hetæra: Conatus artiuit matri inter ſemina fortiter.* Reuoco vetuſtum verbum, neque inelegans:

Ad meum exemplum moratæ ſitis.

Interfeminia, pro concha mulierum.

Cum natus artiuit matri interfeminia fortiter.

Vtitur & Apuleius. In *macerare* reponenda vox, *quotcalendis*: quæ item reperitur Pſeudolo:

Vos meminiſtis quotcalendis demenſum cibum petere.

Dictum, vt, *quotannis, quotmenſibus, quotdiebus.* In *Deijcere* quoq; aliquot literis peccatum: *Adeſt alba neſcio cuius Clodij, quam cum reſtitui iuſsiſſet Anconæ cum eo deiectum eſſet ex Senatusconſulto.* Corrigendum: *At eſt ſtatua neſcio cuius Clodij, quam cum reſtitui iuſsiſſet Anconæ, cum ea deiecta tum eſſet ex Senatusconſulto.* Iam in *Lætitudo*, Accij verbis emendandum eſt: *Vt me depoſitum, & mærentem repentino nuncio alacrem reddidiſti:* non, *repoſitum immærentem. Depoſitus*, enim pro, *deſperatus*, tralatitium. Lucilius: *Symmachus præterea*

iam

iam nunc depoſtus bubulcus. In *Exerciti* verba Varronis ita ſcribenda ſunt: *Quibus cum turpe fecerant fœdus, ſine publico conſilio, dediderunt hoſti. Quid? quòd Decius Imperator pro exerciti ſalute ſe dijs manibus deuouit?* In *Velitatio: Cæcilius Pauſimache: Velitari te res tamen.* Scribendum: *Velitariter reſtamus*, hoc eſt, vt velites ſolent, ſumptis & datis tergis. In *Aptam* elegantiſsimi verſus Lucilij ſic reponendi ſunt:

Ibat forte aries, inquit. iam quod genus? quantis
Reſtibus? vix vno filo hæcce hærere putares;
Pellicula extrema ex aptum pendere onus ingens:

pro, *aptum ex pellicula.* Ibidem: *Vnus conſternit nouis vetus peſtibus aptus.* Emendo: *Imus conſternitur nobis lectus veſtibus aptus.* Eodem loco hoc Accij legitur: *Obuia mens, idq́ aduerſum aptus alteri in promptu occupat.* Rectius: *Obuiat amens, itque aduorſum: aptus alter in p. o.* Item illud Ciceronis: *Eademq́ obiectu ſuo vmbram, noctemq́ efficiat, cùm ad numerum dierum aptum, tum ad laborum quietem.* Ita enim emaculandum eſſe, quis non videt? At Iunius contaminatiſsimum edidit. Sed hæc talia ſequi in Marcello, longiſsimum ſit: & me profiteor in poſterum non facturum: tantùm, quæ vulgus ſtudioſorum non pigeat legiſſe, pauca allaturum. Hoc tamen addam peccare: absque Nonio eſſet, qui notat, *cadere*, ibi eſſe, *frangere*; legere exemplo Lucilij in *Cadere: Cadem hoſtiũ gnauè vrge: reſtant: perijmus:* pro quo apud Nonium eſt: *cade oſtium, grato vrgere iſtam perijmus.*

IN SANITER.

Atque vt hoc in medio relinquo, ita planè affirmo errore ſuo Nonium legiſſe Afranij Megalenſibus, *ſaniter*, pro, *ſauiter*: *Adeſto, aſſentio te amare me, adorare ſaniter*: quæ verba ita reſtituo: *Adeſto, at ſt: ſentio te amare me, adorare ſauiter.* Nāqui ſauijs atque oſculis ſolebant ſalutare: vnde apud Tacitum de Othone: *Nec deerat Otho protendere manus, adorare vulgum, iacere oſcula. Adorare* autem dixit Afranius, pro *ſalutare*, quia hæc eadem: & ita viciſsim *ſalutare* pro *adorare. Salutare ſolem orientem: Salutare deos*; Phormione & Curculione. Ipſos autem deos oſculo quoque ſalutabant. Arnobius in 8. *Itaque cùm diluculo ad mare inambulando littori pergeremus, vt & aura aſpirans membra leniter vegetaret, & cum eximia voluptate molli veſtigio cedens arena ſubſideret, Cæcilius ſimulacro Serapidis denotato (vt vulgus ſuperſtitioſus ſolet) manum ori admouens, oſculum labijs preßit.* Sed & de amica, vt dea, loquebantur ex diſciplina: Quin de amatore quoque Petronius: *Habes tu quidem & fratrem; neque enim me piguit inquirere: ſed quid prohibet & ſororem adoptare eodem gradu? venia tu tantum dignare, & meum oſculum, cùm libuerit, agnoſce.* & quæ deinde ſequuntur. Ita autem hæc Petronij verba reſtitui, cum in vulgatis omnibus malè ſit: *quid prohibet & ſororem adoptare? Eodem gradu venio, tu tantum. Venia* & *pax* proprie in deorum ſupplicijs dicuntur: *poſcere pacem, aut veniam deorum: dare veniam*

niam dij, cùm exorantur. ſt, nota eſt apud Catullum:

St: non omnia diſplicere vellem
Tibi & Fuſſitio ſeni recocto.

Sic enim perſpicuum eſt reſtitui eum locum. alij id in *ſi*, alij in *ſed* mutarunt. Quia leuiter & ſcurriliter videbatur priora illa, reprimit ſe, & quaſi ſilentium indicit.

IN DESCOBINATIS.

Varro Meleagris: Sin autem delectationis cauſſa venamini, quanto ſatius eſt ſaluis cruribus in circo exſpectare, quàm his deſcobinatis in ſilua currere? De venatorum ſtudijs egiſſe Varronem titulus Satyrę loquitur. Ex vetuſta ſcriptura, *curare*, non malè reſtituatur, *in ſilua gurare*, hoc eſt, vt interpretatur Gloſſarium vetus, γυρεύειν: quomodo Fulgentius, *Catillare*, inquit, eſt *per alienas domos gyrare*: ſed nimio magis verum, *curare*. *In ſiluis curare*, eſt, *curare venatorem*: hoc autem ſignificat, *venari*. Propertius 4.

Paſtorem ad baculum poſſum curare, vel idem
Sirpiculis medio puluere ferre roſam.

Curare paſtorem, idem eſt quod, *curare in grege*; paſtorem ſcilicet eſſe. Salluſtio ſimile, *curare in agmine*, pro, ducem eſſe. Ita ferè *curationes ſcurrarum*, apud Tacitum, ſed inſigniter mendoſo loco: *Erat Cappadociæ Iulius Pelignus, ignaui animi, & deridiculo corporis iuxtà deſpiciendus: ſed Claudio quondam perfamiliaris, cùm priuatus olim curatione ſcurrarum iners otium oblectaret.*

Vulgò: *Cùm priuatas olim conuerſationes curaret.* in Vatic. *curſationes curaret. Curare ſcurras*, Tacitus de Claudio, vt de Hadriano Spartianus, *curare delicatos: Corrupiſſe cum Traiani libertos, curaſſe delicatos, eoſdemq; ſæpè pilaſſe.* Neque enim munus hoc Hadriani, *curare & pilare*; ſed ſtudium & amor. Ad eundem modum, *curare deum, curare religiones*, pro, ſacrificum eſſe, adminiſtrum diuinorum officiorum, apud Tertullianum, & alios. Quare ergo, *procurationes*, verbum ſacrorum proprium, ſuſtulit Lambinus in oratione de Haruſpicum reſponſis, nihil niſi ſenſum ſuum ſecutus? Vt illuc redeam; *gurare*, ergo, &, *goerare*, idem: quod ita dicebant, vt item videntur, *Soedera*. Sic enim illud Lucillij in *Tollere* verius fortaſſe ſit:

Sœdera, quod nunc tantùm, ſidera.

Tantis emporijs mentes ad ſoedera tollent:

pro mendoſo illo:

Tanti ſe temporis mentes ac fœdera tollent:

Niſi quòd pro, *emporijs*, ſcribi, *imperijs*, poſsit.

IN PLAGA.

Afranij illud: *Palàm facito Demeam, & plagulam de lecto, pellis dimitto ordine*; ſic putem emendandum eſſe:

Pallam ***

Farcto deme, & plagulam de lecto pallis demitte ordine.

Poſterior abſolutus octonarius iambicus. Priori ad finem deeſſe nomen perſonæ, aut aliud quid, quod Marcellus omiſerit, videtur. *Farctum* eſt ipſa culcita, quæ tomento farcitur.

pla-

Plaga, autem, inquit Nonius, aliquando pars lecti, aliquando omnis. Vera eſt ſcriptura, quã dixi, argumento etiam ſimilis loci apud Paccuuium: *Etſi metuo picta de plaga pallam*: quo ſignificatur palla demiſſa de plaga ſigillata.

IN CATAPVLTA.

Non pigebit hoc quoque oſtendere. *Titinnius Setina*: *Quem procul aſpexit, immittere voluit, reuortit, quoniam catapulta volat.* Scribo:

——— *quom procul aſpexit imbitere, volat,*
Reuortit, quàm catapulta volat ———

Narrat, cùm neſcio quem procul ire viderit, tanta celeritate reuerſum, quanta eſſe catapultæ ſolet. Volui hoc, nè fugeret ſermo ille; *reuortit quàm catapulta volat*, pro, *tam citò quàm catapulta volat*: quæ forma aliàs quoque in manu nobis fuit. Plautus Trinumo:

Confit citò, quàm ſi tu obijcias formicis papauerem.

IN ABOLLA.

Toga tracta eſt, & abolla data eſt ad turbam, vbi fera militia in munera velli vt præſtarem. Verba Varronis ſunt: in quibus, amabo, an non tubam, & tonantem ſermones ſuos militem audis? Id tum magis dices, vbi emẽdauero. *Toga detracta eſt, & abolla data eſt ad tubam mihi, fera militiæ munera belli vt præſtarẽ. Belli*, hoc eſt, *in bello*. Capitur enim, vt grãmatici aiũt, aduerbialiter. Etiã hoc ordine poteſt: *abolla data eſt, ad tubã ibi fera m. m.*

Abolla, militaris: toga pacis.

b.v.p. Sed ſcire licet, cùm adoleſcentibus nobilibus abolla dabatur, ad tubam fieri id ſolitum.

IN CONTENDERE.

Afranius Epiſtola: Non licet me, quò contendiſſet ita peruenire? Scribo: *Non licet me, quò contendi, ſed te ita peruenire?* aut, vt perſonæ nomen ſit: *Sed te Tita, peruenire. Sed te,* hoc eſt, *ſine te.* Sic Lucillius in Curatum: *Et circumuolitant ficedulæ, turdi, curatu coci.* Lego: *turdi curati ſe cocis*, id eſt, ſine cocis. *Se* & *ſed* pro *ſine*, Comici noſtri quoq;: in ijs Terentius Andria: vt in loco monemus. In formula antiqua: SE DOLO MALO: SED FRAVDE FACERE: & Feſtus Pompeius.

IN ERVVM.

Sed vt is erat, hæc legumina arte praua pauca cicer, eruillam, ac paregia alia ſpira cæteris. Ea Varronis verba è Satyra, *Longè fugit, qui ſe fugit*, tentemus an emendari ſic poſsint: *Sed is viſcerat hæc, legumina ſarta, rapa pauca, cicer, eruillam, cepa regi; allia ac pyra cæteris.* Iocosè viſcerationem hominis agricolæ tenuioris vocat, rapa, cicer, alia; quæ non eſſe niſi carnium poteſt. Sarta legumina accipio, fricta. Sic enim Horatius *frictum cicer*, & Plautus, *nuces frictas*; tametſi in ſartagine fricta eſſe nihil neceſſe. Si ſcriptura antiquitate aberrauit, verum eſſe poſsit; *legumina atq; rapa pauca.* Nam olim, *atce*; è quo facilè potuit *arte.* Neque malè: *legumina arctè raua pauca.*

Nam

Nam *arctè*, ſiue verius *artè viſcerare*, contra eſt quàm prolixè & effusè. Raua autem legumina, vt frumenta raua dicimus, non de colore tantùm, quomodo Horatius rauos lupos; ſed de vitio quoque. Sed & hoc diſcrimen paratus, *cepa regi; cæteris allia*. cepa enim allio melior, & cibus honeſtior. Itaque Terentio Thais allium eſt præ virgine ea quam amabat Chærea. Regem eſſe dominum conuiuij, & quemuis ditiorem de Horatio, Plauto, Terentio omnes ſciunt. Phormione:

—— Oh regem me eſſe oportuit. Et:

Imò enim nemo ſat pro merito gratiam regi refert.

Non mihi diſplicet: *allia ſpireia*. Ita enim ſunt allia; ac quo magis ſpirea, eo deteriora, credo. Spirium, quicquid lętum & vitile, ac torqueri facile: & ſic ſpiræon herbam Græci vocarunt. Etiam ſpiræ in arboribus, vbi ſeſe conuoluêre venæ atque nodi, inquit Plinius.

IN PROSECTA.

———— Vulcani toſta vapore

Cum virgis proſecta ferunt ————

An verum eſt, *cum fibris proſecta ferunt?* an potius? *cum vigris*. Hoc certum puto: vt Nouij Gallinar: *Macto te hiſce vigris, verbenis: macta tu illam infortunio.*

IN RICTVM.

Ante auris modò ex ſobolibus paruuli intorti demittebantur, ſed cincinni oculi ſuppætuli nigelli pupillis quàm hilaritatem ſignificantes animi rictus par-

uiſsimus,vt refrenato riſu roſeo. Formoſam & ornatam puellam pingit Varro, dij boni, quàm deformatis verbis, vt ea circumferuntur. Liceat ita conijcere: *Ante aures nodo ex ſubolibus paruuli intorti demittebantur cincinni. ſed & oculi ſuppatuli, nigellis pupulis quandam hilaritatem ſig. animi, rictus paruiſsimus; ore frenato, riſu roſeo.* Crines nodari ſolent: atque ita Vergilius. ſolent etiam intorti criſpi cincinni demitti ante aures; quos ſcilicet cincinnos nodo deſcendiſſe. Truculento:

Iam ego iſtos fictos, cõpoſitos, criſpos concinnos tuos,
Vnguentatos vſq; ex cerebro exuellam. Suboles autem capilli ima parte capitis, à ſuboleſcendo, quia alijs ſuccreſcunt.

IN RVMINATVR.

Vide ecquid probes: an non error Nonij ſit potius quàm meus. *Erras, inquit, Marce, accuſare nos ruminaris antiquitates.* Ille, *ruminaris,* verbum eſſe vult in his verbis Varronis, à *ruminor*: mihi nomen videtur; & hoc non dubitem aſſeuerare. Nam ruminales, ſeu ruminares antiquitates vocat, res obſoletas, & priſcas, fugientesq;, quæque incerta fide ſint, quia ficus Ruminalis in ijs rebus Romæ fuit. Ita ergo prouerbio dictum accipio, *antiquitates ruminares,* vt, *lecti Sotherici,* & alia talia. Vt credas verum dicere, enarrabo. Fama erat Romulum & Remum expoſitos ad necem, ſub ficu arbore repertos, & iuxta lupam, quæ infantibus rumen, id eſt, mam-

mammam daret. Eam ficum, ex euentu ruminalem appellatam, poſtea creditum eſt miraculo ſponte in comitium tranſiſſe:ibique culta eſt, fulguribus ibi conditis ſacra. Hæc tota Originum Romanarum prima erant,& fabuloſiſsima, & neque vetuſtius in Romana antiquitate quicquam, neque incredibilius. Erras,inquit Varro, accuſare nos:hoc eſt, non rectè putas accuſare nos. Nam, *ruminaris*, verbum hoc loco locum non habet.

IN PICVMNVS.

Picumnus eſt parca veſte picus Martis. Quid hæc verba Hygini balbutiant, difficilè dicam, niſi paullum traiecta ſunt; *Parra eſt Veſtæ: Picumnus, picus Martis.* & verum opinor: vt dicat, parram eſſe Veſtæ ſacram auem, vt picumnus Martis, vt item alijs dijs ſuæ aues; noctua Mineruæ, cornix Apollini, columbæ Veneri. Aliquot paginis poſt apud Nonium: *Cuius vbi annis multis maſculini veſtigium inuentum eſt.* Locus ſignificatur, Aſculum in Italia. Itaque ſcribendum: *Cuius ibi a. m. Aſculi veſtig. in.*

IN OBBA.

Quos cumanos calices in libris inuenimus, eos neſcio an hoc loco decumanos potius eſſe dicam: *Dolia, atque apothecas tricliniares, melicas, calenas, obbas, & cumanos calices.* legerim: *obbas, decumanos calices.* Nam grandiora vaſa commemorat Varro: inter quæ eſſe calices

calices nequeát, niſi decumani ſint, id eſt, grandes. Lucillius ita acipenſerem decumanum vocat:

Muranam, ſquillas, acipenſere cum decumano.

Decumanus fluctus, maximus eſt. inde tranſijt protinus nomen.

IN PASCEOLVS,

Lucilij verba:

Adde Syracuſis ſola, paſceolum, alutam:

Et Catonis deinde: *Pueri in ludo ſolent tellos paſceolos furari*; emendo: *Adde Syracuſis ſoleas, paſceolum aluta. Cato in Panſam: Pueris in ludo ſoleas, & ſacellos paſceolos furari. Syracuſis ſolea*, eleganti loquendi forma, ſunt *ſolea Syracuſana*: Vt Trinumo, *ficus Zacyntho*, ficus Zacynthię: apud Varronem, *cultri Bithynia*, pro, Bithyni cultri, Satyra γεροντοδιδασκάλῳ: *Noctu cultro coquinari ſe traiecit: nondum enim mihi iuuenti erant cultelli empeſtati è Bithynia*: quæ ita ſcribo: *nondum enim inibi reperti erant cultelli ella tempeſtate Bithynia: Ella tempeſtate*, id eſt, illa ipſa. Quid ſi ſic quoque Lucillius, in *Caries: Plana vna eſt, pedibus carioſis, menſa Libano.* Nam *menſa Libano*, eſſe poſſit, cedrina è monte Libano. Tamen ibi lego:

Sola, tamen etiam pro ſoleis retineri poteſt: itemque ſeparatim, paſceolum, alutam Etiam hexameter videtur, vt aliquid deſideretur.

Plauta vna eſt, pedibus carioſis, menſu elephanti.

Nam de vxorum incommodis, & mendis feminarnm dubio procul Lucillius: inter eas eſſe quaſdam, plautas, pedibus morboſis, enormi corpore. *Paſceolus aluta*, eſt paſceolus ex aluta confectus: vt Salluſtio, *tada pice & ſulphure*: Vergi-

Vergilio, *are clypeus.* In exemplo Catonis, *ſacelli* ſunt parui ſacci. Panſam incuſauit, quòd is iam tum puer in ſchola inſuerit furari.

IN TRACTVS.

Vt venalem tuniculam poneret quotidie vt videret; totum denique etiam ſuis manibus lanea tracta miniſtraſſet infectori. Commemorat his verbis inopiam neſcio cuius, qui ád quaſuis ſordes deſcenderit, vt famem propulſaret: in his puto fuiſſe etiam, quòd funes torqueret, & ſertas. nam hoc quoque in argumento egeſtatis. Legamus ergo: *Vt vieret tortam: denique etiam ſ. m. l. t. miniſtraſſe infect.* nam, *tortam viere*, eſt *reſtim nectere.*

IN CREPARE.

Ita eſt, nihil doctius Varrone, nihil eius in cōponendis vocib⁹ audacia felicius. Itaq; opinor finxiſſe verbum, *perterricrepare*, pro, *crepando perterrere.* Eumenidibus: *Perterricrepas vocibus volitans aures volgi.* Sic enim emendo, quod in in libris eſt; *Propter crepas vocibus*; nulla rectá ſententia. Probat correctionem eam titulus fabulæ, Eumenides: & de fama eſſe ſermo videtur, quæ reuerá volitans aures vulgi perterricrepat. Nomine. *perterricrepus*, vtitur Lucretius:

Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.

IN CONSTERNARI.

Paccuuius Periboea:

Conſternata anima, ex pectore hac & voluere,

Conſili-

Conſilium ſubit omnes,quod de nata eſt modo.

Lego:

Conſternatæ, animum expectoratæ voluere:
Conſilium ſubit omnes è re nata modò.

Animum expectoratæ ſunt, quibus animus ex pectore exceſsit: de quo verbo Cicero de oratore meminit: & exemplum laudat:

Tum pauor mihi ſapientiam exanimo expectorat.

IN MERET.

Lucillius : Dum miles hibernas ac meret terſa ex ætate quaſi annos. Idem libro XI. Annos hic errat iam plures miles hyberna nobiſcum meret. Quia conſtat Lucillium diu in Hiſpania fuiſſe, ob id certior emendatio eſt:

————— dum miles Hibera
Hac meret in terra ter ſex,ætate quaſi,annos.
Idem lib.XI.
Annos hîc terra iam plures miles Hibera
Nobiſcum meret.

In primo verſu ait, octodecim annos,tanquam ætatem eſſe.

IN REVORTIT.

Pomponius Maiali: Cœnam quæritat.ſi eum nemo vocat, reuertit mœſtus ad me.nam miſer, Iungenda ſunt:*reuortit mœſtus ab menam miſer.* Planè ita loquitur,vt ille Captiuis:

———— eſt illic mihi vna ſpes cœnatica,
Si ea decollabit, redibo huc ad ſenem, ad cœnam aſperam.

Mena, vilis & plebeius piſcis. Itaq; Cicero 2. de

de Finib. *Qui enim voluptates ipſas contemnunt, eis licet dicere, ſe acipenſerem menæ non anteponere.* Iunius proprium nomen putauit viri, *Menam*: & verum eſt: ſed hîc ei locus non erat.

IN POLLICERES.

Et hîc quoque Nonij errorem ſuſpicor, qui, *polluceres*, apud Varronem legerit, quod is ſcripſerat, *polluceres*: *Nè dares, nè polluceres, quòd datum eſt.* Nam ſi, *pollicceres*, Varronis verbum eſt, pro, *pollicereris*, qua ſententia tandem eſt, polliceri quod datum ſit? Dari autem priùs dijs dicitur; deinde quod datum ſit, polluci: & is in ſacris iuſtus ordo eſt, datū, polluctum. Mox in *Commiſereſcite* paruum mendum turpat verſum Ennij Hectoris Lytris; ſed quia verba ſunt Priami ad excubias Græcas, cum noctu obluſtra Hectoris ad Achyllem iret, tanti eſt vt emendemus. *Per vos, & noſtrum imperium, & fidem Myrmidonum, vigiles commiſereſcite.* Atque ea verba admonent, Iſthuanffi, vt tui quoque ego tandem aliquando commiſereſcam Quod tamen effugerat, nunc dicam. Supra repoſuimus in *Præcox, hero medicari hos boues tot:* hoc eſt, *dare*: quos furto ſuſtuleris ſcilicet.

Propertius,

PROPERTIVS ET PETRONIVS IN VERSIBVS emendati.

ILLVSTRI ET GENEROSO IOANNI CYRIACO, LIBERO Baroni in Polheim, & VVartenburg.

QVæ quidem me, vt par eſt, ingredientem hæc ſcribere, terrent: ſed enim quando te (quem virum, dij boni? quibus maioribus? quibus opibus?) in libris eſſe: atque etiam (ô magnum hominem) ipſum ſcriptitare videam, quod eruditis auribus, abſit modo liuor, probes, cur deſperem tibi tuis in caſtris placere me poſſe? enimuero ſtudio, non opera, inquam. Et quid diſsimulem? niſi rumor mentitur, vnus es, & vnicus prope, iſto numero, qui famam temporum noſtrorum ſuſtineas. Nec fando ſolum te accepi: vidi carmen, quod Roſtochio diſcedens dederas, terſum, numeroſum memini videre, litum multis ingenij atq; eloquentiæ luminibus: tum notis, & inſignibus antiquarum literarum ſparſum, etiam vt eſſet, quod in arcana ipſa, & adyta muſarum ſequeretur animus, non modò vt ſono verborum aures impleret. Macte hoc iudicio. Nam non id eſt, quod noſtri Heliconem appellant, pedibus verſum ſtruere, magnos ſenſus numeris frangere, aut (tametſi hæc quidem res coronari iam ſolet) paululum quiddam calamiſtro inurere: ſed per artes omnes iſſe, nihil magnum, niſi quod ætatem ferat, de veterum ſcriptorum fontibus, probare: non pati iners, non inane quicquam: deníque amplius in

receſſu habere, quàm in fronte promittas. Itaque cum vulneribus aliquot Propertij medicinam, ſi fortè, facturus eſſem, non reperi cui exiſtimanda ea permittere mallem: bona cum ſpe, quando tibi verſus ſuos dictaret Propertius, fore vt iudicium illi tuum viciſsim non negares. In hac opera debeo ſanè veteri codici, quem vtendum mihi dedit V. C. Ioannes Poſthius: & alteri à C. V. Hieronymo Berchemio, in quo item ad oram paucæ leuiuſculæ coniecturæ adſcriptæ erant: quas ſi quis non potuiſſe aliter in mentem venire nobis putat, LICETO, dũ ſciat, in difficili atque arduo, vbi ὕπνλον hulcus ſuberat, nuſquam mihi, niſi in me, ſpem fuiſſe.

AN mihi ſit tanti doctas cognoſcere Athenas, Laudationem noſtram ad vulgatos libros accommodabim⁹.
Atq; Aſiæ veteres cernere diuitias,
Vt mihi deducta faciat conuicia puppi Lib. 1. eleg. 6. Non ego nunc Adriæ,
Cynthia, & inſanis ora notet manibus;
Oſculaq; oppoſito dicat ſibi debita vento:
Et nihil infido durius eſſe viro?

Scribo: *dicat ſibi didita vento.* Et dicat, inquit, tot oſcula ſibi perijſſe, tanquam ſi non viro illa data ſint, ſed vento potiùs: qui hoc ſolet, quicquid tetigit, diripere & differre. Itaque etiam, cum beneficium querebantur perijſſe, ſic dicebant, ventos diſcerpſiſſe, & diripuiſſe. Catullus:

Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre, & nebulas aerias ſinis.

Baſiantes autem ora opponunt. ſic ergo hîc, *oppoſito vento.*

Ferte per extremas gentes, & ferte per vndas; Lib. 1. el. 1.
Quà non vlla meum femina norit iter.

Quà n.v.m. ſemita norit i.

Auium ſe ferri vult terra mariq;, quà nemo præterea quiſquam pedem tulerit. & id rectius ad ſententiam. propterea enim extremas gentes, & vndas loquitur, vias inuias. Continuò ante eum locum:

At vos, deductæ quibus eſt fallacia lunæ.

Repoſuimus alibi eodem hoc libro, *pellacia.* Lunæ autem pellaciam innuit, qua illi, vt de ſpumaret, ſubigi carmine ſcilicet putabant. Apuleius Mileſiæ fabellæ primo: *Næ, inquit, illud mendacium tam verum eſt, quam ſi qui velit dicere magico ſuſurramine amnes agiles reuerti, mare pigrum colligari, ventos inanimes exſpirare, ſolem inhiberi, lunam deſpumari, ſtellas reuelli, diem tolli, noctem teneri.* Paria Lucanus in ſexto, & alij.

Eleg. 9. lib.

Dicebam tibi venturos irriſor amores,
Nec tibi perpetuo libera verba fore.
Ecce iaces, ſupplexq; venis ad iura puellæ,
Et tibi nunc quæuis imperat empta modo.

Traductæ literæ, & rectum eſt, opinor:

Et tibi nunc quæuis imperat empta domo.

Sic Vergil. Qui genus? vnde domo?

Et tibi nunc, inquit, vndecunque domo imperat. Vergilius: *Qui Cerete domo*, hoc eſt, *Cerites.* Ita in vetuſtis marmoribus: *Domo Præneſte: Domo Cremona, &* alia ſexcenta tanta, pro, Præneſtinus, Cremonenſis. Paullo aliter in iiſdem, *domo Præneſtinus.* Solinus capite triceſimo: *Vrbem iſtam, vt Cato in oratione ſenatoria autumat, cum rex Hiarbas rerum in Lybia potiretur, Eliſſa*

mulier exſtruxit, domo Phœnix. Cæterum ferè Romæ, qui certam curam non haberent, triumpho aut victoria aliqua reperiebant negotium in captiuis: vt & Ouidius, & hic ipſe multis verſibus cõmemorat. Vilius et ſordidius autem ij deperibant, quàm ſi qui in ingenua Romana vterentur. Sed & hîc quamuis libertinam ſignificat.

Nec te decipiat, quòd ſit ſatis illa parata. Eleg. ad.
Acrius illa ſubit, Pontice, ſi qua tua eſt.
Quippe vbi non liceat vacuos ſeducere ocellos,
Nec vigilare alio nomine cedat amor.
Qui non ante patet, donec manus attigit oſſa:
Quiſquis es, aſſiduas aufuge blanditias.

Legerem:

Qui non ante patet, donec malus ab tagit oſſa:

Nam illud, *a*, ita in veteribus libris plerunque reperitur, ſchetliaſticum, quod nos vulgamus aut *ha*, aut *ah.* ſic ergo ſuſpicarer, ſi propè eſſet, auſum Propertium, quod ante illum alij. Et profectò, *pagenda*, pro *pangenda*, ſcripſit illo verſu:

Poſcit ab inuita verba pigenda lyra. Lib. 4. eleg. 1.

Mihi enim in mentem veniebat, *verba pagenda*, reſtituendum eſſe. *Pago*, prò *paciſcor* etiam auctor ad Herennium, in ſecundo: ſed nihil ad hanc rem. Ita *Quitus* pro *Quintus*. Salluſtius libro quarto hiſtor. *At Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sylla bonorum emptoribus remiſerat, exi-*

genda, promulgauit. Scribo: *cui cognomentum Clodiano Quitipori, incertum ſtolidior an vanior. Quitipori* pro, *Quintipori:* & eum ſignificari puto, cuius ineptias Varro irridet epiſtola ad Fufium: *Quintiporis Clodiani forias ac poematia gargaridians, dices, O fortuna, ô fors fortuna.* quem locum Varronis caue aliter ſcribendum putes: aut homini Clodiani ipſius gemello credas, qui in ſuis Antiquis mutat. Idem Salluſtius in oratione Cottæ: *Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiæ maritima & prouinciarum: cum interim vectigalia parua & bellis incerta vix partem ſumptuum ſuſtinent. Ita claſſe, qua commeatus vehebatur, minore quàm antea nauigamus.* melius fortaſſe: *vix partẽ ſumptuum ſuſtinent cuitam. claſſe &c. cuitam,* hoc eſt, *quintam.* Vulgata ſcriptura hoc diceret, quia vectigalia parua & incerta ſint, claſſe etiam minori nauigari; fortaſſe quod ſumptum ferre non eſſet: ſed ei ſententiæ diuerſus ſum. neque enim hoc illius ratio eſt, credo; &, *partem,* ſo-lum ita, non probo. Catullus:

Caipor, Publipor, Quintipor, pro, Caius, Publius, Quintus puer: tametſi heic quidem de ſtoliditate Clodiani nihil.

Dic agedum nobis, quare mutata feraris
In dominum veterem deſeruiſſe fidem.
Non, ita Cæcilio placeam, cui credita nunc ſum,
Culpa mea eſt, quanquam dicitur eſſe mea:
Nec peccatum à me quiſquam pote dicere quicquam
Verùm iſti populo ianua quid reficit.
Quin quacunque aliquid reperitur non bene factum,
Ad me omnes clamant, ianua, culpa tua eſt.
Non iſtuc ſatis eſt vno te dicere verbo;
Sed facere vt quiuis ſentiat & videat,

Qui

Qui poſſum ?nemo quærit ,nec ſcire laborat.
Nos volumus:nobis dicere ne dubita.

Sexto verſu alij v.c. habent, *Ianua qui te facit:* vt non dubitem quin verum ſit:
Verum iſti piplo ianua , Quite, facit.

Verùm enim, inquit, iſti conuicio ianua prorſus facit, hoc eſt, idonea eſt malè audire: ita ſe mores habent, vt ſuam auctores quique culpam in ianuam conferant. *Piplum* ſiue *pipulum* pro conuicio Aullularia:
Ita me benè amet Lauerna,te iam,niſi reddi
Mihi vaſa iubes,pipulo hic differam ante ædis.

Neq; verò magni refert, credo, *pipulo*, etiam ſcribi apud Catullum; quippe vocem tantum non effutitiam. Quod hunc totum locum Catulli mutat vir doctus, & interpretationem ſuam abducit, iuuita ſententia facit. Sed audiendi ſcripti libri illo verſu quoque:
Qui poſſit?nemo quærit,nec ſcire laborat.

Poſſit, quod nos frequentamus, *poſſibile ſit.* Quomodo, inquit, fieri poteſt, vt quiſquam per me certior fiat, quando nemo quiſquam percontetur? ſic Comici ſemper:
Et iſtum æmulum , quantum poteſt , ab ea pellito,
Quantum poteſt,conueniendus nunc Phormio eſt.

Sed enim ad Propertium reuertamur. Verius ſit, vt Modio noſtro in mentem venit: *donec malus attigit oſſa.* Vim enim & tela amoris non ſignificat: ſed dolos per inſidias ſubeuntis ac ſubrepentis. Eò vſque enim fallere, quo ad pe-

penes ſucceſſerit atque inſinuarit:& vltrò temperare ac moderari, primum: poſtea furere ex tuto, medullis ſcilicet ipſis receptum. Itaque malum vocat, id eſt, catum fraudulentumque. Viri quidem docti *offa* non púto eſſe cuius palato faciat: ac cogitaſſe hinc Propertium,& ante oſtendit verbum, ſubit, & poſt totus verſus. Sed ſequamur.

Lib.1 eleg.16. Quæ fueram magnis.

Te non vlla mea læſit petulantia lingua,
Quæ ſolet irato dicere tuta loco.

Iratus v. c. & *tuta* pro *trita*, perperam, vt ſæpè. Præterea peccatum c pro g. quomodo plerunq;. Scribo:

Quæ ſolet iratus dicere tritalogos.

Tritalogi enim, vt aretalogi, voce hybrida, qui tritas illas nugas loquuntur, quas ſignificat leno Pſeudolo:

Quid ait? quid narrat? quæſo; quid dicit tibi?
Le. *Nugas theatri, verba quæ in Comœdijs*
Solent lenoni dici; quæ pueri ſciunt:
Malum, & ſceleſtum, periurum aiebant eſſe me.

Sed fallor? an ita verum eſt?

Quæ ſolet iratus dicere trita logo.

Logi enim vocabulo pœnè iam vt vernaculo vtebantur:& *logos* in nugis, tanquam ſuam vocem dicebant.

Lib. 1. el. 18.

Hæc certè deſerta loca, & taciturna querenti,
Et vacuum Zephyri poſſidet aura nemus.
Hic licet occultos proferre impunè dolores:
Si modò ſaxa queant ſola tenere fidem.

Vnde

Vnde tuos primum repetam, mea Cynthia, faſtus?
Quod mihi das flendi, Cynthia, principium?
Qui modò felices inter numerabar amicos,
Nunc in amore tuo cogor habere notam.
Quid tantum merui? quæ te mihi carmina mutant?
An noua triſtitiæ cauſſa puella tuæ eſt?
Sic mihi te referas leuis, vt non altera noſtro
Limine formoſos intulit vlla pedes.
Quamuis multa tibi dolor hic meus aſpera debet,
Non ita ſæua tamen venerit ira mea,
Vt tibi ſim meritò ſemper furor, & tua flendo
Lumina deiectis turpia ſint lacrymis.
An quia parua damus mutato ſigna calore?
Et non vlla meo clamat in ore fides?
Vos eritis teſtes, ſi quos habet arbor amores,
Fagus, & Arcadico pinus amata deo.
Ah quoties teneras reſonant mea verba ſub vmbras,
Scribitur & veſtris Cynthia corticibus.
An tua quod peperit nobis iniuria curas?
Quæ ſolum tacitis cognita ſunt foribus.
Omnia conſueui timidus perferre ſuperbæ
Iuſſa, neq; arguto facta dolore queri.
Pro quo diuini fontes & frigida rupes,
Et datur inculto tramite dura quies.

Totum locum aſcripſi, quòd eum corrumpi ita ab alijs videam. Principio hoc eleganter dicit; *Zephyrus poßidet nemus.* Sic enim loquebantur, *ventum poſſeſſorem eſſe,* qui tum maximè flaret. Petronius: *Siciliam modò ventus dabat: ſæpißimè in oram Italici littoris aquilo poſſeſſor conuertebat obnoxiam pro-*

proram. Sed iam orditur querelam. Fuit, Cynthia, cùm ego in paucis amatoribus eſſem. nunc ex ea priſtina fortuna ſolum hoc queri mihi relinquis. Quid cauſſæ eſt? quæ mea culpa te mutauit? Fortaſſe an de noua aliqua mea cura inaudiuiſti, & me ſuſpicaris alij amorem tranſtuliſſe Ita te mihi reſtituas, vt tu vna modus amoris mei es. ergo ſcribendnm: *quæ te mihi crimina mutant?* non enim de carminibus hîc Propertius, ſed quòd culpa aliqua ſua excidiſſe amore poterat. Supra quoque pro, *crimina*, ſubrepſerat, *carmina:*

Eleg. 11. Eequid te medijs ceſſantem Cynthia Baijs.

An te neſcio quis ſimulatis ignibus hoſtis
Suſtulit è noſtis Cynthia carminibus.

Scribendum enim:

Suſtulit he noſtris Cynthia criminibus.

Libr. 2. el. 12. Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit amorem.

He, interiectio ibi quoque:

In me tela manent, manet & puerilis imago:
Sed certè pennas perdidit ille ſuas,
Euolat he noſtro quoniam de pectore nunquam.

Vbi tamen ante me ſcribitur: *euolat è noſtro*, ineptiſsimè. Alibi hoc libro, *hei*, amiſsum:

Primo, el. 6. Quæ fueram magnis.

Hæc ille, & ſi quæ miſeri nouiſtis amantes,
Hei matutinis obſtrepit alitibus.

Malè enim omnes, *& matutinis*: ſcilicet, quia ſpiritum omittebant, *ei*. Sed ad querelam Propertij redeamus. An verò, inquit, non ſat argumenti eſt in vultu meo, & ipſe hic pallor dicit amare me, quantum qui maximè? Itaque reponendum:

An quia parua damus mutato ſigna colore?

In

In illo, quod ſequitur, non ea ſententia eſt; *et incerto colore ſum:* ſed: *et ipſa è vultu meo clamat fides me demori.* Porrò, *an quia*, eleganter hic, vt Hecyra:

Cenſen te poſſe reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?

Sine interrogatione, Eunucho:

Sanè, quia verò hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus.

Dehinc iam, quoniam argumenta omnia conſumpſit, ad loca ipſa conſcia vertitur; teſtesq; laudat ardoris ſui:

Ah quoties teneras reſonant mea verba ſub vmbras,
Scribitur & veſtris Cynthia corticibus:
Ah tua quot peperit nobis iniuria curas:
Quæ ſolum tacitis cognita ſunt foribus.

Sic enim lego, & procul vero abfuiſſe alios puto. Mox etiam:

Pro quo, ô dij, vinum fontes, & frigida rupes,
Et datur inculto tramite dura quies.

Nam ſi aut, *diuini fontes*, aut, *viui*, ſcribas, hæc ipſa laudi ſunt, & amœnum ſonant, cùm hoc Propertius non voluerit, & diuerſum in alijs omnibus tenuerit: *frigida rupes: incultus trames: dura quies.* Sed duo queritur: cum in ioco atq; vino libidinari cum amica ſoleret, & in lectulo delitiosè accubare, nunc pro vino fontes, reliqua illa pro ſtrato eſſe. El. 3. libr. I.

Hanc ego nondum etiam ſenſus deperditus omnes,
Molliter impreſſo conor adire gradu.

Et quamuis duplici correptum ardore iuberent,
Hâc Amor, hac Liber, durus vterq; deus,
Subiecto leuiter poſitam tentare lacerto,
Oſculaq; admota ſumere & ar a manu.

Conijciũt docti viri: *ſumere tarda manu*; aut, *certa*: ſed, vt mihi videtur, taceri potuit. Quæ enim impudentia, amatorem dormienti puellæ ſuſpendere baſiolum? At enim nè turbet quietem. Sanè, qui etiam ſertis eam interim redimiret, & capillos reformaret, & poma daret manibus. Quid? num his rebus minùs ſomnus pellitur? Quando ergo diſertè Amoris ac Liberi impudentiam præfatur:

——— *durus vterque deus*:

ſuſpicor, quæ vulgata eſt ſcriptura, eandem optimam eſſe. *Durus*, hoc loco, *impudens*: vt Eunucho, *os durum*. neque fortaſſe aliter Vergilius in 3. Georgicorum:

Quid iuuenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem.

Durus amor? *Arma*, hîc ſunt, quæ geſtare ſola per Legem Corneliam licet. Sic quoque libro 4.

Atq; ita mutatis per ſingula pallia lectis,
Reſpondi, & toto mouimus arma thoro.

Item in tertio:

Quàm multa ante meis cedant ſermonibus horæ,
Dulcia quàm nobis concitet arma Venus.

In Poſthij tamen libro erat, *ſumere arma manu*. Si quid mutandum putarem, mallem, *ſumere inerma*. Illa enim inerma ſunt oſcula, cùm

in

in vnum omnia vota non coniunguntur: armata tũ, cùm armis res geritur, hoc eſt, ſumma linea amatur: ſi cui fidem facit, & amantem, & ebrium, &, quod caput eſt, Propertium hac fini amaſſe, vt oſcula raperet, atque ea ſolum. Et profectò, verum vt dicam, hactenus potuit: cætera ſomnus vetuit. Sic eſt autem, pleraque, non, vt ſcripſit Propertius, accipiuntur.

Non ego nunc vereor, nè ſis mihi vilior iſtis. Libr.1.el.2.
Vni ſi qua placet, culta puella ſat eſt.

Mos ab antiquitate, quem non omnes ſciunt. *Qui vocatat,* inquit Soſipater, *ſi ea res exhibenda indiceretur, quam nequiret, ita reſpondebat, iſto vilius eritis: aut, iſto vilius erit hodie cœna.* Itaque reliquis etiam in rebus vſurpatum, vt, ſi quid ad ſummam defuturum eſſet, reſponderet is, qui poſcebatur, *iſto vilius.* Terentius Adelphis extremis:

Vilius eſſe, hoc eſt, non tam ampliter cœnare.

Syre, proceſſiſti hodie pulcrè. De. *ſi quidem porrò*
Mitio
Tu tuum officium facies, atq; huic aliquid paullulum præ manu
Dederis, vnde vtatur: reddet tibi citò. Mi. *iſtoc vilius.*

Omnia enim iam à ſe auferri impetrata paſſus erat: hoc poſtremum abnuebat. ergo iſtoc vno vilius erat eius beneficium.. Et in puella, cui omnia ad formam adſint, ſi mundus deſit, iſtoc vilior ſit.

At Pro-

At Propertius: non eris, inquit, mihi vilior illis. Itaque rectè ſic ſcribitur: quod iam ante vir doctus viderat,

Ibid.

Quid iuuat ornato procedere vita capillo,
Et tenues Coa veſte mouere ſinus?
Aut quid Orontea crines perfundere myrrha,
Teq́; peregrinis vendere muneribus?
Naturaq́; decus mercato perdere cultu:
Nec ſinere in proprijs membra nitere bonis?

Non malè ita: neque non tamen melius aliquanto in Poſthij libro: *mercato pendere cultu.* Præceſsit enim:

Seq́; peregrinis vendere muneribus,

Pendendi autem verbum in venditionibus domeſticum. Hoc ſenſu eſt ergo: *& quæ natura eſt, formam cultu quærere atque æſtimare.* Salluſtius Iugurth. *Familia noſtra cum populo R. bello Carthaginenſi amicitiam inſtituit: quo tempore magis fides eius quàm fortuna petenda erat.* Ita quidem plures libri; ſed meliores: pendenda erat.

El. 6 libr. 1. ad Tullum.

Nam tua non ætas vnquam ceſſauit amori:
Semper at armata cura fuit patriæ.

E Poſthij u. c. lego: *ſemper inarmatæ cura f. p.* Contrarium, *exarmatæ. Exarmare*, eſt, *arma eripere.* Cæterum omnibus prope exarmatis vni Romani in armis fuerunt. *Inarmari* ergo, in armis eſſe, arma tractare. Compoſitum ad hoc exemplum, *inaurare, inargentare, indurare, inueſtire.*

El. 7. ad Ponticum.

Te quoq; ſi certo puer hic concuſſerit arcu;
Quod nolim noſtros euiolaſſe deos,

Non

Non abhorreo coniecturam, vt ſcribatur:

Quod nolim noſtros he violaſſe deos.

Hoc enim videtur dicere: Si tu quoque peribis, lapſus in amorem: quod ferre poſſum, hactenus, ſi Cynthiam meam amare abſtinebis. nam in hac te riualem mihi videre ægrotem: aliam quamuis habere te, pati poſsim. Ita Cynthiam ipſam ſuos deos vocet: vt item feciſſe apparet alibi libro ſecundo: Eleg ad Lynceum: Cur quiſquam faciem dominæ iā credat amori?

Lynceus ipſe meus ſeros inſanit amores.

Solum te noſtros lætor adire deos.

Dij bene, inquit, quòd præter Lyncea, nemo quiſquam Cynthiam meam adit. Nam, vt ego hanc rem video, ſexcenti ſi adeāt, totidem mihi æmuli ſint. Ouidius I. Amorum in eandem ſententiam:

Et dicam, noſtros aduehit illa deos.

Sed magnum momentum eſt contra. quod planè gemino huic loco, *euoluere* ita Ouidius quoque dicit: *dij euoluunt*. Locum in aduerſaris notaram. nunc non ſuccurrit. ſed liber teritur: & ſufficit monuiſſe. *Deos noſtros*; vt Phormione:——*mihi vſu venit hoc, ſcio: Memini me relinqui deo irato meo.* Vergil.

——*nec dij texere Cupentum*

Aenea veniente ſui.——

Et fruſtra cupies mollem componere verſum; Ead eleg. ad Ponticum.

Nec tibi ſubijciet carmina ſæuus amor

Non hoc damno; non etiam, *ſerus*: ſed c. Poſthij: *ſeruus amor*. Tunc, inquit, deiectus ille amor, &, rem vt dicam, ſeruus quærenti tibi

blan-

blanditias nulla ſubijciat carmina. Nam ſententia, ſeruus, laudat. *Seruus amor*, pro ſeruo amante. hoc enim ait, ipſum ſeruiliter amantem preces has, & querelas, quas nunc ex tuto rideat, nequiquam ingreſſurum.

Ibid. *Tu caue noſtra tuo contemnas carmina faſtu.*
Sæpè venit magno fœnore tardus amor.

Nemo damnet hanc lectionem: niſi temerè non eſt in v.c.

Tu caue noſtra tuo contemnas carmine ſacra.

Et credam verius eſſe. *Contemnere carmine ſacra*; quomodo ſupra, *contemnere fletibus aras*:

Nullas illa ſuis contemnet fletibus aras,
Et quicunq; ſacer, qualis vbiq;, lapis.

Itaque ſententia eſt: nè exequias & manes noſtros contemnas, quin tuo quoque carmine digneris. Reſpicit autem vltima hæc:

Nec poterunt iuuenes noſtro reticere ſepulcro.
Ardoris noſtri magne poeta vale.

Tum enim ait nè Ponticum quidem debere ſibi inuidere carmen, nè, ſi officiũ vltimum amico neget, pœna ſuperbiam ſequatur. *Sacra*, id eſt, *manes*.

Callimachi manes, & Coi ſacra poetæ,
In veſtrum, quæſo, me ſinite ire nemus.

Nec ab alia mente Horatius: *Quos Libitina ſacrauit.*

Lbr. 1. el. 13 ad Gallũ: Tu, quod ſæpè ſoles.

Dum tibi deceptis augetur fama puellis,
Certus & in nullo quæris amore moram;
Perditus in quadam tardis palleſcere curis
Diceris, & primo lapſus adire gradu.

Emen-

Emendo: *lapſus abire gradu:* ſi literas ſpectes, paruo diſcrimine: ſi rem, in hac ſcriptura omnia ſunt, quæ par eſt in optima; in vulgata, nè ſententia quidem. *Abire,* mori eſt. Itaque *abitionem* Feſtus pro morte dixiſſe veteres ait. Lucretius in ſecundo:

Nam quare potius lethi iam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint collecta mente reuerti,
Quàm quò decurſum propè iam ſiet, ire, & abire.

Pro eodem, ire, in ſexto:

Quòd niſi reſpirent venti, non vlla refrenet
Res, neque ab exitio poſſet reprehendere euntem.

Item in tertio:

Denique ſæpè homines paullatim cernimus ire.

Iam autem iſta frequentantur: *Titius ardet, moritur, perit amicam:* & idem, *demoritur, deperit.* Pœnuli Prologo:

Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit.

Infra:

Iuppiter, indigna merce puella perit.

Repono è Poſthij: *indignum m. p. p.* Non enim indigna merce, ſed indignum hominem perit merce, hoc eſt, pretio deducta & deprauata. *Labi* autem pro, *in amorem præcipitati:* quo modo hic idem:

Lib. 2. eleg. Prætor ab Illyricis.

Vt ſolet amoto labi cuſtode puella.

Lib. 1. eleg. Ecquid te medijs.

Illum verſum ita Poſthij liber:

Et quæ deinde meus celat amore pudor.

Lib. 1. eleg. ad Gallū. Tu quod ſæpè ſoles.

Poſtea;

Eadem eleg. *Nec tibi præteritos paſſa eſt ſuccedere faſtus,*
Nec ſinet abduci: te tuus ardor aget.

Lego:

Nec ſinet. ah, dulci te tuus ardor aget.

Non, inquit, ſinit, neque porrò ſinet ſuccedere tibi faſtus: & amor ſuo illo dulci te aget. Huc enim (ad dulce illud) refero ſequentia:

Nec mirum, cum ſit Ioue digna, & proxima Ledæ.

Itaque τὸ γλυκύπικρον amoris ſignificat.

Libr.2.el. O me felicem. *Tu modo, dum licet, hunc fructum ne deſere vitæ.*
Omnia ſi dederis, oſcula parua dabis.

Hoc falſi damnant ſcripti codices. Poſthij liber: *dum liceat, fructum n. d. v.* Alius u. c.

Tu modo, dum lucet, f. n. d. u. optimè.

Dum lucet, dum vita ſuppetit. Namq; etiam vitam pro luce dicimus. Catull.

Nobis cùm ſemel occidit breuis lux,
Nox eſt perpetua vna dormienda.

Viue, inquit, dum viuis.

Aſpera Centauros eadem dementia iuſſit
Frangere in aduerſum pocula Pirithoum.

Libr.2 el. Non ita complebāt. *Cur exempla petam Graiûm? tu criminis auctor*
Nutritus duro Romule lacte lupæ.

Poſthij liber: *Cur extrema petam Graiûm:* nimirum quia rectum eſt, *externa*. Cur Græcorum externa exempla petam, cùm ſint domeſtica Romana? Sic per domeſtica & externa Valerius Maximus exempla dictorum ac factorum memorabilium deſcripſit.

Illa deos currum conſcendens dixit iniquos,
Inuitum & terris præſtitit officium;

Cur

Cui (ſic rectè Poſthij liber) *maiora ſenis Tithoni gaudia viui,* Libr.2. Aſsiduæ multis odium p.q.

Quàm grauis amiſſo Memnone luctus erat.

Cum ſene non puduit talem dormire puellam,

Et canæ toties oſcula ferre comæ.

Mirum ſi ita verius eſt, quàm vt in Poſthij: *oſcula ferre genæ.* Quis enim comæ fert oſcula?

Incipiam captare feras, & reddere pinu Eleg. ſequenti, Etſi me inuito d.C.R.

Cornua, & audaces ipſe monere canes.

Non tamen, vt vaſtos auſim tentare leones.

Benè liber Poſthij, *temerare leones.* temerè adoriri. Ouidius, *temerare capillos*: &, *temerare verberibus corpus*, *temerare virginem*, *pudicitiam*: atq; hinc, *temerata puella.* Ita ergo elegantius.

Nec tantum Niobe bis ſex ad buſta ſuperba. Eleg. ſequenti, Quid fles.a.g.B.

Sollicito lachrymans defluit à Sipylo,

E libro Poſthij repono: *lacrymas depluit à Sipylo. pluere lacrymas*, de Sipylo, niſi memoria fallor, aut ſimile, etiam Ouidius.

Quæ ſi fortè aliquid vultu mihi dura negaret, Lib. 2. Scis here mi multas p.p. p.

Frigida de de tota fronte cadebat aqua.

Poſthij, *calebat aqua.* Optimè. Sudor aſpergebat tempora; ſed is frigidus; vt in exſternatione. Sudoré ſine calore cogitare non eſt: neq; caloré in metu. Sic ergo frigida aqua de fronte calebat. *Cadebat*, ſanè hic miraculum. Neque enim defectis ſudor ſtillare ſolet: imò nè ſtillare quidem. Et ipſa illa oppoſitione verborum venuſtum fit.

Sic me nec ſolæ poterunt auertere ſiluæ, Libr. 2. Etſi me inuito d.C.R.

Nec vaga muſcoſis flumina fuſa iugis;

Quin ego in aſsidua mutem tua nomina lingua,
Abſenti nemo non nocuiſſe velit.

Suſpicor mendum ſubeſſe, & fortè corrigendum:

Quin ego in a. muſſem tua n. l.
A. n. ne nocuiſſe u.

Poſteriorem ſanè ita habet Poſthij. Aſsiduò, inquit, mecum nomen tuum muſſem, & ab abſente noxas deprecer. Nam, *mutare ſecum*, non ſe mihi probat latinum: quod tum demum rectè dicitur, cùm duo, pluresuè ſermonem cædunt: vt apud Q. Claudium: *Putabant eos, qui foris, atque qui in arce erant, mutationes & conſilia facere.* Ita apud Lucretium quoque videtur fuiſſe:

Denique, nil ſciri ſi quis putat, id quoq; neſcit,
An ſciri poſsit, quum ſe nil ſcire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere cauſſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retrò.

quos poſtremos duos Lambinus veru configit: quod illi promptiſsimum eſt in grauioribus omnibus mendis. E notis autem antiquæ ſcripturæ videbatur reſtitui poſſe:

Hunc igitur contra muti m iam, aut tendere cuſem,
Qui capite ipſe ſuo inſtitit in veſtigia ſeſe?

Deſcribit aſyſtaton. Si nihil ſciri poteſt, nè id quidem ſciri poteſt, an nihil ſciri poſsit. Id appellat, ſeſe capite in ipſa veſtigia inſiſtere. *Inſiſtere*, actiuè. hoc enim valet, prono capite librare pedes. Sic, *conſiſtere*, idem in ſexto:

Et per quæ poſſent vitam conſiſtere tutam:

Vt quidem alij accipiunt: quomodo Taciti locum item emendant. Apud Salluſtium, *ſtitit*, ſcribendum, bello Iugurthæ: *Cum interim Metellus ignarus hoſtium, monte digrediens cum exercitu conſpicatur: primò dubius, quid nam inſolita facies oſtenderet; (nam inter virgulta equi, Numidæq́; conſiderant, neque planè occultati humilitate arborum, & tamen, quidnam eſſent, incerti; cum natura loci, tum dolo ipſi, atq; ſigna militaria, obſcurati) dein breui cognitis inſidijs, paulliſper agmen ſtitit.* In vulgatis, *conſtituit:* in Bertinienſi, alijsque quibuſdam, *inſtituit:* vnde certa coniectura, *ſtitit*, emendandum eſſe. quidam, *conſtitit:* hoc placere poterat, absq; Bertinienſi eſſet. *Conſtitit* autem, id eſt, *repreſſit, conſiſtere iuſſit:* quale, *feras, ſubſiſtit.* Liuij hoc eſt, ſubſiſtit feras. *Conſtituit*, quidem falſum eſſe, ſenſus vincit. neque enim ita adderetur, *paulliſper:* neque ſtatim ſubijceretur: *ibi commutatis ordinibus.* Propterea enim paulliſper ſtitit agmen, vt ordines commutaret. Apud Lucretium in priore verſu, *contra mutare*, foret, *verba commutare: cuſem* autem (quod verbum habent V. C.) pro curem antiquè s pro r. Et miror Liuium libro tertio Fuſium, & Furium; itemque Vetuſium, & Veturium, ab alijs atque alijs proditos, tanquam variantibus auctoribus, ſcribere; cùm conſtet eoſdem eſſe; & olim S, poſt R mutatum: vt Papiſij, dein Papirij. Poterat tamen ſine interrogatione apud Lucretium ſcribi:

Hos igitur contra minuam contendere cauſ-
ſam:

poterat, *mittam:* & quiduis denique potiùs, quam vt ij verſus inducerētur. *Tendere,* vt apud Liuium quarto: *Interrex & ſenatus conſulum comitia; Tribuni plebis & plebs tribunorum militum vt habeantur, tendunt.* Quod Lucretius, *inſiſtere ſeſe in veſtigia capite,* dixit, hoc fortaſſe Cicero Hortenſio, *ſeipſe comeſſe: Se ad extremum pollicetur prolaturum, qui ſe ipſe comeſt, quod efficit dialecticorum ratio.* Legitur apud Nonium in, Comeſt.

Hoc tamen aliter poteſt, vt ſit Dialecticorum ratio, qua ad incommodum ij redigũt; aut ab-ſurdum cogunt concludere.

Lib. Iuppiter affectæ tandem m. p.

Hoc perdit miſeras, hoc perdidit ante puellas,
Quicquid iurarunt, ventus & vnda rapit.

Poſthij: *quicquid iurantur.* rectè. vnde *iuratus.* Quicquid iuratæ dicunt. Statius in ſeptimo.

Eadem el.

Numina captiuis etiam iurabere Thebis.
Sunt apud infernos tot milia formoſarum:
Pulcra ſit in ſuperis ſcilicet vna locis.

Diuidendum, ſi licet. Inuidioſè, & tamen, vt ad deos, ſuppliciter ac deiectè. Multæ inquit, iam puellæ ad plures deſcenderunt: vna Cynthia, ſi fas eſt, ſuperet potens facies.

Sequent. eleg. Heſterna, mea lux. c. p. n. v.

Parcite iam fratres, iam certos ſpondet amores,
Et iam ad mandatam venimus ecce domum.
Atq; ita me iniecto duxerunt rurſus amictu:
I nunc & noctes diſce manere domi.

Quò duxerunt porrò, ſi ad mandatam domum venerant? quorſum autem illud, *rurſum?* hoc quidem ſignificat, rurſum prorſum duxiſſe: ſed falſum. rectè Poſthij:

Atque ita me iniecto diretit rurſus amictu.

Hoc

Hocquidem omnino ibi eſt, aut *direxit*: Irretierant ſupra ijs verſibus:

Pars etiam viſa eſt vincla parare mihi.
Hic erat hunc mulier nobis irata locauit:
Dixit, & in collo iam mihi nodus erat.

Mirabiliter ait ſe vinctum ab ijs fuiſſe, vt diretiendus rurſum foret. Contraria igitur, *irretire, diretire.* Si, *direxit*, probes, eadem propè ſit ſignificatio, quæ in *dierectus*: quod tamen malè, opinor, interpretatur Marcellus pro, *crucifixus.* Elegia, cuius initium: *Hoc verum eſt*, feſtiuiter ſanè nugatur, ſcripturum ſe magnum crimen Cynthiæ, quod nulla ætas deleat, & deinde ineptit verſum:

Verum eſt, direxit, aut, dierexit vt in Poſthij lib. quod ex Comicis liquet eſſe, tanqnam patibulatum plectere.

Cynthia forma potens, Cynthia verba leuis.

Sanè diuinè: neq; minus, quod in quibuſdam veteribus codicibus reperitur:

Cynthia forma potens, Cynthia forma leuis.

Priorem illam figuram, *verba leuis*, è Græcia eſſe, & hoc dicere, verborum tenus; non neceſſe eſt me monere. Enimuero vir doctus mutat:

Lib. 2. el. Hoc verum eſt, tota teferri C. R.

Cynthia forma potens, Cynthia verba lues.

quæ qnidem ſubruſticæ minæ ſint, cùm ille ſe oſtendat venuſtè aliquid leue crimini daturum. An vero non hoc res ipſa loquirur, de induſtria illum inſanum magnum conuicium minari, vt inde leuitas ipſa rideatur? Huc enim etiam magnifica illa clauſula ſpectat, lepida in amatoris expoſtulatione, quia de leuitate puellæ tam minax, & verbis ambitioſa. Præterea

cùm ſe crimen eius dicat ſcripturum, quid ita continuo ſibi excidit, & minas iacit? Neq; verò, qui ſe profitetur ſcelus aliquod ad memoriam poſteritatis proditurum, ita hoc ſolet facere: *tuum ſcelus lues*: ſed ipſum ſcelus proſcribere. Quid? hoc famæ murmur eſt, *verba lues*; vt ob id ſequatur:

Crede mihi quamuis contemnas murmura famæ?

Pallorem autem pro rubore dixit: quod qui dubitat, diſcat ex Diogenis reſponſo. quęrenti, cur aurum tam palleat, quia, inquit, multos inſidiatores habet. At auri rubor eſt, qui hic pallor appellatur.

Libr. 2. el. Triſtia iam redeũt iterum ſ. n.

At tu quæ noſtro nimium es placata dolori,
Noctibus his vacui ter faciamus iter.

Iter facere, rem turpiculã ſignificare putant. neque hæ nuper nugæ ſunt. nam etiam libro tertio, elegia, *Mirabar quid nam*, extrema, in Poſthij reperi:

Annua ſoluamus thalamo ſolemnia noſtro,
Nataliſq; tui ter peragamus iter.

Credibile, auorum memoria ab Italis mutatum eſſe, qui multis locis in has nugas ingenioſi fuerunt. Mihi autem liquet ſcripſiſſe Propertium:

Noctibus his vacui rem faciamus item.

Decem iam noctes Iſidi operata fuerat Cynthia. hoc erat rem diuinam facere. ergo Iſidi rem fecerat. at, *res*, etiam aliter dicitur. Itaque quærit Auſonius.

Imperium, litem, Venerem cur vna notet res.

Rem

Rem cum Cynthia habere quærebat, non vt ipſi cum Iſide fuerat. Quando, inquit, nimium iam Iſidi, dolori noſtro (namqui Iſidem dolorem ſuum vocat, cuius in caſto puella ſecubaret) placata es; nos quoque etiam tandem nunc vacui, quos negotium nullum vocat, rem faciamus. Initium Elegiæ queritur operata adhuc Cynthia: reliqua accipienda ſunt ſecundùm peruigilium: vt illa quoque Elegia, *Iuppiter affecta tandem miſerere*: vbi cætera de ægrota Cynthia ſunt, finis de reſtituta iam & valida. Illos verſus hoc modo ſcribo:

Libr. 2. el. Non ita Dardanio g. A. t. e.

Nunc ad te, mea lux, veniet mea littore nauis
Seruata, an medijs ſidet onuſta vadis?
Quæ ſi fortè aliqua nobis mutabere culpa,
Veſtibulum iaceam mortuus ante tuum.

Poſteriora ita in Poſthij libro. Neque verò hæc eſſe ſententia poteſt: Solutus curis, ſiue in eas indutus, ante veſtibulum tuum moriar. Quod enim tantum malum in amore propitio, vt beatus & ſuperfluens ante veſtibulum iaceat? Quin hoc dicit, qui nunc medio mari, paſsis velis, cum quidem operam det ventus amoris, nauiget, ſi, vt ſunt humana, tempeſtas oriatur, & nauis ſidat, moriturum. Metuit enim amori, qui in curſu ſit. Et, nè longè abeamus, planè huic loco facit alter hoc ipſo libro:

Eleg. Vnica nata meo p. c. d.

Tu quoque quod pleno faſtus aſſumis amore,
Credule, nulla diu femina pondus habet.

An quiſquam in medijs perſoluit vota procellis,
Cum ſæpe in portu fracta carina natet.

Horum autem verſuum malè primus in vulgatis omnibus ſcribitur:

Tu quoque, qui pleno faſtus aſſumis amore.

Quòd, enim hic eſt, quomodo apud Ouidiũ:

Illa quòd eſt virgo, quòd tela Cupidinis odit,
Multa dedit multis vulnera, multa dabit.

id eſt, quamuis virgo eſt, quamuis odit tela Cupidinis. Eunucho:

Quod dicas mihi, iter hàc habui, alium quærebam, periſti.

Tu tamen interea, quamuis te diligat illa,
Ibidem. *In tacito cohibe gaudia clauſa ſinu.*
Namq; in amore ſuo ſemper ſua maxima cuiq;
Neſcio quo pacto verba nocere ſolent.
Quamuis te perſæpe vocet, ſemel ire memento:
Inuidiam quod habet, non ſolet eſſe diu.

Faceret vetus codex, probare poteramus:

Namque in amore ſuo ſemper ſua maxuma cuique:
Neſcio quo pacto verba notet Nemeſis.

Secundo amore, ſuam quiſque fortunam magnam, verbis maxumam facit. non impunè quidem, neque ea prætereunt Nemeſim. Nemeſim deam, notum eſt, coluiſſe eos, quæ ſuperbè dictorum factorumq; pœnam exigeret: qua de cauſſa ſecundam fortunam reuerenter haberi iubebant; cauebantq; etiam anxiè, ne quod arrogantius verbum imprudentibus ore excideret, quod notare Nemeſis poſſet. *Suum* autem *amorem*, ſecundum atq; æquum appellat:

pellat: vt Salluſtius,ſuum locum: *Deniq; Metellus, vbi videt neq; oppidum capi, neq; Iugurtham, niſi ex inſidijs, niti, aut ſuo loco pugnam facere, & iam æſtatem exactam eſſe, ab Zama diſcedit.* Ibidem.

Et ſi ſecla forent antiquis grata puellis,
Eſſem ego, quod nunc tu: tempore vincor ego.
Non tamen iſta meos mutabunt tempora mores.

Crediderim ſcripſiſſe Propertium:

Et ſi ſecla forent antiquis gnata puellis.

Si, inquit, ea ſecula eſſent, quæ nata ſunt olim, cùm quidem alijs puellis ſol luxit, vltrò à te peterer, Cynthia. Neque eò magis fidem tecum mutabo, quod tu tui ſeculi mores poſsides. Scitum eſt enim, vt tempora ſunt, ſic morem gerendum eſſe. Hanc eſſe horum verborum ſententiam puto: nec ad riualem referenda: quæ tamen ipſa ſententia manet, ſi, *grata*, relinquas. Lib. 2. Eleg. Pretor ab Illyricis.

Ergo muneribus quiuis mercatur amorem?
Iuppiter indignum merce puella perit.

Perire merce, vt, *amare*, *odiſſe munere*, *facto aliquo.* Catullus;

Ni te plus oculis meis amarem,
Iucundiſſime Calue, munere iſto
Odiſſem te odio Vatiniano.

Eſt etiam vbi addatur præpoſitio. Eunucho;

——— ecquid nos amas
De fidicina iſtac?

At Catulli venuſtiſsimum, ſi quod aliud, epigramma corruperunt:

Nam ſudaria ſetaba ex Iberis

Miſerunt mihi muneri Fabullus,
Et Veranius.hoc amem neceſſe eſt
Vt Veraniolum meum, & Fabullum

Repone ſcriptá lectioné: ——*hoc amē neceſſe eſt,*
Et Veraniolum meum, & Fabullum.

Hoc,inquit, munere mihi amandi ſunt. Et procliue hinc diſcere, qui mnemoſynum darét,ferè his verbis feciſſe:*hoc numere me ames*,pro *hoc pignus & monumentum amoris habe.*

Lib.2. Cui fuit indocto fugienda h. f. v.

Contra reiecta quæ libera vadit amictu,
Cuſtodum & nullo ſepta tumore,placet.

Fruſtra u.c. & liber Poſthij, *timore.* Nam *tumor* eſt denſa corona,& fretū illud turbæ.

Plautus Captiuis: ———*vbi quiſque vident, eunt obuiam,*
Gratulanturq; eam rē: ita me miſerum reſtitando,
Retinendoq; laſſum reddiderunt.
Vix ex gratulando miſer iam eminebam.

Reſtituendum ex ſcripto codice,*etumebam.*

Lib.2.el.Eripitur nobis iampridem c.p.

Viderat ille fuga tractos in littore Achiuos,
Feruere & Hectorea Dorica caſtra face.

Melius vet. c.
Viderat ille fugas,fractos in littore Achiuos.

Porrò addamus.

Lib.2. el. 1.

Siue lyra carmen digitis percuſſit eburnis,
Miramur faciles vt premat arte manus.

V. c. *vt tremat arte manus.* Vergilius:

Lucret. lib 3. Concidit,& ſpumas agit,ingemit,& tremit artus.

——*tum,ſi qua ſonum procul arma dedere,*
Stare loco neſcit:micat auribus,& tremit artus.

Nimium quantum elegans eſt, qui fides increpet,tremere artę manus: quod noſtri,ita,*colorare*

lorare. Tametſi etiã extra eam rem manum tremit fidicina:

India quin Auguſte tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremit Arabiæ:
Et ſi qua extremis tellus ſe ſubtrahit oris,
Sentiet illa tuas poſtmodo victa manus.

Lib. 2. el. Iam tempus luſtrare alijs H. c.

Scriptus liber elegantius:

Sentiet illa tuas poſt mihi victa manus.

Mihi, abundat. Cicero ad Atticum: *Hic tibi roſtra Cato aduolat.* quibus verbis, *tibi*, ſuperfluit. Catullus:

O qui floſculus es Iuuentiorum,
Non horum modò, ſed quot aut fuerunt,
Aut poſthac alijs erunt in annis,
Mallem diuitias mihi dediſſes
Iſti, quoi neq; ſeruus eſt, neq; arca;
Quàm ſic te ſineres ab illo amari.

Ita rectè ſcripti libri omnes: quem tamen locum fœdè corruperunt.

Deſit odoriferis ordo mihi lancibus: aſſint
Plebei paruæ funeris exequiæ:

Lib. 2 el. Nõ tot Achæmenijs armantur Suſa ſ.

Poſthij liber, *obſequiæ*, & accipio. funebria enim, obſequiæ ſunt defunctorum. nam manes vltimos honores poſtulare arbitrabãtur. Vergilius:

Spargite humum folijs, inducite fontibus vmbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.

Itaque, *iuſta*, vocantur, quia poſcuntur. Propertius:

Surge, & poſcentes iuſta precare deos.

Oſtendit eo verſu Propertius, quæ ſint iuſta: ſcilicet, quæ po-

Non vt Pieriæ quercus mea verba ſequantur,
Aut poſſim Iſmaria ducere valle feras:

Sed

El. ead. *Sed magis vt noſtro ſtupefiat Cynthia verſu:*
Tunc ego ſim Inachio notior arte Lino.

Benè u. c. *notior ante Lino. Ante Linus* ὕφεν, antiquus Linus. Vergilius—— *neq; enim ignari ſumus ante malorum..* Ita idem hic, *ante comas,* quæ iam defluxerunt.

Libr. 2. Quæris, cur veniam tibi tardior?

Quæris cur veniam tibi tardior? aurea Phœbi
Porticus à magno Cæſare aperta fuit.
Tota erat in ſpeciem Pœnis digeſta columnis,
Inter quas Danai femina turba, nurus.

Melius enim, opinor, Poſthij:
Inter aquas Danai, f. t. n.

Continuò orditur numerum picturarum. Tota illa turba Danaidum erat in ſpeciem digeſta inter aquas. nam qui vt illis aquá in dolium pertuſum ingerentibus itentidem in orbem labor redeat.

Lib. 2. eleg. Gauiſa eſt certè ſublatam C. leg.

Nam citius paterer caput hoc diſcedere collo,
Quàm poſſem nuptæ perdere amore faces,
Aut ego tranſirem tua limina clauſa maritus,
Reſpiciens vdis prodita luminibus.
Ah mea tunc quales caneret tibi Cynthia cantus,
Tibia funeſta triſtior illa tuba.

Aliam ſcriptnram amplectitur vir doctus: & hanc à patre Beroaldo eſſe putat. Equidem nihil tale diſertè Beroaldus: & cum hac noſtri u. c. faciunt. Sententiam autem tametſi etiam quærit ille, quem dixi, vir eruditus, non amplius tamen quàm longinquum & moroſum quiddam, neque adeò veriſimile extundit. Qunto autem verius, querelam tibiæ ſignificari

ficari eandem apud Horatium libro tertio, ad Aſterien.

———at tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iuſto placeat, caue;
Quamuis non alius flectere equum ſciens.
Aequè conſpicitur gramine Martio:
Nec quiſquam citus aque
Thuſco denatat alueo.
Prima nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ deſpice tibiæ:
Et te ſæpè vocanti
Difficilis manę.

Primam noctem, concubiam dicit: qua diſcimus, ſolitos ante fores adamatæ mulieris tibia canere, quod hîc Properrius dicit *ſomnos canere:* ſcilicet, quia nęnias.

Hoc verum eſt, tota te ferri Cynthia Romá,
Et non ignota viuere nequitia? Lib.2.initū. el.
Hoc merui ſperare? dabis mihi perfida pœnas:
Et nobis aquilo Cynthia ventus erit.

Beroaldus, & poſt eum alij ita interpretantur, Aquilonem *αἰθρηγενέτην*, & ſudificum eſſe. Itaque hoc dicere Propertium: *& nobis erit ſuda tempeſtas*; cum manifeſtè de profectione ſua loquatur. ſe enim diutius ludum iocumq; ei non fore, & quouis diſceſſurum potius.

Nunc eſt ira recens: nunc eſt diſcedere tempus:
Si dolor abſuerit, crede, redibit amor.

Quid? non apertè metum itineris inijcit. Sic igitur Athenas cogitabat;

Magnum

Magnum iter ad doctas proficiſci cogor Athenas,
Vt me longa graui ſoluat amore via:

ſiue (quod verius eſt) quouis aliò, ſententia eſt, quam dixi. Aquilo pro quouis alio vento: vt de naufragio Pæti:

Sed & Aquilo benigna ſignificatione, vt lapix etiam contineatur: vt ſolent poetæ.

At tu ſæue Aquilo nunquam mea vela videbis
Ante foras dominæ condar oportet iners.

Sed de hoc plus ſatis.

Lib. 3. Viſus erã molli H. i. v.

Hæc ederas legit in thyrſos, hæc carmina neruis
Aptat, & illa manu texit vtraq; roſam.

Non pudeat conieciſſe: *manu texit vtramque roſam*: albam, & puniceam ſcilicet: quoniam ſic poſitæ ſuauiter inuicem pinguntur. Ita apud Apuleium, vtriq; Æthiopes: *Nam vt ſe ament efflictim, non tantũ incolæ, verumetiam Indi, vel Aethiopes vtriq;, vel etiam Antichtones.* quoniam duo Æthiopum genera apud ſcriptores.

Lib. 5. el. Arma deus Cæſar.

Nec mihi mille iugis Campania pinguis aratur,
Nec miſer æra peto claſſe Corinthe tua.

V. c. & Poſthij liber, *clade Corinthe tua.* Notum, deleta Corintho, cum vrbs conflagraret, æris, auri, argentique riuos fluxiſſe, & miſturam factam illam commemorabilem æris Corinthij, quod poſtdeinde magno cum honore fuit. Nec me præterit, diſputari contra ab hominibus doctis, ac fuiſſe iam æs Corinthium in laudibus hominum ſtante adhuc vrbe: ſed non eripiunt ij Plinij verba hoc ſonare, notam æris ipſa opulentiſsimæ vrbis iniuria factam pretioſiorem. Et quando ante apud Romanos æs Corinthium in nullam dignationem veniſſet

Verba ſunt Flori de hac re.

ſet; tum Corinthi exitio illis monſtraretur, cui aliter videatur, quàm, pleroſq; eam famam occupaſſe, finem vrbis principium æri Corinthio fuiſſe? Quid autem hoc eſt, *claſſe Corinthia petere eas*?

Lib 3 el. ad Lygdamum. Dic mihi de noſtra q. ſ. v p.

Et mea cum multis lacrymis mandata reporta:
Iram, non fraudes, eſſe in autore meo.
Me quoq; conſimili impoſitum torquerier igni.

Scribendum videtur, *torrerier*: maximè propter illud, *impoſitum*. Catullus:

Nam mihi quam dederit duplex Amathuntia curam,
Scitis, & in quo me torruerit genere.

Apuleius in ſecundo: *Quid iſtud, inquam? cum ſim paratus, vel vno baſiolo interim recreatus, ſuper iſtum ignem porrectus aſſari?*

Felix Eois lex funeris vna maritis,
Quos aurora ſuis rubra colorat equis.
Namq; vbi mortifero iacta eſt fax vltima lecto,
Vxorum fuſis ſtat pia turba comis.

Poſthij, *poſitis*. Scribendũ videtur, *paſſis*. Idem verbum, non ab eadem mente tamẽ, reponendum poſtea hoc eodem libro:

Lib. 3. eleg. Quæritis vnde audis
Poſthij liber parſo.
Lib. 3. el. Sic ego nõ vllos iam norim in a. t.

Inde Cytheronis timido pede currit in arces.
Nox erat, & paſſo triſte cubile gelu.

Paſſum gelu, ab effectu, quia eo exareſcunt omnia, tanquam paſſa? vt Lucilius *paſſos ſenes* vocat:

Rugoſi paſsique ſenes eadem omnia quærunt.

Sed & ab eadẽ cauſſa Horatius, *rugoſum frigore pagum*, qui contrahat frigore & corruget, lib. 1. epiſtola, 18. ad Lollium:

Me quoties reficit gelidus Digentia riuus,
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus.

Et (mirum) etiam paſſa calore dicuntur; vt item vri frigore. Catullus:

Qualis in aerei perlucens vertice montis
Riuus, muſcoſo proſilit è lapide:
Qui cum de prona præceps eſt valle volutus,
Per medium denſi tranſit iter populi,
Dulce viatori baſſo in ſudore leuamen,
Quum grauis exuſtos æſtus hiulcat agros.

Paſſus viator, id eſt, *æſtu immoderato fatigatus & quaſi exſiccus*. Itaque reſtituo, *viatori paſſo*. *Baſſo*, veterum codicum ſcripturá notauit Achylles Statius Luſitanus. Quod dixi, retineo: niſi fuit, *aſſo in ſudore leuamen:* vt magiſter aliquis, qui concoquere hiatum illum in verſu non poſſet, *laſſo*, faceret. *Aſſus* autem *ſudor*, vt apud Ciceronem *aſſus ſol*: qualia item Græci dicunt. An tamen verum eſt in ſuperiote verſu, *poſitis comis?* Nam in luctu Perſæ, aliæq; ad orientem ſolem gentes radebantur: vt ex Herodoto diſcimus. Et quod viros cogites; etiam vxores radebant. Diſertè hoc Curtius, atq; alij.

Lib.3. el. Sic ego non vllos iam norim in a. t.

Ac veluti magnos cum ponunt æquora motus,
Eurus in aduerſos deſinit ire notos,
Littore ſi tacito ſonitus rareſcit arenæ:
Sic cadit inflexo lapſa puella genu.
Sera tamen pietas, natis eſt cognitus error.

Poſthij: *natis eſt cognitus ordo*. Optime. *ordo*, id eſt, *ſeries tota, hiſtoriæ corpus*. Caſina:

—— omnem ordinem

Fateri ergo aquũ eſt. Quid intus agitur? Paccuui⁹:

Gnato ordinem omnem, vt dederit enotat patri.

Reſtituo:

Gnate, ordinem omnem, vt ut erit, enoda patri.

legitur apud Nonium in *Enodare.*

Non hæc Roma fuit tanto tibi ciue verenda,
Dixit & aſſiduo lingua ſepulta mero.

Non cohærent: & cur diſsimulem? quid ſibi velint, non intelligo. neq; autem negabis benè me reſtituiſſe:

Nunc hæc, Roma, fuit: tanto tibi ciue verenda
Bixit, & aſſiduo lingua ſepulta mero.

Lib. 3. Quid mirare meam ſi verſat f. v.

Tota elegia Auguſti laudes ſtruit. Itaq; poſtquã molem belli deſcripſit, nunc, inquit, Cleopatra fuit, hoc eſt, mortua eſt.——*fuit Iliũ & ingens Gloria Dardanidum.* Truculento:

Quam pœnè tibi fuit Phroneſium?

Altero verſu, Bixit, eſt, Vixit.

Viximus. hic omnes exitus vnus habet.

Illubenter dicebant, mortuus eſt: pro eo, Vixit fuit, frequenti⁹.

Id ominis cauſſa faciebant, ne obſceuarent voce illa, *mortuus eſt.* Cicero de coniuratis ſupplicio affectis: *Vixerunt.* Auctor Plutarchus. *Tanto tibi ciue verenda*: vt maiorem laudem Auguguſti faceret. Ne nihil actum putetis, Romæ ipſi metuenda fuit Cleopatra: quæ quamuis gnara omnia virtuti ſuæ prona eſſe & obedientia Auguſto ſuperſtite, timuit tamen. Reliqua illa: *& aſſiduo lingua ſepulta mero:* Antonium ſignant, cuius de temulentia & luxu pleni veterum libri.

Nam quid ego heroas, quid raptẽ in crimina diuos;

Vt coniectura feceram, ſic in Poſthij libro reperi: *quid raptem in crimine diuos?* nam *raptare pro ſceleſto*, & *raptare in crimine*, vtrunq; idē, pro, *conuitiari, mala ingerere.* Amphitryone in argumento:

Turbas vxori ciet Auphitruo: atq; inuicem
Raptant pro mœchis.
Venturam melius præſagit nauita mortem.

Rectior altera lectio, *noctem.* Neq; enim vnquam nauta benè præſagit mortem. Nam ſi ea occupat, malè præſagit: ſin; neq; ita benè præſagit, quia non occupat. Sed, *noctem*, pro, *tempeſtatem*, eleganter. Vergilius:

Cum mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
Noctemq; hiememq; ferens.

Lib. 3. eleg. Quæritis vnde auidis. n. ſ. p. p.

Quæritis vnde auidis vox ſit pretioſa puellis,
Et Venere exhauſtæ damna querantur opes?
Certè equidem tantis manifeſta eſt cauſſa ruinis;
Luxuriæ nimium libera facta via eſt.

Poſtij, *lubrica.* hoc illa poſtulare videntur:

Hæc etiam clauſas expugnant arma pudicas,
Quæq; terunt faſtus Icarioti tuos.

Nimium lubrica eſt luxuriæ via, quoniam facilè ea expugnat puellas. Itaque lubricam adoleſcentiam Cicero appellat, quæ his talibus rebus non difficulter capitur. Sed, *libera*, nihilo deterius.

El. eadem.

Illis pompa fuit decuſſa Cydonia ramo,
Et dare puniceis plena caniſtra rubis:
Nunc violas tondere manu, nunc miſta referre
Lilia, virgineos lucida per calathos:

Placet

Placet coniectura: *vimineos lucida per c.* nam in illo, *vimineos*, cauſſa eſt, cur per calathos lucida. Calathi enim ij raro vimine texebantur.

Pinus & incumbens lætas circumdabat vmbras,
Nec fuerat nudas pœna videre deas. Eadem.
Corniger Idæi vacuam paſtoris in aulam
Dux aries ſaturas ipſe reduxit oues.

Poſthij: *lentas vmbras. Lenta*, quia ſequaces. ita *lentum vimen*, *cera lenta.* Milite glorioſo:

Nunquam egomet tam ſenſi amari, quam nunc, ab illa muliere.

PA. *Quid iam?* PY. *vt multa verba fecit: vt lenta materies fuit.*

Præterea *lenta vmbra*, quia in ijs lenta.

Nos patriam fugimus, tu Tityre lentus in vmbra.

In eodem codice: *Corniger atque dei vacuam.* planè verè: & vulgata inepta: ad quam tamen Beroaldus nihil malè dicit. Et in ipſius, inquit Propertius, Panis antro (is enim eſt deus corniger) greges ſtabulabantur. Siue autem paſtorem deum, ſiue paſtoris oues accipias, nihil interdem.

Dulcior ignis erat Paridi, cum grata per arma
Tyntaridi poterat gaudia ferre ſua. Lib. 3. el. Dulcis ad heſternas fuerat mihi r. f.

Procul dubio emendandum, *Graia per arma*: & id puer de triuio videat. *Graia autem arma*, ſanè doctè, quibus Graij vincebant. Hoc enim continuò explanat:

Dum vincunt Danai, dum reſtat maximus Hector.

Sic infra lib. 4. vltimo:

Lychdamus ad cyathos, vitriq́; æſtiua ſupellex,
Et Methymnæi grata ſaliua meri:
cùm ſcribendum ſit, graia ſaliua.

Lib.3.el. Magnum iter ad doctas p.c.A.

Inde vbi Piræi capient me littora portus,
Scandam ego Theſeæ brachia longa viæ.

Lib.3.el. Claus' ab vmbroſo quà ludit Pontus Auerno: quamuis rectè Scal. Plauſus.

Benè Poſthij: *capient mea lintea portus.*
Exoranda canis tria ſunt latrantia colla.
Scandenda eſt torui publica cymba ſenis.
In Poſthij, *curui*: rectè. Senes enim plerique curui. Sic ſupra: *cum ſis*
Ipſa anus haud longa curua futura mora.

Lib.3. Nunc ô Bacche tuis h.a.a.

Nunc ô Bacche tuis humiles aduoluimur aris.
Da mihi pacato vela ſecunda pater.

Pacatum, quid hic ſit, dicat qui me felicior eſt. *Pacatus*, eſſet aliquid, vt ad Bacchum ipſum referatur. Poſthij: *baccato.* minima minor mẽda. tantum enim ſpiritus deſit, *bacchato.* Fingit bacchatũ ſe pacem Bacchi poſcere. Simile mendum apud Ouidium Metamorphoſeon 6.
Vberaque ebiberant auidi lactantia nati. Nam ſcriptum exemplar Priſciani repręſentat, *baccantia. Papillæ* enim *baccantes*, lepidiſsimè, quas Catullus luctantes appellat, tuberantes ſcilicet, & inſtar baccarum turgentes.

Lib.3. Mecœnas eques Hetruſco de ſ.r.

Crede mihi magnos æquabunt iſta triumphos
Iudicia, & venies tu quoq́; in ora virûm:
Cæſaris & famæ veſtigia iuncta tenebis.
Mecœnatis erunt vera tropæa fides.

Bona coniectura, *famæ faſtigia.* Nam & *faſtigium famæ* dicitur, non, *veſtigium*: &, *tenere faſtigium*, ita rectè: alterum illud, non item.

Eadem.

Non ego velifera tumidum mare findo carina:
Tota ſub exiguo flumine noſtra mora eſt.

Rectè Poſthij: *tuta ſub exiguo ſ.*

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exſectis anguibus oſſa trahunt:
Et ſtrygis inuenta per buſta iacentia plumæ,
Cinctaq; funeſto lanea vitta virto.

Suſpicabar, *buſta tacentia*, ſilentio enim id noctis ſagæ faciebant: & alioquin manium ſilentum buſta ſunt: qui ob id ſilentes apud priſcum ſeculum. Horatius Epodis:

———ô rebus meis
Non infideles arbitræ
Nox & Diana, quæ ſilentium regis,
Arcana cum fiunt ſacra.

Sed Poſthij, *per buſta rotantia*: quia formæ ſcilicet buſtorum rotantes. Vergilius in 9.

It parte ex alia, quà ſaxa rotantia latè
Intulerat torrens, arbuſtaq; diruta ripis.

Et quidem in buſtorum ruinis multa rotantia ſaxa. Atqui, *iacet*, elegans quoq; de horridis incultiſq; locis, pro, *ſordet atq; aret*. Vergilius Georgicorum 2.

Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu latè.

Et manifeſtius ibidem:

Sæpè diem, noctemq;, & totum ex ordine menſem
Paſcitur: itq; pecus longa in deſerta ſine vllis
Hoſpitijs: tantum campi iacet. & eleganter Gellius, ſordidam & iacentem aurem, coniungit: *Qui modo*, inquit, *ſordida iacentiqué aure*

non ſit. Item in comparatione Cæcilij & Menandri, illum præ hoc nimium quantum iacete & ſordere ait. Veruntamen vt, *rotantia,* probemus, ſi res nequeat, ſcriptus codex impetrare debeat.

Lib. 3. el. Ergo ſollicitæ tu cauſ. p. 7.

Huic fluctus viuo radicitus abſtulit vngues,
Et miſer inuiſam traxit hiatus aquam.

Scio quid de toto loco vir doctus: ſed profectò ſcribendum eſt, *viuos radicitus abſtulit vngues.* Ita eſt enim: naufragis radicitus vngues auferuntur, atque id nunc Pæto accidiſſe ait. Alterum illud, ſolitos, qui tempeſtate conflictarentur, capillos ponere, & præſicare vngues, vltimo ſcilicet periclitantium voto, vt ea re quaſi ſatisfacerent fatis, & naufragium à ſe deprecarentur; quid ad hanc rem facit? Si de Vlyſſe accipienda ſunt, & eum exiſtimandum eſt ſibi in periculo vngues dempſiſſe, quo illud, radicitus, ſtum, non ita dicturus fuit, *fluctus abſtulit vngues.* Et profectò, niſi de ipſo Pæto, vt vulgò leguntur, rectè leguntur, non ſuo loco ille verſus eſt:

Pætus vt occideret, tot coiere mala.

Iam, Vlyſſem interdiu tabella tulit; & quicquid hic cõmemoratur de Pæto, de Vlyſſe nuſquam fama narrat. Præterea, quid ei terra marique pectus non tulit? At Pætus nunquam mare ingreſſus antea, domi citrio, aut terebinthino thalamo cubauerat, non in tranſtris: nec reuocantem & terrentem Propertium, teneret

teneret mari credere, audijt. Quomodo autem *teneras Vlyſsis manus* dicat;et non tuliſſe eum duro rudente illas lædere? ſanè non ea fama Vlyſſem ſequuta eſt. *Viuos* autem *vngues*, id eſt, *ad viuum*, & porrò etiam. ſic enim dicimus, *ad viuum reſecare.* Etiam emendandum eſt:

Et niger inuitam traxit hiatus aquam.

Niger hiatus, per Metalepſin, *profundus:* vt illud dictum eſt: *Speluncis abdidit atris.* Niger enim, quia ſine luce: hoc, quia altus. *Inuitam aquam*, quòd ne illa quidem necem Pæto feſtinabat, tam bono, tam formoſo. nec enim, niſi quod per fata aliter copiæ non erat, merſura fuit.

Dijq́, deæq́, omnes, quibus eſt tutela per agros,
Præbebant veſtris verba ſecunda focis. Libr. 3. Quæritis vnde auidis n. ſ. p. p.

Suſpicor ſcriptum fuiſſe: *teſcis verba benigna focis.* Sic enim etiam in quarto:

Vos precor ô luci ſacro quæ luditis antro, Lib. 4. El. Amphitryoniades qua tempeſtate.
Pandite defeſsis hoſpita teſca viris.

pro quo malè alij, *hoſpita veſtra. Hoſpita phana*, & conieci ante aliquot annos, quia in v. quibuſdam, *vana* (quomodo item Captiuis, & alijs Plauti fabulis in ſcriptis libris, *vanum eſt*, quod rectum erat, *phanum*, pro, *perſpicuum*, *manifeſtum*: in vulgatis peſsimè, *planum*) & nunquam tamen ita recepi, vt, *teſca*, damnarem. *Teſca*, adiectiuum. *Teſca loca*, apud Attium Philocteta. Quando igitur ea deſerta,

agreſtia ſunt, augurio deſignata, ſacra deo alicui, non aperta, ſed vndiq; ſæpta; quod è Pompeio & Varrone diſcimus: & in inauguratione hæc coniunguntur, *templum teſcum: Templum, teſcumq́, incita ſunto*; hæc, inquam, cùm ſint, ſemper ita habui, *teſca*, ſcriptum à Propertio, & inde eſſe illa, *tecta, veſtra. Fana*, autem, interprementum ipſum, poſtea quoque corruptum in, vana. Sed & heic ſilueſtria loca, dijq́; agreſtes probant illud, *teſcis focis.*

Lib. 2. el. Arma deus Cæſar.

Nunc maris in tantum ventis iactamur, & hoſtem
Quærimus.

Benè v. c. *infandùm ventis iactamur.* Hæc enim talia aduerbiaſcunt, *immenſum, infandùm, horrendùm. Immenſum aucto mari, & vento gliſcente*, inquit Salluſtius.

Li. 4. epiſt. Arethuſæ ad Lycotam.

Hiberniq́, Geta, pictoq́, Britania curru,
Vſtus & Eoa diſcolor Indus aqua.

Excuſari hoc poteſt; placere vix poteſt. Facillimum autem mendum, *aca, acu.* Sic enim lego:

Vſtus & Eoa diſcolor Indus acu:

& ſignificari puto, quod Indi calida acu compungere ſe notis, & inurere ſolerent: vt item Threces. Petronius: *Nunquid* (vt Indi aut Aetiopes videamur) *labra poſſumus tumore taterrimo implere? nunquid & crines calamiſtro conuertere? nunquid & frontes cicatricibus ſcindere?*

Libr. 2. el. Iam tempus luſtrare alijs H. c.

Sic nos nunc inopes laudis conſcendere carmen,
Pauperibus ſacris vilia dona damus.

Quid ſermonis hoc ſit, *conſcendere carmen laudis,*

dis, neſcio: & malim: *laudis conſcendere in arcem.*

Sed de me minor eſt fama iactura pudicas: Lib. 2. Eleg. Qui videt, is peccat.

Tanta tibi miſeræ, quanta mereris, erit.

Simile Terentij Hecyra: *De te peccando detrimenti fieri nihil poteſt.* Sic enim Propertius; *de me minus detrimenti fit: tu videris.* Addit:

Nuper enim de te noſtras me lædit ad aures

Rumor, & in tota non bonus vrbe fuit.

Eleganter emendabitur è Poſthij:

Rumpor. Enim de te n. m. l. a. Rumor.

Rumpi, & vri malè ſe ait, cuius aures rumor ille verberet. Piget dudum, hæc leuia ſequi: ſed quid faciam? qui ſpicas legere ingreſſus ſim, non poſſum præter quàm mihi aliorum diligentia reliquit.

Nunc demum vaſto feſſi reſipiſcimus æſtu, Lib. 3. el. penul.

Vulneraq́; ad ſanum nunc coiere mea.

Poſthij, *ad ſaniem.* nondum planè reſipuerat; ſed commodùm reſipiſcebat, & vulnera illa latiſſima, ac penitus adacta coierant ad ſaniem: quod cùm fit, paullum à ſanitate abſunt.

Colla caue inflectas ad ſummum obliqua theatrum, Lib. 4. Eleg. Diſce quid Eſquilias hac n. f. a.

Aut lectica tuæ ſudet aperta moræ.

Malo: *ſidat aperta.* magis enim cõuenit cum illo, *moræ.* Neque enim poni lecticam apertam vult in publico, & epulas oculis dari. Quamuis eam ſententiam nõ tollat poſitum, *ſudet.*

Incola Cacus erat metuendo raptor ab antro, Lib. 4. Amphitrioniades.

Per tria partitos qui dabat ora ſonos.

Ineptè ita: niſi quod ariolandum relinquit,

ſlammas ſonuiſſe. Sed veriſsimè Poſthij liber, *qui dabat ore focos.* Hoc de Caco prolixè Ouidius, & Liuius, vt flamas vomuerit: quod Propertius dicit, *focos dare.* Neque ſanè ad vim raptoris quicquam intereſt, multa ora ſonos dediſſe. Si eloquentia, non robur, & efficacia virium ageretur, ita hoc ponendum fuerat, *ſonos.* Sed, vt dixi, tum ſonus flamarū acciperetur.

Ead. *Di tibi dent alios fontes: hæc lympha puellis*
Auia ſecreti limitis vna fuit.

Certa coniectura, *fluit.*

Lib. 4. Cornelia ad Paulum. *Damnatæ noctes, & vos vada lenta, paludes,*
Et quæcunq; meos implicat vnda pedes,
Immatura licet, tamen huc non noxia veni
Det pater hîc vmbræ mollia iura meæ:
Aut ſi quis iudex poſita ſedet Aeacus vrna,
In mea ſortita iudicet oſſa pila.

Suſpicione aliqua criminis perſtricta Cornelia, vt mortuam etiam tanquam lacuna infamiæ ſequeretur, quietem orat manibus: aut, ſi ſuum aliquod ſcelus extet, iure in ſe vindicari, cauſſa dicta. Benè ergo in Poſthij.

In mea ſortita vindicet oſſa pila,

Ead. Neque enim inauditam plecti debere.

Qualibet auſteras de me ferat vrna tabellas;
Turpior aſſeſſu non erit vlla meo:
Vel tu, quæ tardam mouiſti fune Cybellem;
Claudia turritæ rara miniſtra deæ:
Vel cui, commiſſos cùm Veſta repoſceret ignes,
Exhibuit viuos carbaſus alba focos.

Totum locum adſcripſi, vt viderent omnes, quàm

quàm ſine vlla ſententia eſſet: idque non amplius quàm corrupto ſecundo verſu:

At prior aſſenſu non erit vlla meo. Sic Poſthij. Ilicet, inquit, ſeueriſsimus iudex de me ſententiam ferat, non concedam vllam aliam feminam Romæ me honeſtiorem fuiſſe, non Claudiam veſtalem, non Aemiliam: quantumuis earum laudes in annalibus viuant. Elegantius fit, quia damnatis ferè ipſis confeſsio ſcelerum exprimebatur, Romæ quidam figura quadam orationis; apud Athenienſes lege: vbi reum dicere iubebant, qua ſe pœna damnaret: vt de Socrate memoriæ proditum eſt.

Spirantes animos, & vocem miſit, at illi
Pollicibus fragiles increpuère manus. Lib. 4 Sunt aliquid manes.

Animos ita, Latino cęlo incognitum: & Propertius ſcripſit, *animas*: neq; ea coniectura eſt. *Anima*, autē pro ſono & voce, hoc eſt, ſono animato: quia quid aliud vox eſt, quàm ventus, ſeu ſpiritus? Adelphis: —— *quid feſtinas, mi Geta? Animam recipe.*

Quà muneroſa fides, quaq; errat turba Cybelles. Ead.
Poſthij: *quaq; æra rotunda Cybelles.*

Hæc ſumma æternis queritur lugere catenis
Brachia, nec meritas frigida ſaxa manus:

Idem liber: *Hæc ſua maternis*: quæ emendationes, vt eo quoq; commendatiores in vulgus eſſent, volui eius codicis fidem arceſcere. In eodem illo libro paullò poſt:

Sic mortis lacrumis in te ſanamus amores:

Quod rectius eſt, quā, vt omnes alij, *vita ſanamus*

mus amores. Sed & illum quoque ita habet Poſthij:

Oſſaq́ legiſti non illa ætate legenda
Patris, & in tenues cogeris ipſe lares.

nè diutius viri docti ſibi probent, & interpretentur illud, *cogeris ipſe lares.*

Et benè cùm fixum mento diſcuſſeris vncum,
Nil erit: hoc roſtro te premet anſa ſuo.

E veteri formula reſtituo:

Nil erit hoc: roſtro te premet anſa ſuo.

Cùm fruſtra ſumi operam dicebant, *forma* hæc erat: *hoc nihil eſt.* Phormione.

——————hoc nihil eſt, Phædria.
Ilicet, quid conterimus operam fruſtra?

El de Pæto; Ergo ſollicitæ.

Quod ſi contentus patrio boue verteret arua,
Verbaq́ duxiſſet pondus habere mea;
Viueret ante ſuos dulcis conuiua penates,
Pauper, & in terra, nil vbi flere poteſt.

Literula non amplius è veteri codice reſtituta totam ſententiam animat:

Pauper; at in terra, nil vbi flere pote.

Occurrit obiectioni. Si mihi auſcultauiſſet, viueret. Pauper, inquies. quid tum? at in tuto.

Cum tibi Romano dominas in honore ſecures,
Et liceat medio ponere iura foro:
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hoſtes:
Atq́ onerare tuam fixa per arma domum.

Poſthij: *pugnatos ire per hoſtes:*

Atq́ honerare tuam f. p. a. d.

Pugnatos, pugna victos. hoc enim oſtendit, *ire*

ire per hoſtes: qualia multa dici ſolita olim; nè ſemper eo deſcendere cogar; Priſcianus monſtrat. *Honerare*, quia dicebant, *honerem*, ſæpè pro, *honorem*: quod in Pandectis quoque Florentinis videas. Contra, *honore*, pro *onere*, Arbiter:

Prima quidem glacies, & cana vincta pruina.
Non pugnauit humus, mitiq́; quieuit honore:
Sed poſtquam turmæ nimbos fregere ligatos.

Sed & *honere*, pro *honore* Paccuuius Iliona apud Nonium *Poti*: *Vſum honere credo adhuc ſceptrum patienter poti.*

Proſequar & currus vtoque ab littore ouantes:
Parthorum aſtutæ tela remiſſa fugæ:
Caſtraq́; Peluſij Romano ſubruta ferro:
Antoniq́; graues in ſua fata manus.

Lego: *clauſtraq́; Peluſij*, vt apud Petronium:

Cerno equidem gemino iam ſtructos Marte Philippos,
Theſſaliaq́; rogos, & funera gentis Iberæ.
Iam fragor armorum crepitantum perſonat auras:
Et Libyen cerno, & tua Nile gementia clauſtra.

Non rectè excudunt:

Gemina iam ſtratos morte Philippos. Et:
Iam fragor armorum trepidantes perſonat aures:
Et Libyæ cerno, & tua Nile gementia caſtra.

Neque verò trepidabant aures fortunæ eo armorum fragore, quæ eum ſibi volenti eſſe non diſsimulet. Apud eundem Petronium in Epigrammate de caluis, ſtichmoſisq́; vna etiam leuiuſcula menda hæſit:

Quod

Quod ſolùm formæ decus eſt, ceciderecapilli,
Vernantesq́ comas triſtis adedit hiems.
Nunc vmbra nudata ſua iam tempora mœrent,
Areaq́ attritis ridet aduſta pilis.

Scribo: *nidet aduſta.* Lęuia enim & glabra quę ſunt, nident: quomodo Vergilius: *Aere renidenti.* Illud eiuſdem:

Nam nihil eſt, quod non mortalibus afferat vſum:
Rebus in aduerſis, quæ iacuere, iuuant.
Sic rate demerſa vulſam deponderat aurem.
Remorum leuitas naufraga membra vehit.
Cùm ſonuere tubæ, iugulo ſtat diuite ferrum:
Barbara contemptu prælia pannus habet.

Leuiſsimam maculá reliquerunt docti viri:
Sic rate demerſa fuluum deponderat aurum.

Eiuſdem exhortatio eſt ad peregrinationes:

Linque tuas ſedes alienaq́ littora quære.
O iuuenis, maior rerum tibi naſcitur ordo.
Ne ſuccumbe malis. te nouerit vltimus Iſter,
Te Boreas gelidus, ſecuraq́ regna Canopi,
Quiq́ renaſcentem Phœbum, cernuntq́ iacentem.
Maior in externa ſita cui deſcendat arenas.

qui poſtremus ſcribendus eſt:

Maior in externas Ithacus deſcendit arenas.

Nam Vlyſsi peregrinatio prudentiam attulit. Aliud de aulicorum vanitate:

Sic commiſſa ferens auidus ſeruare miniſter,
Fodit humum, regisq́ latentes prodidit aures.
Excepit nam terra ſonos, calamiq́ loquentes
Inuenere fidem, qualem narrauerat index.

Pleraq;

Pleraque ex Fulgentio reſtitui poſſunt:

Sic commiſſa verens auidus reſerare miniſter,

Fodit humum. & poſtea:

Incinuere Midam, qualem narrauerat index.

Quæ ſcriptura ex notiſsima illa fabula de Mida rege fidem accipit. Veritus enim in publicum efferre miniſter de auribus Midæ, tellurem ſubijt; & quæ porrò non neceſſe eſt repetere. Eiuſdem:

Cui vultur iecur vltimum pererrat,
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non eſt, quem timidi vocant poëtæ:
Sed cordis mala, liuor, atq; luxus.

Iam dudum pudet operę in his friuolis. quis enim non ita videt emendandum eſſe:

Non eſt, quem Tityum vocant poëtæ:
Sed cordis mala, liuor, atq; luctus.

In epigrammate in luxum:

Non ſatis eſt, quod nos mergis furioſa iuuentus
Tranſuerſosq; rapit fama ſepulta probris?
Anne etiam famuli cognata face ſepuli
In teſta merſas luxurientur opes?
Vilis ſeruus habet regni bona, cellaq; capti
Deridet feſtam Romuleamq; caſam.

Conijciebam, *deridet feſtram:* & vidi qui probarent. Id eò, quia Antonius Gnipho librum ſcripſit de feſtra: quid videlicet feſtra in veterum libris & ſacris ſignificet. In eo libro pleraque omnia vetuſtatis exoletæ perſecutus erat, vt indicio Macrobij cognoſcimus. Itaque hoc putem dicere Petronium; Feſtram,

& quic-

& quicquid antiquitas ſuum habuerit, cum Gniphone, cum ſuis omnibus libris irrideri. Non enim magis res antiquas & obſoletas ſignificari, quàm librum de feſtra, illum, & ſi qui præterea aliud quàm farinam curarunt. Epigrammate in ſuperſtitionem:

——— hinc ſigna effuſa per orbem,
Et permutatis diſiunctus menſibus annus.

Proiecit vitium hoc. non auſim mutare, *porrexit vitium hoc:* vt *porrigere*, ſit, *porrò propagare.* Nam, *proÿcere*, ita doctè. Vt enim *proiectam libidinem, proiectam audaciam*, pro effuſa & immodica dicimus, ſic *proÿcere libidinẽ, laſciuiam*, pro, *effundere.* Ergo *proÿcere vitium*, cuius iam modus nullus eſſet.

Victa erat ingenti tellus niue, victaq́, cæli
Sidera, victa ſuis hærentia flumina ripis;
Nondum Cæſar erat: ſed magnam nixus in haſtam
Horrida ſecuris frangebat greßibus arua. Lego: *Sed magnùm nixus in haſtam. Magnùm*, aduerbialiter, vt ad ipſum Cæſarem referatur. In eodem Petronij carmine quædam etiã mendoſa alia circumferuntur.

Ac ſpireum laudabat miles in vnda.
Quæſitus tellure nitor certauerat oſtro.
Hinc Numidæ accuſat, illinc noua vellera Seres
Atq; Arabum populus ſua deſpoliauerat arua.
Ecce aliæ clades, & luſæ vulnera pacis:
Quæritur in ſiluis auro fera, & vltimus Hammo
Afrorum excutitur, ne deſit bellua dente,
Ad mortes pretioſa fame: premit aduena claſſes
Tygris,

Tigris, & aurata gradiens vectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.
Heu pudet effari, perituraq́; prodere fata. Emendo:

Aes Ephyreæum laudabat miles: in vda
Quæſitus tellure nitor certauerat oſtro;
Hinc Numidæ lapides, illinc noua vellera Seres:
Atq; A. p. ſ. d. a.
E. a. c. & læſæ vulnera pacis:
Quæritur in ſiluis Mauris fera, & u. H.
A. e. n. d. b. d.
Ad mortes pretioſa: fames premit aduena claſſes:
Tigris & aurata gradiens iactatur in aula,
Vt b. h. p. p. c.
Heu pudet effari, parituraq́; prodere fata.

Illud, *accuſat*, emendarat Turnebus, *accurant:* & erat aliquid, ſi in u. c. eſſet, *accuſant*. At, *accuſat*, quidem qua alia occaſione ſubrepſiſſe ſuſpicari poſſumus, quàm quòd ſcriptum eſſet: *Hinc Numidæ lapides*. id ne quis arbitraretur nominandi caſu eſſe, *lapides*; tanquam ſi Numidas ipſos lapides appellaſſet: fuerat, qui ad oram aſſcriberet, accuſatiuum eſſe; hoc modo, *accuſat*. vt vulgò hæc ſolemus curta ſcribere, *ablat. genit. accuſ.* *Numidas lapides*, columnas & marmora Numidica vocat, contemptim, & vt ſolet cætera. Itaque infra quoque:

—— Et dum Parius lapis inuenit vſum.

Eadem occaſione corrupta ill., puto:

Mox & Socratico plenus grege, mittat habenas

Liber, & ingentis quatiat Demoſthenis arma.

Scribo:

Mox & Socratico plenus immittat habenas
Liber. Præceſsit enim:
Mæoniumq́; bibat felici pectore fontem.

Itaque ἀπὸ κόινου repetitur τὸ *fonte: Mox & Socratico fonte plenus.* Ad illa verba: *Mox & Socratico plenus;* aſſcripſerat quidam ad marginem, *gracè:* id & propter ſimilitudinem, & vt numeris fierit ſatis, abijt in, grege. Ordinem enim ſtudiorum Petronius hunc facit, vt poetice initium ſit: tum philoſophia: mox oratores Græci: dehinc ad eloquentiam Latinam veniatur; vbi aut verti de Græco, aut controuerſias atque orationes componi cenſet. Ea ſententia eſt in his verſibus:

Hunc Romana manus circumfluat: & modo Graio
Exonerata ſono mutet ſuffuſa ſaporem:
Interdum ſubducta foro det pagina curſum,
Et fortuna ſonet celeri diſtincta meatu.

Vbi tamen ita potius ſuſpicabar:

Hinc Romana manus circumſtruat: hoc eſt, *Romani homines coronam faciant: in corona Romanorum hominum Latinè dicatur.* Et poſtremo verſu: *Et cortina ſonet. Cortinam theatri,* Seuerus quoque dixit in Aetna. Sed & *cortinam*, locum, in quo dicatur, Cornelius Tacitus: *Nec mirum. erant enim hac noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi præcepta Rhetorum aut Philoſophorum placita cognouerant. At herclè peruulgatis iam omnibus, cum vix in cortina quiſquam aſſiſtat,*

quin elementis ſtudiorum etſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ luminibus opus eſt. niſi cortinas vilium operarum intelligit. Acutius quidem & plauſibilius enarrari eum Taciti locum, vt item verius ſit, non putẽ poſſe. Sed ad priorẽ Arbitri locũ reuertamur tamen. *Aes Ephyreæum*, eſt Corinthium. Iuuenalis, Ephyræum; Vergilius, Ephyreium, vocant. hîc eſt Ephyreæum, tanquam ab EPhyræa. Quam Apollonij ſcholiaſtes, Cithæã, eam Stephanus, Citham. Sic opinor, Ephyram, & Ephyræam dici nihil intereſſe. Bellè autẽ queritur, æs Ephyræũ in amoribus eſſe militi, quod armis non faciat: illud, quod faciat, non eſſe. Vſum enim alius æris quærere in clypeis & galeis debere: non pretium Corinthij. Nam quòd Græci veteres etiam ad armorum vſum æs Corinthium laudant, non id eſt, quod in ſignis & vaſis commendatur. *Mauras ſiluas* dixit, vt Horatius *Maura iacula.* Amplius etiã turbatum eo, quod ſequitur, ab alijs: à me reſtitutum. Claſſe ex Ægypto & Africa Romam cõmeatus portabatur. Cæterum imperatores eò iam dementiæ venerant, vt ea ipſa annonaria claſſe feras, ac circo arenam peterent. Itaq; quid aliud quàm fames aduena vehebatur claſſe? Fidem emendationi facit Suetonius Nerone: *Ex annonæ quoque caritate licitantium accreuit inuidia. Nam & fortè accidit, vt in publica fame Alexandrina nauis nunciaretur arenam luctatoribus aulicis aduexiſſe. Paritura fata*, in veter. cod. hoc eſt, *graui-*

Atq; id viri docti faciunt.

da & ſœta malis. Iam pridem enim fata pernicíem parturiebant Romanis: nunc aliquando paritura erant.

Ingenioſa gula eſt. Siculo ſcarus æquore merſus
Ad menſam viuus perducitur: atq; Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cœnas,
Vt renouent per damna famem. iam Phaſidis vnda
Orbata eſt auibus: mutoq; in littore tantum
Sola deſertis aſpirant frondibus aura. Scribo:
Mutoq; in littore cantum
Sola deſertis a. f. a.

Lepidè, *aura aſpirant cantum frondibus*: Lucretius quoque canere ait ſiluas: eodem modo Virgilius, loqui ſiluas: itemq; Catullus:
Loquente ſæpè ſibilum edidit coma.
Itemque hic ipſe:
Mollia diſcordi ſtrepitu virgulta loquuntur.
Porro:
Præterea gemino depren ſam gurgite prædam
Funeris illuuies, vſuq; exederat æris.
Nihili hoc eſt. Putabam emaculandum:
Fœneris ingluuies vſura exederat æris.
Simplicius eſt: *Fœnoris ingluuies, vſuque e. æ.*
Omnium aliarum rerum ingluuies, nugæ, prę quàm vt fœnus comeſſe omnia, quaqua attigit, ſolet. Nam etiam, ſortem ipſam tandem æquat, hoc eſt, vt ita dicam, deuorat.
Si modo vera mihi fas eſt impunè profari,
Vota mihi cedunt. nec enim minor ira rebellat
Pectore in hoc. Lego: *nec enim minor ira rebullat.*
Definire voluiſſe iram videtur. Eſt enim ea

fretum

fretum (feruorem dicunt, ſiue rebullitionem) ſanguinis circa cor.

Parte alia plenos exſtinxit Cynthia vultus,
Et lucem ſceleri ſubduxit. rupta tonabant
Verticibus laßis montis iuga. Scribendum, *lapſis.*

Labes enim ſignificatur, & hiatus, quæ ipſa quoque in oſtentis numerata ſunt: vt apud Liuium multis locis videas, & Iulium Obſequentem. Pro hac emendatione eſt verbum, *rupta.* *Lapſus* autem & *laſſus*, ibi quoque inuicem loca mutarunt: *Execratus itaque anicula inſidias, operui caput, & per medium lupanar fugere cœpi in aliam partem: cùm ecce in ipſo aditu occurrit mihi æquè lapſus ac moriens Aſcyltos.* Scribendum enim, *laſſus*: quod pigeat monuiſſe, & certè pudeat, niſi videam quærere etiam interpretationem hic illius, lapſus, alios, & ſibi adeò in eo ſatis facere.

Iuppiter omnipotens, & tu Saturnia tellus,
Armis læta meis, olimq́ onerata triumphis;
Teſtor ad has acies inuitum arceſſere Martem,
Inuitas me ferre manus.

Non hoc dicit, quod ipſe Cæſar in Commentarijs, cùm apud milites peroraret, negaſſe ſe vnquam abuti militum ſuorum ſanguine: teſtatum memoriam ipſorum, quantoperè paci ſtuduiſſet ſemper: neq; per ſe ſtare, quin ea coiret: non, inquam, hoc dicit: nam tum quomodo teſtaretur Saturniam tellurem? quomodo autem illa adderet: *Inuitas me ferre manus?* neq; enim ille vim propterea ſuis militibus facie-

bat: ſed ſcribēdum, *arces*. Maſſiliam ſignificat, & ſubiecta Inſubriæ oppida. Id poſtea etiam clarum fit:

Dum Cæſar tumidas iratus deprimit arces.

Corruptum hoc, vt illud quoque ſub finem:

——— neſcis tu, Magne, tueri

Romanas acies: Epidauria mœnia quare.

Vbi ſcribendum: *neſcis tu Magne tueri*

Romanas arces: Epidamnia nomina quære.

Neſcijt enim Romam tueri Pompeius, totamque adeò Italiam vacuam & nudam præſidijs Cæſari occupādam reliquit: atque ita Dirrachium cum exercitu tramiſit, cui Epidamni nomen vetus mutarant Romani, ominis cauſſa, inquit Plutarchus. Plautus Menæchmis:

Propterea huic vrbi nomen Epidamno inditum eſt,
Quia nemo fermè huc ſine damno diuortitur.

Itaque eleganter, *Epidamnia nomina*, dicit, alludens ad ſignificationem vocis. Neq; non tamen *nomen* pro *re* dicunt ſcriptores. Albinouanus:

Fluminaq; & fontes. & nomina magna locorum.

Cato Grammaticus Diris: *Et felix nomen agelli.* Accius Neoptolemo: *Quid ſi ex Græcia omne nomen Ilium par nemo reperiri poteſt?* Scribo: *Quid ſi ex Græcia omni nomen illius par nemo reperiri poteſt?* Mirè, *nemo nomen*, pro, *nemo homo.*

Pulſus ab vrbe mea dum Rhenum ſanguine vinco.

Caret gratia. Itaque malo: *dum Rhenum ſanguine pingo.*

Namq;

Namq; omnes vnum crimen vocat, omnibus vna
Impendet clades: reddenda eſt gratia vobis.

Nè hoc quidem ſatis facit. Putem: *reddenda eſt gratia votis.* Votis iam & execrationibus inimicorum Cæſareani omnes perierant: quomodo infra:

—— & abſentem votis interficit hoſtem.

Hanc tam impenſam voluntatē negat Cæſar commiſſurum ſe quin remuneretur. Hoc non dubitem aſſeuerare, cum præcedētia conſidero, quæ tamen dehinc ſunt, vetant temere quicquam affirmare.

Ecce etiam rigido concuſſa flamine nubes
Exonerabantur: nec rupti turbine venti
Deerant: ac tumida confractum grandine cælum.

Scribo, *confarctum*, propter ipſum illud, *tumida.* alterum enim alteri aptum eſt: &, *confractum cælum*, ſic noſtri rure loquuntur. Etiam rectiꝰ ſit fortaſſe, *rupto turbine*, quia ita Vergilius:

Aduerſi quondam ceu rupto turbine venti
Confligunt.————
Ergo pulſata tumultu
Pectora, perq; duas ſcinduntur territa partes.

Lego: *Perq; duas ſcindundtur tertia partes.*

Tertium illud ſequi vellent: ſed enim id per duas ſententias, non eaſdem illas, ſcinditur. Quod tertium ſit, quæ duæ illæ partes, commemorat:

Huic fuga per terras, illi magis vnda probatur:
Et patria eſt pontus iam tutior. eſt, magis arma
Qui tentata velit, Ibidem illud legitur.

Iam claſſes fluitare mari, totaſq́; per alpes
Feruere Romano perfuſas ſanguine turmas.
Arma, cruor, cædes, incendia, totaq́; bella
Ante oculos volitant.

Non malum hoc, *tota bella:* ſed mihi ſuſpicio aliquando incidit, ſcripſiſſe Arbitrum, *notaq́; belli,* hoc eſt, quæ cruentum & anceps bellum ferè comitantur. Sic loqui Cornelius Tacitus ſolet. Nè pigeret ſuſpicari, faciebat, quòd, *notus, totus, motus,* vicißim eam iniuriam fecerint atq; acceperint: vt apud Propertium:

Tu loqueris cùm ſis noto iam fabula libro.

Apud hunc ipſum ſupra: *Cùm hunc diligentius audio, non notaui mihi Aſcylti fugam: & dum in hoc dictorum æſtu motus incedo, ingens ſcholaſticorum turba in porticum venit.* Simile hìc mendum: *Et dum in hoc dictorum æſtu totus incedo. Totus,* vt apud Horatium:

Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.

Ita apud hunc ipſum in epigrammate de vitando faſtidio:

Nolo ego ſemper idem capiti ſuffundere coſtum,
Nec toto ſtomachum conciliare mero.

Vbi legendum: *Nec noto ſtom. c. m.*

Quid me conſtricta ſpectatis fronte Catones;
Damnatisq́; nouæ ſimplicitatis opus?
Sermonis puri non triſtis gratia ridet,
Quodq́; facit populus, candida lingua refert.
Nam quis concubitus, Veneris quis gaudia neſcit?
Quis petat in tepido membra calere thoro?

Ipſe

Ipſe pater veri doctus Epicurus in arte
Iuſsit,& hanc vitam dixit habere deos.

Non temerè apud alium reperias, *purum ſermonem*, pro, *Latino*, hoc ſenſu. Latina enim oratio eſt, nuda, & obſcœna: quæque nulla circuitione ſpurcas res prætextatis verbis loquatur. Sic Martialis: *Per quos*, inquit, *in nulla pagina Latinè loqui licet*, hoc eſt, *ſuis nominibus res appellare.* Et ita in ioco ſo carmine apud Vergilium:

Simplicius multo eſt, da pradicare, Latinè
Dicere.

Aliquanto occultius Auſonius in Eunum ligurritorem: cùm flagitium eius literis Græcis collegiſſet:

Dicere, inquit, *me Latium non decet opprobrium.* At Petronius, pro, *Latini*; *puri* dicit. Illum ita ſcribo:

Quis vetat in tepido membra c. t.

& deinde:

Ipſe pater veri doctus Epicurus in arce
Iuſsit, & hoc vitam duxit habere telos.

Nam deos quidem planè tollebat Epicurus; aut certè, coniugium inter deos, & florem amoris. *Arx* autẽ *Epicuri* etiam apud Lucretium dicitur: item *arx philoſophorum* apud Vergil. Ciri:

Si me iam ſumma ſapientia pangeret arce,
Quatuor antiquis quæ heredibus eſt data conſors.
Non Indum fulgebat ebur, quod inhæſerat auro;
Nec iam calcato radiabat marmore terra,
Muneribus deluſa ſuis: ſed crate ſaligna
Impoſitum Cereris vacuæ nemus, & noua terræ,

b 5 *Pocula,*

Pocula, quæ facili vilis rota finxerat actu:
Hinc mollis ſtillæ latus, & de caudice lento
Vimineæ lances, maculataq; teſta Lyæo,
Et paries circa palea ſatiatus inani,
Fortuitoq; luto: clauus numerabat agreſtis.

Fortè rectum ſit: —— *ſed crate ſaligna,*
Impoſitum Cereris munus, bacæ, & noua t. P. Et deinde: *& mollis tiliæ laus.* Laus enim tiliæ, mollem & ſequacé eſſe, ac lentám. Tamen, *Et molli ſtilla lacus*, non reprehendo. Scio etiam de vacuæ Cereris nemore dici multa poſſe, niſi coactum ſit. Poſt:

Et p. c. p. ſ. i.
Fortuitoq; luto clauos numerabat agreſtes.

Nam in templis quotannis clauus figebatur, annorum index. Liuius, & alij. Ita paries ille agreſtis ſacelli, de quo Petronij carmen, numerabat clauos, hoc eſt, per clauos recenſebat annorum numerum. In Troiæ Haloſi:

Temptant in armis ſe duces, ceu vbi ſolet
Nudo remiſſus Theſſali quadrupes iugo
Ceruicem, & altas quatere excuſſim iubas.

Lego: —— *ceu vbi ſolet*
Nodo remiſſus Theſſalus quadrupes iugi
Ceruicem, & altas quatere ad excurſum iubas.

Erant ſexcenta præterea, ſed leuia, maximè in Propertio: quæ ſequi nunc quidem longum eſſet.

ANDRIA

ANDRIA TERENTII EMENDATA.

Franciſco Modio Brugenſi.

IN Propertium notas meas an dare vellem, Modi, duæ ſententiæ in animo meo certabant. Si gloriæ meæ ſtuderem tantùm, omittebam. erant enim, quod neceſſe erat poſt Scaligerum, leuiſsimæ ferè omnes. ſi ſcriptorem ipſum, & quibus nos vigilamus, indoctiores reſpicerem, nihil parum graue videbatur. Et vicerunt multi vnum. Reſtabant in Andriam, quæ erant olim ab adoleſcēte me dictata, vt tum videbatur, docta ſatis, acuta etiam ampliùs: cùm poſt annos aliquot eo redij, me miſerum, quàm id, quod erant, apparuerunt. Aude credere, nunquam illi Annales Voluſij tanto periculo fuerunt, ita ſæpe libuit ea tardipedi deo dare, vt ille inquit. Atq; vtinam effugiſſent infamiam, quando nō poſſunt peruenire ad famā: quod quia optare eſt, ſperēt à tuo genio, quod à meo ingenio capere non potuerunt.

ANdria:

Enimuero Daue nihil loci eſt ſegnitiæ, neq; ſecordiæ,

Quantum intellexti modo ſenis ſententiam de nuptijs:

Quæ ſi non aſtu prouidentur, te, aut herum peſſum dabant.

Iouem lapidem iuro, ſic reſtituiſſe me verſus, de quîs alij, ſecunda perſona in tertiam depra-

uata, malè meriti fuerant. Non maximi iudicij fuit hoc emendaſſe; ingenij intra etiam mediocre. neq; enim certè quiſquam eſt, quin videat hæc Dauum ſibi: qua ratione, *intellexti*, huc reuocandum fuerit. nam primo verſu ſecundam eſſe, inde mox rediri ad primam, priuſquam is verborum ambitus decurſus ſit, & orationis velut habenæ flectantur, hoc quidem tam mihi abſurdum videtur putare, vt putare neminem putem. Quidni enim illa ſecum ſermocinatio hac fini ducatur, quo vſque ad diuerticulum veniatur; nec iam oratio iiſdem veſtigijs progredi poſsit. Quæ cum diſputo, in clariſsima mihi veritatis luce verſari videor, & rem manibus, nō ſuſpicionibus tenere. quis tamen non aurem mihi, ſi copiæ ſit,

Vellat, & admoneat, paſtorem Tityre pingues
Paſcere oportet oues: non tantum ſibi in caſtigandis ſcriptoribus permittere, niſi & in v. c. meo ita fuiſſe appareret, & apud Rufinum in libro de metris idem legeretur, duntaxat quod ego oculis meis debeam. Illo autem loco ignoſcant mihi magiſtri, ſi multis millibus abeſſe hactenus omnes à Terentij ſententia dico:

Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras? Da. *ita ſt.*
M. *Sed hic Pamphilus.*

Primum enim poſt illa verba: *Ab Andria eſt ancilla hæc*, aptum eſſe, *quid narras?* hoc credant, qui abſurda omnia ſolent: ego ſcio dicturum fuiſſe, *quid au? quin reſpondes? taces?* Si quis enim nos tam non hoc agere poſtulat, cum in libris

ſumus

ſumus, vt noſtras partes putemus, legere, atque id hactenus; quid legamus, curſorum tantum eſſe & librariorum: is ſe poſtulet (dicã Latinè) fibulã Priapo. Præterea nihil interrogat. quorſum ergo, aut vnde illud, *quid narras?* Et qui inibi ſit, facilè de exitu proximæ prioris ſcenæ intelligat, paululum digreſſos Simonem & Dauum: atque ipſum Simonem hoc ſecum. Auxilium venit, qui ſæpe aliàs, vetus Venetus:

Ab Andria eſt ancilla hæc: quid narrat? DA. *data eſt.* Præſto veram lectionem eſſe: *quid narrat?* D. *at at, ſt.*

Perſuaſerat modò Dauus ſeni, nihil eſſe Pamphilo cum ipſa Glycerio amplius: expediuiſſe iam ab ea occupatum animum, & vxori amorem tranſtuliſſe. Tantum hæc eo fabulato procedunt mulieres: quæ narrant, vt Glycerium partui vicina ſit: vt ei Pamphilus fidem firmarit, et tolli puerum iuſſerit. Hęc audit, quem minimè omnium Dauus vellet, Simo. itaque conſternatus, *at, at*, inquit: quod eſt perturbati; vt ait interpres eo verſu:

At at, hoc illud eſt: hinc illæ lacrymæ.

Quod ſequitur, *ſt*, hoc ad mulieres: quibus ſilentium adferre, ſi poſſet, vellet. quo attinent, quæ deinde ſunt:

Vtinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit,

Deprauatam eſſe hanc, vt ſcribit Velius Longus, ſilentij notam Harpocraticam, ſt, quid mirum eſt, quæ etiam apud Ciceronem multis locis amiſſa fuerit? Caſina quidem indignantis ſigni-

tis ſignificationem habere videtur, atſt.

Vnde uvihnli? vbi fuiſti? vbi luſtratus? vbi bibiſti?

Atſt mecaſtor vide, palliolum vt rugat.

Coniectura è v. c. Et vero quod Adelphis corruptum vulgatur, ſcripti codices ſuſpicandi copiam dant, ita emaculandum:

Act. 4. ſc. 1. *——— hem tibi autem? G. quidnam eſt? S. lupus in fabula.*

Ct. Pater? S. at ſt, ipſuſt. Simile eſt illud Pomponij Attellanarij:

Pater? N. *at ſt.* N. *negato eſſe heic me: opperibo caput.*

Cæterum illud: *quid narrat?* ſibi ipſi Simo: neque interrogantis eſt, ſed admirantis. Præterea quo ſenſu illa dicantur:

Act. 2. Scen. 6. *Quid Dauus narrat?* D. *æque quicquã nunc quidem.*

S. *Nihilne? hem,* D. *nihil proſus.* Si. *atq; expectabam quidem?*

non ſatis adſequor: meo vitio neſcio, an ſcripturæ eſſe ſcripturæ cenſeas, quia nihil rationis habet. Si enim illa; *Quid Dauus narrat?* loquitur Simo, vt Dauus audiat; ridiculum eſt, ſic vt nihil magis, Simonem quærere quid narret: idque alia, quàm oporteat, perſona: tum Dauum ſemel atque iterum reſpondere, vt herũ apertè ludos faciat. Sin prætereunt ea verba Dauum, qui reddit tandem? Qnid autem eſt, cur tantopere miretur Simo, nihil Dauum narrare? Sed opinor fatebuntur ſcholæ ſe eos verſus hucuſque non intellexiſſe. Scribendum enim: *Quid, Daue, narrat?* Quærit enim quid narret, non Dauus

uus ipſe, ſed Pamphilus: quem quod ſermonem cum eo conferentem viderat, ſuſpicatur, quod res eſt, queſtum illum de nuptijs. id quia negat Dauus, mirari ſenex cogitur: quippe qui aliud exſpectaſſet. Neq; enim, vt Dauus quoq; odoratus erat, dubitabat, quin filius ducturum ſe negaret. Itaq; ſibi ſuoq; conſilio de ſimulatione tacitè plaudit Dauus:

Præter ſpem euenit: ſentio: hoc malè habet virum.

Totum id vincunt quæ ſequuntur:

Potin' es mihi verum dicere?

Num illi moleſtè quippiam hæ ſunt nuptiæ?

Nihilo minus ignoratione antiqui vſus peccatum eſt eo verſu:

Itan credis? D. *haud dubium id quidem'* ſt. P. *Vide quo me inducas*. D. *quin taces.*

P. *Dicam: puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ex illa, cautio eſt.*

Vel reponendum, vt in libro Colo. *Vide me inducas*. Ita, *vide*, erit. pro, *caue*. Phormione: Act. 2 ſcen. 3.

Rectè ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracũdiam.

Vt ergo, *caue*, ſine illo, *ne*, elegãter: *caue facias*: (& ita ſolum cenſuit Seruius Honoratus: illud tamen non rectè) ſic quoque, *vide facias*. Id cui minus probatur, certè non abnuet verum eſſe: *vide, ne inducas*: quo quidem loco, *inducere*, eſt, *fraudem creare, malo prauoque conſilio in locum iniquum præcipitare*. Cicero in vndecima Philippica: *Nihil queror de Dolabella, qui tum eſt impulſus, inductus, in luſus.* Et in Piſonem: *Hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat igno-*

tum

*tus decepit,feſellit,induxit.*Idem,*ſubducere,*hac eadem fabula:

Etiam me ſubducere iſtis dictis poſtulas?

Credo,quia,*ὑπάγειν*,in Græco fuerat. Sic enim eo verbo Græci vtuntur. Apud Cæſarem, *deductus*,pro eodem reperias. *Ab his perſuaſas*, inquit,*& deductas Galliæ ciuitates.* Etiam queritur ab aduerſarijs deductum et deprauatum Pompeium.Pro eodem,*productus*, libr. 3. de bello ciuili,vbi de cæde Pompei.*Quadam*,inquit,*notitiæ Septimij productus*. Hoc ergo dicit Pamphilus:*vide nè mihi fraudi ſit conſilium tuum*: quod quos fugerat,contra libros, etiam numeris refragantibus inculcarant,*quò*. Eſt ſupra illud:

Act. 2. Sce. 1. *Ego,Charine, neutiquam officium eſſe liberi puto,*
Cum is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.

In his nil mendi erit, quod ſciam, ſi reſtituatur:

Cum is nil mereat,poſtulare gratiæ poni ſibi.

E v. certè codicis fide poteſt. Et,*poni gratiæ*, vetuſtè, ac venuſtè; *apponi*, magis ad officinas. Salluſtius,Bello Iugurthæ, *in gratiã habere. Quòd ampliùs bello valuiſſet,non in gratiam habituros.*Qui, *promereat*,fecerunt,mirum ni ignorarunt,quid eſſet,*mereat*. Valet autem *: cum nihil illi ex eo commodi ſit.* Patefieri id ſcriptorum exemplis poteſt.Moſtellaria: *Quid mercam vt mentiar?* hoc eſt, quod eadem dicit,*quid mihi ſit boni?* Sticho:

Perſarum montes, qui aurei perhibentur,non meream.

Id ita Caſina: *Tribus conduci non poßim libertatibus.*

Bacchidibus: ——— *quem quidem ego vt non excruciem,*

Alterum tantum auri non meream.

Non id ergo dicit: *cum is nihil promereatur:* tametſi hoc arbitrantur: ſed, *cum nihil vtilitatis capiat. Is,* enim non ad liberũm hominem refertur: potius ad eum, à quo ſibi poſtulet gratiæ poni. Poſtulare, inquit, acceptum ſibi ferri ab altero, illo, qui nihil mereat. Atque ita interpres vetus: & laudat exemplum Pſeudolo: *Quid meret machæra:* quod quos fefellit, poterant à verſu admoneri. Hoc quoq; aliter ſenſiſſe Terentium puto, quàm accipiatur:

Senſus eſt: Non eſt liberi hominis gratiam petere eius, qui beneficium ab illo non acceperit:

St, mane: crepuit à Glycerio oſtium:

Pa. *Nihil ad te.* leuiter emaculandũ è v. Colo. Act. 4. Sce. 2.

Nihil à te? A Glycerio oſtiũ crepat: nihilne à te? cui infertur deinde: quęro. Nihilne, inquit, à te das conſilij. Et fortaſſe facies aliqua ridiculi: nihil à te crepat. Horatius:

Si quid Stertinius veri crepat.

Aut immunda crepent, ignominioſaq́ue verba.

Sulcos & vineta crepat mera. Et mens poëtæ, & ipſa orationis ſententententiæq; inuicem apta ſeries hoc probat. Proximũ eſt vt explicemus: quod à Glycerio oſtium crepuit, nihil à te facit. Iſti dicerent: nihil pro te facit. Cicero: *Vide nè hoc totum ſit à me. Dicendi ab reo poteſtas non erat.*

Sed hoc leue, & quod dicam, quoque.

Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet.
Tum illæ turbæ fient. Pa. *quiduis patiar.* D. *pater eſt.*
Verum eſt, & liquet mihi affirmare: tollédæ ſunt perſonæ interiectę, ac continuandum:

Tum illæ turbæ fient: quid? vis? patiar? pater eſt.

Cum dixiſſet turbas futuras, addit quoq;, quæ ex futuræ eſſent: hæ nimirum: *quid? vis? patiar?* quæ quidem verba ſunt ſtomachantium atque indignantium: illud, *vis?* filij: *patiar?* patris: *quid?* vtriuſque. Neq; vero, *vis*, heic verbum eſt, ſed nomen. Sequitur act. 1. Scen. 5.

Benè & pudicè doctam atq; eductam ſinam,
Coactam egeſtate, ingenium immutarier?

Ita lego. vulgò:

Benè & pudicè doctum atq; eductum ſinam,
Coactum egeſtate, ingenium immutarier?

monſtrum, ita me dij ament, ſermonis. Puellæ benè pudicèq; docentur atque educantur, quæ in quæſtu non ſedent: neq; in eam ſpem producuntur. ſed tales habentur etiam, ſi quæ vni ſoli ſe dant: vt eſt Antiphila Heautont. heic Glycerium: Ciſtellaria, Sileniū: quæ ſe meretrices dici nolūt, quamuis muliebris patientię legem acceperint: dū ne corpus vulgarint. q̃ exemplo Tibullus ſuam eſſe pudicā optat. Et in ſcena tamē loquebantur, contra quā ingenuę virgines: qua in re cū interpres vetus à Mureto reprehenditur, iniuriam accipit. Nam de liberis virginibus ſenſiſſe interpretem, res ipſa loquitur. Itaque quod de Stratiphoclis ſorore Epidico addit, tantidem eſt, & totum illud peius ipſe negat.

gat, quàm interpres affirmat. Quamuis in ijs ſtuprum, vis non eſſet: in virginibus eſſet. nam Plautus:

Dum tete abſtineas nupta, vidua, virgine,
Iuuentute, pueris liberis, ama quidlibet.

Itaque qui in virgine prehenſus eſſet, pro mœcho veniebet in periculum, nè mox ſine viro eſſet. Fallitur Muretus, qui aliter interpretatur illa:

Nunc minatur porrò ſeſe id quod mœchis ſolet.
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim.

Cedo enim, niſi ita habeat, quorſum dicit Pythias: *Neque velim.* nam mulier nulla viros caſtrari velit. at illud, pilari nates, mox deinde tundi & peruerri raphanis ac mugilibus, nihil ad ipſas. Quæ benè & pudicè docebantur, bonæ appellabantur:

Illa enim ſe negat.
Neq; eum æquum ait facere: illam ciuem Atticam,
Bonam, bonis prognatam.

Non eum negat æquum facere anus, quia ciuis; ſed quia virgo: et parum etiam: itaq;, quia bona. Iam apparet, quàm imperitè factum ſit, quòd Eunucho, *bonam*, exciderit, reponendum è veteri Veneto, illis verſibus:

An paulum eſſe hoc tibi videtur, virginem
Vitiare, bonã, ciuem. Profectò enim virginẽ ciuẽ per leges etiã licuiſſet, niſi hoc quoq;, bona eſſet. Et quõniã in domo meretricia benè pudiceq; educari nõ exiſtimabãtur, nemo homo ibi pro mœcho prehẽdebatur. Porro non exſpectas

credo, dum rationem reddam eius ſermonis, *ingenium immutari*: quæ Synechdoche ſit, & pueris in ludo nates auferat. nam, mutatus ingenium dicitur, qui ingenium mutauit. Laborat etiam illud:

Herus relictis rebus, iuſsit Pamphilum
Hodie obſeruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem: id propterea nunc hunc venientem ſequor.

Si ſic ſcripſit Terentius, *id propterea*, non mihi eſt quem eum Cicero facit. At tanquam parum foret, nunquam verbo de hac ſcriptura controuerſiam mouiſſe, reperti ſunt etiam qui imitarentur viri docti. Sunt antiquitus cuſi, in quibus *ſciret*, legitur: & id ſententia poſtulat. legebam:

vt, quid ageret de nuptijs,
Sciret: & id propter nunc hunc venientem ſequor.

Et, repeti à fine præcedentis, nõ eſt durum. nam ita vbi nõ peccatum eſt, poſitis ſemel, quæ iterum debuerant, vocibus? Quin & more induſtriaq; ita faciebant, parcentes in ſcribendo operæ; vt quod ſemel exaratum eſſet, nõ ſemel tantùm legeretur. teſtes Πandectæ Florentinę. Poſtea viſus ſum ad verum coniectura veniſſe:

vt, quid ageret de nuptijs,
Sciſceret: & id nunc hunce venientem ſequor

Sciſcere ita quoque Afranius dixit vt refert Soſipater: & exemplum ponit.

Hoc verbo vtitur Plautus Amphit.

Herilis prauortit metus: accurro vt ſciſcam, quid velit.

Similiter commiſſum extrema Hecyra:

——placet hoc non fieri itidem vt in comœdijs,

Omnia

Omnia vbi omnes reſciſcunt': heic quos par fuerat reſciſcere,

Sciunt:quos non autem ſcire æquum eſt, neq; reſciſcent, neq; ſcient. ſcribo:

Omnia vt omnes reſciſcunt. h. q. p. f. r.

Sciunt:quos nõ autem ſcire eſt æquom, neq; ſciſcent, neq; reſcient:

et ita propemodum Brunij ſ. c. & vetus Venet⁹. *vt*, pro, *vbi* ex Col v. l. optimè mutauimus. ſic ponebãt, qui elegantius loquebantur. Inter quos cecinit carmen quoq; tale Catullus:

Quendam municipem meum de tuo volo ponte
Ire præcipitem in lutum per caputq; pedeſq;
Verùm totius vt lacus, putidæq; paludis
Liuidiſſima, maximeq; eſt profunda vorago.

Præterea:

Heſterno Licini die otioſi
Multum luſimus in meis tabellis,
Vt conuenerat eſſe delicatos.

Vulgata lectio quin contaminata ſit, arbitror dubitare illiteratos tantum. An enim qui reſciuerint, non ſciunt? an vero etiam non poſſunt, qui ſciunt, reſciuiſſe? & ſi ita hæc diſtinguuntur, cui rei ſolũ, ſcire, pręceſsit? Profectò enim ſic habet, vt dicẽdũ fuerit: quos nõ autem ſcire, aut reſciſcere æquom eſt. Quod ad ſuperiorem illum verſum attinet, quem reliquimus: *Et id nunc hunce venientem ſequor*: in eo, *id*, valet, *propter id*. Plautus:

Iſtud dictum tibi non amplius iraſcor. eſt, *propter iſtud dictum.* Moſtell.

Nunc hoc,quod ad te noſter me miſit ſenex.

Itaque *propterea*, è gloſſa eſt.Ita ipſo ſæpe meridie cæcutimus,niſi duces ſint vetuſti codices. abſq; ijs fuiſſet,nunquam venturus fueram, vt flagitium fieri, & hærere vitiũ Latini ſermonis illis verbis ſuſpicarer:

——*Quamobrem id tute non facis?*

D·*Quia ſi fortè opus ſit ad herum iuſiurandũ mihi.* nouum genus:quare ita facis?quia vt mihi benè ſit.Scribo:

Qui ſi fortè opus ſit a. h. i. m.

ita extra ſententiam,*qui*,erit ad ornatum quæſitum:vt Heautontim.

S.*Eho,quæſo,laudas qui heros fallunt?*S.*loco*

E v.c.& numeris. *Ego ni verò,Syre.* Sy.*rectè ſanè.*Ch.*quippe qui*

Magnarum ſæpè id remedium ægritudinum eſt.

neque enim heic, qui, niſi ornat:neque item apud Plautum:

——*herclè qui,vt tu prædicas,*

Cauendum mihi eſt abs te irato. Emendandus verſus Andriæ è v. c. Colonienſi, quem fuiſſe bibliothecæ publicæ dixi:

Qui tandem? C. etiamne me ſubducere iſtis dictis poſtulas.

P.*Quid iſtic?*Ch.*qui poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.*

nihil elegantius: & fruſtra ſunt viri docti, cum id mutant Amphitruone:

*An etiam id tu ſcis?*M. *quippe quæ ex te audiui.*

ſic enim putant rectum eſſe, non,vt olim fuit, *quippe qui*, quoniam Alcumena loquatur. inepte,

epte. *qui* enim aduerbialiter ſuperfluit. De eo quamuis hoc nō ſederit, turbarum mihi nunc aliquid dandum. Qui ergo Hecyra excuduntur verſus:

Quem cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc-ſtans accepi vxor. Act.4. ſcen.3.

Iſtuc eſt ſapere, quæ, vbique opus ſit, animum poſſis flectere:

Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris: eos lego:

Quem cum iſtoc ſermonem habueris, procul heic ſtans accepi vxor.

Iſtuc eſt ſapere, qui vbique opus ſit, animum poſſe flectere:

Quid faciendum forſit poſtidea, hoc nunc ſic feceris.

Scripſi, *procul heic*, quia, *procul*, hoc loco eſt, *prope*. Ita interpres vetus: & nos probamus, adducti non eius magis auctoritate, quàm re ipſa. Sentit idem Seruius illo verſu:

Serta procul tantum capiti delapſa iacebant.

quanquam certè errat: ſed nihil nunc ad me. Culice extra controuerſiam eſt:

——*Et procul illam*

Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.

Proximo verſu, *vbiq;*, eſt in Baſ. *poſſe*, in veteri cuſo Argentinenſi, ex officina Gruningeri: ordo verborum è Colonienſi. Hanc ſeriem ad illa verba tranſtuli, & Terētio opem, quā nemo ne aggreſſus erat quidem, tuli. nam in recepta ſcriptura numeri labant. nos eos in ſeptenarij

c 4 legem

legem repoſuimus. Omnes, quod ſciam, *qui*, heic acceperunt, ac ſi, *quæ*, eſſet. Ita nodus vindicabatur. ſed hoc eſt, Gordium nodum ſecare. *Poſſe*, rectum eſſe, non, *poſſis*, interpres dat coniectandi copiam. ait enim, *qui*, ſupereſſe. at id quî poteſt, ſi pro, *quæ*, eſt in hac oratione; & ſequitur, *poſſis*? Falſum eſt etiam, *qui*, fungi munere illius, *quæ*. Nam quòd apud interpretem id legitur, non abeſt vero, à ſciolis ei pittacium hoc impactum. In vetuſtis enim editionibus ea verba non apparent. ſed pro ijs lacuna patet: quod tum ſolet, cùm græca verba, aut aliquid ex vltima antiquitate repetitum deſideratur. At ſi ita ſcripſiſſet interpres, *qui*, accipi pro *quæ*, verúmne prope eſt ea verba librariorũ intelligentiam effugiſſe? Dempſimus velum, vt aliquid iam lucis ad oculos non imperitiſsimorum effulgere poſsit:

Quale ferè ſiluæ lumen habere ſolent.
Qualia ſublucent fugiente crepuſcula Phœbo:
Aut vbi nox abijt, nec tamen orta dies.

Vident enim omnes, ſententiam ſubeſſe: Iſtuc eſt ſapere, poſſe animũ flectere, vbicumque opus: *qui*, abundare, & aſſeuerationem tantùm, affirmationemq; maiorem orationi afferre. *Vbique*, autem valet, *vbicumque*. Ita in Pandect. à Iauoleno vſurpatur, de contrah. empt. *In lege fundi vendundi, lapicidinæ in eo fundo, vbique eſſent, exceptæ fuerunt*. Ita, *quiſq; quandoque*, pro, *quicunque, quandocunque*. Petronius:

Id eſt, quandocunque.

Et quandoq; mihi fortunæ arriſerit ora.

Poſtre-

Poſtremum verſum ita repoſuimus:

Quod faciundum forſit poſtidea, nunc hoc ſic feceris.

In Baſ. *forſan ſit*, reliquo verborum ordine, quo diximus: vnde feciſſe nos, *forſit*, nemo reprehendet, qui rationem demetiendorum verſuũ tenebit. Et liberat nos maiore culpa, quòd ſexcentis locis id vitium commiſſum. Apud Horat. Priſci. legit:

Diſsimile hoc illi eſt, quia non, vt forſit honorem
Iure mihi inuideat quiſquam. Et apud Vergil. Seruius:

Forſit vota facit, cumulatq; altaria donis.

Sic Lucretius, Propertius, alij. Sed maximum eſt hoc loco, quòd, *ſic*, reponimus, vbi eſt, *ſi.* nam, *ſi*, quam diu ſcribetur, quid ſit toto verſu præter verba, non videbo. Facias, non quod è re omninò tua ſit; aut tanquam melius non poſsis: ſed quòd illud optabile malorum collatio fecit. Primum erat, vt vobis inuicem conueniret: quod quia neſcio per quem ſtat, cur aliter ceciderit, facias quod proximum eſt. *Sic*, neque benè, neque tamen vt peſsimum ſit. Ea enim ſubeſt vis huic, *ſic*. Andria:

Quid vos? quo pacto heic? ſatiſne rectè? M. *nóſne? ſic.*

Valet, *mediocriter*; *fortuna in neutram partem ſpectabili.* neque enim, *ſic*, ibi porrò deinceps reſpicit; ſed in ſe finitur; & eſt, vt hoc addam, languoris cuiuſdam ac lentitudinis. Phormione interpres cum geſtu dicendum ait: *Quid rei*

 gerit?

gerit? C. *ſic. tenuiter.* Friuola eſſe ſentio; in quibus tamen multi ſibi placent, magnoq; ea inſcribunt. Quorum ſtultitia ignominiam à nobis deprecabitur. Eadem fabula:

Myſis, nunc opus eſt tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria atque aſtutia.

Conatur hîc interpres, neque, vt ait Ennius, proficit hilum: & fuit, cùm ego me planè negarem videre, quid iſti, *memoria,* heic loci eſſet. quorſum enim opus memoria? an, nè mandata exciderent? quæ erant hæc, *appone puerum?* gerræ. addebam, non latinè dici, *expromere memoriam.* Quiduis ergo illi nugarentur, verè eſſe in meis v. l. *exprompta malitia atq; aſtutia.* Enim malitiam expromptã eſſe illorum hominum, qui poſſunt, vt ait Plautus, quamuis de ſubito facere malum; qui ingenium, quoties maleficium res poſtulat, habent in numerato. Aliud etiã poſſe: *Opus eſt mihi exprompta tua malitia,* pro, *opus eſt, vt mihi tuam expromas malitiam.* Neq; certè, memoria, benè hærere huic, *aſtutia; malitia,* optimè. Hæc tum ego: nunc alia mens eſt. Memoria enim eſt, non id, quod errant interpretes, ad retinẽda mandata: nam quid ineptius? ſed dexteritas agendi, & in ciendo iurgij ſimulacro ad verum peritia. idq; eſt, *memoriter facere,* vt nè cõpecto & compoſito, nec tanquam præmeditatus; ſed ex tempore dicere, facereq; videaris. Talem Myſidem poſtulabat Dauus, nè Chremeti de fuco ſuboleret. Itaque parum, in-

quit,

quit, intereſſe cenſes, ex animo omnia, vt fert natura, facias, an de induſtria, hoc eſt, memoriter, nec vt ſimulare videaris. Ita ſæpè Aſper: & Plautus: Hem iſtuc ſi potes memoriter meminiſſe. hoc enim dicit, ſi ita potes iſtuc aſsimulare, vt nè ille ſuſpicari poſsit, nobis de eo ante conueniſſe. Eunucho:

Cognoſcítne ſigna? Ch. *Ac memoriter:* eodem ſenſu, opinor. Tum Aſinaria:

Aedepol ſenem Demænetum lepidum fuiſſe nobis.
Vt aſsimulabat Sauream med eſſe: quam facetè:
Agrè nimis riſum cōtinui, vbi hoſpitem inclamauit,
Quòd ſe abſente mihi fidem habere noluiſſet:
Vt memoriter me Sauream vocabat atrienſem.

Neq; abhorreo tamen vt alterum illud, *malitia*, probem: ac tum, vnde fluxerit labes, quod opinor, dicam. *Memoriter facere aſtutè,* gloſſema eſt ad illud, *exprompta malitia:* quod fortaſſe an ex ora libri in contextum orationis irrepſerit. Hoc an dignum fuerit quod notaretur, tuum iudicium eſto: mihi quidem videtur; vt ſum arrogans. Neq; hæc vendito: hoc tamen auſim, locum huc vſq; intellectum non eſſe. Quod poſtea legitur:

Mirum verò impudenter mulier ſi facit meretrix?
Ch. *Ab Andria eſt ancilla hæc quantum intelligo.*
in eo mãifeſtò laborãt numeri: ſed emaculãdũ:
Mirum v. i. m. ſi facit
Meretrix. Ch. *ab Andria eſt hæc, quantũ intel.* perſpicuè verum. nam, *ab Andria eſſe,* valet, *eſſe ancillam Andriæ:* quod pro interpretatione additum

tum inuaſit in verſum. Ita & numeros corrupit, & elegantem figuram ſermonis abſtulit. Plaut. Pſeud. *Video te eſſe ab illo, ita nugas blatis:* hoc eſt, *illius eſſe ſeruum.* Muretus, vt verſui opem ferret, ſuſtulit vocẽ, *meretrix*; in quo iudicium eius requiro. Nã improbauit ſententiam. Neque enim mulieres omnes omnia impudenter faciunt: & vt hoc cõcedam, imprudenter; impudenter, negabo. Præterea, cùm vellet conuiciari Dauus, nihil illi præter cæteras obieciſſet, ſi mulierem ſolùm vocaſſet: quod & Egeria, & Penelope, & Iuno ipſa fuerant. Poſtea, quando videri Dauus vellet cum Simone & Chremete facere, atque eadem omnia de Glycerio ſentire, mulierem meretricem vocat. Id enim verebatur Simo, quantum non aliud, nè appareret ciuem eſſe, benè pudiceque doctam: & is totius fabulæ nodus. At ſi tantùm mulierem dixiſſe arbitrabimur, aut Terentius imperite id, qui ſcripſerit; aut nos, qui arbitremur. Quid enim hoc ad argumentum comœdiæ? Planè vincit eum virum nihil omnino cogitaſſe, id quod ſequitur:

Ab Andria eſt hac, quantum intelligo.

Quia Dauus meretricem dixerat, intelligit Andriam eſſe. Quòd enim Andria, ob id peregrina: peregrina autem, & meretrix, idem. Vt Eunucho:

Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi.

D. *Poteſt taceri hoc.* Quia enim Samia Rhodi habitabat, peregrina erat; eoque meretrix.

Acce-

Accedit, quòd loquendi modum doctum ſuſtulit, *mulier meretrix.* Plautus:

Neſcio quæ mulier eſt heic intus in ædibus.

D. *Quid mulier?* S. *mulier meretrix.* Idem:

Nimioq́, ſibi mulier meretrix reperit odium ocyus.

Turpil. *Mulier meretrix, quæ me quæſti cauſſa cognouit ſui. Mulierem ancillam,* Salluſt. dixit Iugurthino. Hæc volui prolixius, ne quis Muretum mihi diceret. Ante hunc locum ille eſt: Act.3.Scen.5.

——— hem, quo fretus ſiem,

Qui me hodie ex trãquilliſſima re cõieciſti in nuptias.

An non dixi hoc eſſe futurum? D. *dixti.* P. *quid meritus?* D. *crucem.*

Alij, vt cuique lubebit; mihi ſic videtur, nihil Ælij lectione melius eſſe, quàm is libro Æneidos XI. laudat: *quid meritis?* cui, inquit, dicto reſponſum eſt, *crucem*: vt ſimile ſit Vergiliano illi: *Turnum gnatoq́, patriq́,*

Quem debere vides, meritis vacat his tibi ſolus,

Fortunæq́, locus.———

Eleganter, *quid meritis es?* pro, *quid meritus es? Quid ſermone? quid verbis? quid factis eſt?* potes cum antiquitate, cum voles, *qualibus verbis, aut factis.* Rectè notant in hanc rem Caſina:

Quid (me) *fide* (arbitrare?) EV. *bona.* ME. *quid factis?* EV. *neque malis, neq́, improbis.* Terentius Hecyra.

Iam ætate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci æquum.

Hoc, *non ſiet mihi peccato ignoſci æquum,* verbis tantùm diſcrepat ab illo; *Non ſiet mihi malis factis*

ſtis ignoſci æquum. At alij heic eſſe, *peccatus*, errant. Tacitus libr. vndecimo: *Per idem tempus Chauci, nulla diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco, qui natione Caninefas, auxiliaris, & diu meritis, poſt transfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum maxumè oram vaſtabat.* Sic ſ. l. contra quos faciendum non eſt. Mira autem forma: *Diu meritis*, pro, *qui diu auxiliaris inter Romanos meruerat*: vt heic Terentius, *quid meritis es?* Vergili. Culice:

Effigies ad eum Culicis deuenit, & illi
Triſtis ab euentu cecinit conuicia mortis.
Quid meritis, inquit, aut quæ delatus acerbas
Cogor adire vices? Sic enim rectè viri docti. Moſtellaria:

—— an mauis, vt aliquo abeat foràs,
Vrbem exul linquat factis hîc cauſſa tui?

Exul factis cauſſa tui, eandem formam habet. At alij contra: & ſcilicet errant. Quod enim Quintiliani locum adducunt: *Qui vero iudicem rapere, &, in quem vellet, habitum animi poſſet perducere, quo dicto flendũ & iraſcendum eſſet, rarius fuit:* non viderunt ſcilicet veterẽ editionem Argentoratenſem; quæ habet: cui dicto flendum & iraſcend. eſſet. Plautus Amphitruone, arbitror, ſic quoque:

Aſsiduus, id eſt, diues ſemper affluit: ſed ei op' nunquam deſit, ſerui quod faciant. Hoc probant ſequentia.

Opulento homini hoc magis ſeruitus dura eſt,
Hoc magis miſer eſt diuitis ſeruos;
Noctesq́ dies q́ aſsiduo ſatis ſuperq́ eſt:
Quoi facto aut dicto adeſt opus, quietus nè ſis.

Vt

Vt enim ante ſcribebantur, mendoſa fuiſſe puto. Neque autem cum alijs expono, neque, *aſsiduò*, aduerbium accipio; quippe nomen eſt potius, aſsiduus, pro diuite. quomodo in XII. Aſsiduo aſsiduus vindex eſto. Et tamen, vt legas, *quo facto aut dicto*, forma ea manet. Quæ ad nouandum, hoc eſt (adeò res redijt) veteres formas conandas, atque audendas, locum aperiunt, aliquanta diximus: ſed, opinor, quibus verſus, ſcripturaque ſolùm auctoris iuuatur, ea quoque, vt ſcriptor quidem eſt Terentius, tangi, lectori volenti erit; duntaxat ſi intelligens eſt. Illa ergo: Act. I. Scen. 2.

Id voluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,
Sperantes iam amoto metu, oſcitantes opprimi.
Aſtutè. S. *carnifex quæ loquitur?* D. *herus eſt:*

corrigenda ſunt:

Id voluit, nos ſ. n. o. d. f. gaudio:
Sperans, amoto iã metu, interobſcitantes opprimi.
Aſtutè. S. *carnufex.* D. *qui loquitur? herus eſt.*

Hoc enim ſenſit Dauus, Simonem ſperaſſe, poſtquam metu filium ac ſeruulum liberaſſet, deinde incurioſos & interobſcitãtes haud magno negotio occupatum atq; oppreſſum iri. *Interobſcitantes*, in omnibus meis inuenio, aut, *interoſcitantes*. Sed hoc tantundem, & ſic dicimus, *obſcænum*, *oſcænum*; *obſcum*, *oſcum*; *obſcines*, *oſcines*; *obſculor*, *oſculor*; *obſcito*, *oſcito*; *obſtendo*, *oſtendo*. Olim illo modo ſæpius: atq; id libri ſcripti loquũtur: nos plerũq; b exempto auribus ſtudemus. Nõ addã, quã ſuo loco heic dicatur illud, inter-

interobſcitãtes. nil poteſt ſignatius. In ſequenti poſſunt, vt monſtraui, perſonis dirimi verba; & procliue mendum ex compendio, quòd, quæ, aut, qui, totidem ijſdem ducibus ſignificat, ſed nihil moueo, & quæ recepta eſt diſtinctio, eadem non mala, heic quidem. Deinde:

Act.1. Scen.3. *Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria,*
Siue iſta vxor, ſiue amicaſt, grauida è Pamphilo eſt.

Sic circumfertur: quo non verſus ſolum excurrit, niſi veluti coſta ſubducatur; quod leporis inerat, perit quoque. Scribo: *hæc Andria*
Iſta vxor, ſiue amica eſt.

Plena faſtidij, & tanquam nauſeæ oratio: ac quam geſtu, vultuq; adiuuare actor debeat. *Iſta*, odioſum, vt Eunucho: *Iſtum æmulum ab ea pellito.*

Ego iſtam Eunuchum ſi opus ſit, vel ſobrius.
quo loco, vt hoc obiter moneam, nimis imperitè commiſſum eſt, quod tam diu ſederit, *iſtum Eunuchum:* contra quàm ſentẽtia ſuadeat. Quid ſignificetur, vident omnes: neq; ferri aliter poteſt, quàm, *iſtam Eunuchum.* Sed redeamus. Si legas: *Hæc Andria, ſiue iſta vxor eſt, ſiue amica:* lentam feceris orationem, & pœnè ſupinã; plusq; aliquanto geminatum, *ſiue*, de gratia decerpſerit, quàm addiderit illud, *iſta:* priore, ſiue, exempto, ſeruum ſe corrigere, valde eſt, ne amplius dicam, ad poetæ mentem. Ita Cicero: *Nihil perturbatius illo ab vrbe diſceſſu, ſiue fuga.* Iuriſconſultorum hoc erat: *Litem, ſiue rem dici oporteat.*

teat. Vt ſemel tantum, *ſiue*, in oratione ponatur, exempla ſunt Horatiana:

Te Salaminius, Teucerq́, & Stenelus ſciens
Pugna, ſiue opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Item:
——— *turdus,*
Siue aliud primum dabitur tibi, deuolet illuc. Catullus:
Laua, ſiue dextera
Opus foret volare.———

Neque tamen in re peruulgata exemplis opus fuit. Vt porrò veniamus, ſæpè ita dicimus; *quo iure, qua iniuria facit*: & enim libenter cum Terentio loquimur, cuius hic verſiculus eſt: Act.1. Scen.3.

Quo iure, quaq́ iniuria præcipitem in piſtrinum dabit.

Mihi tamen aliquando ſubijt vereri, ne verum eſſet:

Quà me iure, quà iniuria præcipitem in piſtrinum dabit.

Erit, *ſiue iure, ſiue iniuria: partim iure, partim iniuria: cæterum iure, an iniuria, ille non reputabit.* Certè hæc, *iuſta, iniuſta: æque, inique: boni, mali*; eam vim habent, vt ſi dicas, *partim iuſta, partim iniuſta*: atque ad eum modum cætera. Vſus ita verbo eo Cicero: *Gladiatoribus quà patroni, quà aduocati ſibilis conſciſſi.* Milite Glorioſo:

Næ tu hercle ſcitus equæ admiſſarius,
Qui conſectare quà mares, quà feminas. Plinius ait, patruum diſtrictiſsimum fuiſſe negotijs, quà priuatis, quà publicis. Neque verò hoc af-

ſirmo: non: quæro tantum. Non te ignorare puto, illum verſum:

Nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia;

vt excuditur, in regulas peccare. Neque enim ſic poteſt: *ſi tu, aut hic potes:* ſed, *ſi quid tu, aut hic poteſtis.* namque hoc, *potes*, cum, hic, conciliari nequit. Purgatus eſt, vt alicubi in V.C. reperitur:

Act.2. Scen.1. *Nunc ſi quid potes, aut tu, aut tu Byrrhia.*

Heautontim. quoque;

Nihil ſuccenſeo, nec tibi, nec huic: neque vos eſt æquum, quod facio, mihi:

reſtituendum e v.l. *Nihil ſuccenſeo nec tibi, nec tibi.* Sic Ariſtophanes Pluto: ὦ φίλτατ' ἀνδρῶν, καὶ σὺ, καὶ σὺ, χαίρετε. neque video quæ alia orationis ſtructura eſſe poſsit, vt bona ſit. Eadem fabula:

Act.1. Scen 5. *Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.*

Leue eſt: ſed monebo tamen, reponendum è libro Acad. Colon. *Bona noſtra hæc tibi permitto:* vt illa, Terentij:

Tibi pater permittimus:

Plus ſcis quid facto vſus ſit. ——— Ciceronis: *Totum negotium ei permiſi.* Hoc poſtulat ratio. Mandat amico, & tutori: permittit viro, ac patri. Permittimus enim poteſtati, committimus fidei, inquit Cicero. Si, *committo*, retineas, difficile eſt vt non idem repetatur. Hac etiam comœdia rectum eſt:

Quæſo ædepol, Charine, te, quoniam iam id, quod vis, non poteſt:

non,

non, vt imprimitur: *fieri non poteſt.* vt idem paullò poſt:

———— *Nunc te per amicitiam, & per amorem obſecro,*

Principiò vt nè ducas. P. *dabo equidem operam.* Ch. *ſed ſi id non poteſt.*

Ita enim interpres: & notat intelligi, *fieri.* Adelphis, cùm nunc legitur: *Tu quantum potes. abi:* corrigendum eſt: *tu quantum poteſt.* tale eſt Phormione:

Quantum poteſt, nunc conueniendus Phormio eſt. Eunuch. *Abduc, duc, quantum poteſt.* hoc enim germanum, illud vulgare adulterinum: *duc, quantum potes.* Multis locis Curtij vitium id notauimus, & præterea his Petronij: *Vt intellexit Chryſis me perlegiſſe totum conuicium, ſolent inquit, hæc fieri, & præcipuè in hac ciuitate, in qua mulieres etiam lunam deducunt.* emendabã: *Solent, inquit, hæc, & præcipue in h. c.* quomodo cùm coniecissem, deprehendi poſtea in veter. codic. Bituricenſi eſſe: *Solent inquit, hæc, frater, & p.* Sic ergo planè corrigendum. Illud, *fieri,* inculcatum deturpat orationem. Idem: *Quod ſolum ergo ſaluo pudore poterat contingere, languorem ſimulare cœpi.* Alij aliter; ſed vna hæc vera lectio eſt: *Quod ſolum ergo ſaluo pudore poterat, languorem ſ. c.* Item: *Erras, inquit, Eucolpi, ſi putas contingere poſſe, vt ante moriaris.* Furcis exturbandum, *contingere: Si putas poſſe, vt a. m.* Nam etiam ſententiæ officit: ſiquidẽ de eo ſermo eſt, qui ſibi ma-

num afferat, niſi interpelletur. Prope hinc Andria:

Act. 2. Scen. 5.

Quid tibi videtur? adeon ad eum? B. *quidni? ſi nihil interpres.*

Amo Brunianum, qui habet: *quippini: ni impetres.* Menæchmis: *Esne tu Syracuſanus?* M. *quippini.* Bacchid.

Quid? tu meretricem eſſe illam cenſes? N. *quippini.*

Illud autem è V. Colon. ponam, ſaltem vt appareat hinc quoque, quid quomodo ſuperfluere comicè poſsit:

hei mihi,

Vereor dicere. Pa. *hui.* CH. *dic quæſo Byrrhia.* B. *ego dicam.* PA. *quidſt adhuc?* Belle ſic additur, *adhuc.* Menæhmis: *An tibi*

Malam rem vis pro maledictis dari poſtea?

Vt illic, *adhuc*, ita heic, *poſtea*, vtrunque ex abundanti. Non negligam leiuiuſcula quædam addere, in quibus tamen valde delinquatur:

Scen. vlt. Vulgo, ſolus eſt.

Tum de puero Daue? D. *ah, deſine.*

Solus es quem diligunt dij.

Nam comicus ſermo eſt, *dij te diligunt*, pro, *omnia tibi ſecunda fluunt.* Contra, ita; *dij tibi iratiſunt.* Milite Glorioſo: *Salue homo, cumulatiſſime commoditate, duo dij quem diligunt, Mars & Venus.* Ibidem, narrante ſeruo omnia in amore ipſi ſecunda, & obnoxia, miles ſubijcit: *Venus me amat.* Hac ipſa Andria:——— *Quamobrem?* PA. *neſcio:*

Niſi

Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.

Quia ergo tot bona congruiſſent, etiam ad puerum quod attineret, ſolum eſſe ait, quem diligant dij. De puero ipſo non rectè accipitur. Sic illud: Act.3. Scen.5.

Namq; hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlciſci ſinit:

capital videtur. neque enim opinor ad finem verbum appoſuiſſe, quod medio non quadraret. Amplius autem dicere voluit, quàm, *hoc tempus præcauere mihi me ſinit*; quando eum tempus illud vehementer hortaretur; neque per id liceret aliud. Et inuenio in omnibus: *Præcauere. m. m. monet*; *haud. t. v. ſinit.* Ita res ipſa ſuſpicari me cogit, ſcriptum fuiſſe: —— *præcauere mihi me, haud te vlc. monet.* Deprauatus eſt ille quoque: Act.4. Sce.1.

Nondum ſcis. C. *ſcio equidem illam ducturum eſſe te.* lib. v. mei:

Nondum etiam ſcis. C. *equidem illam ducturum eſſe te.*

Etiam, pro, *adhuc:* vt Hecyra:

Mane, nondum etiam dixi, quæ volui.

Præterea libenter e l. Acad. Colon. & alijs ita ſcripſerim:

Quid tibi iſtic negotij eſt? D. *mihin?* S. *ita, mihi.* Act.5. Scen.2.

Mihine? M. *tibi ergo.*

Benè hercle. Iratus enim, vt fit, repetit verbum Daui; qui cum dixiſſet, *mihin?* retulit,

 hic,

hic, *ita, mihi*: quæ cauſſa fuit Dauo, cur iterum quærere auderet: *mihine?* & Simoni, cur mutaret reſponſionem: *tibi ergo. Mihi*, autem illud Simonis extra ſententiam eſt. itaque, quæ ſumma ratio eſt, in numeros non vocatur. Porrò, pro illo vulgato:

Act. 5. Scen. 4. *Itáne attemperatè venit hodiè in ipſis nuptijs, vt veniret ante hac nunquam?* reponendum: *Itane attemperatè euenit, hodiè in ipſis nuptijs vt veniret, ante hac nunquam?* Vult enim non eueniſſe attemperatè: ſed factum de induſtria & compecto. Alterum pugnat cum ſenſu Simonis. *Itáne attemperatè venit?* eſt; *non venit attemperatè*: at contra eſt: ſed non euenerat. Reſtat igitur illud:

Act. 4. ſcen. 2. *Quis videar?* C. *miſer æquè, atq; ego.* D. *conſilium quæro.* C. *fortis.*

Scio quid conere. D. *hoc ego tibi profecto effectum reddam.*

Fruſtra eſt interpres: neque, quod ſine inuidia liceat, à quoquam locus intelligitur. vno autem apice minus integer eſt: *Forti' es ſcio, quod conere.* Verba ſunt Charini collaudantis, atque animum addentis ipſi Dauo. velis modò, inquit, & conere: vt ego fortitudinem tuam noui, perficies facilè. Bonos viros induxit, quia comicus venuſtius paullò, quàm ipſi ſolent, hoc dixit: *Fortis es, quod conere.* Simile autem Eunucho:

——— *Perfice hoc*

Precibus

Precibus,pretio,vt hæream in partem aliquam tandem apud Thaidem.

G. *Difficile eſt.* T. *Siquid collibuit, noui te.* tantundem fuerat: *ſi quid collibuit, fortis es.* Addit porrò:

——*quid tu? quo hinc agis?* C. *verum vis dicam?* D. *imo etiam*

Narrationis incipis mihi initium. C. *quid me fiet?*

D. *Eho tu impudens, non ſatis habes. tibi dieculam addo.* Sic hæc emendanda ſunt. Plerique libri, *incipit*; peſsimè, contra v. c. etiam v. Venetum: neque rectè accepit interpres. Hoc enim dicit poëta: initium ſe diſturbandarum nuptiarum à Charino facturum: cuius ſcilicet Pamphilo ſperata ſit. Vt enim animum faciat Charino moliendi quoque, & quaquà poſſet, turbandi, tantum ſibi in eo momentum eſſe mentitur, vt ſperet ea rè conſuturum ſe, nè Pamphilo detur. Narrationem pro actione dixit: quia ſibi negat otium ad narrandum eſſe: & ipſa actione repræſentaturum narrationem. Illis autem verbis alluſit ſcenam:

——Dies hic mi vt ſit ſatis, vereor,

Ad agendum.———

Planè vt neſcias, rem, an fabulam agi dicat. Melius hoc noſter, quàm Plautus. Is enim apertius: *Satis*, inquit, *ſic longæ fiunt fabulæ.* Et:

Horum hæc agitur fabula ſpectatorum cauſſa: hi ſciunt,

nimis ruſticè tandem. Quid? quid aliud volui monere? etiam. ita ſcribendos illos verſus:

Act.2. Scen.4. *Subtriſtis viſu'ſt eſſe aliquantulum mihi.*

D. *Nil propter hanc rem: ſed'ſt quod cenſeat tibi.*

S. *Quidnam eſt?* D. *puerile'ſt* S. *quid eſt?* D. *nihil* S. *quin dic quid eſt?*

D. *Nimiùm perparcè facere ſumptum.*

Cenſeat e v. c. Acad. Colon.& Stanæi: quod rectum eſt. Hoc enim veteres, nullo ferè compoſito vti ſolebant, quin ſimplex pro eo ſæpè valeret. Et, *cenſeo*, quidem pro, *ſuccenſeo*, Paccuuius: *Ne vobis cenſeam, ſi ad me referretis.* quod audire aliter poteramus, niſi Varro diſertè pro, *ſuccenſeo*, enarraret: quo quieſcere debemus. Quòd poſtremo verſu, *parcè* ſcripſerant, &, *ait*, inculcarant, illud contra v. lect. & Priſciani auctoritatem fecerant. atq; apud hunc quidem ſine mendi ſuſpicione. *Ait*, inferſerant, vt planiſsimè verſum perderent; & quia non videbant, *ſuccenſeo*, huc ſpectare. *Cenſet tibi, nimium perparcè ſumptum facere.* Eſt illud eadem fabula:

Scen. vlt. ———*Charine, in tempore ipſo mi aduenis.*

C. *Benè factum.* P. *hem, audiſti?* C. *omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.*

Et hîc quoque V. C. audio: *age, me in ſecundis reſpice.* De te, inquit, prima tibi cura fuit: qui quando rem tutam habes, me nunc in ſecundis cura. Cicero ita, *in ſecundis, tertijsq; conſiſtere.*

ſiſtere. Cæterùm, ad ſcenam ſpectat, in qua primæ, ſecundæque partes. Andria quidem ipſa duplex eſt, vt item Heautontimorumenos. Nam in Pamphilo & Glycerio fabula tota tranſigitur: ſed vt res miſceantur magis, & in perſonas ſpargantur, vberiori argumento, Charini amor ſecundariò in periculum vocatur. Itaque ille in ſecundis eſt. Paruum hoc: Act. 5. Scen. 4.

Is hinc bellum fugiens, meq; in Aſiam perſequens, proficiſcitur.

Tum illam relinquere eſt veritus. poſt illa nunc primùm audio,

Quid illo ſit factum: legendum: *poſtillà*, aduerbio. Catullus:

Nec ſibi poſtillà metuebant talia verba. Propertius:

Hypſipyle nullos poſtillà ſenſit amores.

E TERENTIO EMACVLATA, VT IN SOLVM VEnerant

DIVIS MANIBVS OPTIMI ET DOCTISSIMI VIri, Ioannis Bremari Efferenſis.

QVod quidem, quæ tua virtus fuit, Bremare, fidenter ſcribo. Atque vtinam, ſi pium eſt optare, tibi potiùs ad ſalutem moram fata produxiſſent, quàm ad exitium patriæ diem repræſentaſſent. Non metuo ne nimium hoc cuiquam bono dicere videar: aut tu is eras, qui doctrina, moderatione, exemplo, quod homo vnus poſſet, fugam antiquitatis ſiſteres, aut, opinor, ſexcenti alij præter numerum nihil adferant. Dijs aliter viſum: & ego nunc, quod ſolum per eos licet, has tibi ſtudiorum meorum primitias libo, affini, præceptori, parenti meo. CITIVS MELIVS debui, & ſanè volui, audeo etiam, potui, niſi quę ipſo obitu tuo ordiri mihi ſæua & aduerſa omnia cœperat fortuna, ſic porrò deinde incubuiſſet, vt finem nullum, niſi finem meum, factura videatur.

E VNV-

EVnucho, in periocha Apollinaris:

ſed Atticus

Ciuis repertus frater eius collocat

Vitiatam ephebo. hoc graui mendo non caret. Lego ex vet. Veneto: —— *Sed Atticus*

Ciuis in primis, repertus frater, collocat

Vitiatam ephebo. Ciuis in primis, eſt, *ciuis ex primis*. Salluſtius: *Leonem primus, aut in primis ferire.* Refertur ergo ad illud:

Nam me eius ſpero fratrem propemodum

Iam reperiſſe, adoleſcentem adeo nobilem.

In prologo Eunuchi:

Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis

Quamplurimis, & minimè multos lædere.

lego:

Qui placere ſe ſtudeat bonis,

Quàm pluribus, & minimè multis os lædere.

Notum iam ex Nonio Marcello, *quàm pluribus*, duabus ſeiunctim dictionibus ſcribēdum, hac ſententia: *ſi quis malit bonis potius quàm malis placere. Plures* enim ꝑ *malis* dici: cuius ille exempla refert: deeſſe ad plenum particulam, *potius*, vt aliàs ſæpè. apud Tacitũ: *Agrippina clarus maioribus, quàm vetuſtis.* & Ann. primo: *Pacem quam bellum probabam. Pluribus*, erat in Stanæi libro: & miror id alios ex Nonio nō deprehēdiſſe. Pro *multos lædere*, ſcripſimus, *multis os lædere*: ſed & ſententia probat, ſi hoc modò fatemur, Terentium ad rem loqui. nam palàm & coram conuiciari aut maledicere, eſt, *os lædere*. Adelph.

—— *Clemens, patiens, nulli lædere os.*

contra

cõtra, *in os laudare*:ſed ab eadem forma. Cicero, *præbere os ad malè audiendum*. Sed hoc tamen Terentij,qui tantum ſententiam quæreret,præterire potuit: illud, niſi qui me acutior, nemo quiſquam aſſequetur:

Act.1. Scen.2. *Nil. nam quæſiui,nunc ego eam,mi Phædria,*
Multa ſunt cauſſæ,quamobrem cupio abducere.

Quid enim hoc, malũ,eſt,*nam quæſiui*.Lego: *Nil: nam, deſiui*. nihil, inquit, amplius eſt, quod dicam. nam deſiui. Vt qui perorauerunt,ad finem addũt, *dixi*:ita,qui ſermonem conferunt, cùm partem dare alteri volunt, *deſiui*, aut, *ſiui*. *ſinere ſermonem*, eſt, *finiſſe*. Ita ſæpè,vbi minimo minus peccatum literis, ad ſententiam immane quantum amiſſum eſt. Nam illos Heautontim.qui hactenus intellexerint,neſcio:ſanè docti ſe negant:

Act.1. ſc. 1. *Homo ſum,humani à me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc,vel percunctari puta.
(Rectum eſt)ego vt faciam,non vt deterream.
ME. *Mihi ſic eſt vſus,tibi vt opus eſt facto,face.*
CH. *An cuiquam eſt vſus homini,ſe vt cruciet.* M. *mihi eſt.*
CH. *Si quid laboru eſt,nollē:ſed iſtuc quid mali eſt?*

Nec mirum,qui tam mendoſi ſint. Lego:
Vel me mouere hoc,vel percunctari puta.
Rectum eſt? ergo vt faciam,non te vt deterream.
ME. *Mihi ſ.e. v. tibi. v. o. e. f. f.*
CH. *An c. e. v. h. ſ. vt cruciet?* ME. *mihi eſt.*
CH. *Si quid laboriſt, nollem: ſedſtuc quid, malùm, eſt?*

Peſsimè huc vſque lectum eſt, *mouere*, & vnde ſententia nulla idonea educi poſſet: *mouere*, autem nunc optimè. Quod ne cui parum lique at, ſententiam aperiamus, & viam, qua huc per ueniatur. Sciſcitabatur Chremes, quid tantopere animum Menedemi angeret. hoc Menedemus ita interpretatur, tanquam ſi curet aliena. At Chremes negat conſequi. quamuis, inquit, homo ſum: & ſi faciam, non inhumanè faciam. Sed enim non continuò curo aliena, ſi quæro. Itaque vel curare me id puta, vel etiam percunctari tantum. Curare, mea cauſſa: percunctari, tua. Si enim rectè facis, percunctari, vt idem faciam; ſin prauè, curare; vt de ſententia te deducam. Ea vis eſt hoc verſu:

Rectum eſt? ergo vt faciam, non te vt deterream:

Cui ſuo loco deinde infertur:

Mihi ſic eſt vſus, tibi vt opus eſt facto, face.

Mouere, ergo heic eſt, *curare*: vt Andria:

Ego iſtuc moueo, aut curo? nō tu tuum malum æquo animo feres?

Poſtremò: *Si quid laboriſt, nollem. Labor* pro moleſtia capitur. Andria: *Tantum laborem capere ob talem filium.*

Hecyra:

Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus eſt labos.

Ita Græcis πόνος: & quod Paccuuius: *exanclare laborem*: Cicero maluit, *dolorem*. Scripſerunt etiam: *ſed iſtuc quid mali eſt?* quod mihi conuenire non videtur. adhuc enim pendet, malum Thuſculanis.

ſit,

ſit, quod illum ad laborem impulerit, an âni-
mo illius bonum. Itaq; ſi, inquit, moleſtia eſt & mœror, qui te ſubigit, vt ſeruorũ munera fungaris; nollem: ſed omnino tamen, quid eſt? Andria, *mali*, reponendum:

Sed Dauus exit: mi homo, quid iſtuc obſecro eſt?
Quo portas puerum. Lego:

Sed Dauus exit: mi homo, quid iſtuc mali obſecro eſt?

veteris Veneti, & multorum ſcript. codicum fide. Poſtea lege, quod planè ſuadent veſtigia v. ſcripturæ in Stanæi:

Domum reuertor mœſtus, atq; animo ferè
Conturbato, atq; incerto præ ægritudine.
Aſsido: accurrunt ſerui: ſoccos detrahunt:
Et alij feſtinare, lectos ſternere,
Cœnam apparare: pro ſe quiſq; ſedulo
Faciebant. *Feſtinare, ſternere, apparare,* præteriti temporis, *feſtinabant, ſternebant*, frequentatiue in narrationibus, vt ſolet. mox deinde:

Ancillas ſeruos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facilè victum exercerent ſuum.

Omnino legendum: *facilè ſumptum exſercirent ſuum.* In noſtro Colon. lituræ indicant (minus enim hoc loco; quòd nuſquam ferè alias, ſcriptura liquet, etiam compendio) aliud eſſe exaratum, quàm, *exercerent*: & id eſſe, *exercirent*, putes, quia in Stanæi reperimus, *exciunt. Exſercio* (apud Pompeium, extrito s, *exercio*, ſcribitur) à *ſarcio*, eſt. vt à *fatiſcor, defetiſcor*: à *parco comperco*: à *paciſcor, depeciſcor, compeciſcor*; atque

inde, *compectum*. Scribendum ita apud Plautum Captiuis:

——— *Sciui extemplo de compecto rem geri.*

Ac mox:

Omnes compecto rem agunt, quaſi in velabro oleary. Pſeudolo:

Aut de compecto faciunt, conſutis dolis. Sueto. in Auguſto vtitur; ſed in mendo cubat: Extiterunt qui traderent, conſpecto eum ad arma iſſe. Emendo: *Compecto eum ad arma iyſſe.* Quòd Turnebus, *conſpecto*, retinet, & tuetur, poſsis arbitrari de induſtria eũ nugatum eſſe. nam non fuit ille vir, a quo tantæ nugæ proficiſcerentur. Quæ in Suetonio vulgantur, è gloſſa ſunt. Sed viri docti, Bembus, Turnebus, Muretus, Marcoduranus, *facilè ſumptum exercerent ſuum*, probant apud Terentium: & antiquiſsimum Venetum laudant, in quo ea ſcriptura nõ ſola pareat: verùm comitata interpretatione etiá ad oram. Ego, antequam ſtatuã, quid in controuerſia ponatur, rerum omnium primum quærendum puto. nam ſi hoc agitur, vbi Venetum vſquequaq; audire decreueris, ſitne, *exercerent*, reponendum, res dubitationem habere deſinit: ſin acceptum nobis eſt, Venetũ antiquiſſimum quidem eſſe librum; ſed & librum, & vnum; neque, vt nunc quidem ætas eſt, reperiri tam probum, & fidum quenquam, quin multum ſæpè mali habeat; neque tam improbum, quin boni interdum aliquid, difficile eſt vt non verior ſit altera illa ſcriptura, *exſercirent*;

Quod

Quod ſi autem ad laudem, ac vitium ſcripturæ hoc vnum ſufficit, probari, damnariue Veneto, quin nos ergo Hecyra legimus:

Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente vaſit?

non potius, quomodo ſcribendum eſt:

——an dolor repens inuaſit?

quin Phormione:

Id quidem tibi iam fiet, niſi reſtitis verbero.

quin etiam hunc verſum Eunucho ei libro gratificemur: *Ibo ad eum viſam: viſam ſi domi eſt:* quem, mendoſum in omnibus libris, corrigo:

Idq; ad eum viſam, ſi domi eſt.

Id, valet, *propter id*; *ad aliquē viſere*, milies Plautus, Terentius, Varro, Gellius. recipiamus etiam Heaut. ineptiſsimā ſcioli cuiuſpiam gloſſam, ſi Venetus liber Sibylla eſt:

Pergin mulier odioſa eſſe? nullamne ego rē vnquam in vita mea volui:

ſcribamus illum verſum hoc modo:

Suſtuliſti. So. *ſic eſt factum.* Ch. *domin?* Sy. *ergo herus damno auctus eſt:*

exturbemus eadem fabula illa verba: *Paullo qui eſt homo tolerabilis*: denique ſexcentis locis cum eo codice erremus. Sed interpretationem eius videamus. *exercerent ſumptum*, eſſe, *in ſumptu exercerentur*: vt apud Vergilium: *Ferrum exercebant*, pro, *in ferri fabrica exercebantur.* Cui intelligenti probabit, *ferrum exercebant*, eſſe, quod dicit: non id potius, *ſubigere, & erudire ferrum, et multis ictibus tundere, ac tanquam miſerum habere.* quomodo Adelphis:

I ſanè:

I ſanè: ego te exercebo hodie, vt dignus es, ſilicernium.

quo exemplo idem Georgicis:

Exercet crebrò tellurem, atq; imperat arvis.

Tellurem exercere, non eſt, *exerceri in colenda terra*; ſed id, quod continuo addit, *imperare arvis*. Ab eadem mente, *domare terram*. Sic quoq; ſe alibi vti oſtendit: *Exercent terrã*; quãdo ſubijcit: *raſtris & vomere duro*. tum eo loco:

At ſi triticeam in meſſem, robuſtaq; farra
Exercebis humum;

Bembanam illam interpretationem excludit. nã illud, exercebis, ad *robuſta farra* ſpectat. Neque ſanè idem eſt, *exerceri in arte*, &, *exercere artem*. Alterum enim ἕξιν ſignificat, alterum διάθεσιν. Iam, an hoc quæſo dicere Terentius voluit, *qui in ſumptu ſuo exercerentur*? minimè. exerceri enim omnes poterant: exſercire ſumptum, niſi qui robuſtiores eſſent, & occalluiſſent, non item. Quid? quod imbecilliores maximè omnium laboribus exercentur. facilè enim ijs fit, vt laborando miſeri ſint. at firmiores & valentiores, pares ferendo labori, nullum laborem in labore capiunt. Qui ergo metuendum erat ne in opere exercerentur, eos vendidit Menedemus. Sic in Adelphis Syrus exercere ſe inquit ſenem, cui ea ambulatio allatura laſsitudinem erat. adoleſcentulum quidem certè re tam modica nõ exercuiſſet. Quid autem hoc, *facilè exercerent*? an non ipſum exercendi verbum difficultatis & ęgritudinis eſt. ac

laborioſum ſonat;quare huic.*facilè*,hærere non poteſt.Apud Ambroſium 2.lib.offic. eodē modo ſcribo: *ſed direptione alicuius & amiſſione patrimonij in eam recidere iniuriam, vt ſumptum exſercire non queant*. Eiuſdem Heautont.prologo, nulla cum ratione illud eſt:

Niſi iam tū corruptum Ambroſius legit.

Nè cui ſit veſtrum mirum cur parteis ſeni
Poëta dederit,quæ ſunt adoleſcentium;
Id dicam primum:deinde quod veni eloquar.

Nam cōtinuò,quid venerit, eloquitur: poſt demum eò accedit, cur ſenum atque adoleſcentium vices verterit. Itaque traijcienda verba:

Id dicam deinde:primum,quod veni,eloquar.

Mox legitur:

Nouam eſſe oſtendi,et quæ eſſet:nunc,qui ſcripſerit,
Et cuia græca ſit, ni partem maximam
Exiſtimarem ſcire veſtrûm,id dicerem.

aliter hoc quàm rectè ſcribitur: ſiquidem rectè habet Baſilienſ.—— *ni partem maximam*
Exiſtimarem ſcire vos,id dicerem.

Gellius in eodem corruptus: *Amici, inquit,iſti magnam in partem ceſſatores ſunt*. Reſtituendum: magnam partem ceſſatores ſunt. Sed & ibi mendum:

Heautontim. Act.3. Scen. 4.

Primum te hoc oro, nè quid credas me aduorſum edictum tuum.
Facere auſam. CH. *vis tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?*
Credo,SY.*neſcio quid peccati portet hæc purgatio.*

Non eſt deterius in Bruniano; *portendat hæc*

purgatio

purgatio. Monſtri enim neſcio quid dictura videbatur Soſtrata: vt ridiculi cauſſa aptiſsimo verbo vti voluerit. Atque etiam ſine eo melius ſit, quàm *portet*. Eſt item Heautontimorumeno, initio:

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas, Act. I. Scen. I.
Quod ego in propinqua parte amicitia puto;
Facit, vt te audacter moneam.

Viſa eſt heic cauſſa nonnullis, cur primo verſu, *me*, eijcerent; credo, quod cum ſe ad Græcos Latini conformant, in eo genere ita ferè faciũt, vt verbũ ante nomen ſit: *Fac me vt ſciam*: ita Gellius. nõ facilè, opinor, dicturus erat: *me vt ſciam face.* Et aliquid etiam vt in huiuſmodi re, rationis habet: quam animo ſequi, & verbis dicere, nõ perinde facilè eſt. Quãuis ſanè non caret exemplo veterũ ſcriptorũ, vbi forma ea verbũ de hinc ſit. Frequentius pręcedit: in quo quidem valde ei figuræ indulſerunt comici. Phormio.

Hei metuo lenonem ne quid ſuat, ſuo capiti. Act. 3. ſcen. 2.

Simplex erat & obuium: *hei metuo, ne quid leno ſuat.* Sed venuſtius fecit mutatione: vt Hecyra quoque:

Simul vereor Pamphilum ne orata noſtra nequeat diutius
Celare: —— cum ita vellet; *nè Pamphilus nequeat celare.* Plautus ſine figura dixit, Perſa:

Nè non ſat eſſes leno, id metuebas miſer,
Impure, auare, nè cruminam amitteres?

Eſſe quid lenonem, valet, ſceleris aliquid, et fraudis parare. Vulgò, *ſuat*, eſt, pro *ſuat*: & de eo

non idem omnes: cæterum, *fuat*, rectum eſt. Qui tamen illud, *fuat*, adhuc puobabit, eum ego ſatis habebo, riſiſſe. namque ipſum potius eſſe qui ita ſcribere debeat, quàm Terentium. quippe ſine gratia eſt, nec quicquã in lenonem pręter alios iacit. Quod continuò ſequitur: *idem ego metuo*, ne hoc quidem à Terentio ſcriptum eſt. nã in pleriſq; qui in meas manus venerunt, v. l. *idem hoc metuo*: quod quia nihil mutat à ſenſu Antiphonis, neq; addere Syrus apud Terentium quicquam debuiſſe videtur, niſi ab eius verbis nouum, nulla licentia traduco literam: *dièm hoc metuo*. Ait enim Syrus, ſe iam non primum hoc metuere, ſed diem vereri cœpiſſe. *Dièm*, aduerbium, pro, *iamdiu*, aut *iamdudum*, vel *iampridem*. Milite glorioſo:

Sic lego: Atque, eſt, continuò.

———— viden' vt tremit? atq; extimuit,

Poſtquam te aſpexit. PY. *viri quoque armati dièm iſtuc faciunt.*

Hoc enim viro docto aſſentior, malè in recentioribus mutatũ eſſe, *idem*; & veteres quod habeant, rectum habere, *dièm*. Atq; eadem hac Phormione, miror eſſe quibus Aldina vetus editio non probet:

Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc obducet locum? hem,

Act. 3. Scen. 3.

Dum igitur dièm licet, dumq; adſum, loquimini me cum Antipho.

Hæc qui renuent, ſcio fore. Vt lubet; quando et mihi reperiſſe, palmariũ eſt: & gemina ſemper inſcitiæ fuit inuidia. Quid autem mirum hoc

corru-

corrupiſſe, qui eodem loco neque iuſtum verſum, neque ſententiam manere voluerunt, vt deprauarent?

Nequeo exorare vt maneat, & cum illo vt mutet fidem.

Diſpeream ſi aliter magiſtri putant, quàm, *manere*, heic idem eſſe quod, *non diſcedere:* vt hoc ſcilicet dicat Phædria: *Impetrare nequeo, vt Athenis etiam maneat hoc triduum: neue Pamphilam abducat leno.* Itaq; pro ſuo ſcilicet iure iambum in trochaicum admittũt. reponendum autem erat potius:

Nequeo exorare vt maneat m', & cum illo vt mutet fidem.

Neque enim leno abducturus erat Pamphilam; ſed emerat iam, qui abduceret, alius. *vt maneat me*, id eſt, *vt me aliquamdiu opperiatur.* Sic eadem fabula:

Poſtquam vidit me eius mater eſſe heic diutius;
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam.

Menæchmis:

Saluum ita, vt mihi dediſti, reddibo. heic me mane.

Quod autem ſupra traduximus verba:

Hei metuo lenonem ne quid fuat, ſuo capiti:

cum vulgata hunc ordinem poſtulét: *ne quid ſuo fuat capiti*, vtrum ſcribas, manum nõ verterim: tamẽ venuſtior videtur hæc vulgata: illa altera explicatior. Qui enim dicturus erat, *Phædriæ capiti*, mutauit ἐν φημισμῷ, *ſuo capiti*: quod eſt lepidum, quia inexſpectatum. atq; ita vetus interpres. Abijmus illinc, quod cœperamus:

Tamen vel virtus tua, vel vicinitas

Facit.

E Baſ. & Col. qui bibliothecæ eſt publicæ, ſcribendum videtur:

Tamen vel virtus tua, mea vel vicinitas.

Quod e. i. p. p. o. p.

Facit, v. t. a. m.

Ita poëtæ ſuam in opponendo & cõtendendo elegantiã reſtituimus: *virtus tua, mea vicinitas.* Quamuis mihi quidem exilius ad calculos reuocanti, ſententia etiam ipſa poſtulare videtur, ne ab hoc diſcedamus. Nemo enim ferè ad conſulendũ accedit, niſi & in ſe habeat, quo excitetur: & in altero videat, cui conſilium perhibet. Ita, vt conſulã, inquit, in rem tuam, facit, à te quidẽ, virtus tua; à me, quod vnum poteſt, vicinitas: quorum illud erat, cur vellet; hoc vt honeſtè poſſet. Proximum eſt:

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre deniq;.

Non Sibyllæ oraculũ verius, quàm, ſic emaculandũ eſſe; *aut aliquid facere deniq;.* Ita v. Venetus; & eodem modo citatur Phorm. act. 1. Sc. 2. vulgò in illo, *ferre,* vis eſt & contentio, mihi in, *aliquid* Video te fodere, aut arare, aut, ſi horum neutrum, aliquid facere tandem. Aliter ſi ſcriberetur, illud *deniq;,* ad ſequentem verſum ſpectaret: quod & Cicero. 1. de finibus, & interpres vet⁹ Phormione, manifeſtè ac diſertè cum præcedentibus iungũt. At viri docti mirantur, & Ciceronẽ, ſi dijs placet, memoria lapſum arbitrãtur. ſanè, ſi, *ferre,* ſcripſiſſet Terentius: quia

facere

facere, ſcripſit, non potuit aliter quàm, vt ei adderet, *deniq;*. Tum demum enim ita collocatur *deniq;*, vt ad præcedẽtis reſpiciat, cum in poſtremo verbo cohibentur, quæ præceſſerunt. Heic qui alterutrum, aut arat, aut fodit, certè facit. at fert, non item. *Ferre*, autem deprauatum pro *facere*, etiam in epiſtolis Ciceronis, & in verſibus Cæcilij apud Gellium:

Ferre ita me vxor forma & factis facit.

Rectum eſt: *Facere ita me v. f. e. f. f.*

ac Plauti Epidico:

—— *Si hercle ego illum ſemel prehendero,*

Nunquam irridere nos illum inultũ ſinam ſeruum hominem.

Quid illum ferre vis? qui tibi, cui diuitiæ domi maxumæ,

Sunt, is numum nullum habes; nec ſodali tuo in te copia eſt.

Nõ mihi perſuadet Camerarius hanc emendationem, quin legam:

Nunquam irridere n. ill. i. ſ. ſ. hominem.

CH. *Quid illum facere vis?* St. *quid tibi, cui diuitiæ d. m.*

Sunt, is n. n. h.

Quit, pro *quid.* hoc enim antiquarium eſt. Vt autem relatiuum cum pronomine concordet, priſcæ id quoque etiam elegantię. *Tibi cui ſunt diuitiæ, nullum numum habes.* Non longè Heautontimo.

Si nihil mali eſſet, iam heic adeſſent. Clit. *iã aderũt.* Clin. *quando iſtuc iam erit?*

Clit. *Non cogitas hinc longulè abeſſe? & noſti mulierum moras:*

Dum moliuntur, dum comantur, annus eſt.

Primo verſu in editis: *quando iſtuc erit:* omiſſo, *iam*; quod in l. v. Stanæi eſt. Multum eo detracto de elegantia deperit. altero, *mores mulierum*, in vulgatis: qua deprauatione interijt ipſum illud, quod dicere vult, prouerbium. Id erat autem, *Mora mulierum.* Milite glorioſ.

Mulier profectò nata eſt ex ipſa mora.

Nam quæuis alia, quæ mora eſt æque mora,

Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem eſt.

vbi medio verſu, *mora*, longa priore, idē quod *ſtulta*, eſt: quamuis alios non ita accipere ſciam. Paucos vidi v. l. in quibus non hoc modo eſſet; *& noſti mulierum mores.* Ita numeri ipſi hanc emendationem inuitant. noſti, inquit, prouerbium, *Mora mulierum.* Deinde in his verbis: *Dum moliuntur, dum comantur, annus eſt*; alij nodum in ſcripto ferè quærunt. *Moliendi* autem verbo ita Lucilius vtitur quoque:

—— *molimur, ſubducimur.* & Cæcilius:

Lætitia me mobilitat, mœror molitur metu.

Molimenta mulierum eleganter exprimit: quod verbum à moliēdo eſt. Iuſtinus initio 9. *In Græciam Philippus cum veniſſet, ſollicitatus paucarum ciuitatum direptione; & præda modicarum vrbium, quantæ opes vniuerſarum eſſent, animo proſpiciens; bellum toti Græciæ inferre ſtatuit: ad cuius emolumentum egregriè pertinere ratus.* reſtituo: *ad cuius molimentum.* Varro libr. 3. de re Ruſtica: *Nec de*

de cocleis ac gliribus quæro, quod reliquum eſt. neque enim magnum emolumentum eſſe poteſt. Ita cum ſit in omnibus etiam ſcriptis libris, emendãdum tamen: *neq; enim magnum molimentum eſſe poteſt*; quo præter Siſennam, & Liuium, ac Iulium Cæſarem in primo de bello Gallico; fallor? an etiam Lucretius vſus eſt:

Huc accedit item, quare queat id magis eſſe. Libr. 4.
Hæc quoq; res adiumento, motuq; iuuatur.

Quem poſteriorem verſum Lambinus obeliſco configit. Nam quod in veterib. cod. omnibus reperitur, Lambinus vnus pro ſexcentis codicibus eſt. Cæterùm, legebam:

Huc accedit item, quare queat id magis eſſe,
Hæc quoq; res; molimento, motuq; iuuatur.

Cum enim anelli rarior aer factus eſt à fronte, & locus inanitus & vacefactus, vt inquit, aer à tergo protelo pellit & molitur. Hanc coniecturam probabilem arbitrabar. *Molimentum*, enim vox non intelligebatur: quæ huic proximæ erant, in quas plerunque ea corrumpitur, *emolumentum, monimentum*, in verſum non quadrabant. Etiam coijciebam: *idiumento, motuq; iuuatur. Iumentum*, enim quoduis vectabulum, & quocunque res proripitur. Gellius libr. 20. Cap. 1. Sed iam regrediamur ad Terentium. Heauton:——*imò alijs ſi licet, tibi non licet.* Act. 4. Scena. 4.

Omnes te in lauta, & benè aucta parte putant.

Rectè Bruniamus, & alij: *te in lauta, & benè vncta parte putant. Benè aucta res*, ea eſt, quæ per fas creuit, nullius iniuria. Ad hoc hic non vult

Syrus: ſed, Menedemum in ampla & bona re eſſe; vt poſsit mutuum reddere. Vnctam rem dicebant eandem, quam lautam. Catullus in Mamurram:

Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati,
Niſi impudicus, & vorax, & helluo;
Mamurram habere, quod comata Gallia
Habebat vnctum, & vltima Britannia? Item:
Quid hunc, malum, fouetis? aut quid hic poteſt,
Niſi vncta deuorare patrimonia?

Iam, *vncta*, legendum apud Terentium, vincit illa vox, *lauta*. Hæ enim ita coniungi ſolent. Phormione:

Téne aſymbolum venire vnctum, atq; lautum è balneis. *Vnctum*, autem vbi eam iniuriam aliquibus ſaltèm libris ab illo, *auctum*, non acceperit, vix vnquam eſt. Propertius libr. 4. elegia vltima:

Et ſerie fulcite genus. mihi cymba volenti
Soluitur aucturis tot mea fata malis.

Variè hunc verſum torquent. mihi placebat: *vncturis tot mea fata meis*. Et, *vncturis*, quidem poſtea in codice Poſthij reperi. vngebātur mortui proximorum manibus. Itaq; Cornelia poſt commemoratos cognatos ſuos, & liberos admonitos, quibus rebus nouercæ placere poſſent; quod ad me attinet, non inuita, inquit, morior, quando vos ſuperſtites relinquo. *Fata*, pro cadauere, aut reliquijs, ſæpiſsimè Propertius: vt libr. 2.

Illa ſepulturæ fata beata tuæ. Et:

Tu quoq; ſi quando venies ad fata, memento
Hoc iter, ad lapides cana veni memores.

Et in primo:

An poteris ſiccis mea fata reponere ocellis?
Oſſaq; nulla tuo noſtra tenere ſinu?

Ita ergo de hoc Propertij loco cẽſebam. Deinde verebar, nè Propertius ſcripſiſſet: *Vncturis tot mea fata bonis*: quod qui ſententiæ non conuenire putarent, repoſuiſſe, *malis*. Boni dicebantur, qui funus curarent.

Tarquinij corpus bona femina lauit, & vnxit. De his plus ſatis. Terentius Adelphis: Act. 2. Scen. 1.

Seni animam primum extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:

Tum autem Syrum impulſorem, vah, quibus illum lacerarem modis?

Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram ſtatuerem,

Vt cerebro diſpergat viam:

Adoleſcenti ipſi eriperem oculos.

Si, vt irati ſeruuli, conturbatam orationem putabimus, non malè hoc; *capite primùm in terram ſtatuerem*: alioquin non eſt quin vitiũ ſubſit. Sed & ſic quoq; durum eſt, præcedere, *primùm*: nihil ſequi: & profectò, *primum*, & *pronum*, plerunq; ita mutata ſunt. ita enim repono: *& capite pronum in terram ſtatuerem.* Apud Lucretiũ, *pronum, primum, priuum*, quas turbas inuicem dederint, notum eſt, quibus Lucretianorum interpretum commentarij noti ſunt lib. 6.

Nocturnumq; recens exſtinctum lumen vbi acri

Nidore

Nidore offendit nares, conſopit ibidem:

Concidere vt primos qui morbo mittere ſueuit.

Ariſtarchus noſter poſteriorem verſum inducit, & ſuum ſupponit. Scilicet, hoc eſt Lucretium emendare. Legendum autem:

———— *conſopit ibidem*

Concidere: vt pronos qui morbus mittere ſueuit.

Deſcribit enim morbum comitialem, qui pronos terræ affligit. Sed fugit Lambinum forma illa, *conſopit concidere*, pro, *conſopiendo cogit concidere.* Cornelius Tacitus hiſto. lib. 2. *Terrore & propria vi Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere. Incubuerat peruertere*, incubuerat vt peruerteret. Idem: *Contantem ſuper tanta re Flauium Sabinum Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo principis famam clementiæ affectare.* Vergilius Culice:

—— *& in feſſos requiem dare comparat artus.* Item:

Riuum propter aquæ viridi ſub fronde latentem.

Conformare locum capit impiger. Quod autem eodem loco Lucretius addit:

Caſtoreoq́; graui mulier ſopita quieſcit:

eodē modo, *graue caſtoreum*, dixit Varro Quinquatribus: *Quid medico mihi eſt opus, nempe tuo, abſynthium vt bibam, grauem & caſtoreum, leuemq́; robur:* in quo tamen exemplo nugator Nonius, *grauem*, ad *abſynthium* refert, & id dici maſculino genere putat. Eadem fabula:

Illum diligunt: apud illum ſunt ambo; ego deſertus ſum:

Illum,

Illum, vt viuat, optant; meam autem mortem expectant ſcilicet. Act. 5. Scen. 4.

Omnino reſtituendum: *expectant, ilicet:* & liceat hic multa verba facere, cui conſilium ſit verba dare velle. Heautont.

Aut ego profectò ingenio egregie ad miſeriam Act. 5. Scen. 1.
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod vulgò audio
Dici. Certum eſt, ſcripſiſſe Terentium:

Aut ego profectò genio egregio ad miſeriam natus ſum.

Genium infantibus, cum naſcerentur, præficiebant: atque is deus à genendo dicitur: quem vt quiſque habuiſſet, cùm naſceretur, ita poſtea vitam viuere. Plautus Bacchidibus:

Petulans, proteruo, iracundo animo, indomito, incogitato, Scen. cuius hoc idem initium.
Sine modo, & modeſtia ſum, ſine bono iure atq; honore:
Incredibilis, impoſq; animi, inamabilis, illepidus viuo;
Maleuolente ingenio natus. Scribo: *Maleuolente Genio natus.* Hac ipſa comœdia Terentius:

———— *Syre, vix ſuffero.*
Hoccine? me miſerum non licere meo modò ingenio frui? Act. 2. Scen. 3.

Ita legunt omnes, &, *modò,* aduerbium eſſe putant. Cæterùm non ita Terentius; ſed hoc modo potius: *non licere meo modo genio frui. Modo,* nomen eſt. *Suo modo aliquid facere,* eſt. *obtemperare libidini: vt ſibi rectum videatur, ſic facere.* Menæchmis:

Moleſtus

Scen. Nulla eſt voluptas. *Moleſtus nè ſis: non tuo hoc fiet modo.* Eunucho:

——vide vt otioſus it, ſi dijs placet.

Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo. Phormione:

Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo

Vlciſci Genio frui, ſciunt omnes eſſe, *cupiditati ſuæ indulgere*: vt contra, *fraudare genium.* Paullò antè ſic emendabamus: *Meam autem mortem expectant Ilicet.* Addam nunc, ſimillimũ mendum eſſe Phormione: Act. 4. Scen 3.

——An legibus

Daturum pœnas dices, ſi illam eiecerit?

Iam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis. Scribendum: *an legibus*

Daturum pœnas eilicet, ilam ſi eiecerit?

Illa quidem ellipſis: *an legibus daturum pœnas?* elegans eſt, & comica: & corrumpendo loco fuit. Sic autem Brunij, & Stanæi l. v. Plautus Perſa:

Par pari reſpondes dicto. abi iam, quando ita certa res eſt. Emendo:

Act. 1. Scen. 2. *Par pari reſpondes. elico abi iam.* Phormione:

In quo hæc diſcebat ludo. exaduerſum elico

Tonſtrina erat.

Peſsimè meriti ſunt de hoc loco, qui vulgarunt, *ei loco*. Vt enim taceam antiquos codices, nè vetus interpres omiſit quidem, *elico*, in vetuſtis fuiſſe. *Elico* & *ilico*, eo vel illo loco. Quod autem ſæpè dicimus, pleraq; Terentiana ab iſtis magiſtris parum intelligi; quæſo an quid nimium

mium facimus? etiam hoc ipſo loco ſcribunt: *iam id exploratum eſt. eia ſudabis ſatis:*&, *exploratum eſt*, interpretantur, *certum eſt*, vel, vt Cicero loquitur, *firmum & ſtabile eſt.* Sed meliores libri, in ijs Colonienſis, qui in bibliotheca publica fuit: *iam id explorandum eſt*, neq; id ſignificat, *perquirendum, inueſtigandum eſt*; ſed, *ploratu, commiſerando, & quibus alijs oratores ſolent, apud iudicem impetrandum*. Iuſtum & obuium erat, *exorandum eſt:* verùm amplius maluit. *explorandum eſt.* Ponamus, inquit, pœnas daturum Miſerũ te, qui hoc apud iudicem explorabis, cùm quidẽ rem cęptes cum eo homine. Eadem Phormione: Act. 1. Scen. 4.

Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.
Id ille iſtis reddet. A. *quamobrem, aut quid dicet?*

Quis culpet? ſed vetus Brunianus: *quamobrem, aut quid dicis?* optimè: & ſi minùs credis, vide editionẽ Moguntinam Gruningeri, qua vſum Riuium quoque video. In ea hanc quoq; ſcripturam reperies. Notum illud Ciceronis, & Iureconſultorum, *dicis ergò facere.* pro, *in ſpeciem facere.* Eodem modo Terentius, quare, inquit, reddet, aut quid dicis? vbi, *dicis*, nomen eſt gignẽdi caſus; ſed quod alium vllum finem non capiat: hoc eſt, *quid ſimulabitur? quid prætextus erit?* Eadem fabula: Act 3. Scen 4.

Sed opus eſt mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

P. *Præſto eſt: audaciſſumè oneris quiduis impone.*

Melius:

Melius: *præſeſt*. Nam, *preſtò*, vix locum hic habet. Sed cum in iudicio, ſi reus prædem poſceretur, amiciſsimus qui erat, & certiſsimus, neque detrectabat præs eſſe, reſpondebat. pres: & quod ad vocem magiſtratus, an præs eſſet, reddebatur illud, præſeſt; ob id ſcilicet hic Phadria, ad illum morem iudiciorum reſpiciens, præſeſt, inquit. Feſtus: *Præs eſt is, qui populo ſe obligat, interrogatusq; à magiſtratu, ſi præs ſit, ille reſpondet, præs.* Varro de lingua latina libr. 5. *Isq; præs, qui à magiſtratu interrogatus, in publicum vt præs ſiet; à quo & cum reſpendet, dicit præs.* Sic enim legendum: non, *interrogatus vt præſtet*. Hac

Act. 1. Sce. 5. fabula ſupra:

Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. P. *haud ita eſt.*
D. *Hic in noxia eſt, ille ad dicendam cauſſam adeſt:*
Cum ille eſt, hic præſeſt: tradunt operas mutuas.

Sic enim ſcribendum: quippe de iudicio loquitur, & cauſſæ dictione. Prædes, inquit, inuicem fiunt. Plautus Perſa:

Abi in malam rem. Pag. *at tu domum: nam ibi tibi parata præſto eſt.*
S. *Vadatur hîc me.* P. *vtinam vades deſint, in carcere vt ſis.*

Cui dubium eſſe poſsit, quin legendum ſit: *nam ibi tibi parata præs eſt.* Quod enim de præde dixerat Pægnium, ſubiecit Sagariſtrio de vade; & quid refert, inquit, domi mihi malam rem prædem eſſe, quę hic me vadetur? Eleganter

tcr

ter Auſonius de dictis ſeptem ſapientium: *Sponde; noxa præſeſt*. Eadem: Act. 3. Scen. 3.

Quid faciam? vnde ego nunc tam ſubitò huic argentum inueniam miſer,

Cui minus nihilo eſt. videtur huic ſcripturæ ſtabiliendæ eſſe, quod Varro ſcribit libr. 4. de lingua Latina: *Pauper à paullola re. Miſer, à minus, cui, cùm opus eſt, minus nullo eſt.* Vbi videri poſſet reſtituendum; *minus nihilo eſt*: niſi verius foret vtrobique *hillo*:

——*vnde ego nunc tam ſubito huic argentum inueniam miſer,*

Cui minus hillo eſt? Poſtea:

Noſtrapte culpa facimus, vt malis expediat eſſe, Act. 5. Sce. 2.

Dum nimium dici nos bonos ſtudemus, & benignos.

Ita fugias, nè præter caſam, quod aiunt.

Ita legunt; facilius illud, quàm explicant. Nam æſtum interpretum veterum commentaria eorum loquuntur. Non dubito autem quin Terentij ſit, quod in Bruniano inuenitur: nè *præter caſſam*: quod interpretes pro *caſa* acceperunt, cùm verius eſſet: *capſa*. Plerisque enim verbis hoc quoque dabant auribus, vt priorem conſonantem poſteriori conformarent: quod in compoſitione multarum vocum apparet. Neque autem de furibus locum accipio; ſed de ſeruis fugitiuis: quos prouerbio monebāt, nè ita fugerent, vt capſam relinquerent. Sine enim ſarcinula, ſine viatico fugere, quid aliud eſt quàm in extremam miſeriam ſe induere? Itaq; ſupra Geta: —— *Nā absq; eo eſſet,*

Caſſa, pro capſa, euphoniæ cauſa.

 Rectè

Rectè ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracundiam:

Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes. Ibidem:

Ita faciam, vt frater cenſuit; vxorem huc eius adducam,

Cum iſta vt loquatur. tu Geta abi; pranuncia hanc venturam.

Prorſus ſcribendum: *Tu Geta ij pra, nuncia hãc venturam.* Eunucho:

Sed Thais exit. Th. *abi: pracurre, vt ſint domi Parata.*

Emendandum: *ij pra, cura vt ſint domi Parata.* Ibidem Phormionis:

Quid fiet? in eodem luto haſitas: vorſura ſoluis

Geta: præſens quod fuerat malum, in diem abijt: plaga creſcunt.

Brunianus: *in diem abit: plaga crudeſcunt.* Rectè. *Abit*, pro, *abijt*, ſemper dixiſſe Terentium, Probus notauit. *Pugna crudeſcit*, multi dixerũt. Vergilius:

Tum verò immenſus ſurgens ferit aurea clamor

Sidera: deiecta crudeſcit pugna Camilla: Et in 7.

Tam magis illa fremens, & triſtibus effera flammis,

Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugna.

Et hîc quidem eo magis probandum, quòd, qui verſura ſoluit, eius ipſo ſpatio velut crudeſcunt vulnera. Ibidem:

Nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo.

Nequid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

Pugnat cum re oratio. Nam neq; Phormio conuenturus puellam erat; neque, ſi conueniret, quicquam dicturus, quo ea angeretur: conſolaturus magis, & errorem inſuper erepturus. Itaque ſcribendum: *nequid vereatur Phormionem, aut ſenis orationem.* Nam etiam in vulgata ſcriptura numeri hærent. Senem, Demiphonem dicit. Hoc placet, præ quàm vt ſcribatur: *aut anus orationem. Anus*, eſſet Nauſiſtrata. ſed & numeri repudiant; neque tam veriſimile eſt. Illo loco:

——*Quid tua, malùm, id refert?* Ch. *magni Demipho.*

D. *Non ſat tuum te officium feciſſe, ſi non fama approbat?* Act. 4. Scen. 5.

Ch. *Volo ipſius quoq; voluntate hoc fieri, nè eiectam prædicet.* Sic diſtinguunt, cùm ratio tamen contra ſit. Nam, qui quæſierat, Demipho ſibi ipſi cauſſam reddit. Ob id enim Chremetis referebat, quia non ſat eſt, feciſſe officium, ſi fama improbet: quod qui neget, idem nihili faciat, ſi eiectam prædicet. Ita interſtinguendæ ſunt perſonæ:

—— Ch. *Magni Demipho.*

Non ſat tuum te officium feciſſe, ſi non fama approbat.

Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, nè eiectam prædicet.

De. *Idem ego iſtuc facere poſſum.* Malè collocatæ etiam perſonæ ſub finem fabulæ:

Vxorem duxit. N. *mi homo, dij melius duint.*

Scen. vlt. P. *Sic factum eſt.* N. *perij miſera.* P. *& inde filiam*
Suſcepit iam vnam, dum tu dormis. Ch. *quid agimus?*
N. *Proh dij immortales, facinus indignum, & malum.*
P. *Hoc actum eſt.* N. *an quicquam hodie eſt factum indignius?*

Illa verba; *hoc actū eſt*; Phormioni tribuunt, cùm ſint ipſius Chremetis, qui poſt exclamationem illam vxoris ad indignitatem rei, conſternatus; *actum eſt*, inquit, id eſt, *perij*. Nam vox, *hoc*, inculcata eſt, & delenda. Sic Eunucho vetus interpretum diſtinctio non placet,
Act. 5. Scen. 4. illo loco:

——*Hunc pro mœcho poſtea*
Comprehendere intus, & conſtrinxere. L. *occidi.*
P. *Audaciam meretricum ſpecta.* L. *numquid eſt.*
Aliud. Colonienſis omnia hæc ſub vna Lachis perſona: *occidi: Audaciam meretricum ſpecta:* vt ſibi illa dicat Laches, nota figura. & melius eſt. Sed in Phormione lubet paucula etiam libare: inter quæ leuiuſculum ſit:

Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens? emori herculè ſatius eſt. Rectum: *emori hercle ſuauius't:* quomodo in Bruniano. Illa:

Act. 5. Scen. 1. *Viciſsim partes tuas acturus eſt.* A. *quas?* P. *vt fugitet patrem:*
Te ſuam rogauit rurſum vt ageres cauſſam, vt pro ſe diceres.

inepta

inepta ſcriptura eſt, & putida. namque in priore membro tantundem eſt,& amplius etiam, quàm in poſteriore. *Rogauit, vt ageres ſuam cauſſam:* amplius dicere non potuit: quorſum ergo illud? *vt pro ſe diceres.* neq; reſpondent inuicem membra: *tuas partes acturus eſt: te rogauit vt agas ſuam cauſſam:* ſed: *te rogauit vt agas ſuas partes:* quomodo reponendum eſt:

Te ſuas rogauit rurſum vt ageres, cauſſam vt pro ſe diceres.

Supra paullò: *Nam aliquot hos ſumam dies*: id ita dicitur, vt hoc Adelphis: Act.2 Scen 4

Ita quæſo; quando hoc benè ſucceſſit, hilarè hunc ſumamus diem. Ita enim ſcribendum. Malè vulgò, *hilarem. Hilarè*, aduerbium : quod notant Chariſius & Marcellus. Afranius Priuigno:

——Et propter patruelem tuam

Vt conſtitit hilarè anhelans, deiecta coma.

Sumere diem, tanquam ſi cibus ſit, *carpere, lancinare.* Sic enim, ſumere, propriè. Cicero: *Tantum cibi & potionis ſumendum.* & alij. res enim vulgata. Variè hæc talia de die. Plautus, *Sepelire diē, excruciare, comburere:* Vergilus, *condere:* quod ibi quoque eſſe, tanquam *ſepelire*, notat Seruius. Iterum Phormione: *——ad precatorem abeam, credo, qui mihi* Act.1. Scena.2.

Sic oret: nunc amitte quæſo hunc: caterùm

Poſthac ſi quicquam, nihil precor. tantummodo

Non addat: vbi ego hinc abiero, vel occidito. Lego:

————Tantum modò

Non addas: vbi ego hinc abiero, vel occidito.

Additus, idē quod *inſenſus*. Vergilius:—— *Nec Teucris addita Iuno Vſquam aberit*. Seruius notat, verbum antiquorum eſſe,& vſum etiam Lucilium,ac Plautum. Verſus quidem is Plauti Aulularia eſt:

Quos ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioni Iuno cuſtodem addidit,
Is nunquam ſeruet. Cæterùm ex hoc loco Seruij,qui notat, *additus* eſſe, *inimicus*; & ex Nonio in *Peruicus*,repono:

Quem ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit,
Is qui quondam peruicus Ioni additus.

Hoc propius eſſet ad ſententiam Seruij: ſed in Nonio eſt vox, *cuſtodem*. ita verius foret:

Hoc deterius eſt.

Is qui quondam Ioni cuſtos peruicus additus.

Ergo, *addere*, hîc eſt, *malum dare*. Sed & in verberibus propriè dicitur. Liuius de ſupplicio Taureæ Campani: *Adde virgas viro forti*. Ibidem;

Act.1. Scen. 2.

Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

Verſus claudus: quem reſtituit lib. Coloni. *nemon' huc procedit*. Infra:

Act. 1. Scen. 5.

Nunc prior adi tu: ego in inſidijs hîc ero
Succenturiatus, ſiquid deficies. Idem rectè: *in ſubſidijs hîc ero*. Qui enim ſuccenturiantur, in ſubſidijs ſunt. Et voluiſſe illum ſecundam aciem dicere, de illis verbis capeſſas: *ſiquid deficies*. Neque enim quiſquam tam rudis eſſe hiſtoriarum poteſt, quin ſciat, quæ deficientibus primis ſubmittitur acies, *ſubſidia* dici, non *inſidias*. Infra etiam locus mendoſiſsimus:

Quot

Quot me cenſes homines iam deuerberauiſſe vſque ad necem,

Hoſpites? tum ciues? quo magis noui, tanto ſæpius. Imo verò: *quo ſæpius, tanto noui magis.* Hoc enim dicit, cùm iam tam multos homines deuerberauiſſe, impunè ſibi fuerit, etiam imperito, & minus callido, nihil iam veteratori periculi metuendum. Ibidem: —*cùm ille & cura, & ſumptu abſumitur:* Act. 1. Scen. 1.

Dum tibi ſit, quod placeat. Rectum: *dum tibi ſit:* vt Eunucho:

Quando illud, quod tu das, expectat atq; amat,
Iam dudum amat te: iam dudum illi facilè fit
Quod doleat. Simile infra: *at at te, Phœdria* Act. 4. Scen. 2.
Pater venit. ſed quid pertimui autem? belluas
An quia quos fallam, pro vno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe vtier.
Petam hinc, vnde à primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt:
Si ab hoc nihil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

Legendum: *ſi ab hoc nihil fuat.* Eadem fabula:

At quem virum? quem ego viderim vita optimum. Act. 2. Scen. 2.
G. *Videas te atq; illum, vt narras.* P. *in malam crucem.* Lego:

Videas ted, illum vt narras. P. *malam crucem.*

Formula hæc eſt ex antiquitate, *videas te,* pro, *cogita: vide, quid dicas, quid agas.* Contraria; *me vide,* pro, mihi curam illam relinquito:

Hæc fient. An. *vt modò fiant.* C. *fient: me vide,*

Hocquidem dicere Getam, Phormionis reſponſio arguit. Nam interpretes veteres, qui vulgatam lectionem agnoſcunt, quid ſani adferunt? ſex, ſeptem, interpretationes diuorſas, tam diſsidentes menti Terentij, quàm ſibi ipſi. Quid verbis opus eſt? ſi vna è tam multis eſt, quam non refellant Phormionis verba, vincor errare. Eadem:

Act.5. Scen. 4. *Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:*
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis.

Non paullo rectiùs Brunianus: *euoluere ex his tricis.*

Tricæ, quibus pullorum pedes impediuntur: eædemque euolui, & inuoluere propriè dicuntur. Adiuuat prior verſus: *cura ſeſe expediuit.* de eadem enim re domeſtica vocabula ſunt, *impedire, expedire.* ita manet in translatione. Neque adeò de turbis optimè dicitur, *euoluere:* ſed, *etumere, effugere, eripere ſe:* Sumam operam porrò. Adelphis:

Act.4. Scen.3. *Omnes quibus res ſunt minus ſecundæ, magis ſunt neſcio quomodo*
Suſpicioſi. In Bruniano eſt: *res ſunt minus abundè.* lego: *abundæ.* Gellius libr.1. capit.2. *Atque ibi tunc cum eſſemus apud eum in villa, cui nomen eſt Cephiſia, & æſtu anni, & ſidere auctumni flagrantiſſimo, propulſabamus caloris incommoda, lucorum vmbra ingentium, longis ambulacris & mollibus, ædium poſticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus.* Longiùs abeſt à mente Terentij, *ſecundæ*, quam, *abundæ.* Tenuiores enim propter

impo-

impotentiam ſuam ſe negligi putant, etiam rebus, vt in ſua fortuna, ſecundis. Neque enim pugnat, pauperem eſſe, &, rebus ſecundis non agere. Meioſis eſt de induſtria Hegionis; *res minus abunda*, pro, *res paupercula*. Eunucho:

An id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam Act. 2. Scen 3.

Deducar, & illis crucibus, quæ nos, noſtramq́; adoleſcentiam

Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis.

Nunc referam gratiam. Ex illo libro lego: *Adoleſcentiam Habent deſpicuam.* Quam ſcripturam amicis meis ex veſtigijs literarum probaui. etiam eam poſcunt numeri; & hac forma eſt, *conſpicua.* Quid enim cauſſæ ſit, cur alterum altero magis dicatur? Vt ergo, *conſpicuus bonos, virtus conſpicua*; ita, *amor deſpicuus*, ſi ſcriptum librum audis. Heautont. Act. 5. Scen. 4.

Si vnquam vllum fuit tempus mater, cùm ego voluptati tibi

Fuerim. Multa ille liber omittit, & rectiùs repræſentat:

Sid vnquam fuit mater, ego cum voluptati tibi fuerim.

EMENDATVS ITEM TERENTIVS.

CL. V.

IACOBO CAMPIO, I.V. DOCTORI, DECANO ET Officiali Bonnenſi.

VIdeo quid agas, Campi. Decimus hic menſis,poſtquam à te abijmus: neq; interea verbum ad me. At enim templum,tribunal,aduocationes:& quæ tres homines onerare ſolent,in vnius humeris. Audio: ſed, ſomnus, prandium,ſpatia illa in area ante cœnam, poſt, fabulæ, quid? hæc etiam ſunt templũ, tribunal, aduocationes? Tum tu igitur epiſtolas nullas ſcribis, ſi nullam horam vacas? Credant iſtud, qui abſurda omnia ſolent: nos ſtatuæ caput non habemus. Non eſt illud occupatio: conſilium eſt. Metuiſti,ſi ſcripſiſſes,ne ego Spicilegia ad te mitterem:et tibi poſtridie funus amici ducerent. Sapienter: ſed vides quorſum euaſerit. Obſecrauiſſes me pro ſalute tua,fortaſſe,peperciſſem:qui vſque tacueris,quid aliud quàm exitium tibi maturauiſti? Atque etiam, vt ſcias, ſi tu incipias odiſſe me, ego amando potiſsimũ vlciſcar. & id ſatis ſit, vt pereas. Hoc tu mali non pridem inueniſti: cum quidem ita tua me, auſpicato proficiſcentem, bonitas cœpit, iam tum vt mihi de cætero,hoc omine benè augurarer. De eruditione Berchemio noſtro iam credebam: eſſe te in paucis I. C.tis, qui bonam mentem amares, diſsimillimum ijs,apud quos maxima imperitia,ſciẽtia iuris appellatur; quibus per me quidem frui errore ſuo apud ſe licet,dum ne apud ſapientes proſit,quòd,vt ſunt,eſſe ſtolidi videntur.

Quod

QVod omnes facimus,vt conuicia in librariorum incuriam increpemus; neque vlla nobis ſine querela pagina impleatur;id me piget: qui(dicam verè) ſtomachum plane iam amiſi.Et eſt tamen vt nullæ nimiæ,vel parum æquæ querelæ eſſe poſsint: quæ quidem iſtorum hominum imperitia, an negligentia fuit. Vel in vno verbo quot commiſſa? *verbum,verum;vtrum,virum*,promiſcuè exararunt,aut cuderunt. Adelphis:

Labaſcit: vnum hoc habeo;vide,ſi ſatis placet: Act.2. ſcen.2.
Potius quam venias in periculum, Sannio,
Serues ne,an perdas totum;diuiduum face.

Heic dicam,quod non ſuſpicaberis: nec multi accipient(ſed multos cum dicebant olim,deteriores ſignificabant) mēdoſum eſſe primum verſum;& fortè emendandum:

Labaſcit: virum hoc habeo.vide ſi ſatis p.

forma,quantū in tali ſententia poteſt,elegantiſsima.nam illa ſecum Syrus:*Habeo virum*.gaudet enim ſibi,& lætatur, tactum à ſe lenonem, quem dolis ſuis redegerit, irretiuerit,conſtrinxerit.In ſimili Plautus:*Habeo*,inquit,*virum*. Et prouerbij faciem habet.nā Varro Menippæam ſcripſit hoc titulo,ἔχω σε;quam citat Nonius in voce *Torquis*. Mendum in eo Caſina:

Vt ego hodie Caſinam deoſcubabor:vt mihi
Bona multa faciam clam meam vxorem. CH. *at at te,*
Nunc pol ego demum in rectam redij ſemitam.

Hic

Hic ipſus Caſinam deperit. St. *abeo rus: iam*
Herclè amplexari, iam oſculari geſtio.

Ita quidem etiam Camerarius edidit; & reliquit Lambinus. malè ſane. Scribendũ enim continuata perſona Chalini:

Hic ipſus Caſinam deperit: habeo viros. St. *iam.*
de quo verbum non attinet dici. Vt enim illi ediderunt, ſententia nulla, quæ ei loco faciat, ſubeſt: & ea veræ lectionis veſtigia extant in v. c. maximè in libro Clariſs. Sambuci, vt vix vllæ meæ partes heic fuerint. Vna res obiecit errorem, quòd ſpiritum omiſerunt paſſim librarij, et *abeo*, ſcripſerunt, quod volebant, *habeo*: nec vnquam in v. c. reperi aliter. Quod autem Terentius ait, *hoc virum*, lepide ita facit. Solitum enim antiquis, per contemptum neutro articulo vti, vbi maſculinum reliqua dictio poſceret: & eſſe id comicum, tot eorum exempla vincunt. Vnum etiam mendoſum Phormione v. c. Coloni. emaculat:

Non triumpho, ex nuptijs tuis, ſi nil nanciſcar mali,
Ni etiam nunc me huius quærere cauſſa in malo iubeas crucem?

A N T. *Verum hoc dicit. hoc*, videlicet, *Geta*. Afranius Epiſtola:

Pulcrè hoc incendi rogum, ardet tenetur, hoc ſepulcro ſepeli licet. Hoc rogum, inquit, eodem exemplo: quamuis verba quidem mendoſa ſunt: *Pulcrè hoc incendi rogum: ardet: tene tu: hoc ſepulcro ſepeli ilicet.* vel, *ardet: tænias fer: hoc ſ. ſ. ilicet.* Tæniæ ſepulcrorũ ſunt; quibus ea velantur. Cæcilius:

Sepulcrum plenum tæniarum, ita vt aſſolet. Ve-rumtamen ex his emendationibus prior illa, prior eſt. Non tacebo poſſe interpungi: *hoc ſepulcro ſepeli. N. licet.* vt, *licet*, alterius perſonæ ſit: quomodo quidem ſexcentis locis apud Comicos vſurpatū inuenias pro eo, quod nunc vulgatur, *fiet*, aut, *faciam*. Quod autem Marcellus, *rogum*, neutro genere eſſe apud Afranium cenſuit; malam rem. Neque enim ſi neutri iungitur, figura quadam loquendi, ob id neutrum eſt: nō herclè magis, quàm, ſcelus, maſculinū, quia Terentius dixerit, *vbi ille ſcelus eſt, qui me perdidit?* Bene hæc ita diſputantur, opinor: qui tamen à me Terētiani illius verſus veram emendationem poſcet, ſic accipiet:

Labaſcit: hoc habet: vide, ſi ſatis placet.

Ne dubitare poſsis, audi. Gladiatorum vbi paria compoſita erant, ſi alteruter vulnus ſuſtuliſſet, quod ad mortem eſſet; acclamabat aduerſarius, ſed & ſpectatores: *hoc habet*: idque deinde vſurpatum, cùm quis ingenti fraude circumſcriptus, aut tactus pecunia eſſet. Vergi. in XII.

——teloq; orantem multa trabali
Deſuper altus equo grauiter ferit; atq; ita fatur:
Hoc habet: hæc magnis melior data victima diuis.

Terent. Andria:

Egomet continuò mecum: certè captus eſt:
Habet, iuſtò ſcilicet ordine, vt primum captus ſit: poſt deinde interfectus. ſic heic quoque cùm dixiſſet quod leuius eſt: *timet: Inieci ſcrupulum*

lum homini: grauius nunc; *labaſcit*, inquit: quod eſt vulneratorum, & ægrè conſiſtentium: tandem; *hoc habet:* tanquam qué plane confecerit. Seneca vtitur eo ſæpe, more quodam ſuo domeſtico. Hercule Oetheo:

Habet: peractum eſt: fata ſe noſtra explicant.
Habet: peractum eſt: quas petis pœnas dedit.
Habet: peractum eſt: quercus hanc ſortem mihi
Fatidica quondam dederat.

Ita ergo Terentium ſcripſiſſe ſcio. confidenter, inquies: ſed ego ſcio. neq; enim Pyrrhonius ſum. Plauti Moſtellaria paucis ante annis in vitio latuit:

Hoc habet: reperi qui ſenem ducerem.

Tantũ repertis dolis, velut iam ſenẽ iugularit, *hoc habet*, inquit. Item Prudentius Pſychomachia:

Tunc exarmatæ iugulum meretricis adacto
Transfigit gladio: calidos vomit illa vapores,
Sanguine concretos cœnoſo: ſpiritus inde,
Sordibus exhalans, vicinas polluit auras.
Hoc habet, exclamat, victrix regina.

Vt minus iam mirum ſit, delituiſſe in menda apud Terentium, quod apud alios quoque ſcriptores degenerauerat. nam q, interpres vetus diſſentire videtur, quiſquã ne in ijs cõmentarijs vſq; adeo hoſpes eſt, quin ſciat amplius quã quartata eſſe, hoc primum: deinde, inculcata à nugatoribus iſtis, quæ ipſis domi nata erãt, mera mõſtra: nec minus in illorũ copia, quàm in veterum inopia incõmodi acceptum. Non

dicam

dicam iam, ſexcentas interpretationes ridiculas e⁀ & putidas: id dicam, quæ ad priſcam lectionem conijciendam eſſe poterant, aut eiecta, aut, quod proximum eſt, ita verbis coacta, vel deprauata, vt præter Oedipum loqui non cuiquam liceat. Iam, varia ſunt exemplaria illorum commentariorum: & vidimus nos manu exarata multis locis auctiora, quibuſdam vero etiam locis malè mulcata. Sed ſuum cuiq;. Ego ſcio ineptè hęc ita ſcribi: *Vnum hoc habeo: vide ſi ſatis placet*: quod tamen vt omnibus probem, nē conabor quidē Rurſum indignum flagitium ſit eodem loco:

Credo iſtuc melius eſſe: verum ego nunquam adeo aſtutus fuit Act. 1. Scen. 2.

Quin, quicquid poſſem, mallem auferre potiùs in præſentia.

Sy. *Age, noui tuum animum: quaſi iam vſquam tibi ſint viginti minæ,*

Dum huic obſequare.

Primum, in *animum*, inquit, intelligitur, *liberalem*: deinde adhæc verba; *quaſi iam vſquam tibi ſint decem minæ*: adſcribit enarrationem: *Quaſi numero in aliquo ducas, & in aliqua æſtimatione conſtituas: & non, ſi velis, penitus contemnas viginti minas, dummodo huic obſequi velis.* Quid quæris? tam ineptè vtrumque, & ſeorſum quàm cogitauit Terentius, vt putem, ſi quod præmium nugatoribus poſitum ſit, id hunc ablaturum eſſe. Sed induxit hominē deprauata ſcriptura: quę procul dubio recta eſt;

Age,

Age noui tuum, Sannio: quaſi iam v. t. ſ. v. m.

Neque enim de animo & voluntate Syrus: ſed de re & familia Sannionis. Ita autem loquitur Terentius Eunucho quoque:

Non cognoſco voſtrum tam ſuperbum. Et Trinummo Plautus:

Meus natus me ad te miſit, inter ſe atq; vos
Affinitatem vt conciliarem & gratiam:
Tuam volt ſororem ducere vxorem: & mihi
Sententia eademſt, & volo. Le. *au, noſco tuum:*
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.

Quem locum quod corrumpit Lambinus, rectè, & ordine facit. Ita enim ſuum illud pergit. Sticho genus mutatur:

Verum vt exoremus. noui ego noſtros: exorabilis eſt.

Neque vero ſententia eſt, quam arbitratur interpres: ſed omnino illius abnutiua. hoc dicit enim, in magna æſtimatione viginti minas ponere lenonem. Mihi quidem contra veterem interpretem tendere religio maior eſſet, ſi heri aut hodie, vt Catullus ait, hæc librorum corruptela incepiſſet; quæ ne trecentis quidem annis ante Cornutum, aut Aſperum nupera erat. Vel illud quale eſt, quod ibidem legunt:

Homin' miſero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Verum enim, quando bene promeruit, fiat. ſuum ius poſtulat;

Age, iam cupio: quod magis eſt, vt ita ſcripſerit Terentius:

Eni, pro enim. *Verum eni, quando bene prouenit, fiat.*

Prome-

Promeruit,alieno loco heic eſt,etiam per ironiam modò enim præceſsit; *ob malefacta hæc tantidem poſtulat ſibi tradier.* neque ita ſolet, vt cum iniurias omnes recta oratione exaggeraris,tũ demum protinus verbo vtaris ad ironiá. Ignoratus, credo , eſt ſermo; *benè aut malè prouenire.* Truculento;

Cùm tu rectè prouenisti,cumq; es aucta liberis,gratulor. Eadem:

*Cumq; benè prouenisti, gaudeo.*Menæch.

Quid ego nunc faciam? domum ire cupio:at vxor non ſinit.

Huc autem nemo intromittit. nimis prouentum eſt nequiter. Sticho:

Eniuero Gelaſime,opinor prouenisti futilè,

Si neq; ille abeſt,neq; hic,qui venit,quicquam ſubuenit. Rudente:

AEdepol,proueni nequiter multis modis.

Terentio idem valet,*pulcrè procedere:*

Syre proceſsiſti hodie pulcrè.

Itaq; quãdo,inquit Sannio,benè hodie prouenit,qui & pugnis me cõtuderit, & virginem eripuerit, & porro in ipſo articulo oppreſſerit atq; occuparit,fiat ſanè. Sed nimiũ diſceſsi longè.Initiũ fuit,*verum, verbum*;*vtrũ, virum*,hęc inuicem paſsim ſedes mutaſſe. Eunucho igitur:

Rex te ergo in oculis? T. *ſcilicet.*

Geſtire verò credere omnem exercitum. Act.3.Scen.1.

Et heic quoq;,*verbo*, aliquot libri mei:ac poteſt bonã ſententiã habere: vt tanti fuerit apud regẽ, qui ſatis habuerit, verbo vno illi credere

omnia; poſtea ſui incurioſus. neque hoc dico, quòd probem. nam, *verò*, germanũ eſt. &, *verbo*, ſi legas, in illo, *conſilia*, non elegantia tantum; prope etiam ſententia cludet. Valdè autẽ militariter hoc totum Thraſo: *Geſtire verò credere omnem exercitum*. non, *credere*, tantùm; velut inopia melioris: ſed, *gaudebat*: neque id ſolum; ſed adeò, *geſtiebat*. Cæterùm, moroſus ſermo, *geſtire credere*, pro, *geſtiebat credere*: moroſus, fateor: adde etiam, morus: ſed eo ipſo feſtiuiter cogitatus, quia militis. nam eiuſdem hoc eſt, cuius poſtea, *moriri*. cui interpretes colorem quærunt, quoniam in militis perſona dicatur: quibus tamen non aſſentior. Idem ille poſtea verba non reperit, quibus loquatur:

Requieſcere vbi volebat, quaſi, noſtin?

Ita autem locum hunc interpungendum au ctores mihi ſunt v. c. mei: vt item illum inibi:

Regem elegantem narras. T. *imò ſic: homo*
Eſt perpaucorũ hominum. G. *imò mulorũ, arbitror,*
Si tecum viuit. ———————

Mulum, pro homine vappa & fungo, Catullus quoque dixit:

Lesbia mi præſente viro mala plurima dicit:
Hoc illi fatuo maxima lætitia eſt.
Mule, nihil ſentis:

Natum mẽdum, quia, vt geminabant multi conſonantes, vbi contra ratio erat; etiam viciſsim alterá, ſi iteraretur, libenter exterebant. Auctor Varro, & veteres grammatici. Ita, *mulotum*, &, *mullorum*, per libros profeminatum. Et

quia heic ſum, emendabo locũ, audacter dico, fœdiſsimè contaminatum: in quo enarrando nemo eſt, quin ſibi ſatis faciat: qui ferè publicus ſtupor eſt:

——Dum apparatur, virgo in conclaui ſedet,
Suſpectans tabulam quandam pictam; vbi inerat
pictura hac, Iouem
Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondã in gremium
imbrem aureum.

Quid? an non hoc ſonant verba, Iouem, qui quidem ipſe imber aureus nõ fuerit, miſiſſe aurũ in ſinum Danaes per impluuiũ; quo, obſecro, abſurdius quicquã dici poteſt? aut magis ei fabulæ pugnãs? quæ ꝓdidit Iouẽ ſe ipſum in aurũ deſtruxiſſe, atq; in gremiũ Danaes impluiſſe: ac ſub auro fefelliſſe. Quãto ergo verior ſcripta mea lectio: *miſiſſe*, aut, *ninſiſſe*: *——Iouem*
Quo pacto Danaæ ninſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Nã, *Iouem imbrem aureum*, appoſitio eſt. Iuppiter ergo in gremiũ ninxit: pro quo olim in vſu erat, ninſit aut niſit, affinitate ea, quæ fuit S cum x. Itaque pugnarunt grammatica, atque vſus, *Vlyſſes* dici oporteret, an *Vlixes*: *aſſo*, an *axo*, etiam, *niſi*, an *nixi*: *quaſi*, an *quaxi*. Suetonius Auguſto: *Neque ego id notarem, niſi mirum videretur, tradidiſſe aliquos, legato eum conſulari ſucceſſorem dediſſe, vt rudi & indocto, cuius manu ixi pro ipſi notatum vidiſſet.* N autem hauriri atque exteri, vt, *niſi*, fiat, pro, *ninſi*, tralatitium eſt. Etiam Cicero opinor, *pos mos*, dixit; quæ

nos,*pons*,*mons*.auctor eſſe poteſt Varro. Sed & *tuſus*,*praſus*: quæ nunc *tunſus*,*pranſus*. Hæc ergo occaſio maculæ. Quod diximus Iouem conuerſum in aurum,id ita Horatius:

Varronis ætate mos,pos,dicebant: vt ipſe locupletiſsimus teſtis eſt.

——fore enim tutum iter & patens,
Conuerſo in pretium deo.

Et Pindarus Danaæ filium ait, ἀπὸ χρυσοῦ αὐτοῤῥύτου ἔμμεναι. neque pugnat quod heic Terentius conuertiſſe eum ſe in hominem dicit. ante enim in hominem abditus;tũ in imbrem aureũ deformatus eſt. alioquin quomodo illa dicantur? *Fucũ factum mulieri.* Neq; verò interpres aliud ex his verbis proſcribit,quàm,ipſum Ioué imbre illapſum fluxiſſe in ſinũ mulieris. Sed de hoc nimium fortaſſe multa. Ad *verũ*, *verbum*,&c,*vtrum*,redeamus. Hecyra:

Impune iſtuc optare licet.
Ille reuiuiſcet iam nunquam: & tamen viuum malis,ſcio.

Quis enim dubitet verum hoc eſſe?nõ,quod in omnibus libris incubat?tametſi arbitror diu eſſe,quod irrepſerit:*Et tamen,vtrũ malis,ſcio.*Iacet hoc quidem modo ſententia:neq;,qui videbatur dicturus aliquid,quicquam dicit. Præ ſe ferebat Laches, maioré ex obitu amici dolorem, quàm ex hæreditate lætitiam capere. Itaq; vellé,inquit,viueret.tũ Phidippus,impune, inquit, optare licet:neque enim iſtis votis poſtliminio ad vitã reſtituetur. neq; eo dico,quod te non luctũ maximũ eius obitu hauſiſſe putem. ná,ſat ſcio, viuũ malis.quid apertius? at ſi legas, *vtrũ malis*,

elan-

elangueſcet ſententia, ſi vlla eſt ſententia. neq; ita apta ſunt verba cum ijs, quæ præceſſerunt: maximè cum ad illud, *reuiuiſcas*, ſpectes; & vim ipſius, *tamen*, animum attendas. Et ſanè hæc eo pertinent, vt credere ſe Lachi Phidippus oſtendat, quod niſi eſſet: pergeret is aſſeuerare, complorareq; obitũ amici: neq; continuo tranſiret. Hoc qui improbabit, ei nos homini animã pro ſale datã arbitrabimur. Referã nunc meam adoleſcentis coniecturam de verſu Eunuchi:

Sed quid videtur

Hoc tibi mancupium? P. *non malum hercle.* Gn. *vro hominem.* P. *vt falſus animi.*

Nullam controuerſiam huic ſermoni moueo: *falſus animi*: & dij iſtuc: ſed quòd in tã multis libris, *falſus*, reperirem; in quibuſdam, *falſus animo*: in alijs, *falſa anima*, delirabã ſcribendum, *vt ſalſus anim*. De Chryſippo vulgatum, dixiſſe eum, ſui pro ſale animam datam, ne putiſceret. Itaq;, quæ illa ætas erat, ſuſpicabar rideri Gnathonem, qui ridiculus eſſe, & videri ſtuderet: quo eſſet, nihil haberet, niſi ipſam ſtoliditatem. Buccones enim, quos vocat Comœdia, animam pro ſale habent. Mouebar, quoniam paraſiti duo habent ſua, ridiculi vt ſint, & vt edaces: quod eſt planè, ſues. Alterum ergo ita illi Parmenonem dare, vt adimat, & reliquum tribuat: quippe, *ſalſum anima eſſe*, eſt, *ſuem eſſe*. Valde me in hac ſententia retinebat, quod paucis ante verſibus Parmeno ab Thraſone ſus audijſſet:

——Plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnatho.

Nam, *ſuum*. ibi valet, *porcorum*. Vulgatũ prouerbium, de ſue Parmenonis, adeoq; Parmenone ſue: de quo in Sympoſiacis Plutarch⁹, ita Parmenonem grunnire ſolitum, vt, niſi qui cominus videret, fidem faceret omnibus, veram ſue m eſſe. Quare in prouerbiũ abijſſe. Quando ergo contumeliæ cauſſa appellatus Parmeno à Thraſone eſſet, arbitrabar nunc illum par reponere, & ſuũ ei reddere. Sed hoc meum ſomnium eſto: illud veriùs, benè me emẽdaſſe verſum, qui huic continuò hæret:

Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe.
Pa. *hoc nunc dices,*
Eiectos hinc nos. omnium rerum heus viciſſitudo eſt.

Lego:

Pa. *hos nunce dies*
Eiectos hinc nos. omnium rerum h. v. e.

Ita mihi perſuaſi hoc verũ eſſe, vt Terẽtius ſi ab inferis exiſtat, & neget, erepturus mihi errorem non ſit. Quod ad verba, comica planè ellypſis eſt: nec pote elegantior. ſenſus nõ aliter patitur. Sequitur enim: *omniũ rerum viciſſitudo eſt.* vt hos dies iſtinc nos exulamus: ita poſt paullò vos riſus eritis. Magis etiam id probat, quod deinceps eſt:

Sex ego te totos Parmeno hos menſes quietum reddam.

Quod, inquit, hos tu dies putes, ſex totos menſes excludemini. Phormione legimus:

Itáne

Itane es pactus facere med aduorſum omnia,
Inlix? P. *metuit hic nos, tameſi ſedulò*
Diſsimulat. Vbi alij, *infelix,* & *paratus es.*
Cæterùm Stanæi V.C. diſertè habet, *pactus:* ac qui mendoſam illam & diſtractam interpretis enarrationem legat, facilè videat rectiùs ſic legi. Et quidem, quod res eſt, dicit ſenex. nam de compecto faciebat omnia Phormio. Heautontim. quoq; corruptum eſt:

Perij hercle; Bacchis mane, mane: quo mittis iſtam quæſo?
Iube maneat. P. ij. Sy. *quin eſt paratum argentum.*
repono è V.C. Colonienſi, qui eſt ibi publicæ bibliothecæ; *quin do pactum argentum.* In quo paruam veniam peto, vt puto, pudenter. In libro enim illo eſt: *quando eſt pactum argentum:* vnde hoc mutaui, quod vides. neque negabis, verum eſſe. Cùm enim Bacchis vt concalfaceret Syrum, abitum verbis præferret, Syrus, qui ſeriò id metuebat; quin iam, inquit, do argentum: quo nihil ad obtinendum ſcortum efficatius dici poterat. Itaque Bacchis, quin, inquit, maneo; in eodem ſcilicet tempore. At, *dabo,* ſi diceret, reſpondendum erat, *quin ego manebo.* Spiſſum autem, vt ille ait, verbum eſt, *dabo.* Si etiam dicat Syrus, *paratum eſt argentum;* quidni occurrat continuò meretrix; *quin das igitur, ſi paratum eſt? quid me ductas?* Notum eſt hoc enim è diſciplina meretricia: *Manus noſtræ oculatæ ſunt: credunt, quod vident.* Nunquámne autē concedent mihi,

neq; intelligent iſti, nihil ità ad rem dici; *quin eſt paratum argentum?* Hoc enim illa iam tunc ab initio queritur, ſe promiſsis duci: quod qui faciunt, ita fere ſolent, vt dicant, *paratum eſt*. nihil itaque hoc ad ſiſtendam illam. Rectè ergo, opinor, ſcriptus ille codex, *do pactum argentum*. Illud autem, *inlix*, auſus ſum de veteri interprete Petri Stanęi, qui de illice & illege vulgata illa referebat; vnde mihi ſuſpicio: & probabat Stanæus. *illix*, eum, vel, *illex*, apud Terentium legiſſe. abſque hoc ſit, quorſum ea commemoratio? Sanè ita veteres interpretes habemus, vt de huiuſmodi illorum quaſi nutibus nobis aucupandum ſit. *Inlix*, autem *paraſitus*, deſignatè: vt aues illices, illecebroſæ ſcilicet, quæ alias cãtu inducunt. Aſinaria:

Eſca eſt meretrix, lectus inlix eſt, amatores aues.

Pœnulo:

quippini, ſi tu voles
Operire capita, nè nos leno nouerit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

Ciſtellaria germanum huic Terentij loco eſt:

Actum eſt ilicet, med illicem & ſceleſtam.

Hoc itaque promouit interpres, quicumq; is fuit tandem: atqui id, quod nunc addam, vulgatus hic, qui circumfertur:

At primo homo inſanibat. C.*cedo.quid poſtulat?*
G.*Quid? nimium quantum libuit.* C.*dic.* G.*ſi quis daret*
Talentum magnum.

Cum

Cum V. C. Academiæ Colon. conſulebam, reponebam:

At primo homo inſanibat. C. *cedo, quid poſtea*
Tulit? G. *quid? nimium quantum.* Ch. *dic.* G. *ſi qui daret*
Talentum magnum.

Tulit, autem heic eſt, quomodo paſsim per libros ſpargitur, *quid fers?* Apud Cic. de orat. l. 2. *Quid fers Cincinniole?* vt emas, ſi vti velis. Ita, *ferre legem, ferre conditionem.* Sed cùm Baſ. & Brunij librum audio, propior ſum, vt reſtituam:

Cedo, quid poſtulat?
G. *Quid? nimium quantum* C. *quantum? dic.* G. *ſi quis daret. T. m.*

Nimium quantum, coniunctim, manifeſtum eſt in verbis interpretis. Adiuuat Soſipater Chariſius, qui Celſum ita legiſſe ait, & accepiſſe, p, *mirum quantum; incredibile quantum.* Locuti ſunt certè ita optimi quique: in ijs ſæpè Cicero: vt: *ſales nimium quantum in dicendo valent. Differre inter honeſtum & turpe nimium quantum.* & alia multa. Gellius in eo ſemel atque iterum mendoſus. De Laide meretrice: *Poſcebat*, inquit, *nimiam quantitatem.* Planè rectum eſt: *Poſcebat nimium quantum.* Quibus caſtigationibus, ſi, in quo multi inſaniunt, venditare me vellem, quantumlibet multi laudari à me poterant, Baſileæ Rauracorum: tum Agrippinæ Vbiorum; præterea in Anglia; & Lugduni Batauorum, quibus cum eas antè ſeptennium, ac poſt deinceps communicaui. Sed inanes hoc iuuat. Tibi, V.

Clariſs. vt Ciceroni Plato quondam, pro multis erit Hieronymus Berchemius. I. C. doctiſſimus, mihi, poteram dicere, amiciſsimus, niſi vni tibi amiciorem arbitrarer. Et nihil attinet; ſed dicam tamen: libri adhuc mei de ijs rebus ſunt, quos quintum iam annum habere ferè, in publicum conſtat. neque tanti tamen eſt: quippe facillimum fuit reſtituere. Quid? quod hoc quoq; ita ſcribendum eſt, ex interprete:

Quodue ego perſcripſi porrò alijs, ac dididi: non, vt frequentatur, *illis, quibus debui?* Quid? quod eadem fabula illud:

In ius eamus. P. in ius? huc, ſi quid lubet.

D. *Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.*

C. *Enim nequeo ſolus: accurre huc. P. vna iniuria eſt*

Tecum. C. lege agito ergo. P. altera eſt tecum, Chreme:

reſtituendum eſt, obſcurè præeunte interprete, ſed præeunte tamen: *vna iniuria eſt tecum*, Subauditur enim, *actio: vna mihi tecum actio iniuriæ eſt:* vt in Rubricis Digeſtorum: *De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ. De finium regundorum.* Et l. 8. ff. de inoff. teſta. *Si ex cauſſa de inofficioſi cognouerit iudex, & pronunciauerit:* aliaque talia ſexcenta. Vnde autem ſemel atque iterum digreſsi ſumus; *verum*, & *verbum*, ſæpè inter ſe locum commutare; id nunc reſumamus. Adelphis:

Poſtremò,

Poſtremò, non meum illud verbum facio, quod tu Mitio

Benè & ſapienter dixti dudum.

Senſum ita nullum habet: aut eum, qui non ſit à mente Demeæ. Suſpicabar legendum:

Poſtremò, nunc verum illud verbum facio.

Tu, inquit, verbũ illud dudum benè ſanè dixiſti: *Vitium commune omnium eſt, quod nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus.* id ego nunc verum facio. Quando enim, quod negare nemo poſſit, ſapienter hoc tum dixeris, fieri re ipſa debet. atque huic coniecturæ fides quæri duobus locis à vete. Veneto videtur. Sed potiùs eſt, vt ſcripſerit Terentius: *Nunc meum illud verbum facio.* & perſuadet mihi antitheſis, *meum*, & *tuum*. Dudum tuum erat; nunc meum facio. Res leuis: quis negat? ſed rem leuem nemo vidit hactenus. Atque vt aliquando rem agamus; dicemus, in quo vno millies apud ſcriptores impunè peccatum ſit. Amarunt antiquitus agentia pro patientibus verba ponere; atque hac vice inter ſe mutua vertere. Itaque Cicero ad Atticum: *Quæ*, inquit, *quoniam ratio miſit.* voluit dicere, *ratio omiſſa eſt.* Et ita nunc ſolum loquimur: alterum illud longè ſumus, vt admittamus tametſi video, aliter etiam poſſe accipi. Itaque, *mutare*, pro, *mutari*, Varro: *Inter duas filias regum quid mutet, Antigonam*

tigonam & Tulliam. Terentio id vocabulum ea forma excidit, imperitia ſcribarum, initio Andriæ:

In memoria habeo. SI. *haud muto factum.*

So. *Gaudeo, ſi quid tibi feci.* Cuius probitatem qui in controuerſiam vocaret, nondum fuit: at ego eum, non vno vulnere defunctum, ita ſanabam:

So. *In memoriam habeo.* Si. *haud muto.* So. *factum gaudeo,*

Si quid tibi feci. In memoriam habeo, feci ex coniectura. Poſtea in vetuſto exemplari bibliothecæ ad XII. Apoſtolos Coloniæ, quod ibi in vinculis eſt, inueni idem. Reperi etiam, quamuis id tum non agerem, in libro doctiſsimi Brunij. Id placuit, tum maximè, cùm animum ad antiquitatem reuocabam; cui placuiſſe hunc caſum præ illo auferendi, iam olim compereram. Ita Plautus Pœnul:

Patrue, in memoriam habeas, tuam maiorem filiam

Mihi te deſpondiſſe. Sic enim editiones omnes ferè: niſi quod id nuper mutarunt homines docti: qui vellem alibi operam luſiſſent. Atqui ſi hoc facerent imperiti, ferrem: nunc, primæ notæ viros vulnera infligere, vbi medicinam profitentur, perinde mihi videtur, ac de medicis affirmat Seneca, quorum tituli remedia, pixides venena habeant. Eodem, quo Terentius, iudicio fecit Cicero, cùm maluit, *in poteſtatem habere,* quàm, in poteſtate. Ac minus quàm

pro

pro ſua eruditione fecit Riuius, qui apud Sall. cùm legeretur: *Talem virum in poteſtatem habuiſſet*; induxerit hoc, quod rectnm erat: & falſum ſuffecerit, *in poteſtate.* Nam etiam apud Cæſarem de bello Alexandrino quibuſdã in libris manſit: *Vt regem in poteſtatem haberet:* & apud Suetonium Auguſto, capit. 13. in omnibus: *Vt quidem vni ſuppliciter precanti ſepulturam reſpondiſſe dicatur, iam iſtam in volucrum poteſtatẽ fore.* quod cur mutare Turnebus voluit? Mihi cùm id curæ eſſet, vt ſimilia notarem, & in aduerſaria cõijcerem, tanto ſe numero obtulerunt, vt ſtudio habere deſierim. Quod in l. v. Colonien. reperi Eunucho, id ſcribam: Bello Iugurthæ.

Perfice hoc

Precibus, pretio, vt hæream aliquam in partem tamen apud Thaidem.

cæterum eſt, vt dicam, cur in perſonis diſtinguendis nouum attulerim.

——S I. *haud muto.* So. *factum gaudeo.*

Mutare, ſi vetuſtatẽ audias, id eſt, quod nos, *mutari*, dicimus: nempe, ſibi non conſtare: non permanere in eo, quod ſemel arripueris: denique, vultus varios ſumere. Liuius: *Mores quidem populi Romani quantum mutauerint, vel hic dies argumento erit.* Præterea Cornelius Gallus; ſi is modò auctor eſt:

Et tam præclarum, quod malè mutat opus.

Ante Auantinum in Catullo legebatur:

Hæc cùm legas, tum bellus ille & vrbanus
Suffenus, vnus caprimulgus, aut foſſor

Rurſus

Rurſus videtur: tantum abhorret ac mutat.

Primus ille fecit, *nutat:* quem pararam pridem vt malè haberem, niſi occupaſſent alij. Jugurthino. Salluſtius in eodem verbo corruptus eſt: *Quæ grauia quanquam, & flagitij plena erant: tamen quia mortis metu nutabant, ſicuti regi placuerat, pax conuenit.* In ſcriptis pleriſque, *nutabantur:* in reliquis, *nutabant;* è quò verum elicui: Riuius voluit; ſed roſtri ſatis ad eruendum non habuit. Non abeſt quin Gellio eadem labes hæreat: *Sed enim poſtquam in manus Menander venit, à principio ſtatim, dij boni, quantum ſtupere atque frigere, quantumq́; nutare à Menandro Cæcilius viſus eſt.* Quis enim dubitet reponendum, *mutare?* Alibi apud eundem manſit: *Riſu prorſus atque ludo res digna eſt, cùm pleríque grammaticorum aſſeuerant neceſſitudinem & neceſſitatem mutare longè, diuertereq́;.* Sic ergo his locis eſt, *mutare;* vt cum dicimus, *mutare mare:* quomodo Vergilus, *venti ponunt;* Cicero, *terra mouet:* Liuius, *tempeſtas ſedat:* Plautus, *iræ leniunt.* Dixerat Simo, nunquam ſe Soſiam, dum eo ſeruo vſus eſſet, arctè, contenteque habuiſſe: poſtea etiam, ne parum eius liberali operæ reſponderet, donauiſſe libertate. Is hoc reſpondet, ſe ea memoria temere. repetit herus, eodem in illum animo eſſe, hoc eſt, non mutare. Sic ego ſentio; in quo vtrum, neque mihi ſatis liquet, neque, ſi liqueat, vt nunc quidem eſt, auſim dicere; alterutrum, certè neceſſe eſt, vt aut ſolus ad verum aſpirarim, aut ſolus errem.

Sed

Sed habeo ſic quoque quo errorem purgem. Namque & interpres mirum quàm ſudat; maximum indicium, ſubeſſe mendum. Non temerè aliter reperias: vt Phormione:

G. *Iratus eſt.* P. *tu te idem melius feceris.*

vbi, ſi non aliud, pugnæ ipſæ illæ interpretum argumenti ſatis ſint, vulnus ſubeſſe: cui alibi medicinã faciemus: nunc, quod in manu eſt.

Operæ pretium itaque eſt cognoſcere, quæ ibi vulgatæ ſcripturæ enarrationes adferantur, cùm ijdem tamen illi fateãtur; quod certè aliter non potuerunt; neq; factum infectum fieri potuiſſe: neque Soſiam, qui talem ſe geſsiſſet, in ſeruitutem reuocari licuiſſe. Nam quod Horatius ait: *Factum mutare laboret*; nimium quantum diſtant, velle, & poſſe. Non nimium metuo, nè caſtigationem meam parum probet, qui videat, quàm commodè hæc, & aptè hæreant: *Gaudeo factum, ſi quid tibi feci, quod placet.* Id antiqui moris erat, tum, quando non pœnitere ſe facti dicerent, & voluptatem ex eo capere. Moſt.

Iam minoris omnia facio, præquam quibus modis,
Me ludificatus eſt. T R. *Benè herclè factum & factum gaudeo.*

Contrarium eſt, *nollem factum*; vt in veteri verbo: *Quod datum eſt, nollem datum: quod non autem datum eſt, non dabo.* Vnus etiam ſcrupulus reſtat, quẽ eximam9. Mirari enim quiſpiã poſſet, vnde hæc in libros noſtros diſtinctio pueneri, ſi falſa eſt. Huic id reſpondebo, primum, vnde omnia

de omnia menda. deinde, perſonarum diſtinctionem non eſſe à poëtis; ſed à litteratoribus: apud Latinos quidem: ſed & apud Græcos. Hoc enim Euripidis interpretem dicere:& præterea argumento eſſe, deliberationem illam, qua nihil apud interpretes frequẽtius, vbi perſonarum nomina collocanda ſint: quam nullam res dediſſet, ſi ipſi auctores huic dubitationi proſpexiſſent. Quin etiam eò proceſſerunt, ſi perſonę nomen poeta non prodidiſſet, vt ipſi de ſuo adderent. Nam Eunucho, ſenex, pater Pamphili, qui è ſuburbano ſuo redit, apud Terentium ſine nomine eſt: apud Menandrum Simo audijt, inquit interpres. At noſtri illi Lachis nomen poſuerunt. Has meas emaculationes ita demum amabo, ſi eas à te probari ſenſero. Atq; adeò de eadem nota adijciam alia. In Colonienſi eſt, Andria:

Proinde hinc amolimini: nam mihi impedimento eſtis.

Prælis nunc excuditur: *Proinde hinc vos amoliminì.* ſed locus medicinam ita poſtulabat. nam accuſandi caſus, quem, vt nunc ætas Latinæ linguæ, poſtulare id verbum videtur, rectiùs omittitur. Eodem loco in Coloni. legitur:

Ego hanc viſam. Da. *quid tu, quo hinc agis?*

Et ſic ſcripſerat Terent. ſed homines inepti ita demum eſſe plenum arbitrati ſunt, ſi, te, ſuperflueret. Plaut. Bacchid.

Salue Philoxene. Ph. *vnde agis?* N. *vnde homo miſer.*

Moueo,

Moueo, pro, *ire pergo*, ex ratione latinæ linguæ: caſu, quem appellant, inculcato, nõ perinde eleganter. Eunucho:

Moue verò ocyus te nutrix. S. *moueo.* C. *video: ſed nihil promoues.*

Repererat in multis libris Riuius: *Moue verò ocyus te mea nutrix.* videbat, ſi reciperet, vacillare numeros. Reddamus igitur ſuam Terentio ſcripturam:

Moue vero ocyus mea nutrix. S. *moueo.* Non eſt difficile coniectare è commentarijs, interpretem agnouiſſe, quod nos aſſerimus: cui accedit reſponſio Sophronæ; *moueo.* nõ enim ait, *moueo me*: nè addam, quòd continuò eſt, *nihil promoues. Promouere*, dicimus, nec addimus quicquam: quidni etiam, *mouere?* tantillum enim nõ intereſt. Atq; ijs, qui ita in Terentio emaculando verſati ſunt, vt aliò mentes, aliò aures diuiderent, ignoſco: qui hoc egerunt, nè quid mendorum relinquerent, quomodo perfecerint, non dico: cuiuis apparet. Phormione:

Qua via iſtuc facies? G. dicam in itinere: modò te hinc moue. Scribendum eſt; modò hinc moue; reiecto illo, te, ex auctoritate Veneti veteris. Quòd autem ita numeri labant, ſolet hoc poſtremis ſcenæ verſibus. aut reſtituendum; *Modò modò hinc moue.* vbi alterum *modò*, temporis eſt: alterum valet, *tantùm.* Neque mirum, corrupiſſe librarios: non corrupiſſe, id mirum foret. Adelph.

Inſanis: aufer te. D. *age, da veniam filio.* Phormione:

Age, age inuentas reddam. Ph. *ô lepidum caput.* G. *aufer te hinc.* Vtroque hoc loco, *te*, delendum eſt, & ſcribendum ſolùm, *aufer*, ex auctoritate ſcriptorum codicum. Neque tamen eſt ſignificatio, quam ſuſpicantur, *aufer manus, palpationes*: quid igitur? *aufer*, eſt, *abi*, etiam cùm ſolum capitur. Adelphis præterea ſcripſit Terentius:

Quomodo ex hac expediam turba. vt quidem in Colon. eſt. Iſti mutarunt, *quomodo me ex hac exped.t.* Fecerunt, dum volunt explere, vt minùs elegans ſit. In Brunij præterea codice inuenio:

Eas ad mulieres huc intrò, atque iſtuc iuſiurandum idem
Polliceare illis: exple animum his, atq; hoc crimine expedi:

vbi vulgò, *teque hoc crimine expedi.* Nihilo aliter Hecy.

Poſtquam aſpexi, ô facinus indignum, inquam: & corripui ilico
Ardens, lacrymans. Nam, *me*, abeſt, non modò à ſcriptis; ſed etiam excuſo Argentinenſi ex officina Gruningeri. præclarè. id enim eſt magis è lingua latina. *Ardens*, addidi è Moguntinenſi: & id manifeſtum eſt verbis interpretis. Neque dubium quin vetuſtæ membranæ eum Vergilij verſum rectè habeant:

Sternimus optatæ gremio telluris ad vndam. itemque:

Irruimus, denſis & circumfundimus armis. Talia apud optimos quoſq; non dici poteſt quot reperiantur. Ennius:

Neque ſepulcrum, quo recipiat, habet portum corporis.

Certè, *recipiatur*, poſtulant vulgares aures: ſi Ennij aures vulgares eſſent.

Rex quæ in vita vſurpant homines, cogitant, curant, vident:

Quæque agunt vigilantes, agitantque, ea ſi cui in ſomno accidunt,

Minùs mirum eſt: ſed in re tanta haud temere improuiſo offerunt. Se offerunt, dicerent iſti, quibus præter præſentia nihil placet. Teren. Andria:

P. *Myſis.* M. *quid eſt? hem Pamphile, optimè te mihi offers.* Scribendum; *optumè mihi offers*; inducto illo, *te*: & ita veter. cod. Colon. Ac neſcio an apud Ciceronem quoq; & Varronem, doctiſsimum alterum, alterum eloquentiſsimum, vbi legitur; *Calor ſe diei fregerit*, *ſe*, exempto ſcribatur, *Càlor diei fregerit*. Terent. Hecyra:

Perij, quid agam? quò me vortam? quid meo reſpondebo viro? Scribo:

Peri, quid agam? quo vortam? quid. neque aliter patiuntur numeri. Eunucho in Mog. reperio:

Cum huc reſpicio, illace interea commodum huc

auorterat. Ad eum modum multa Cicero, Liuius, Salluſtius, Tacitus, quorum exempla referre poſſem, ſi hoc ageretur. Hęc ipſa, quæ ſunt animaduerſionis potius, quàm ingenij, prolixius recenſui, quia in vulgus parum adhuc probata eſt hæc orationis figura: & vt oſtenderem, quoties eodem in genere apud vnum Terentium peccatum eſſet. Rectè ergo (quod antè quadriennium perſuadere nemini cuiquam potui) rectè è veteri cod. emendaui, Hecyra:

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali,
Capiti atq; ætati illorum morbus qui auxerit.

Vulgò, *auctus ſiet*: in quo multi, vt verſui cõſulerent, non illi ſanè ſudarunt; ac nè laborarunt quidem: erat enim prope quò confugerent: veruntamen hæſerunt. Veriti ſunt, nè Latinè ita non poſſet, *morbus auxerit:* quod anſam dedit, vt deprauarent. Tibi ergo Latinum eſt? inquies. mihi verò, ac maximè; & neſcio an aliter poſsit, vt tam elegans ſit. Mirentur hoc quibus in his ſtudijs tenebræ ſunt: tu quî potes, qui apud Catullum legeris:

O decus eximium magnis virtutibus augens:

& apud Plinium de natu. hiſt. cùm ait, quæ Agrippa Romæ balinea fecerit, ad infinitum auxiſſe numerum. *Augens magnis virtutibus*, eſt, *auctus:* & hoc, *Peleus augens virtute*; tanquam ſi dicas, *macte virtute.* Sall. in orat. Philippi: *Ignoſcendo populi Romani magnitudinẽ auxiſſe.* Cato originib. *Eodẽ nomine plures ex agro acceſſitauere: eò res*

eorum

eorum auxit. Itaque quòd in Lucretio mutat Lambinus lib. 3.

Vnde homines dum ſe, falſo terrore coacti,

Effugiſſe volunt longè, longeq́ remoſſe:

qui tam altum dormierit, melius dormijſſet. Atque operæpretium eſt cognoſcere, qua condentia homo is heic ex ſe reliquos iudicet. Quidni autem, vt *mouere*, & *promouere*, abſolutè dicuntur, ſic item *remouere?* Etiam illo verſu Lambinus angitur:

Coqa eſt hæc quidem Agoraſtocles, vt ego opinor;

Scit, muriatica vt macerent: & metuit nè Plautus in grammatica flagitium fecerit: mutatq́; ob id in, *macerantur.* agnoſco acumen. Illa minùs grauia ad aures noſtras accidunt, *pallium rugat, veſtibulum puluerat:* at miramur tamen: vt & Gellij illud, *verba maculantia,* cùm audiri vellet, *ſordida.* Quid autem cauſſæ eſt, cur ad iſta aduertamus animum: àd hæc non item, *pallentem faciem, rubentes malas, hominem dolentem?* ratio certè non alia ſubeſt, niſi quod vſu minus detrita ſunt. Sed iſta tamen actiua ſunt, hæc neutra: quam diſputationẽ relinquamus ſcholis. Lucretius etiam, *mutare,* pro, *mutari* in 5.

Quandoquidem quoſcunque in terris cernimus ignes,

Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum,

Perparuum quiddam interdum mutare videtur

Alterutram in partem filum, quo longius abſint.

Neque enim hoc dicit, *filum mutat ignes;* ſed,

ſilum mutatur paullum quiddam, vt quidem videtur. Sed fine lib. ſecund. quantas turbas hæc res dedit?

Conterimusq; boues, & viris agricolarum.
Conficimus ferrum, vix aruis ſuppeditati:
Vſque adeò pereunt fœtus, augentq; labores; quos delendos Lambinus cenſet. Breuius non potuit. Sed illinc ſunt v.c.

Conterimusq; boues, & viris agricolarum
Conficimus, ſeru vix aruis ſuppéditati.
Vſque adeò parcunt fœtus, augentq; labores.

Vix, inquit, ſuppeditamus aruis; quod ita rudius dicitur: *Vix noſtro labore ſufficimus colendis aruis*: vt ille ſermo eſt, *ſuppeditare ſumptibus*, Heautontimorumeno: *ſuppeditare amori*, Eunucho. Melior interpretatio, *ſuppeditati aruis*, quibus arua ſuppeditant. *Sera* autem *arua*, triſtia, & laborioſa, ac grauia ſunt. Ita interpretatur Seruius lib. 5. Aeneid.

Seraq; terrifici cecinerunt omina vates.

Addit ex Hiſt. Salluſtij: *Serum bellum in anguſtijs futurum.* Et in 6.

Diſtulit in ſeram commiſſa piacula pœnam.

qualiter item Propertius:

Sed poſtquam ſera captiua eſt reddita pœna.

Sed & *ſera arua*, quod tardè, ægreq; fructum reddant. Quod ſequitur, non concoxit Lambinus:

——— *parcunt fœtus, augentq; labores*: pro, *parcius redduntur fœtus, & augentur labores.* hoc, vt ſupra in Terentio repoſuimus, morbus auxerit.

rit. quod cò etiam volui, nè quis in bonam ſolùm partem dici ita, *augere*, putet; non item in ſequiorem. *Sera*, autem alibi quoque ita Lucretius, initio lib. 3.

Hinc licet aduortas animum, magis omnia laudis,

Aut etiam vetiti, ſi fert ita ſera voluntas,

Iactari cauſſa. Emendandum eſt enim: *fera voluntas.* Nam, fera, numeri etiam reſpuunt: quo modo tamen eſt in v.c. &, *voluntas fera*, eſt, ſiniſtra, ſtulta, turpis, inutilis.

MEDICINA PLAVTI MVLTIS VVLNERIBVS.

V. CL.

ADAMO A VVACHTENDORFF, HANSEATICI fœderis Londinenſi Secretario.

FAtendum eſt: pecco largiter, vir doctiſsime, qui tanto iã tempore, quo à vobis abſum, taceo. Conuictus noſter Londini iucundiſsimus, & tua illa humanitas, quæ in me præclariſsima luxit, nè ſermonibus quidẽ meis, quod minimum eſt, laceſsita, poſtulare aliud videbantur. Sed ſcilicet reducem me domum fluctus eos excepiſſe, vt reperire exitum rerum mearum, aut oram

aliquam conſiliorum euoluere nō facilè poſſem: quæ mihi ægritudo non lubidinem ſolùm vitæ illius iucundioris ademit: verumetiam ipſam propè ſapientiam, verbo antiquo, expectorauit. Nunc, quando occaſio eſſet teſtificandi amoris erga te mei, paucas has notas in Plautum miſi: quas tu probabis fortaſſe: mihi tamen nō probabis.

MERCATORE.

Scen. Homo me miſerior.

ITa animi decem pectore incerti certant. Scribo: *Ita animi mede curæ in pectore incertant.*

Mede, pro, *me*. ſententia eſt: ita me curæ animi incertum reddunt. hoc enim eſt, *incertare animi*. Epidico:

———longa

Dies meum incertat animum. Pacuuius Duloreſte:

Scen. Duas res ſimul.

Sed me incertat dictio. Ibidem:

Conuicium tot me annos iam ſi paſceret. Lego:

Conuitium tot me annos iam ſic paſcere.

Conuitiū domus & familiæ, filius nequam: certè venuſtè. vitium enim domus, pars aliqua corrupta: cùm plures partes vitium trahunt, conuitium: vt eſt in vetuſto monumento Veronæ, quod à doctiſsimo Scaligero laudatur: *Conuitium refecerunt: valuas, limen de ſua pecunia Laribus dant*. Ita accipiendum eſt igitur, vt ſe dicat pater conuitium domus paſcere. filij enim flagitijs caſurum decus familæ: vt, cùm plures partes ruinam trahunt, parua mora eſt, & tota domus eò inclinatur. Aut vt filius ipſe dicatur

conui-

conuitium domus paſcere: quo exemplo illa ſunt. *alere probrum*, &, *probrum expergefacere*, Curculione. Neque vero ſcripturam illam veterem damno: commulcium paſcere. Nam vt Auguſtus Iuliam filiam, vomicam ſuam appel labat: Catullus Piſonis ſcabiem, Portium quen dam: alij alia; ſic, commulcium patris, filius nepos: tanquam dicas vibicem. Eadem fabula:

Scen. Tandem impetraui.

Adoleſcens cùm ſis, te, cùm eſt ſanguis integer,
Rei quærendæ tuæ conuenit operam dare:
Demum igitur, cùm ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum proteſtur. id iam lucro eſt,
Quod viuis.

Emendatum ita putat Camerarius: ſed longè vrſiſſe à vero opinor. ſcribo:

Demum igitur, cùm ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces: pota, es, ſauies: id iam lucro eſt,
Quod viuis. *Sauiare*, pro tota illa re Veneris, non malè. Certè quæ ſunt veteres editiones, magna veſtigia huius lectonis oſtendunt. Poſtea:

Scen. Adducam ago.

Quid ſi igitur vnum, factum hoc ſi cenſes, quoquum
Aliquem arripiamus.

Inepta lectio, cui tamen inopia melioris acquieuit Camerarius. Lego: *quid ſi igitur, ſi bonum factum cenſes, coquum Aliquem arripiamus. Bonum factum*, formula erat huius rei vſitata: & in edictis adſcribebatur, inquit Tertullianus. Iſidorus compendio notari ait, B F. Pœnuli prologo:

Hæc, imperata quæ ſunt pro imperio hiſtrico,

h 5 Bonum

Bonum herclè factum, pro ſe quiſq; vt meminerint.

Suetonius *Bonū factum, ne quis ſenatori nouo curiam monſtret.* Hic illud eſſe, ex eo, quod vna eſt, *cenſes*: colligitur: & quod reſpondet, tanquã in ſenatusconſulto Lyſimachus: *Iſtuc cenſeo.*

Nunquid reſtat? eheu diſperij. vultus neutiquam huius pla. et.

Triſtis incedit, pectus ardet, hæreo: quaſſat caput.

Lego:

Nam quid reſtat? eheu diſperij: u. n. h. p.

Triſtis incedit: pectus ſarrit: hæreo. *Sarret*, eſt *ſarrit.* Quod enim digitis tanquam ſarriret pectus, ergo dicit. Sic Milite glorioſo:

Pectus digitis pultat: cor credo euocaturus eſt foras.

Plana emendatio è veteribus editionibus Hedorpij, & Moguntinenſi. Eiuſdem fabulæ Prologo:

Inhæret etiam auiditas, deſidia, iniuria. Sarraceni editio, *veſidia*. rectum puto: vt *vecordia*, *veſania*. à ſedendo, *ſes*, atq; inde, *veſes*.

Sc. Sumne ego. *Quæſo herclè, animum ne deſponde.* Ch. *nullus eſt, quem deſpondeam.*

Loquere porro aliã malã rē: cui eſt empta. Scribo:

Loquere porro alia: quoi, malùm, eſt empta?

Malùm, aduerbium, vt ſæpe aliàs. Fuit cum ſuſpicarer verum eſſe: *Loquere porro, Alienſis.* Alia enim flumen, & Alienſis clades pernicioſa Romanis fuerunt: vnde omino ſa & exitioſa dicebantur: vt à Cannis, Cannenſes, qui fugaces eſſent. Ibidem:

Sed tandē ſi podagroſis pedibus eſſet Eutychus. Lego:

pedibus

pedibus iſſet Eutychus. Ibidem:

Quid me facere vis? Ch. *quod me vides,* Tu me vis perire,cum his tuis verbis:hoc idẽ te volo.

Vt pereas.Lego:*quod me de ∪s*. Sic enim inuidioſius eſt,& vt cætera.Paulò ante:

Si opprimit pater,quod dixit,exulatum abijt ſalus.

Sublego veſtigia veteris ſcripturæ,& repono: Eadem.

Si opprimit pater nos, vixid: exulatũ abijt ſalus.

Vixid,pro,*vixi*,id eſt,*perij*.

Quid illuc eſt,quod ſolus ſecum fabulatur filius?

Sollicitus mihi neſcio quare videtur. Ch. *At tace.*

Meus pater hic quidem eſt. Scribo:Ch.*atate,Meus pater hic quidem eſt. Atate*, interiectio in re ſubita & timida. Sc Homo me miſerior.

Imbrem perpetiar, laborem ſufferam, ſolem, ſitim.

Non concedã, neq́; quieſcam vſq́; noctũ, aut interdius. Sc. Diuũm atq; hominum.

Scribo:*Non conſidã,neq́; quieſcam.Sidere* et *cõſidere*, ſe ad ſedendum & quieſcendum componere.

Nihil opus nobis ancilla,niſi quæ texat,quæ molat, Sc. Homo me miſ.

Lignum cædat,penſum faciat,ædis verrat,vapulet:

Quæq́; habeat quotidianum familiæ coctum cibum.

Lego:*quæq́; aueat quotidianum familiæ c.c.* Quæ, inquit, auidè veſcatur miſeris his quotidianis ſeruilibus eſcis. Ibidẽ leuiter emẽdand⁹ verſus:

Vbi q; amici, qui infideles ſint, nequeas pernoſcere. Sc.Limen ſuperum.

Eadem fabula:

Simul autem pleniſſimè eos, qui aduerſum eunt, aſpellito.

Lego: *Simul autem planiſſimè eos,qui aduerſum eunt,ciſpellito.* Sc.Ex ſummis opibns.

Miror non plus cogitaſſe viros doctos, qui hîc reliquerunt, *aſpellito*, contrarium plane ei, quod

quod ſignificare vult Plautus. *Ciſpellere*, enim eſt, diuerſim & ex eo loco pellere: *aſpellere*, contra. Plautus captiuis:

Neq; exilium eſt, neq; adeò ſpes, quæ mihi hunc ciſpellat metum: Non rectè in vulgatis, *aſpellat*. Sed &, *ciſpellat*, v. l. Sambuci. Titinnius Gemina: *Non execratis paraſitum, nec virum ciſpellitis domo?* Amphitruone: *Atq; illuc ſuſum aſcendero: inde optume ſic ciſpellam virum*

Deſuper: quod Lambinus mutauit, non rectè.

Sc. Profectò ego. *Humanum amare eſt: humanum autem ignoſcere eſt.*

Neſcis? ne obiurga hoc, non voluntas me impulit.

Lego: *Ne, ſis, ne obiurga: oh, non voluntas me impulit.*

Sc. Amicè amico. *Ne*, eleganter iteratur. *ſis*, eſt, *ſi uis*. Illo verſu:

Quia ibi, vnde huc aduecta ſum, malis bene eſſe ſolitum eſt:

riſum captat Plautus ambiguitate vocũ. Nam, *malis*, valet, *maxillis*: &, *eſſe*, edere. Solitum eſt autem, maxillis eſſe.

Sc. Agite, ite. *Hæccine tua eſt amica, quam dudum mihi*
Te amare dixti, cum obſonabas? Ly. *non taces?*

Ca. *Satis ſcitum filum mulieris: verùm hercle amat.*

Inepta lectio hæc in Camerarij, & Lambini: illa veterum editionum: *verum hercle an net hoc?* ſuppoſita eſt, ſcilicet, quia præceſsit, *filum*. conijciebam è Camerarij editione:

Satis ſcitum filum mulieris: Nereum hercle amat.

Hominum omnium formoſiſsimus Nireus ce-

us celebratur. Itaque Plautus: Bella eſt, inquit, amica tua: ſed & ipſa Nirea amat, cùm te deperit. vt ironia ſit in formam Lyſimachi. Valla pro, *an net*, agnoſcit, *auet*. ita non pigeat conieciſſe:

Satis ſcitum filum mulieris. LY. *verum herclè, abei, ob,*

Abin dierectus? Multa hac comœdia inferta ſunt à neſcio quo, cui, vt à Plauto edita fuerat, viſaſt non perfecta eſſe. Ex ijs hoc eſt:

Nec podagricus, nec articularius eſt, quem rus ducunt pedes.

Do. *Non domi?* S. *nō.* D. *vbi?* S. *ruri eſſe autumant:*

Atque, numquid redeat, incertum, hodie: cum villico rationis ſatis.

Do. *omnia mihi hodie eueniunt præter ſententiam.*

Scripſerat ille: *cum villico rationis putat.*

Do. *Satin? omnia mihi hodie eueniunt p. ſ.*

Eiuſdem hominis adiectanea negotij vim exhibuerunt Camerario:

Quaſi tu nunquam quicquam aſsimile huius facti feceris, Sc. initium.

LY. *Nam mea vxor propter illam tota in fermento iacet.*

AEdepol, nunquam caui, ne quid facerem: vix viuus ſum miſer.

D. *At ego eam expurgationē habebo, vt ne quid ſuccenſeat.*

Scripſit Plautus:

Nam mea vxor propter illā tota in fermento iacet.

Vix viuus ſum miſer.

D. *At*

D. *At ego eam expurgationem habebo.v.n q.ſ.*

Poſt primum verſum deeſſe aliquid videbatur: cui is, quem dixi, lacunarius explendæ, vt putabat, ſententiæ, hũc ſubiecit: *AEdepol nunquã caui, nè quid facerem.* Ciſtellaria:

Neque prorſum ĳt hac: hîc ſtetit: hinc illuc exĳt: hîc

Concilium fuit: ad duos attinet. hi qui ſunt?

Atat, ſingulum video veſtigium. hoc fecit Camerarius. nõ probo: tametſi Lambinus relinquit. otioſum eſt enim & inculcatum. priores editiones: *ad duos hoc attinet. Si quis, atat.* Mihi ſimplicius videbatur:

—— *Ad duos hoc attinet, quiqui ſunt:*

ſed veri⁹: *Ad duos hoc attinet: hîc quiniſcunt:* quippe videtur ſigna quiniſcentiũ in puluere notaſſe. & ſpectaſſe illũ locũ præcedente ſcena:

Faciunduũ eſt puerile officium, conquiniſcam ad ciſtellam.

valde hoc placet. Diligenter enim conſiſtentium & progrediuntium veſtigia oculis legit, vt non videatur quiniſcentium præterire debuiſſe. Ibidem:

Ecquẽ vidiſti quærere hîc, amabo, in hac regione

Ciſtellã cum crepundĳs, quam ego hîc amiſi miſera?

Quærere, non conuenit. Lambinus mutat, *auferre*: & certam ſcilicet coniecturam putat, ex veſtigĳs veteris libri, *querere*: ſed q̃d ſimile, *querere*, &, *auferre*? ne addã, q̃d credibile non eſt, vocẽ vulgatiſsimã ita deprauatã. verè, opinor, emendaui: *ecquẽ vidiſti qiere hic ciſtellã*, hoc eſt, *ciere*. Cie-

re aliquid, eſt, *ſollicitare, & loco mouere*: quod qui neſciebant, qduis ſuppoſuerunt, quã vt per eos regnaret vera lectio. Ibidem:

Mala merx hera hæc, & callida eſt. PH. *ecaſtor ita videtur.*

L. *Imitatur nequam beſtiam & damnificam.* PH. *quamnam amabo?*

L. *Inuoluolum, quæ in pampini folio intorta, implicat ſe.*

ſcribo: *quæ in pampino filo tortam implicat.* Conuo luolus enim tanquam filo ſe implicat: atque eã voce ad viuũ res pingitur. Quin & in Langij co dice eſt, *filo. Torta*, autẽ pro reſte hic eſt: & eò dicitur, quia tanquam funem implicat & nectit ſuo ſe filo conuoluulus.

Perſa:

Nunc huc introibo: viſam heſternas reliquias,

Quieuerint rectè, nec ne, nũ infuerit febris. Lego: *num inieuerit febris.* Nam vulgatum illud non latinum. Neq; tamen hic locus eſt, cuius mentionem Pompeius facit: ſed Curculione: Sc. Veterem.

Salue: valuiſtin oſtium oculeiſſimum?

P. *Caruit ne febris te here, vel nudiuſ tertius.* ſcribo: *Inijtne febris te. Init febris*, pro, *corripuit, percepit.* Ibidem:

Curate iſthic vos, atq; approperate ocyus,

Ne mihi moræ ſit quicquã, vbi ego intro aduenero.

Commiſce mulſum: ſtruthea, colutheaq; appara:

Benè vt in ſcutra concaleat, & calamũm inijce. poſteriora mendoſa ſunt: quæ reſtituebam:

Comiſce mulſum: ſcutra, Acoluthe, acamq; appara;

Benè

Bene vt in ſcutris concaleat. Sed enim pœnitet: & affirmo rectius eſſe:

Miſce mulſum,ſtruthea,coluthea:myrrhina
Bene vt in ſcutru concaleant,& calamum inijce.

Hoc ita eſſe, ex Plinio diſcimus, qui lib. 14. Cap. 3. *Lautiſſima*, inquit, *vina erant apud priſcos myrrhæ odore condita,vt apparet in Plauti fabula, quæ Perſa inſcribitur: quamquam in ea & calamum addi iubet.* Ecquid ſatis clarè Plinius ſignificat,*myrrhina*,hoc loco reſtituendum. Magnas autē iam tum olim lites dediſſe hunc locum, neq; conueniſſe Grammaticis de interpretatione, Varro oſtendit lib. 1. de vita populi Romani: *Antiquæ*,inquit, *mulieres maiores natu bibebant loram, aut ſapam,aut defrutum, aut paſſum, quam murrhinam quidam Plautum appellare putant.* Meminit quoque Varro Anthropopuli: *Non modo vinum dare,ſed etiam (vt Plautus ait) murrhina,paſſum,defrutum.* Eadem Perſa:

Amas pol miſera:id tuus ſcatet animus: ego iſtuc placidum tibi
Vt ſit,faciam. Scatet,quomodo dicatur video; vt ſpectet illud, *placidum.* Quæ ſcateant enim, fretum atq; æſtum, ac bullas fluctuantis aquæ imitari. Neque hæc faciunt tamen, quin leuiter corruptum verſum ſuſpicer: *Id tuus caret animus. caret*,cum accuſandi caſu,plerunque:& *tuus*,id eſt,*tu.* Eadem:

Quid ais? certùmne eſt celare, quo iter facias peſſuma?
S.Offirmaſtin' occultare,quo te immittas,peſſume?

Fortaſſe verius: *quòd imbitas, peſſume? quòd* pro, *quò*; vt numerorum ratio habeatur: quod ſæpè monemus. Eadem:

Nam id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, auidos, aridos

Benè admordere, qui ſalinũ ſeruo obſignant cũ ſale. Sc. Ioui opulento.

Virtus eſt, vbi occaſio admonet, diſpicere. quid faciet mihi?

Verberibus cædi iuſſerit? compedes imponi? vapulẽ?

Ne ſibi me credat ſupplicem fore. Non Apollinis oraculum verius eſt, quàm quod dicam. Scribendum eſt:

Verberibus cædi iuſſerit? compedes imponi? vapulet:

Ne ſibi me credat ſupplicem fore. Hoc officium eſt ſerui nequam, verbera, compedes, omnia flocci facere. & ſuper etiã, hero malũ mandare. Quod, inquit, malũ mihi dare herus poſsit, vapulet. Sic enim, quem inſigniter contemni à ſe oſtenderent, vapulare iubebant, vt Græci οἰμώζειν: In vulgato illo dicto libertæ: *Salue liberta: vapula Papyria.* Aſinaria:

Pergin' precari peſſimo? M. quæ res? tun' libero homini
Malè ſeruos loquere? Le. *vapula.* Eadem Perſa:

——*Eho lutum lenonium,*

Cõmixtum cœno, ſterquiliniũ publicum. Lego: Sc. Curatè.

Lutum lenonium, commictũ cœnum Obſecro, hoc non melius eſt, quàm illud, *lutum, cõmixtum cœnum?* quod quo modo dicatur, Plautus ipſe docere nequeat. *Commictum*, vel *comminctum cœnum*, res fœdiſsima: quæ quo turpior, eo melior lenonis definitio.

i Statui-

Statuite hic lectulos,ponite hic,quæ aſſolent. hic ſta tui volo,primum,

Sc. Hoſtibus. *Vnde ego omnes hilaros ludentes lætificãtes faciam, vt ſiam aliqua mihi.*

Quorum opera hæc mihi facilia factu facta ſunt,quæ volui effieri. verba traiecta ſunt:

Statuite hic lectulos.ponite hic quæ aſſolent.hic ſtatui volo

Primum aquilam.inde ego omnes hilaros, ludentis lætificantes faciam,quorum

Aquila ſiue aquula (perinde eſt enim) demi nutũ ex aqua.

Opera hæc mihi facilia factu facta ſunt.quæ volui effieri,vt fiant. Aquilam ſtatui vult manibus; vel vino lymfando. *Aquilam*,ipſam aquam dicit:vt Ciſtellaria: *obſipat aquilam.* Vltima verba: *quæ volui effieri,vt fiant*:ea ſunt ad familiam,& hanc ſententiam habent: *hæc,quæ mandaui vobis,memineritis facere.* Ibidem:

Tu Sagariſtio accumbe in ſummo. SA. *ego nihil moror:*

Cedo parẽ,quem pepigi. In Sambuci, *partam.* ex eo emendabam: *cedo par, cam peperi.* Errat enim,ſi quis aliam mentem Sagariſtionis putat,quàm ſibi quoq; ſuam amicam in conuiuio. quam à Toxilo pepigerat, poſcentis. Quando tu tuos amores habes,cedo meos. *Par*, ita pro, *compar*: quod ſolitum eſſe Latinæ linguæ,mox apparebit. Min⁹ audacter: *cedo parẽ,quã pepigi.* In Diris:

Tuq; eris iſti par,& prima nouiſsima nobis.

Sidonius Apollinaris:

Et te Maſsilienſium per hortos
Sacri ſtipitis Arbiter colonum,

Helle-

Helleſpontiaco parem Priapo. Petronius: *Non delectauit me tam curioſum principium, timuique ne in contubernium recepiſſem Aſcylti partem.* Lego: *Aſcylti parem.* Quamuis hic quidem malim, *Aſcylti par.* Sic enim ſolebant, hunc illius par dicere, cum geminum moribus ſignificabant. Plautus Rudente, ipſo prologo:

Is leno, vt ſe æquum eſt, flocci non fecit fidem,
Neq; quod iuratus adoleſcenti dixerat.
Ei erat hoſpes, par illius, Siculus ſenex, ſceleſtus:

niſi quod, *par*, hic fortaſſe maſculino genere eſt, *compar.* Eadem;

Nequeo leno, quin tibi ſaltem dem ſtaticulum, olim quem Hegea
Faciebat. Ita non malè veteres editiones; vt, *ſaltem*, ſit hic aduerbio. Neq; enim alibi aliter, quàm, *ſtaticulum dare*, legimus: vt apud Macrobium: *voces demutat; ſtaticulos dat.* Et in verbis Catonis: *Staticulos dare, ritiuularia ſundere.* Illo verſu:

Cum benè nos Iuppiter iuuiſti, dique alij omnes cœlipotentes; quòd, *iuiſti*, l. v. habet, non eſt mendum. nam ex hoc natum etiam in Sambuci codice illud, *vidiſti.* Cæterum à, *iuuo*, præteritum eſt, *iui*; ſupinum, *itum.* Terentius Phormione: Sc. Hoſtibus victis.

——————— Itane hunc patiemur
Geta
Fieri miſerum, qui me dudum, vt dixti, adiuerit comiter? *Adiuerit*, præteritum ab *adiuuo*. Interpres vetus notat, V exteri, ne numeri labaſcant:

ſcant. Hocquidem etiam apud Catullum videri poterat:

Non ita me diui, vera gemunt, iuerint:

Sed nulla talis numerorum neceſsitas ſubegit Ciceronē ſcribere in Epiſtola ad Seruium: *Si T. Manlium quàm maximè, quibuscunque rebus honeſtè ac pro tua dignitate poteris, iueris, atque ornaueris:* neque Liuium libro vigeſimoquarto: *Profectus Carthaginem, aditusque ibi & ab legatis Hippocratis, & literis Annibalis, qui veniſſe tempus aiebant Siciliæ per ſummum decus repetendæ &c. Aditus* enim, Liuio, quod nos tantum dicimus, *adiutus.* Rectè etiam apud Ciceronem in Epiſtola ad Trebatium ſcribitur verſus ille Heautontimorumeno:

Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuero:

Quomodo in libris calamo exaratis repræſentari, fides ſit penes Petrum Victorium. Id probant aures. nam verſum quidem hiatus corrigit. Menæchmis:

Ecquid tu de odore poßis, ſi quid forte olfeceris,

Facere coniecturam? captum ſit collegiū augurum:

Se. Ni mala. *Age dum odorare hanc, quam ego habeo, pallā, quid olet? abſtines?*

P. Summū me olfactare oportet veſtimentū muliebre:

Nā ex iſtoc loco ſpurcatur naſum odore illutibili. Ita me illæ muſæ, vt valde maculoſū eſt. Sed & nō valde dubito, qn omnes labes ex eo exegerim:

Ecquid tu de odore poßis, ſi quid forte olfeceris,

Facere coniecturam? captū ſit conregium, augura:

Agedū odorare hāc, quā ego habeo, palliam, quid olet?

P. abſti-

P. abſtine:

Summum me olfactare oportet. Conregium, pro, *conregione*:vt pleraq; talia nomina vtroque fine dicebantur,*Conregio* autem,verbũ augurũ. notum:& in finiendo templo clauſula:*inter ea conregione,cõſpicione, cortumione,vtiq, ea rectiſſimè ſenſi. Capere* autem ipſum quoq; verbũ auſpiciale & augurale. *Capere conregium*,aut,*conregionẽ*, capere locum conregione. Ergo omnia hîc, quæ in effatis ſolent.Hoc mihi maximè omniũ probabatur. qui aſpernabitur, poterit hoc etiá modo;*captũ ſit collegiũ: augura*: vt qd dicimus,*captus augur*,idẽ ſit,*captũ collegiũ*, quippe augurũ.Nam *augura*,hoc loco vetus codex:nec mutandũ fuit.Ego priore emendatione quieſco. Captiuis:

Adueniens deturbauit totũ cum carne carnarium. Sc.Iuppiter te.

Arripuit gladium, pratruncat tribus tegoribus glandia.

Deturbauit,non cõuenit:& mutaturus eram, etiá ſine veteri codice fuiſſet, *decribrauit*: quod valdè placet. Moſtellaria, *carnificinum cribrum* eſt,quẽ crebri per vias forãt. *Concribrari*,multimodis confici.Ita ergo,*decribrauit*.Sticho: Inde concribellare flagellis, apud Catullum.

Sed ego ibo intro, & gratulabor veſtrum aduentum filijs. Sc.Ita me dij.

Poſtea ibo lauatum in pilum, ibi fouebo ſenectutem meam.

Quæ Alciatus, alijq; de pilis, & coactilibus nugantur, ea ne meminiſſe quidẽ ſine riſu poſſum.Duobus autẽ modis mederi poſſe loco videbar,vel ita vt ſcriberetur: *ibo lauatũ à pila.* Pri-

mum enim, pila luſitabant: inde ad balineum: tum cœnabant. id etiam ſenes: vt apud Petronium Trimalcio pila ſparſiua exercetur ante lauationem: poſt demum ſe dat conuiuio. Validiores qui eſſent, & flos ipſe, maioribus pilis vtebãtur: quas duplices appellabãt. Lucilius: *Cum in ſtadio, in gymnaſio, & dupłici corpus ſiccaſſem pila.* *Duplex pila*, pro craſsiore, vt, *duplices ficus, duplex pannus.*

Contra, quem duplici panno patientia velat.

Vbi non ſignificari diploidem, vt interpretãtur, ſed craſsiorem pannum, non ſinit quenquam dubitare ipſe Horatius. verbis ijs: *quẽ patientia velat*: quibus veſtem ſignificat pinguem, vt Suetonius appellat in vita Auguſti. Pilæ molliores Græcæ, puellarum erant. Varro Seſquiulyſſe: *Suſpendit Laribus marinas molles pilas, reticula, ac ſtrophia.* De his pilis ſcribere Arnobius videtur in quinto: *Talos, ſpeculum, turbines, volubiles rotulas, & teretes pilas, & virginibus aurea aſſumpta ab Heſperidibus mala, erat nobis conſilium præterire: prætereuehi illa etiam myſteria, quibus Phrygia initiatur, atq; omnis gens illa, niſi nomen interpoſitum hic Iouis ꝓhiberet nos iniurias eius, ignominiasq; tranſire.* vt hæc duplicia. ſic duplam agninam vocabãt, opinor, ſi grandiores iam agni & ablactati eſſent. Nã ſubrumorum carnes delicatiores ſunt. Plautus Captiuis:

Caput 12.

Tum lanij autẽ, qui concinnant liberis orbas oues,

Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt.

Turne-

Turnebus ita maluit interpretari: pro vna arietina offa duplam vendunt clã ſuppoſitam pro ea fallaciter agninam: cui non aſſentior. Primum igitur, vt dixi, hanc ſententiam arbitrabar: alteram hanc: *Poſtea ibo lauatum in pyelo.* Nam in pyelo lauatio, mollior, & ſeni idonea. Pœnulo:

Quid iam? S. *quaſi tu tacere quicquam potis ſis rectius.* M. *Tacitus tibi reſiſtam, quàm quod dictum eſt malæ mulieri.* Non intelligitur: ——*quaſi tu tacere quicquam potis ſis.* M. *tectius,* Sc. Satis ſpectatum.

Tacitius tibi rem ſiſtam, quam quod dictũ eſt malæ mulieri. Sic opinor legendum. *Tectum tacitum, tectius tacitius,* ita iuncta in formula latinæ linguę erant. Hecyra:

Quæque fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit.

Per eam te obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, vti

Aduorſa eius per te tecta tacitaq; apud omnes ſient.

Tecta tacita, vt, *ſarta tecta.* Hæc ergo ſententia eſt: magis tectam tacitam rem tibi prę ſtabo, quàm quod malæ mulieri dicitur. *Siſtere alicui rem integram,* eleganter ex hoc loco, pro, *non corrumpere rem.* At Synceraſtus futiliorem etiam eum ait eſſe muliere mala. Ibidem quod ſequitur:

Herus ſi tuus volet facere frugem, meũ herum perdet;

non putem ita Latinè dici, *facere frugem,* ſed, *facere frugi:* vt illud, *facere nequam, facere lucri, facere ſatu:*

Ait ſe peregrinum eſſe, huius ignotum oppidi.

Locum ſibi velle liberum præberier:

Vbi nequam faciat. Sticho:

Sce. Agite,ite, *Ohe, iam ſatis: nolo obcædes catuli vt ludum nunc volo.*

Conijciebam:*nolo obſcaues, catuli vt ludunt bolo.* Videtur enim violentius luſiſſe ſeruulus, & raptauiſſe,tãquam catulus obſcæuaret bolum. *Obſcæuare*, pro, *auidius veſci*, videor aliquot locis obſeruaſſe, ſed ijs ipſis corruptis. Hac fabula:

Scen. Libros inſpexi. *Auſpicio hodie optumo exiui foras:*

Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes:

Eum ſtrenua obſonauit. Adulterinum hoc eſſe, priores editiones oſtendunt. Lego: *eum ſtrenam obſcæuauit.* In libris enim, *obſecrauit*: quod corruptum eſt ex, *obſcæuauit. Strenam*, optime; neque aliter ſcripſit Plautus. Mus enim erat ſtrena muſtelæ. Sed &, obſcæuauit, recte à m[illegible]repoſitum, vincit illa vox, *ſtrena.* Hæc enim ita coniugari ſolent, *ſcæua, ſtrena.* Hac Comœdia item:

Scen. Saluete Athenæ. *Sequor: & domum redeundi principium placet.*

Bona cæna, ſtrenaq́, obuiam acceßit mihi:

Quem locum haud dubitanter emendo:

Bona ſcæua ſtrenaq́, hoc bolo occeßit mihi.

Ea huius ſcripturæ veſtigia ſunt in prioribus editionibus, vt de ſinceritate non dubitem. Ad primum locum vt reuertamur, vera ſcriptura eſſe videtur:

Nolo obcædes: quate aliud; lumbum volo nunc.

Lumbum quatit, qui malaca cinædica ſaltatione perpruriſcit: quod facere Stichum vult. Captiuis:

Iube

——*Iube*. H. *quid iubeam?* E. *ignem ingentem fieri.* Sce. Quantóni pectore.

H. *Ignem ingentem?* E. *ita dico: magnus vt ſit*. H. *quid in eo volt vrier?*

Tuan' cauſſa me ædeis incenſurum cenſes? Illa verba, *in eo*, inculcata ſunt. Neque enim in vetuſtis editionibus reperiuntur. Emendo: *quid volturie,*

Tuan' cauſſa me ædeis incenſurum cenſes? Volturium vocat, paraſitum edacem. At belli homines, *volt vrier*, fecerant, credo, quia ignis non eſt, vt non item vrat. Ibibem: Scen. Saluete Athen.

———*Hoc mihi dono datum eſt.*

S. *Quis ſomniauit aurum?* St. *quid id ad te attinet?*

Proin tu lauare propera. Turnebus hanc ſententiā facit: *quis furatus eſt aurum? Somniator*, inquit, idem, qui, *dormitator*. Addit deinde exemplum Trinumo, vbi dormitator nocturnum furem ſignificet. quæ omnia ſanè illo viro indigna ſunt. Nam ſi ea ſententia ſpectaretur, reponendum fuit: *quis ſummanauit aurum? Summanare* enim, ſubducere, & furari eſt. Sed mihi ſimpliciſsimum quod eſt, probatur:

Sa. *Quis obſonauit?* St. *aurum: quid id ad te attinet?* Stichus, cœna, inquit, dicta eſt, & vinum mihi dono datum. tum Sagarinus, quis ergo, inquit, obſonauit? Nam de cado dixerat ſolum Stichus; de eſca nihil. Moſtellaria: Scen Iuppiter ſupremus.

Verum id videndum eſt. id viri docti eſt opus,

Quæ deſignata ſint, & facta nequitia.

Nequid patiantur, quamobrem pigeat viuere.

Hærent verba: & libri quidem omnes, *patiantur*. Lambinus mutauit, *patiatur*, atque in hoc triumphat. & caue tamē putes quicquam ineptius cogitari potuiſſe. Mihi in mentem veniebat: *Nequid pariant.* Sic enim mox:

Neq; quicquam nobis pariant ex ſe incommodi.

vt hoc probari poterat, ita nego aliter ſcripſiſſe Plautum, quàm, vt nunc dicam: *Q. d. ſunt, & facta nequia,*

Nequia, prior ſyllaba produci poſtulāt. Facta nequia, ſunt nequam facta.

Nequid potiantur, quamobrem pigeat viuere. Hæc vetera ſunt: *Conſilia potiuntur malum: facta potiuntur cladem,* hoc eſt, *malè cadunt.* Aullularia:

Scena, Narraui amicis.

Caupones, patagiarij, intuſiarij,

Flamearij, violarij, cerinarij,

Aut manulearij, aut murobathrarij.

Maneo in ſententia, & affirmo ſcribendum eſſe, *malobathrarij*, à *malobathro*, ſcilicet. Reliquę ſcripturæ, *myrobrechiarij*, *murrobathrarij*, partim nullo ſenſu partim cōmētitiæ ſunt. Turnebus conijcit, *aromatarij*: ſed hanc licentiam ita ſuſpicandi nemini alteri dediſſet. *Myrobathrarios* non improbarem, & illam interpretationem de crepidis, ſi veriſimile eſſet, artificium eius rei fuiſſe. Nam crepidas quidē ſi perfuderunt vnguēto vulgò, magis eſt vt id domi ſuæ fecerint. *Mullobathrarios*, à mulleis calceis ſcriberem, niſi long uſculè abeſſet à murrobathrarijs. *Malobathrarios* ergo retineo. reliqua ſomnia. Epidico:

Scen. Rem tibi.

Hercle miſerum eſt ingratum eſſe hominem id quod facias benè:

Ego quod benè feci, malè feci, quia amor mutauit locum. Lego: *ingratũ eſſe homini:* paulo aliter hoc, quàm noſtri loquuntur. *ingratum homini,* quod is, qui accipit beneficium, nulli gratiæ ponit. Heautont. *Ignoſces tamen poſt: & id erit ingratum. Id tibi erit ingratum.* hoc eſt, *nullam gratiam tibi habebit filius.* Eadem:——————*nunc faciam: Cũ gratum mihi eſſe potuit, noluit. gratum mihi,* hoc nos ita, *gratum illi.* Ciſtellaria: ———— *Si mihi* Scen. Nullam ego.

Alia mulier iſtoc pacto dicat, dicam eſſe ebriam.

P. *Non ecaſtor falſa memoro. nam obſecro vnde hæc gentium?* *Falſa,* coniecit Camerarius: ante illum è veſtigijs literarum fecerant, *caſſa.* Ego illinc non ſum, vt credam proculcatam, & protritam vocem, *falſa,* in litura imperitia librariorum delituiſſe: qui autem coniecerunt, *caſſa,* paullulum opinor à vero abfuiſſe, & hoc potiùs veſtigia illa literarum ſignificaſſe: *non ecaſtor campas memoro. Campæ,* res fabuloſæ, & fando tantum auditæ: quæ nuſquam ſunt, niſi in aere apud Ariſtophanem. Ergo, *campas memorare,* dicere, quod nuſquam ſit. Menæchmis:

Atque adeo, nè me nequiquam ſerues, ob eam induſtriam

Hodie ducam ſcortum ad cœnam, atque aliquo condicam foras. Scen. 2. Act. 1.

Perperam interſtinctum:

Hodie ducam ſcortum, atq; ad cœnam aliquò condicam foràs. Nam &, *ducere ſcortum,* ſimpliciter dicimus, vt nihil addatur: &, *condicere ad cœnam,* iunctim; non itẽ, vt alterũ omittatur. Mercat.

Bonam

Scena, Amicè amico. *Bonam hercle te, & frugi arbitror: matura iam inde atate*

Quoniam ſcis facere officium tuum mulier. Pa. *pol docta didici,*

Operam accuſari non ſinam meam. Lego: *pol docta dico.* E vetuſtate eſt; *docta dico*, pro, *docta ſum.* ſcio, inquit facere: ſed & operam addam facere. Eadem fabula ille verſus eſt:

Prologo. *Dico eius promeritu gratum me, & munem fore.*

Scripſerat Plautus, *memor fore*: vnde natum in quibuſdã ſcriptis codibus, *mœnem fore*: quam ſcripturam ita probat Lambinus, vt contra hiſcendi poteſtatem, nemini, ſi dis placet, eſſe velit atqui non certius eſt, ſolem illum lucere, quàm, *mœnem*, ſcriptum à Plauto: vt *commœnem* Pſeudolo:

Scen. Proh Iuppiter. *Nunc inimicum hunc commœnem meum, atq; vostrum omnium,*

Ballionem exballiſtabo. In Sambuci enim codice, *conueni*, deprauatum ex, *commœnem.* Trinumo:

Feceris par tuis cæteris factis, patrem

Tuum ſi percolas per pietatem, nolo ego cum improbis te viris,

Gnate mi, neq; in via, neq; in foro vllum ſermonem exequi.

Scen. Quo illuc homo. Credidi legendum; *tuum ſi patrem percolas, pies pietatem.* Aſinaria:

Vbi piem pietatem, ſi iſto more moratam tibi

Poſtulem placere. Corruptum hoc quoque eſt apud Ciceronem de finibus in poëtæ antiqui verſi-

verſibus, *piare pietatem:* quem locum quod memoria non teneo, neque libri ad manum ſunt, fruſtra eſt velle adſcribere. Sed non præſto apud Plautum hanc emendationem. Verius fortaſſe: *patrem*

Tuum ſi percoles. Per pietatem, nolo ego te,

Gnate mi, neque in via, &c. Per pietatem, obteſtatio eſt atque obſecratio: vt illa, *per deos, per te, per vitam tuam.* Trinumo: Scen. Staſcinæ

Emere meliuſt, cui imperes. C. *pol ego emi, atque argentum dedi.*

Sed ſi non dicto audiens eſt, quid ago? S. *damnum malum.*

C. *Benè mones.* Lego: *quid ago?* S. *dane malum.* perſpicuè verum. *Dano*, pro, *do*, vetuſtum. Laudauimus ſupra verſum: *locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt.* Eadem Trinumo:

Hic homo eſt omnium hominum præcipuè voluptatibus gaudijsq; anteponendus, Initium Scen.

Ita commoda, quæ cupio, eueniunt. Lego: *Ita commodum, quæ cupio, eueniunt:* aut etiam, *commodò.* Siſenna:

Atq; ipſe commodò de parte ſuperiore deſcendebat. Hic ipſe Mercatore:

Si iſtac ibis, commodùm obuiam venies patri. Rudente:

Eaſq; res agebam commodùm. Aulularia:

At at perij herculè miſer, aperitur Bacchanal, adeſt.

Scilicet tantum otij in fuga etiam Congrioni fuerit, vt fores clauderet; & nunc eas neceſſe ha-

ſe habuerit in exeundo Euclio aperire. Scribo:

Scen. Optati ciues.

Atat, perij hercule miſer: ah perij, Bacchanal adeſt.

Scriptum fuerat illo more, *à perij*: ex eo factum, *aperitur*. Curculione:

Scena. Phædromę propera.

Sed eccum lenonem incedit, theſaurum meum.

Langij:

Sed eccum lenonem incudit theſaurum. Lego: *eccum lenonem, incudem, theſaurum meum. Incudem,* militariter: quem ille verberibus habiturus ſit vt incudem, atque vnde multos nummos procudat. Amphitruone:

Quaſi incudem me homines octo validi cædant.

Pſeudolo:

Nam hic mihi incus eſt: procudam ego hodie hinc multos dolos. Pſeudolo:

Væ tibi: tu inuentus verò meam qui forcilles fidem?

Scen. Hi loci.

Quaſi mihi non ſexcenta tanta ſoli ſoleant credier.

Neſcio quid illud verbi ſit, *forcilles*. Nã Lambini quidẽ interpretatio huiuſmodi eſt, vt abſurdiorem aliã reperire, præter eum poſsit nemo. *Floccilles*, commentitium eſt: neq; tamen ſententiam aſſequitur. Si credere velles, poterat videri rectum verbum, *ſucilles*, pro, *ſugilles*: &, *ſugillare fidem*, aperta oratio. *Sucilles, fucilles, furcilles*, his gradibus iri ſolet ad deprauationem. Sed longuſculè abeſt. Conijciebam ergo ex *forcilles, forilles*, à forijs: vnde item ductum verbum,

Conforiare, lectum eſt apud antiquos, idem quod (ſed honos auribus præfandus eſt) concacare, à forijs ſcilicet.

verbum, *conſoriare*. Ita ergo *ſoriare*, & *ſurillare*, vt Trinumo, *lurulare*: niſi tamen propius vero abeſt, *furcilare*, à *fure*, & *incilando* compoſitum. Atque etiam alia verba componere hîc ijs eſt, quibus licet eſſe tam diſertis: mihi nullum horum valde placet. Totam ergo hanc partem ne legito; aut ſi legeris, obliuiſcitor; aut ſi non obliuiſceris, nè nihil agas, emendato. Hoc quidem eſſet, nihil agere. Sed diſcedamus hinc tamen. Trinumo: Furcilare, vt furem inceſſere dictis.

——eo ego igitur intrò ad officium meum:

Tu iſtuc age. M. *actum reddam, nugæ hæ ſunt.* Scèna, Vt mihi rem narras.

Hoc ſublegit Camerarius ex veſtigijs literarum. Malo ita legi: *Actum reddam, tam nugas hîc fuit. Nugas*, eſt ſycophanta; eum redditurum ſe ait, vt iam nunc ibi ſit. *Nugas*, pro nugatore, verbum probum: & agnoſcit Priſcianus libro quinto, Comminianus, & Cariſius. Epidico: *——Sed eccum ipſum antè ædes conſpicor Apæcidæ,* Scen. St. tacete.

Qualis volo vetulos duos. iam ego me conuertam in hirudinem. Non eſt de nihilo, quòd in optimis ſcriptis libris lacuna patet illo loco; *qualis volo.* lego: *Iactam bolum: duo ſenes, iam ego me conuertam in hirudinem,*

Atq; horum exugebo ſanguinem. Errori anſam præbuiſſe putem comicam ellipſin. Meliùs tamen eſſet: *vno bolo duo ſenes*: & hoc tueor. Ibidem Epidico:

Tum tute igitur callidè iam, quicquid acturus es, age.

Procul

Procul dubio ſcribendum, *calidè*. *Calidum*, aliàs præceps & inconſultum: hîc, feſtinatum atque acceleratum. Varro: *Cum dixiſſet Bibulus, ecce calidis pedibus quidam nauicularius ſemiuſtulatus irrupit ſe in curiam.* Ergo, *calidè age*, hoc eſt, *ſine mora*. Ibidem minimum mendum eſt illo verſu:

Tace modò, eſt lucrum hîc tibi amplum. P. *deos quidem oro.* E. *impetra.* Scribendum enim, *impetras*. Ciſtellaria:

Scen. Niſi quid mihi. *Mi homo, obſecro, alias res geris: ego tibi meas res mando.*

L. *Iſtuc ago, atque iſtic mihi cibus eſt, quod fabulare:*

Sed inter rem iſtam agendam, hera huic reſpondi quod rogabat. Melius eſt, quod mihi in mentem veniebat:

Sed inter rem iſtam agēdam è re huic reſpondi quod rogabat. *E re reſpondi*, in iſtā rem reſpondi, quam

Scen. Agite, ite. agimus. Mercatore:

Num metuis tu iſtanc? L. *ſapio: nam mihi vnica eſt.*

C. *Vin me experiri?* L. *volo.* Scribendum: *Vin me expediri?* hoc enim colligitur ex ijs quæ ſequunrur: *mercedem cedo.* *Experiri*, hîc quo ſpe-

Act. 1. Scen. 1. ctet, non facile dicas. Caſina:

Ita te aggerunda cervum aqua faciam probè,

Vt poſtilena poſſit ex te fieri. Scribendum, *cernuum*. Hoc leue eſt: peccatum tamen etiam ita apud Ciceronem in Arato:

Tum magni coruus Capricorni corpora ptopter

Delphi-

Delphinus iacet: reponendum pro, *cornus, cer-uus.* Nam in ſcripto libro Priſciani,*cornuus*,legi-tur. Delphinus autem tanquam cernuare vi-detur. & idenditem piſces cernuant: quem ge-ſtum imitabatur ludus paſtorum: qui, vt in-quit Varro,in vncto corio cernuabant. Menæ-chmis:

Eho Meſſenio accede huc. Meſ. *quid negotij eſt?* M. *ſcire vis?* Sce. Sine fores.

Meſ. *Quid ergo opus eſt?* M. *opus eſt.* Meſ. *ſcio vt mendices.* M. *tanto nequior es.*

Habeo prædam. Lego, & præſto eam ſcriptu-ram: *quid negotij eſt?* M. *ſt, ſcire vis?*

Meſ. *Quid ergo?* M. *opuſt.* Meſ. *quid opuſt?* M. *ſcio, vt me dices.* Meſ. *tanto nequior.*

M. *Habeo prædam.* Silentij illã notam de ſen-tentia conieci, quod eam poſtulant ſequentia illa Meſſenionis: *quid ergo?* verum hoc eſſe in veteribus editionibus apparet,quæ habent pro illo, *vis ſcire, ſuſciri.* Captiuis: Scen. Quæ res.

Philocrates,vt adhuc locorum feci,faciam ſeduló,
Vt potiſsimum, quod in rem rectè conducat tuam,
Id petam, idq́, perſequar corde & animo, atq; viri-bus. Lego:

———*faciam ſedulò,*
Vt potiſſum: quod in rem &c. Vt poſſum, in-quit, faciam, quod in rem tuam ſit. Bacchidi-bus:

Vix videtur fieri poſſe. M. *perge, ac facile hæc fe-ceris.*

Qui corruperunt, inuenerant, *ac facile eſfe-*

ceris. Sic enim tum ſcribebant, pro, *effeceris.* Ciſtellaria:

Scena. Annum ſectatus ſum. *Ego te reduco, & voco ad diuitias, vbi*
Tu collocere in luculentam familiam.
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hîc, vbi ex Tuſco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore. Modus hic eſt fidicinus & tibicinus. Hoc enim notum eſt, antiquitus fuiſſe Romæ Tuſcos augures, haruſpices, ludios, tibicines. Inde tuba Hetruſca. Sed & Tuſci è Lydia, vnde modi Lydij. Ibidem in Tuſco vico habitabant ſcorta. apud Horatium: *Tuſci turba impia vici.* Iam ergo ludit ijs verbis, *Tuſco modo.* Significat enim numeros laſciuos in re Veneris, & ſchemata libidinis. Fugit ratio Camerarium, qui, *modò*, hic aduerbium facit: quæ cauſſa fuit, cur hæc adderem.
Scena, Negotij ſibi. Pœnulo:

Poſtremò modus muliebris nullus eſt:
Neq; vnquam lauando & fricando ſcimus
Facere. * *Nam quæ elauta eſt, niſi*
Perculta eſt, meo quidem animo, quaſi illauta eſt.

Primum, lacunam illam implendam puto hoc verbo, *pauſam*: *ſcimus facere pauſam*: deinde ſcribendum: *meo animo quaſi muſta eſt:* vt ſcripti codices habent. nam, *illauta*, ab emendatoribus ſuffectum eſt: quod quidem verbum hîc ferè nihil dicit, & ab illo, *quaſi*, refutatur. hoc vincit, verbum aliquod per ſimilitudinem dictum à Plauto. *Muſta*, adiectiuè poſitum, vt, *epula*; quomodo, *epulæ oues*, præpingues, apud Varro-

Varronem: quod Bonofideo, præceptori meo, cuius morte tum magnum detrimentum acceperunt literæ, ante annos aliquot probabam; & video in ea quoque ſententia Scaligerum. Bacchidibus: Scena, Atridæ duo.

———*Mneſilochus Sinon eſt,*

Relictus ille non in buſto Achylli, ſed in lecto accubat:

Bacchidem habet ſecum: ille olim habuit ignem, quî ſignum daret,

Hunc ipſum exurit.

In his poſtremis vitium eſt. Lego:

———*ille o. h. i. q. ſ. daret:*

Hac ipſum eccum vrit.———

Ait Mneſilochum Sinonem eſſe: & quidem vt ille olim intentus occaſioni, ignem apud ſe habuerit, ita Mneſilochum ſuũ quoq; ignem, hoc eſt, amicam apud ſe habere. Et quidem, inquit, eccum nunc ignis ille vrit.

*

BENIVOLO LECTORI.

Narro, quod actum eſt. cùm, quicquid ſcriptum Spicilegiorum habebam, & (quæ maior pars eſt) quod interea, dum illa exprimuntur, naſceretur, in vnum Commentarium conferre vellem, longè aliter, ac ratus eram, euenit, vt medium operis in ipſum mercatum Francofurtenſem incideret. Enimuero fremere bibliopola, & cum cuſore expoſtulare: queri iacturam ſuam, niſi tum prodirent: & redire in me inuidia, per quem, ſuccenturiantẽ identidem, & alia alijs ſufficientẽ, ſtetiſſet, nè propoſitum tenerent, aut numerum paginarum inire poſſent. Itaque feci, quod aliter copiæ non erat: in duos commentarios illa tribui: quorum priorem nunc habes: alterum ſecundũ mercatum dabimus: & breui, ſpero, tertium accudemus: neq; imitabimur eos, qui te pollicendo annos multos ductant, & tanquam promittere, dare ſit, ſatis ſibi ea re ad gloriam profectum putãt. In eo commentario hæc ſunt:

I. Salluſtius emendatus in fragmentis.
II. Lucretius libro ſexto correctus.
III. Terentius Andria act. 1. Sc. 1. emendatus.
IV. Reditum ad Lucretium libro quinto.
V. Salluſtius emaculatus.
VI. Hecyra Terentij, vt captus noſter eſt, tota emendata.
VII. Lucretij vulneribus facta medicina libro quarto.

VIII. Lu-

VIII. Lucretio item litatum libro tertio.
IX. Cornelius Tacit⁹, vbi alij conclamarant, quod potuimus, reſtitutus.
X. In Petronio Arbitro, quæ laborabant, ſanata multa.
XI. Lucretius libro ſecundo, & primo emendatus.
XII. Quæ peruiam hoc libro tetigeramus, quędam vberius explicata

De cætero, ita hæc legito, vt memineris, pleraq; in itinere præcipitata abeo, cui libri ad manum non fuerint, vt neceſſe habuerit teſtimonia ſcriptorum aduocare, quomodo memoriæ ſuppetebant. Verumtamen ludus hic fuit, præquàm quem in corrigendo laborē ſumſi, dicam, an ſumere volui? Inſuetum hoc genus Germaniæ: & erat multorum manu exemplar: neq; quicquam in tam multis mea; quòd, quæ ſcribo, minus liquent. Itaq; quid difficultatis tandem fuit? imo quid non fuit? Ac volui ſanè ipſe in emendando operā mihi dare, ſed & nouus nouitius in ea opera minùs callebam, &, quòd eodem tempore commentabar, indiligenter ibi eram: atque, vt homo ſum, potius quam rixarer, relinqui aliquando menda volui. Ea ſubieci, non ſolum, vt ſcires, mendoſa quæ eſſent; ſed etiam vt, quæ non eſſent.

Pag. ſ. b. l. 17. *tali im mactum.* p, 8. b. l. 20. *Quid au dio? folia Sibyllæ.* p. g. b. l 2. *v, cùm pro b imponit.* p. 20. b. l. 4. *murum ſuffodere.* p. 29. b. l. vltima, *Aethiopicis.* p. 30. b. l. 19. *terribilis.* p. 38 b. l. 8. *proſcenio.* p.

44.b.l.7. *ô ſtultitia*.p.58.l.20. pro *Poſthi*, reponendum, *Bloti*, quod aliud agenti mihi elapſum eſt. Atque hactenus ſatis accuratè: porro non poſſam. Illud tamen monebo, p.47.l.10. *vulgã*, ſcribi, quod debuerat, *bulgam*. Nam Marcellus, *vulgam* legit, non attendens v pro b ſcripſiſſe librarios. p. 69. l. 20. *boues macta*. Diphtongus enim eſt. Præterea p. 53.l.1. delenda negatio, & legendum, *qui a ſe orti erãt*. p.102.l.10. *peſſum ijt pecunia*. p.103. l. 11. titulus reſtituendus: *Paullo Kuichouio Ruremundenſi, ad D. Petri in colonia Agrippinẽſi*: qui in aliquammultis exemplaribus corruptus eſt. p.104.l.3. aliquot verba interciderunt: *Nam in promulſidare aſellus erat in Corinthijs*. Corinthia vaſa accipio. p. 229. l. 3. *Neq́, enim pugnant, pauperem eſſe, &, rebus ſecũdis agere*. Negatio enim inducẽda eſt. p.204.b.l.18. ſcribe, affulgere poſſit. Etiam de editione Gruningeri peccatũ noſtrum incuria: quẽ aliquando vt Moguntiaci cuſum laudauimus, cùm ſit Argentorati. Reliqua, ſpero, tute tibi indicabis. Ad orthographiã quod attinet, vt ab alijs quotidie mutatur, pleraque mihi improbantur: hoc primum te abſoluo: deinde, quæ alij dictante me exceperant, vt quiſque more aliquo ſcripſerat, ſi nihil intereſſet, reliqui.

Vale.

FRANCOFVRTI AD MOEnum, apud Georgium Coruinum, impenſis Sigiſmundi Feyrabendij.

Anno M. D. LXXX.

A01 1466926

XLII
D35